CÜCELOĞLU

'Mış Gibi' Yaşamlar

DOĞAN CÜCELOĞLU

Özüne Yabancılaşmış İnsanların Oluşturduğu

'Mış Gibi' Yaşamlar

11. BASIM

Remzi Kitabevi

'MIŞ GİBİ' YAŞAMLAR

www.dogancuceloglu.net

DOĞAN CÜCELOĞLU, İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nden mezun olduktan sonra ABD'de Illinois Üniversitesi'nde Bilişsel Psikoloji (algılama, düşünme, iletişim) alanında doktorasını yapmıştır.

Daha sonra Türkiye'de Hacettepe ve Boğaziçi üniversitelerinde görev yapan Cüceloğlu, Fulbright bursuyla bir yıl süreyle Berkeley'deki Kaliforniya Üniversitesi'nde ziyaretçi öğretim üyesi olarak çalışmalarda bulunmuştur.

1980-1996 yılları arasında ABD'de Fullerton şehrindeki Kaliforniya Eyalet Üniversitesi'nde görev yapan Cüceloğlu'nun, kırkı aşkın Türkçe ve İngilizce bilimsel makalesi yayınlanmıştır. 1996 yılından bu yana Türkiye'de üniversite öğrencilerine, öğretmenlere, anababalara ve işadamlarına yönelik seminerlere, konferanslara ve atölye çalışmalarına ağırlık vermiştir.

1990'dan bu yana kitaplarını Türkçe olarak yayınlamaya özen gösteren Cüceloğlu, Türk insanının düşünce, duygu ve davranışlarını bilimsel psikoloji kavramları içinde inceleyen kitaplar yazmaktadır.

YAZARIN TÜM KİTAPLARI

Başarıya Götüren Aile • Bir Kadın Bir Ses • İçimizdeki Biz İçimizdeki Çocuk • İnsan ve Davranışı • İyi Düşün, Doğru Karar Ver • 'Keşke'siz Bir Yaşam İçin İletişim (İletişim Donanımları) • Korku Kültürü • 'Mış Gibi' Yaşamlar • Savaşçı • Yeniden İnsan İnsana • Yetişkin Çocuklar • Onlar Benim Kahramanım

DOĞAN CÜCELOĞLU

Özüne Yabancılaşmış
İnsanların Oluşturduğu

'MIŞ GİBİ' YAŞAMLAR

11. Basım

Remzi Kitabevi

'MIŞ GİBİ' YAŞAMLAR / Doğan Cüceloğlu

Her hakkı saklıdır.
Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Editör: Yasemin Aktaş
Kapak: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-1070-2

BİRİNCİ BASIM: Ekim 2005
ON BİRİNCİ BASIM: Nisan 2013

Kitabın bu basımı 3000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul
Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090
www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Remzi Kitabevi A.Ş. basım tesisleri
100. Yıl Matbaacılar Sitesi, 196, Bağcılar-İstanbul

Zor yıllarımda da
dostum kalan
Lee ve Bobbe'ye
sunuyorum.

To Lee and Bobbe
for being my friends
during my most trying years.

İçindekiler

Teşekkür 8
Okura Mektup 10

KISIM 1: BİR SÖYLEŞİ BAŞLATMAK

1. 'Mış Gibi' Ne Demek? 15

KISIM II: KAMUSAL YAŞAMIN 'MIŞ GİBİ'Sİ

2. Eğitim 35
3. Kamu Hizmeti 58
4. Kadın da İnsan mı! 79
5. Çevre ve Doğa Bilinci 97
6. Güvenlik 117
7. Yargıda Eşitlik 134
8. Kader Kurbanlarının Affı 154
9. Adalet 171
10. Kent, Yol, Bina 195
11. Trafik 221
12. Medya 243

KISIM III: İLİŞKİLERİN 'MIŞ GİBİ'Sİ

13. Karı-Koca 269
14. Ana-Baba 284
15. İnsan İlişkileri 307

KISIM IV: YAŞAMIN 'MIŞ GİBİ'Sİ

16. Varoluş ve Yaşam 329
Davet 352

Teşekkür

Bu kitabın yazıldığı dönemde evlendim. Eşim Yıldız Hacıevliyagil, bu yazma sürecinde beni, bir annenin yavrusunu koruduğu gibi korudu; nikâh, düğün, ev taşıma benden zaman almadı. Yıldız bütün bu işlerinin arasında, her bölümün bitişini dört gözle bekledi ve ilk müsveddeyi okuyarak değerlendirmelerini yaptı; istekli bir biçimde yazmama devam etmem için bana şevk verdi. İlk teşekkürüm sevgili eşim Yıldız'a;

Kitabın yazılmasında asistanım Sabiha Kocabıçak'ın çok yönlü katkıları var; arşivlerin oluşmasında, müsveddelerin okunmasında, kitabın genel mantıksal yapılanmasında Sabiha'nın önemli katkıları oldu. İkinci teşekkürüm değerli asistanım Sabiha Kocabıçak'a;

Televizyon programlarımda Polat Doğru'yla birlikte çalıştık. Polat fazla kelimeden nefret eden biri; üç kelimeyle söylenecek lafı beş kelimeyle söylersem, elinde olmadan yüz ifadesi değişiyor. Bazı program hazırlıklarında bana, "Şu bölüm için size 90 saniye yeter Doğan Bey!" dedikten sonra, o bölüme 30 saniye daha eklemek için ne mücadeleler verdiğimi ben bilirim. Eğer bu kitaptaki cümleler benim diğer kitaplarımdan daha sade ve kısa ise bunu, Polat'la birlikte televizyon programı yapmaya borçluyum. Bu kitapla ilgili olarak yaptığı gözlemler ve önerilerden de çok yararlandım. Üçüncü teşekkürüm dostum Polat Doğru'ya;

Ağabeyim Şahin Cüceloğlu ve yengem Şenol Cüceloğlu, burada ayrıntıları sayılamayacak kadar çok yönlerde bana yardımcı oldular ve sakin kafayla bu kitabın yazılması için huzurlu bir ortam

oluşmasında katkıda bulundular. Bir teşekkür de Şahin Ağabeyime ve Şenol Yengeme;

Kitaplarından ve köşe yazılarından yararlandığım düşünürlere, haberlerinden yararlandığım muhabirlere özellikle teşekkür etmek istiyorum. Kitabın metninde yer alan bir haberin doğruluğuyla ilgili beni uyarmasından dolayı Hakan Er'e özel teşekkür borcum var. Onların katkıları olmadan bu kitap yazılamazdı.

Remzi Kitabevi'nden

"Doğan Bey, mış gibi kitabını galiba mış gibi yazıyorsunuz!" diyerek bana yazma konusunda verdiğim sözü hatırlatan ve bilincimi uyanık tutan Erol Erduran'a;

Kitabın formatına, akışına, kapağına kendi kalitesini yansıtan Ömer Erduran'a;

Kitaba, dilinin tutarlılığı ve mantıksal yapısıyla önemli katkılarda bulunan Yasemin Aktaş'a;

Kitabın sayfa düzeni ve düzeltmelerini titizlikle yapan Nesrin Palabıyık'a teşekkür ediyorum.

Bu kadar emek, kitabı daha okunur yaptı.

Ben de yapılan her öneriyi yazar sorumluluğu içinde değerlendirdim ve ona göre bazı önerileri uyguladım, bazılarını uygulamadım. O nedenle, kitapta bulacağınız hata ve eksikliklerden ben sorumluyum.

Okura Mektup

Değerli Okurum;

Elinizdeki kitap, üç aşamalı bir çalışmanın ilk basamağını oluşturuyor.

Bu ilk kitapta, "Ne?" sorusuna yanıt veriliyor. Türkiye'ye, Türk insanının yaşamına genel bir bakış açısıyla baktığımız zaman 'ne' görüyoruz? Kitabın içeriğini, bu sorunun yanıtı oluşturuyor.

Bu dizinin ikinci kitabında, "Niçin?" sorusunu ele alacağız. 'Mış gibi' yaşamlar "niçin" oluşuyor? Birinci kitapta yer verilen mış gibi eğitim, adalet ve trafik gözlemleri tesadüfen oluşmuyor; yaşamların mış gibi oluşmasının altında yatan temel nedenler var ve bu nedenler ikinci kitapta irdelenecek.

Dizideki üçüncü kitap, "Nasıl?" sorusunun yanıtını arayacak. Nasıl bir yol izleyerek, hangi stratejileri kullanarak 'mış gibi'liklerden kurtulup gerçek yaşamlar oluşturabiliriz?

'Mış Gibi' Yaşamlar kitabıyla, insanımızın yaşamıyla ilgili "Ne?", "Niçin?" ve "Nasıl?" sorularını düzenli bir biçimde ele alıp inceleyen bir kitap dizisinin ilk adımını atmış oluyoruz.

Kitabın sonuna geldiğinizde, orada bir davet ve internet adresi bulacaksınız. Sizi, 'mış gibi yaşamlar'la ilgili kendi gözlemlerinizi; size ilginç gelen haberleri; başınızdan geçen olayları anlatan öykülerinizi ve bütün bunlar üstüne düşündüklerinizi yazmaya davet ediyorum.

İyi okumalar dileğiyle.

Doğan Cüceloğlu
İstanbul, Eylül 2005

KISIM 1

Bir Söyleşi Başlatmak

1

'Mış Gibi' Ne Demek?

Uzun bir aradan sonra Arif Okurer'le tekrar görüşeceğim için heyecanlıydım. Onunla, *Savaşçı* kitabında benim için tadına doyulmaz sohbetler yapmıştık.

Levent'te, Beşiktaş Belediyesi önünde buluştuk ve yürüyerek Ulus Parkı'na gitmeye karar verdik.

Görünüşü pek değişmemişti. Pek değişmemişsiniz, dediğimde, siz de değişmemişsiniz, dedi.

Konuşacak çok şey vardı.

Birkaç hafta önce kendisini aramıştım ve bu yaz bir Türkiye gezisine çıkacağımı, isterse bana katılabileceğini söylemiştim. Aradığım için çok memnun olmuştu. Mutlaka zamanını ayarlayacağını ve geziye katılacağını söyledi.

Temmuzun başlarıydı; Etiler'e giden yolda, özlemiş gözlerle birbirimize bakıyorduk.

Trafiğin gürültüsünden konuşmamız pek rahat olmuyordu ama, biz gürültüye aldırmadan konuşa konuşa yürüyorduk.

Sağımızda banka şubeleri ve sağlık kliniklerinin levhaları vardı. Otobüs durağı kalabahk olduğu için caddeye indik ve yanımızdan tam gaz geçen özel araba ve taksilere aldırmadan bir süre caddede yürüdükten sonra yeniden kaldırıma çıktık.

"Caddeye indiğimizde bir sürücünün en ufak dikkatsizliği seni, beni ya da ikimizi birden öldürebilir ya da sakat bırakabilirdi," dedim.

Bir süre bir şey söylemedi ve "Biliyor musunuz, siz söyleyinceye kadar ben bunun farkında değildim," dedi.

"Böyle bir kaza olsa, sorumlusu aslında şu otobüs duraklarını tüm kaldırımı kapatacak şekilde yapan belediye yönetimi olduğu halde biliyorsun suç, şoföre ve yaya olarak yola inen bize yüklenir."

"Evet."

"Bu şekilde yaşamaya o kadar alışmışız ki, artık bunu dert dahi etmiyoruz."

"Söylediğim gibi, siz söyleyinceye kadar ben farkında bile değildim; yani demek ki ben dert etmiyormuşum. Peki, 25 yıl Amerika'da yaşamış bir olarak ya siz?"

"Dert ediyorum, ama etmemeye çalışıyorum."

"Yani aslında ediyorsunuz!"

"İçten içe evet; ama şimdi asıl amacım bu konuda bir söyleşi başlatmak."

O esnada Ulus yönüne ayrılan yola girmiştik ve sağımızda otomobil galerileri yer alıyordu. Lüks otomobil galerilerinde tıka basa BMW, Mercedes, Land Rover ve cipler sergileniyordu. İkimizin de gözü bu galerilerdeki yıkanarak temizlenmiş ve pırıl pırıl cilalanmış arabalara kaydı. Bu arabalar sürekli yenileniyordu; herhalde oldukça dinamik bir lüks araba pazarı vardı.

Arif Bey'in ayağı burkuldu ve sendeleyerek bana tutundu. Gülümsedim. Gülümsememe bir anlam veremedi.

"Burada ben de sık sık sendelerim, onun için gülümsedim," diyerek bir açıklama yaptım.

Üzerinde yürüdüğümüz kaldırıma, o zaman dikkatle baktı. Sonra yine bana baktı.

Ben yine gülümsedim.

"Bu ne biçim kaldırım böyle?" diyerek kaldırımı incelemeye devam etti.

Şu anda üstünde yürümekte olduğumuz kaldırımlara, yola bakan kısımları yolla aynı düzeye gelecek şekilde meyil verilmiş ve kaldırım, otomobillerin galeriye giriş ve çıkışları için bir rampa haline dönüştürülmüştü.

Arabaların oto galerisine giriş çıkışı için çok rahat bir rampa oluşturulmuştu, ama kaldırım, yaya için oldukça tehlikeli bir duruma gelmişti.

Arif Bey neden gülümsediğimi anlamıştı.

"Biliyor musun," dedim, "kaldırımın böyle tehlikeli bir meyli olduğunu dikkatle bakmazsan kolay kolay göremezsin. Burada sendeleyen çok kadın ve erkek gördüm; sendeledikten sonra hepsi hayretle yere bakıyorlar ve ancak ondan sonra kaldırımın tuhaf bir meyli olduğunu fark edebiliyorlar. Kışın yağışlı ve karlı havalarda insanlar sendelemekle kalmıyor, çoğu kez düşüyorlar. Özellikle yaşlıların düşmesi içimi acıtıyor."

"Bu tür aksaklıklara, toplum olarak alıştık sanırım."

"Ama ben, ne kadar alışmış gibi görünsem de yine de içten içe dert ediyorum bütün bunları."

Adnan Saygun Caddesi'nden Akmerkez tarafına geçtik. Trafik elverince, önce yolun orta ayırımına yürüdük, karşı yönden gelen trafik uygun olunca Akmerkez'in önüne geçtik.

"Başardık," dedim.

Arif Bey gülümsedi ve Ulus yönüne yürümeye devam ettik.

Akmerkez'den çıkan, Nisbetiye'den ve Arnavutköy'den gelen trafik aynı kavşakta kesiştiği için araba çarpmadan kavşağı geçebilmek bir başarıydı. Adnan Saygun Caddesi üzerinde yürümeye devam ettik.

Akmerkez'den Ulus yönüne on dakikalık yürüyüş yaptıktan sonra, hafif yokuş bir yol ve bu yokuşun bittiği yerdeki Kelaynak Sokak ile Adnan Saygun Caddesi'nin kesiştiği kavşakta bir trafik ışığı var; o noktadan sonra hafif bir iniş başlıyor. Trafik ışığının olduğu kavşağın sağ tarafında bir çiçekçi var. Kelaynak Sokak, caddeye kavuştuğu yerde bitiyor ve oraya Ahmet Adnan Saygun'un heykelini dikmişler. Sokağın bittiği yerin karşısında bir pastane var.

Arif Bey'le kendimizi kaldırımda yürüyemez durumda bulduk. Bu bölgede kaldırım oldukça genişletilmişti ama park yeri olarak kullanılıyordu. Apartman sakinleri lüks arabalarını, önleri apartmana, arkaları yola gelecek şekilde tüm kaldırımı kapatarak park etmişlerdi. Bu nedenle, oradan yaya olarak geçenler mecburen, kaldırımdan yola inerek yürüyor ve hızla geçen araçlar ile yayalar arasında bazen beş, bazen on santim kalıyordu. En ufak bir sürücü

hatası bir insanı öldürebilir ya da ömür boyu sakat bırakabilirdi, yani sürücünün en ufak bir hata yapma payı yoktu.

Arif Bey, "Şurada bir araç bir yayayı ezse ve ezilen kişinin ailesi belediyeyi mahkemeye verse, acaba yargıç durumu nasıl değerlendirir?" diye sordu.

"Yargıç, durumun değerlendirilmesini bilirkişiye bırakır, herhalde," dedim.

"Bilirkişi kimlerden oluşur?"

"Sanırım, yol ve trafik konusunda uzman olan kişilerden," dedim ve devam ettim: "Böyle bir süreç başladıktan sonra, şimdi senin ve benim için çok açık seçik ve belirgin olan şu gördüğümüz durum, oldukça karmaşık ve anlaşılmaz bir hale dönüşebilir."

Gülümsedi, "Bu durum sizi rahatsız ediyor mu, diye tekrar soracağım, çünkü sizin gibi uzun yıllar yurtdışında yaşamış birinin en azından ilk üç ayını yani alışana kadar neler hissettiğini merak ediyorum..."

"Söyledim ya! Tabii ediyor, ama etmiyormuş gibi yaşamıma devam ediyorum."

Nihayet Ulus Parkı'na geldik. Buraya sık sık geldiğim için parkın kafesinde çalışan bazı kişiler beni tanıyorlardı. "Hocam, hoş geldiniz," diyerek, Boğaz manzaralı, üstünde 'Rezerve' yazılı bir masayı bize verdiler. Aslında masa ayırtmak diye bir şey yok ama 'seçkin müşteriler' geldiği zaman manzaralı masaları verebilmek için böyle bir yöntem bulmuşlar.

Manzaralı masaya oturduktan sonra bu durumu Arif Bey'e açıklayınca o da, "Bu da 'mış gibi' bir durum yani," dedi.

"Evet," dedim ve devam ettim, "böyle bir sistem beni rahatsız ediyor, ama böyle bir sistem uygulamanın müşteriler arasında ayırımcılık olduğunu ve bunun demokratik değerler bilincine ters düştüğünü onlara anlatmam, sanırım, benim boyumu kat kat aşan bir durum."

"Sonuç olarak, siz onların gözünde seçkin bir müşterisiniz ve size olan saygılarını böyle belli ediyorlar."

"Evet, öyle. Kullandıkları sistem, bizim yaşam tarzımıza o kadar uyan, bizim yaşam felsefemizi o kadar yansıtan bir sistem

ki, böyle yapmamalarını söylemek, onlara, 'Bu lokantayı demokratik değerler bilinci içinde yönetin,' demek olacak. Böyle bir şey söylediğim zaman benim ne demek istediğimi anlayamayacaklar. Ne demek istediğimi anlayabilmeleri için onlara insan ilişkileri ve demokratik değerlerle ilgili en az üç saatlik bir seminer vermem gerekir. Böyle bir tavır sergilemek de onlara karşı biraz küstahlık ve haddini aşan bir tavır olur. Onun için ben de oyunu onlarla beraber oynuyorum."

Arif Bey, "Bu sistem, aslında yalnız bu kafeyi yönetenlerin istekleriyle uygulanmıyor; belki siz memnun değilsiniz, ama bazı müşteriler kendilerine masaların ayrılmasından memnunlar ve bu masalar kendilerine verilmezse çok rahatsız olabilirler," dedi.

Düşündüm, haklıydı. "İyisi mi ben seminer falan vermeyeyim; verirsem her iki tarafın da sistemini bozmuş olurum," dedim.

Gülüştük.

Nefis bir Boğaz manzarası karşısında, aklına ve kişiliğine saygı duyduğum bir insanla olmaktan mutluydum.

İki çay söyledik. Arif Bey, sohbetimizin 'mış gibi yaşayanlar' konusunda olmasını istediğimi söylemiş olduğumu hatırlattı ve sohbet başlamış oldu:

"Ne demek 'mış gibi' yaşamak?" diye sordu Arif Bey.

"Sizin bir fikriniz yok mu?"

"Olmaz olur mu, tabii var. Ama sizin hangi anlamda kullandığınızı bilmek istiyorum."

"Tamam," dedim, "ben hangi anlamda kullandığımı söyleyeceğim, ama önce siz ne düşünüyorsunuz, onu öğrenmek istiyorum."

"Olur, söyleyeyim; bana göre, 'mış gibi', görünüşü ile gerçeği aynı olmayan, görünüşü başka, aslı başka olan şeyler için kullanılır. Örneğin, biri benim için, 'Arif, mış gibi bir öğretmen' derse, ben bu sözden şu anlamı çıkarırım: Öğretmenlik mesleğini seçmiş, öğretmenin yapması gereken davranışları yapıyor –sınıfa giriyor çıkıyor, derse hazırlanıyor, ders anlatıyor– ama öğretmenliği hakkını vererek değil, baştan savma yapıyor."

"Yani mesleği öğretmenlik, ama gerçek bir öğretmen değil."

"Evet, biri benim için, 'Arif, mış gibi bir öğretmen' derse, benim

öğretmen olduğumu, ancak gerçekte çocuklara faydalı bir öğretmen olmadığımı söylemiş olduğunu anlarım."

"Evet, bu örnekteki 'mış gibi' tanımınıza katılıyorum. Burada sizin bu meslekle ilgili isteksizliğiniz, ciddiye almayışınız, gönülsüzlüğünüz, size 'mış gibi öğretmen' dememize yol açıyor."

"Peki, benim mış gibi öğretmen olduğumu ya da bir kişinin mış gibi yaşadığını anlayabilmemiz için gerçek ile görünüşte olanın farklı olması dışında bir ölçüt var mı? Ayrıca, buna kim karar veriyor?"

"İşte işin püf noktası burası," dedim. Geriye yaslandım, çayımdan bir yudum aldım, uzun zamandır özlediğim tatlı bir sohbetin tadını çıkarma duygusu içindeydim.

6 Temmuz 2005 tarihli, yani o günkü *Vatan* gazetesinin orta sayfalarındaki birkaç haberi birlikte okumak istedim.

'Bu Kazalar Ancak Türkiye'de Olur!' başlığı altında üç haber yer alıyordu.

İlk haber, Samsun'un Bafra İlçesi'nin Yeşilyazı Köyü'ndeki kazayı anlatıyordu. Köy öğretmeni arabasına birini alarak ilçeye gitmek üzere yola çıkıyor. Aracı kullanırken torpido gözündeki oto parfümünü almak için uğraşırken direksiyon denetimini kaybediyor ve otomobil, içi su dolu tahliye kanalına uçuyor. Evli ve iki çocuklu öğretmen ölüyor, yanındaki kurtuluyor.

İkinci haberin başlığı olayı özetliyor: 'Kına Gecesine Giden Minibüste Şoför Sigarasını Yaktı: 1 Ölü'.

Bu habere göre Zonguldak'ın Ereğli İlçesi'ne bağlı Çömlekçi Köyü'nden ilçe merkezindeki kına gecesine giden minibüs, gelin tarafını taşıyordu. Şoför sigara yaktığı sırada araç yoldan çıkıp uçuruma yuvarlanıyor; 27 kişi yaralanıyor, 1 kişi ölüyor.

Üçüncü haber Kadıköy'den. Silecekleri arızalı otomobil sağanak yağışta Kadıköy'de ilerlerken önünü göremeyince sağ şeritte ilerleyen iş makinesine çarpıyor. İki kişi hayatını kaybediyor.

Arif Bey gazeteyi elimden aldı; haberlerin yer aldığı sayfaya baktı; sanki haberleri kendi gözleriyle görmek istiyordu. Bir süre sonra, "Bu haberi atladınız. Bakın Antalya'da küçük bir kız, babasına ait kuaför dükkânının önünde arkadaşlarıyla oyun oynarken

bir binanın eğreti duran kanalizasyon kapağına basmış ve kapakla birlikte lağım çukuruna düşmüş; cesedini bir saat sonra çıkarabilmişler," diye haberi özetledi ve sayfayı bana gösterdi. Çocuğun çırpman annesinin resmi vardı.

Bir süre sessiz kaldık. Sonunda sessizliği Arif Bey bozdu.

"Bu haberlerin mış gibi yaşamak konusuyla ilgili olduğunu düşünüyor olmalısınız; yoksa mış gibi öğretmenliği konuşurken hemen arkasından bunları okumazdınız. Bu gazete haberlerinin bizim mış gibi öğretmenlik örneğimizle ne ilgisi var?"

"'Mış gibi'nin tanımını bulmak üzerinde konuşuyoruz. İlk haberde kazayı yapan köy öğretmeni arabayı sürmek üzere direksiyona geçiyor, yanına bir de yolcu alıyor. Bir kişi arabanın direksiyonuna geçtiği zaman, arabanın direksiyonunda olmayan diğer kişiden farklı bir bilince sahip olması gerekmez mi?"

"Tabii ki gerekir."

"Peki, torpido gözündeki oto parfümünü almak için uğraşan öğretmen, araba kullanma sorumluluğunu gösterdi mi, yani 'direksiyonda olmanın bilinci' içinde davrandı mı?"

"Hayır!" dedi Arif Bey.

"Sen ve ben şu anda, 'direksiyonda olmanın bilinci' kavramı üzerinde anlaşmış bulunuyoruz. Bu bilince sahip kişinin belirli 'bilgi', 'beceri' ve 'sorumluluk' sahibi olması gerekir. Eğer insan gibi yaşamayı önemsiyor ve ciddiye alıyorsak bu bilgi, beceri ve sorumlulukları da önemseriz. Yaşamın gerçeği bunu gerektirir."

"Mevcut trafik yasası da böyle bir anlayış üstüne kurulmuştur. Direksiyon başına geçen kişinin sahip olması gereken bilgileri ve becerileri açık seçik ifade eder."

"Haklısınız; ifade etmekle kalmaz, trafik yasası önce bu bilgilerin o kişide olup olmadığını bilgi sınavıyla belirler; bilgi sınavından geçenleri bu kez beceri sınavına sokar. Ancak bu sınavları geçebilenlere araba sürme yetkisi verir."

Arif Bey gülümseyerek, "Sınavların da mış gibi sınavlar olma ihtimali var, değil mi?" diye sordu.

"Tabii var," diye cevap verdim.

"Doğan Bey, öğretmenin de ehliyeti vardı. Peki, bu kazayı,

acaba hangi açıdan 'mış gibi' konusuna bir örnek olarak alıp konuşuyoruz?"

"Trafik yasası kişinin sorumluluklarını da ifade eder, ama bu sorumlulukları yerine getirmek sürücüye bağlıdır. Sorumsuzca davranan sürücü sorumsuz davranışının sonucu olarak kaza yaparsa bu kazanın sonucunda kendinin ve arabadakilerin sağlığına ve malına zarar gelir ve kazanın türüne göre yasal cezalar da söz konusudur."

Arif Bey, "Köy öğretmeni, sorumsuzluğunun bedelini kendi yaşamıyla ödemiş; artık yasanın yapabileceği bir şey yok," dedi.

"Evet," dedim. Bu örnekte sorumsuzluğunun bedelini kendi yaşamıyla ödedi, ama unutma, yanındaki adam da ölebilirdi. Nitekim, Ereğli İlçesi'ne bağlı Çömlekçi Köyü'nde direksiyon başında olmanın sorumluluğunu taşımayan şoför, dikkatini yaktığı sigaraya verdi ve o, sigara yakarken uçuruma yuvarlanan arabada 27 kişi yaralandı ve 1 kişi öldü; ama ölen kişi şoför değil, düğüne giden genç bir delikanlıydı."

Arif Bey dikkatle dinliyordu, devam ettim.

"Üçüncü haberde de silecekleri bozuk olan bir aracı kullanmaya devam eden bir başka sürücünün sorumluluğu söz konusu. Direksiyon başına geçen kişilerin, sorumluluk bilincinde bir aksama var. Her üç kazada da söz konusu olan bu bilinçtir ve şimdi incelememiz gereken de bu bilinç olmalı."

Arif Bey, kafasını sallayarak benimle hemfikir olduğunu ifade etti. Bir süre düşündükten sonra şunu söyledi; "Aslında benim öğretmenliğim söz konusu olduğu zaman da tartışılan şey bilinç oluyor. 'Öğretmenlik bilinci'nin gerektirdiği bilgi, beceri ve sorumlulukları tartışıyoruz. Yani biri, 'Arif, mış gibi bir öğretmen,' dediği zaman benim, olması gereken, ama aslında olmayan bilgimden, becerimden ya da bildiğimi uygulama sorumluluğumu yerine getirmememden söz ediyor. Öyle değil mi?"

Başımı sallayarak onunla hemfikir olduğumu ifade ettim. Arif Bey devam etti:

"Bu bilgi, beceri ve uygulama sorumluluğu, her meslek için o meslek erbabı tarafından bilinir ve o mesleği icra edenden beklenir."

"Yani bir mesleğin icrasıyla ilgili yasal gerekliliklerden söz ediyorsunuz," diye açıklık getirmek istedim.

"Evet," dedi. "Yasal gerekliliklerden söz ediyorum. Örneğin kime doktor denir ve bir doktorun bilmesi gereken bilgi, beceri ve sorumluluklar yasalar, yönergeler ve kurallarca belirlenmiştir. Bunun da bekçiliğini Sağlık Bakanlığı ve Tabipler Odası yapar." Bir süre sonra sustu, daha sonra, "Yani Sağlık Bakanlığı ve Tabipler Odası'nın yapması gerekir, demek istiyorum," dedi.

"O halde Arif Bey," dedim, "'mış gibi'nin tanımıyla ilgili olarak şimdi daha açık seçik konuşabiliriz."

"Evet, ama Antalya'da ölen şu küçük kızın haberiyle ilgili bir -iki şey söylemek istiyorum."

"Tabii, seni dinliyorum."

"Yöredeki kanalizasyonları işler hale getirmek, gerekli kanalları açmak, kapaklarını takmak, bozulanları tamir etmek, çıkan kapakları yerine takmak, o belde belediyesinin işi. Öyle değil mi? Bu beldenin belediye başkanı olmak için aday olan kişi, kendi emri altında çalışan, yönettiği kişilerin bilgi, beceri ve sorumluluklarını takip edeceğini beyan eder. Yani kanalizasyon kapağının eğreti durmasından sorumlu olan oranın belediye başkanı, dolayısıyla da belediyedir."

"Affedersin," dedim, "sözünü kesmek istemem, ama bu konuya daha sonra dönmek üzere bir saptama yapmak istiyorum."

Çayımdan bir yudum aldım ve devam ettim. "Rögar kapağının eğreti durmasından belediye sorumlu dedin, katılıyorum. Ama o yörede yaşayan sakinlerin, o yoldan geçen kişilerin ya da orada kuaför dükkânı bulunan o babanın kanalizasyon kapağının eğreti durmasıyla ilgili hiç sorumluluğu yok mu? Bununla, kapağı onlar tamir etsin, yerine koysun, belediyeye iş bırakmasınlar, demek istemiyorum. Belediyeye aksaklığı haber verip takip edebilir ve o kapağın yapılmasını sağlayabilirlerdi. Bunu söylemek istedim. Şimdi tekrar seni dinlemeye hazırım, buyur konuş."

Arif Bey bir süre sessiz kaldı ve sonra konuşmasına devam etti. "Kesinlikle katılıyorum. Şimdi belediyeyle ilgili konuştuğum için onların yapmaları gerekenleri konuşmaya devam edeceğim.

Belediyede çalışan kişilerin her birinin, yapacağı işe göre bilgi, beceri ve sorumlulukları belirlenmiştir. Daha doğrusu belirlenmiş olması gerekir. Tahminim o ki, bu düzen içinde yer alan kişilerden biri veya birkaçı o bölgede bilgi, beceri ve sorumluluklarını yerine getirmemiştir ve bunun bedelini, babasının dükkânı önünde oynayan küçük kız yaşamıyla ödemiştir. Bu, çok büyük ve çok acı bir bedel ve haksızlık. Düşündükçe öfkeleniyorum."

"Arif Bey, bu olay Kaliforniya Eyaleti'nin bir kentinde olsaydı, o kızın anne ve babası, o beldenin belediyesini dava ederdi. Hatta anne babanın dava etmesine gerek kalmadan belediyeyi, o beldenin savcısı dava ederdi. Belediyeye öyle ağır bir ceza verilirdi ki, belediye o beldenin tüm kanalizasyon kapaklarını gözden geçirip arızalı olanların değiştirilmesine ister istemez öncelik verirdi. Böylece sokakta oynayan diğer çocukların lağıma düşüp ölmemesi için olumlu bir adım atılmış olurdu."

"Acaba kızın ana babası ya da Antalya savcısı bu davayı başlatırlar mı?"

"Bilemiyorum. Gönlüm, bu ülkede böylesine pisi pisine ölen bu çocuğumuzun hakkına sahip çıkacak birilerinin olduğunu bilmek, görmek istiyor; böyle makamların ve bu makamların hakkını veren bilinçli insanların olduğuna inanmak istiyor."

"Haklısınız Doğan Bey, benim gönlüm de bunu istiyor!"

"Bir acı gerçek de şu ki, böyle bir dava açılmış olsa ve devam edip sonuçlansa sen ve ben kararı öğrenemeyiz."

"Niye öğrenemeyelim, ne demek oluyor bu?"

"Demek istediğim şu: Genellikle Türkiye'de medya, ölüm ve faciayı bütün ayrıntılarıyla verir, ama adaletin yerine gelip gelmediğiyle pek ilgilenmez, olayları takip etmez."

"Medyamızın da 'mış gibi' olduğunu mu söylemek istiyorsunuz?"

"Bir anlamda evet, ama bütün suçu onlara atmaya da gönlüm el vermiyor."

"Yani, mış gibi medya, mış gibi medya olmaktan sorumlu değil mi?"

"Bir anlamda sorumlu, bir anlamda sorumlu değil."

"Yani?"

"Yani, sen de Arif Okurer olarak Türkiye'de Türk halkı için bir gazete çıkarsan ve onu okunur bir gazete olarak ayakta tutmaya çalışsan, bana öyle geliyor ki, çıkardığın gazete şu piyasada gördüğün gazetelerden pek farklı olmaz."

"Yani bir gerçek var ki, ortam, piyasa, okur, halk, ne dersek diyelim, o gazeteleri şimdi oldukları gibi olmaya itiyor. Bunu mu demek istiyorsunuz?"

"Evet, onu demek istiyorum. Bütün suçu gazete sahiplerine ve yöneticilerine yüklemek bana büyük insafsızlık gibi geliyor."

"Yani Doğan Bey, Türkiye'de mış gibi gazeteciliğin, mış gibi belediyeciliğin, mış gibi şoförlerin varlığını dolayısıyla genel olarak mış gibi yaşamları, toplumun mış gibi oluşu temeline dayandırabilir miyiz?"

"Biraz önce, yoldaki kanalizasyon kapağının eğreti durmasından yalnız belediye mi sorumlu, diye sormuştum. Şöyle bir durum ortaya çıkarsa hiç şaşmam. Antalya'da savcı bir inceleme başlatsa ve belediyenin, aslında ayda bir lağım kapaklarını kontrol ettiği ortaya çıksa... Ama civardaki bazı dükkân sahiplerinin kendi atık sularını ve dökün tülerini rahatça kanalizasyona atmak için kapakları yerinden söktüğünü ve kanalizasyonu tekrar kullanmak için kapağı tam kapatmayıp eğreti koyduklarını öğrensek... Halkımızın böyle bir şey yapabileceğini tahmin eder misin?"

"Ederim."

"Ben de ederim. Onun için, 'Hiç şaşmam!' dedim. O nedenle sorunun asıl temeli olan mış gibi bir toplum oluşumuzu sorgulamanı çok ciddiye alıyorum. Bu, çok kapsamlı, çok güçlü ve çok önemli bir konu. Biraz da üzerinde tartışılması riskli bir konu. Farkındasın, değil mi?"

"Sanırım!"

"Evet, şimdi sanıyorsun, ama öyle. Bu konuyu ilerde ele alalım."

"Alalım Doğan Bey, ama farkında mısınız, iki satırlık, okunup geçilecek bir haber, üzerinde düşünülünce konuyu nerelere getiriyor."

"Evet, haklısın, iyi de oldu, bence önemliydi. Hatırlarsan, mış gibi öğretmen olduğuma kim karar verecek, diye sormuştun ve 'işin püf noktası bu,' diyerek gazetedeki kaza haberlerini gözden geçirmeye başlamıştık. Geldiğimiz nokta şu oldu: Her işin, mesleğin, görevin, o mesleği, görevi, icra ederken, uygularken ortama getirmesi gereken bir bilinç var. Yaşam ortamına getirilen bu bilincin..."

Arif Bey, yeni bir şey duymuş bir insanın yüz ifadesiyle sordu: "Yaşam ortamı ne demek?"

Onun her kavramı açık seçik anlama isteğine ve titizliğine hayranım. Memnuniyetle açıkladım.

"Yaşam ortamı, günlük yaşam içinde yer alan her durumu belirtiyor. Şu anda seninle parktaki kafede konuşuyoruz. İşte bu, bir yaşam ortamı. Bu ortama getirdiğimiz bir bilinç var. Bu ortama getirdiğimiz bilincin de bir niyeti var."

Arif Bey gözlerini kısarak tekrar etti:

"Yaşam ortamına getirilen bilincin bir niyeti var!"

"Evet," dedim. "İnsanlar, her yaşam ortamına bir niyet getirir. Nedir bu niyet? Benim niyetim, seninle belirli bir konuda sohbet etmek, söyleşmek. Sanırım senin niyetin de bu."

"Evet, ben de burada sohbet edeceğimizi biliyordum; yani o niyet bende de vardı."

"Doğru. Konuştuğumuz konuyla ilgili bilgimiz olduğunu varsayıyoruz. Konuşma ve sohbeti devam ettirme becerimiz de var. Ve ayrıca burada, zamanımızı bu niyete uygun bir tarzda bilgi ve becerilerimizi eyleme dönüştürme ve bunu sürdürme sorumluluğumuz var..."

Anladığını ve anlamaktan zevk aldığını görebiliyordum. Gözlerimin içine bakarak konuştu:

"Doğan Bey, özür dilerim, sözünüzü kesiyorum ama şu anda içinde bulunduğumuz durum yaşam ortamına bir örnek ise, şimdi ve burada nasıl bir mış gibi durum yaratabiliriz, lütfen açıklayabilir misiniz?"

"Memnuniyetle," dedim ve devam ettim, "sözünü ettiğim her bir öge ile ilişkimizi keserek ya da ters düşerek mış gibi durum

yaratabiliriz. Önce yaşam ortamına getirdiğimiz ögeleri bir sıralayalım:

1- niyet, 2- bilgi, 3- beceri 4- eylem ve uygulamayı devam ettirme sorumluluğu.

"İlk olarak **'niyet'**i ele alalım. Niyetimizi bilincimizde taşırız; yani niyet, ortama getirdiğimiz bilincin doğal bir parçasıdır. Örneğin, seninle 'mış gibi yaşamlar' konusunu konuşmak, o konuda bir sohbet oluşturmak için burada isek ve bu niyeti her ikimiz de biliyor ve kabul ediyorsak, buna rağmen birimizin şu anda Türkiye'deki değişik siyasi parti liderlerini çekiştirmeye başlamamız ve siyasi dedikodular yapmamız, bu durumu 'mış gibi' yapacaktır."

Bu noktada Arif Bey, "Peki," dedi, "varsayalım ki biz buraya, siyasal dedikodu yaparak parti liderlerini çekiştirmek niyetiyle geldik."

"Varsayalım ki geldik! Evet!"

"O zaman parti liderlerini çekiştirmemiz ve siyasal dedikodular yapmamız yine mış gibi bir durum mu olacaktı?"

"Hayır. Ben de bunu söylemeye çalışıyorum. O zaman şimdi konuştuklarımızı konuşsaydık mış gibi bir sohbet yaratmış olacaktık."

Arif Bey etrafına bakınıp gülerek şu soruyu sordu:

"Yani Doğan Bey, şu anda burada konuşan insanların çoğu mış gibi bir sohbet içinde olabilir mi?"

"Mış gibi bir sohbet iki şekilde oluşabilir; bunlardan biri kişi gerçekten konuşmak istediği konuda konuşmaz; içinde bulunduğu durum nedeniyle başka bir konudan söz etmek durumunda kalabilir. Örneğin, bir delikanlı güzel bulduğu ve ilgi duyduğu genç kıza, niyetlendiği halde o anda orada bulunan insanlar nedeniyle duygularından söz edemez, havadan sudan konuşmak zorunda kalır. İkinci mış gibi sohbet ise bir konudan konuşuyormuş gibi yaparak, ancak konunun aslını, özünü konuşmamaktır. Yani, kişinin diğerlerine gösterdiği niyet göstermeliktir; konuşmak istiyormuş izlenimi verir ve bu izlenimi desteklemek için yüzeysel olarak konuşmasını sürdürür. Asıl niyeti ise o konuda konuşmamak, bir sürü lafın arkasında gerçek niyetini gizlemektir."

"Yani sohbetin mış gibi olup olmadığını tanımlamada kişinin göstermelik değil, gerçek 'niyeti' önemli; onu demek istiyorsunuz, değil mi?"

"Evet, gerçek 'niyet' en önemli boyut. Ama diğer boyutlar da önemli. Konuşacağımız konuda 'bilgi' sahibi olmak, gerekiyorsa 'beceri' sahibi olmak ve bu 'niyet,' 'bilgi' ve 'beceri'yi bu ortama getirip uygulamaktan 'sorumlu'luk duymak gerekiyor. Bu boyutların her biriyle ilgili beklentiler yerine getirildiği zaman mış gibi olmayan özgün, gerçek bir etkileşim gerçekleşir."

Arif Bey, "Bunların her biriyle ilgili bir örnek verebilir misiniz," diye benden daha somut konuşmamı rica etti.

"Somut konuşabilmek için gazetede okuduğumuz kazaları ele alalım," dedim. "Köy öğretmeni köyünden Bafra'ya gitmek için arabaya binip direksiyonun başına geçtiği anda bir 'yaşam ortamı' yaratmış oldu. Bu yaşam ortamının gerektirdiği 'niyet' arabayı Bafra'ya kadar sürmekti. Araba sürmekle ilgili 'bilgi' ve 'beceri'si kendisine verilen ehliyetle belgelenmişti."

Bu noktada Arif Bey yüzüme baktı.

"Aklından geçenleri biliyorum, ama bu tartışmanın sağlığı için, sürücü ehliyetinin mış gibi sınavların sonucu değil, gerçekten hakkıyla yapılan sınavlar sonucu alındığını varsayalım," dedim.

Olur anlamında başını salladı, konuşmama devam ettim. "Burada 'niyet', 'bilgi' ve 'beceri', yerinde olduğuna ve eyleme de geçildiğine göre, bu örnekte araba kullanmayı mış gibi yapan, **'uygulamayı devam ettirmede sorumluluk'** ögesinin yer almayışıdır. Bu şoför –direksiyonun başına geçince onun öğretmenliği o yaşam ortamına ilişkin değildir, yani öğretmen olmakla araba sürmek birbiriyle alakalı değildir. Orada o artık bir şofördür– araba kullanırken taşıması gereken 'arabanın direksiyonunda olma sorumluluğu'nu aksatmıştır. Nasıl aksatmıştır? Dikkatini yola değil, torpido gözündeki parfümü aramaya vermiştir. 27 kişinin yaralanmasına ve 1 kişinin ölümüne yol açan sürücü de dikkatini yola değil sigara yakmaya vermiştir."

Arif Bey, "Anlıyorum," dedi ve devam etti, "sileceğini tamir ettirmeyen, bozuk silecekle araba kullanmaya devam eden ve yağ-

mur yağınca önünü göremeyip kendisi dahil 2 kişinin ölümüne neden olan kişi de 'sorumluluk' beklentisini yerine getirmediği için mış gibi şoför olmaktadır. Peki Doğan Bey, yine ilk başta sorduğum soruyu soracağım, benim mış gibi öğretmen olup olmadığıma kim karar verecek?"

"İsteyen herkes bu konuda bir yargıda bulunabilir."

"Ne demek 'herkes!'"

"Ağzı olan, konuyla ilgilenen, konuşmak isteyen 'herkes' demek!"

"Örneğin, mahalledeki bakkal benim hakkımda 'Arif, mış gibi öğretmen,' diyebilir mi?"

"Diyemez mi?"

"Diyebilir de, yani demesi yakışık alır mı, daha doğrusu demeli mi?"

"O başka bir tartışma konusu. Sen ve ben buraya gelirken mış gibi kaldırımlardan konuştuk."

"Siz konuştunuz, ben dinledim!"

"Evet, doğru, ben konuştum, sen dinledin. Peki, beni dinlerken içinden, Doğan Bey, siz hangi hak ve yetkiyle kaldırımların mış gibi oluşuyla ilgili konuşuyorsunuz, diye sormak aklına geldi mi? Yani kaldırımlar hakkında benim gözlem yapmam senin tuhafına gitti mi?"

"Hayır."

"Daha sonra oturduk trafik kazalarım konuştuk. Biz konuşurken içinden, burada bir trafik uzmanı olmadıkça bizim trafik kazalarından konuşmamamız gerekir, düşüncesi geçti mi?"

"Hayır."

"İşte sevgili Arif Bey'ciğim, aynı bizim yaptığımız gibi, ilgilenen herhangi bir insan da senin öğretmenliğinle ilgili konuşabilir. Ancak, konuşurken nelere dikkate etmeli, senin öğretmenliğinle ilgili yargıları gerçekçi mi, temeli var mı, o ayrı bir konu. Ama herkes konuşabilir."

"Gerçekten de benim öğretmenliğimle ilgili bakkalın konuştuğunu biliyorum. Yadırgamıştım, ama şimdi size hak veriyorum; herkes konuşabilir."

"Diğer öğretmenler, okul yöneticileri, öğrenciler, komşuların, aklına gelebilecek olan herkes, arkadaşların, senin öğretmenliğinle ilgili konuşabilir. Biz burada kimin konuşabileceğini tartışmıyoruz. Senin öğretmenliğinin mış gibi olup olmadığını ne belirler, altında yatan temel boyutları bulmaya çalışıyoruz."

Kendimi tartışmanın ciddiyetine çok kaptırmış olmalıyım ki, Arif Bey gayet sakin, "Tamam hocam, sinirlenmeyin!" dedi.

Gülmeye başladım.

"Gerçekten sinirli bir insan izlenimi mi verdim?" diye sordum.

"Ben sizin sinirlenmediğinizi biliyorum, ama dışarıdan bakan biri şu anda sizi sinirlenmiş biri olarak görür," dedi.

Sol tarafıma döndüm. Biraz ilerde, hoş bir gülümsemesi olduğunu kendisine daha önceden söylemiş olduğum garson kızla göz göze geldik. Elimle, gelir misin işareti yaptım. Yüz ifademi hiç değiştirmeden sordum;

"Şu anda sinirli bir insan olarak görünüyor muyum?"

Arif Bey gülmeye başladı.

Genç kız biraz şaşkın, biraz mahcup, "Yoo, bana sinirli gibi görünmüyorsunuz," dedi.

Kendisine teşekkür ettim ve soğuk bir su rica ettim. Arif Bey, "Ben de lütfen," dedi.

"Nasıl," dedim, "mış gibi bir kamuoyu yoklaması yaptım ve sinirli görünmediğimi sana kanıtlamış oldum."

Arif Bey gülerek, "Tamam Doğan Bey, sinirli görünmediğinize ikna oldum," dedi.

Kaldığım yerdeki son sözümü hatırlayarak devam ettim. "Evet, biz burada kimin konuşabileceğini tartışmıyoruz. Senin öğretmenliğinin mış gibi olup olmadığını ne belirler'in altında yatan temel boyutları bulmaya çalışıyoruz. Onun için dört temel boyuta bakmamız gerekir. Yaşam ortamı öğretmen olmakla ilgili olduğu zaman, yani sınıfta ders işlerken, öğretmenler odasında dinlenirken, ders hazırlarken, kitaplıkta araştırma yaparken, sınav kâğıtlarını okurken..."

Sözümü bitirmeden Arif Bey boyutları saydı.

"1- **Niyetimin** öğretmen olmayla; 2- **Bilgimin** öğretmen olma

niyetiyle uyum içinde olması; 3- Bu bilgiyi öğrencilerime aktarma **becerisine** sahip olmam ve 4- Bu niyet **bilgi** ve becerileri **uygulama sorumluluğu** içinde kullanmam gerekiyor."

Garson kız suları getirmişti. Kendisine teşekkür ettik. Boğaz' dan, kırmızı renkli, büyük bir tanker geçiyordu. İkimizin de gözü tankere takıldı. Güzel bir gündü. İstanbul'un güzel bir yerinde, değer verdiğim bir insanla sohbet ediyordum. İçimde derin bir şükür duygusunun varlığını hissettim. Yaşamaktan, İstanbul'da olmaktan, Arif Bey'le dost olmaktan, ülkemin barış içinde olduğunu bilmekten derin bir mutluluk duyuyordum.

"Hâlâ sinirli görünüyor muyum?" diye sordum.

"Hayır," dedi, "mutlu ve huzurlu görünüyorsunuz."

"Öyleyim," dedim.

Gülümsedik.

Daha sonra karnımın acıktığını fark ettim. Arif Bey'e söylediğimde onun da acıktığını öğrendim ve orada yemek yemeye karar verdik.

Yemek süresince ve yemekten sonra değişik konulardan konuşarak güzel bir gün geçirdik.

KISIM II

Kamusal Yaşamın 'Mış Gibi'si

2
Eğitim

Arif Bey'e telefon ettim ve Levent'teki bir mantıcıda buluştuk. Arif Bey bir mantı ısmarladı, yoğurdunuza sarımsak ister misiniz sorusuna, "Hayır," dedi. Ben ise pastırmalı kuru fasulye ve yanına turşu istedim.

Arif Bey, "Doğan Bey, yaz ortasında kış yemekleri ısmarlıyorsunuz!" dedi.

"Biliyorum, kuru fasulye ve turşu yaz yemeği değil, ama canım istedi," diye yanıtladım.

Bugün eğitim konusunda konuşmak için hazırlığımı yapmış, üzerinde konuşulacak yazılar getirmiştim. Eğitim hakkında konuşmak istediğimi söyleyince gözleri parladı.

"Fakat aklıma takılan bir şey var Doğan Bey, geçen buluşmamızdan kalma, önce onu açıklığa kavuşturalım," dedi.

Seni dinliyorum anlamında yüzüne baktım, aklına takılan konuyu anlattı.

"Kaldırımları konuştuk. Onların mış gibi kaldırımlar olduğunu kabul ettik, ama irdeleyip konuşmadık. Neden onlara mış gibi kaldırım dedik?"

Arif Bey'in her şeyi açık seçik anlama ve görme isteği burada da kendini göstermişti. Aslında ben de Arif Bey'den ayrıldıktan sonra gazetedeki kazaları, sürücülerin mış gibi olduklarını irdelemek için gözden geçirdiğimizi, ama kaldırımlarla ilgili konuşmadığımızı düşünmüştüm.

"Aslında daha sonra ben de bunun farkına vardım. Ve üzerinde düşündüm. İstersen şimdi konuşabiliriz," dedim.

"Hatırladığım kadarıyla o gün üç yerde mış gibi kaldırımlardan söz ettiniz. İlki Petrol Sitesi'nin köşesindeki otobüs durağını geçerken, ikincisi oto galerisinin önünde ve son olarak da Adnan Saygun Caddesi üzerinde bir pastanenin bulunduğu ve trafik ışıklarının yer aldığı bir kavşakta lüks arabaların kaldırıma park ettiği yerde."

"Doğru, Arif Bey, o üç yerde mış gibi kaldırımdan söz ettim. Mış gibinin tanımını irdelediğimizde dört tanımlayıcı ögeye ulaşmıştık, hatırlıyor musunuz?"

"Tabii hatırlıyorum; niyet, bilgi, beceri ve sorumluluk."

"Doğru. Bunlardan bir tanesi bile ortama getirilmemişse mış gibi bir durum ortaya çıkar."

"Evet, onu da hatırlıyorum. Benim öğretmenliğimden ve kazalardan bahsedince bu dört ögeyle ilgili konuşmak çok uygun görünüyor, ama kaldırımdan konuşurken de uygun düşecek mi? Onu merak ediyorum."

"Anlıyorum. Tabii kaldırımın kendisinin niyetinden bahsedemeyiz; ama kaldırımı yapanların niyetinden bahsedebiliriz. Bir belediye niçin kaldırım yapar? Belediyenin kaldırım yapmaktaki niyeti ne? Onu irdeleyebiliriz."

"Yayaların emniyetli ve rahat yürüyebilmesi için yapılır."

"Tamam, işte ben 'kaldırımın niyeti'nden bahsederken bunu kastediyorum."

"Peki, bilgi, beceri ve sorumluluk?"

"Aynı şey; kaldırımı yapanın bilgi, beceri ve sorumluluğunu kastediyoruz."

Yemekler geldi, garsona teşekkür ettik. Mantının üstüne sumak, kekik ve pul biber atan Arif Bey, garsona seslenerek su rica etti. Garson, "Siz de ister misiniz?" diye sordu. İstediğimi söyledim. Ben de kuru fasulye üstüne kırmızı pul biber serptim. İkimiz de acıyı seviyoruz. Şişmanlattığını bile bile taze ekmekle kuru fasulyenin salçalı suyuna bana bana yemeye başladım. Aif Bey turşumdan almak istedi, turşuyu her ikimizin de rahatlıkla ulaşabileceği yere koydum. Yemeklerimizi yerken bir yandan da konuşmaya devam ettik. Önce ben konuştum.

"Nispetiye Caddesi üzerinde Petrol Sitesi'nin köşesindeki otobüs durağı kaldırımın kaldırımlık niyetini bozuyor. Yayaların yürümesine olanak vermiyor. Oranın kaldırımlığı bitmiş, kaldırım diye bir şey kalmamış. Kaldırımmış gibi gözüküyor, ama artık kaldırım değil. O otobüs durağını oraya koyanlar oranın kaldırım olarak kalmasına özen göstermemişler, öyle bir sorumluluk duymamışlar."

Arif Bey, "Niyet ve sorumluluk aksaması var," dedi.

"Evet," dedim. "Diğer iki durumda da aynı şeyi göreceksin. Yayanın rahat ve emniyetli bir şekilde yürümesi esas niyet olması gerekirken bu niyeti gerçekleştirmekle ilgili bir sorumluluk gösterilmemiş; oto galerisi sahiplerinin ve apartman sakinlerinin gereksinmelerini karşılamak temel niyet olmuş. O nedenle buraları da mış gibi kaldırım olmuş."

"Doğan Bey, ilgimi çeken şu; belediyede bilgi ve beceri eksikliği yok. İsterlerse yayaların emniyetli ve rahat yürüyebileceği kaldırımları yapabilecek bilgi ve becerileri var. Ama niyet ve sorumlulukta aksamalar oluyor. Bu size ilginç gelmiyor mu?"

"Arif'ciğim, Türkiye'de bilgi eksikliği yok. İlgili makamlardaki insanlar çoğu kez ne yapacaklarını biliyorlar. Ama yeteri kadar umursamamaktan, ilgisizlikten kaynaklanan niyet ve sorumluluk aksaklığı var. Mış gibi kaldırımlar buna sadece bir örnek."

"İlgili makamlardakiler neden umursamıyor ve sorumluluk duymuyorlar?"

"Bu, kapsamı geniş ve çok önemli bir soru. Mış gibi yaşayan insanlardan oluşan bir toplumun temellerini sorguluyorsun. Bu buluşmalarımızda gözlemler yapacağız; gözlemlerimiz bittikten sonra 'neden' sorusunu ele almak ve irdelemek istiyorum."

"Merakla bekliyorum."

"Tamam, söz. Mış gibi kaldırım konusunu hallettik mi? Kafanda yanıtını bulamamış soru kaldı mı?"

"Hayır, kalmadı. Devam edebiliriz."

Arif Bey'in önüne gazeteden kesilmiş bir haberi koydum. Haber şöyleydi:

OKUYAMADI, DAYAK YEDİ

Taşoluk İlköğretim Okulu 1. sınıf öğrencisi R.Y. (8), derste öğretmeninin söylediği yeri kitabından okuyamadığı için dayak yedi. Ailesi, yanağına kan oturan küçük R. için hastaneden 7 günlük rapor aldı. Öğretmeni okul yönetimine şikâyet eden aile, inanılmaz bir cevap aldı. Okul yetkilileri, "Öğretmen bu olayı art niyet güderek yapmadı. Öğrencisinin iyi okumasını istemiş," dediler. Küçük kızın sınıf arkadaşları ve ailesi, R.Y.'nin kızamık geçirdiği için 15 gün okula gelemediğini, bu yüzden diğer arkadaşlarından geri kalarak okumayı sökemediğini belirttiler. Ailesi, kızlarının okuyamamasının bu şekilde dövülmesine neden olamayacağını söylediler. (*Sabah*, 05.05.2001)

Haberi okuyan Arif Bey gülümsedi. Niçin gülümsediğini sordum.

"'İnanılmaz cevap' lafına güldüm. Güya okul yönetiminin cevabı bu toplum için hiç beklenmedik, daha önce hiç duyulmamış bir cevap. Bu toplumda öğretmenler ya da anne-babalar çocukları terbiye etmek için hiç dövmezlermiş gibi. Polis vatandaş ilişkisinde en çok şikâyet edilen konu vatandaşın polisten dayak yemesi değilmiş gibi. 'Kızını dövmeyen dizini döver' sözü bizim toplumda kız terbiyesi için söylenmemiş gibi. Haberde, okul yönetiminin cevabı 'inanılmaz' bulunmuş. Doğan Bey bu gazete haberinde inanılmaz olan ne, biliyor musunuz?" dedi ve gözlerimin içine baktı.

Arif Bey söylemeden önce haberdeki o ifade dikkatimi çekmemişti, ama söylediklerini dinleyince onunla hemfikir olmamak olanaksızdı.

"Hayır Arif Bey, bilmiyorum," dedim.

"Bu haberde inanılmaz olan asıl şey, küçük kızın anne ve babasının çocuğu doktora götürüp rapor alması, bu işin peşini bırakmayıp çocuklarını döven öğretmeni okul yönetimine şikâyet etmesidir. O anne babayı kutlamak gerekir."

"Yani bizim okul düzenimiz içinde bir öğretmenin öğrencisini dövmesinin ve okul yönetiminin dayak atan bu öğretmeni korumasının doğal, olağan, sıradan bir olay olduğunu düşünüyorsun."

"Evet Doğan Bey, öyle düşünüyorum, çünkü içim yanarak söylüyorum, büyük bir acıyla bunu ifade ediyorum, gerçek olan bu."

"O zaman bu durum mış gibi bir eğitim ortamını değil, gerçek bir eğitim ortamını yansıtıyor. Bunu söyleyebilir miyiz?"

"Eğer Türk milli eğitiminin amacı –sizin deyiminizle 'niyeti'– kişilerin eğitilmesi değil sindirilmesi, özgür düşünen, yaratıcı insanlar olması değil, sürünün bir parçası haline getirilmesi ise, gazete haberinde okuduğumuz eğitim ortamı o 'niyetle' tutarlıdır ve bu nedenle de evet, gerçek bir eğitim ortamıdır. Milli eğitimimiz bilgiye meraklı, araştıran ve keşfeden insanlar yetiştirmek istiyorsa, o zaman söylem ile eylem, yani dediği ile yaptığı birbirine uymuyor."

"Arif Bey elimizde fırsat olsa, yani küçük kızı döven öğretmenle ve o öğretmenin çalıştığı okulun yöneticileriyle konuşmamız mümkün olsa sizce okullarında uygulanan eğitimin amacı olarak şu iki listeden hangisini seçerler?

A LİSTESİ	B LİSTESİ
Kişiliği gelişmiş	Kişiliği sindirilmiş
Özgür düşünen	Düşünmeden itaat eden
Yaratıcı	Taklitçi
Önder ruhlu	Sürüden biri
Bilgiye meraklı, araştıran, sorgulayan	Bilgiye ilgisiz, ezberci, sorgusuz sualsiz kabul eden
Kendine saygısı olan	Güçlüden başka hiç kimseye saygısı olmayan
Yaşamını, içselleştirip inandığı evrensel değerlere göre yöneten	Yaşamını, otorite korkusu ve başkalarının ne diyeceğine göre yöneten

"İstisnasız hepsi 'A Listesi'ni seçer."

"Peki, A Listesi'ni sence gerçekten içtenlikle mi seçerler?"

"Bence gerçekten içtenlikle A Listesi'ni seçerler."

"O zaman bu kişilerin "niyetleri" ile 'bilgi' ve 'beceri'leri arasında bir tutarsızlık var."

Arif Bey oldukça enerjikti, heyecanlı bir şekilde konuştu:

"Zaten onun için mış gibi eğitim oluyor. Türkiye'deki öğretmenin ağzı doğru şeyleri söylüyor. Herkes bu A Listesi'ndeki özellikleri, ilkokullarda sabahları tekrarlanan 'Türküm, Doğruyum, Çalışkanım' andı gibi ezberlemiş. Ama hem eğitimi yönetenlerin hem de öğretmenin bilgi ve becerileri listede belirtilen özellikleri geliştirmede eksik ve yetersiz kalıyor. En acı olanı da, yöneticilerin ve öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu eksik ve yetersiz olduklarının farkında bile değiller."

"Ve sanırım farkında olmadıklarının da farkında değildirler."

"Söylemek istediğim de o zaten. Eksikliklerinin farkında olmadıkları için de öğrenmeye, gelişmeye hiç açık değiller."

Arif Bey bir süre düşünceli durduktan sonra, "Biraz önce siz, 'Arif'ciğim Türkiye'de bilgi eksikliği yok. İlgili makamlardakiler çoğu kere ne yapılacağını biliyorlar. Ama yeteri kadar umursamamaktan kaynaklanan niyet ve sorumlulukta aksaklıklar var. Mış gibi kaldırımlar da buna sadece bir örnek,' demiştiniz. Ama milli eğitimde bilgi ve beceri eksikliği olduğunu biraz önce ikimiz de ifade ettik," dedi.

Fena yakalanmıştım. Hafifçe kızardığımı hissettim. "Haklısın," dedim, "sanırım orada abartarak konuştum. Dikkatimi çektiğin için teşekkür ederim. Şimdi o ifademi değiştirerek yeniden söylüyorum. 'Türkiye'de mış gibi durumların altında niyet karmaşası, bilgi ve beceri eksikliği ve sorumsuzluk ögelerinden biri ya da birkaçı bulunabilir. İlgili makamlarda oturanların, çoğu kez bu dört ögeden birinde veya birkaçında eksikliği olabiliyor."

"Çoğu öğretmen ve yöneticinin niyetlerinin bilinçli bir niyet olduğunu sanmıyorum. Ağızdan söylenen ezberlenmiş bir niyet olduğunu düşünüyorum."

"Mış gibi niyet mi demek istiyorsun?"

"Sanırım onu demek istiyorum, ama mış gibi niyet nasıl tanımlanır bilemiyorum."

"Gerçekten istenmediği için içtenlikten yoksun olan ya da ezberlendiği için içeriği üzerinde düşünülmeyen ve bu nedenle kendi başına ve kopuk kalan, boş bir sözün ötesine geçmeyen, dolayısıyla da bilgi, beceri ve sorumlulukla desteklenmeyen niyete mış gibi niyet diyebiliriz."

Yanımda getirmiş olduğum bir kitabı(*) ekmek kırıntılarını temizledikten sonra masanın üzerine koydum. Yazar, öğretmenin ışıltısını kaybetme olasılığından bahsediyordu. Altını çizdiğim bazı ifadeleri birlikte okuduk:

> Bir öğretmenin başlıca özelliklerinden ve gelişim araçlarından biri hayat boyu öğrenci olmasıdır. (...) Ders anlatma, eğlenceden ziyade bir iş halini aldığında ışıltının kaybolduğunu bilirsiniz. ... Yeni şeyler öğrenmenin yollarını arayarak ve öğrendiklerinizi öğrencilerinize aktararak işinize neşe katabilirsiniz. (...) Son 15-20 yıl içinde yeni keşfedilen ve değişen bilgilerin ve yöntemlerin son 200 yılda insanoğlunun ulaştığı bilginin yirmi otuz katı daha fazla olduğu düşünüldüğünde, kendini yenilemeden mesleğini yürütmeye çabalayan bir öğretmenin zavallılığı daha net bir biçimde anlaşılabilir. (...) Öğrenciler karşısında acizliğini hisseden öğretmenler daha otoriter bir tutum içine girerek ve öğrencilerin kendilerine yakınlaşmasını önleyerek kendilerini güven içine almaya çalışırlar.

Arif Bey'e, "Yukarıdaki A Listesi'ni gerçekten amaç edinen bir öğretmenin sürekli kendini geliştirmesi gerekir," dedim ve "Senin de zaman zaman bulunduğun öğretmenevlerinde öğretmenlerin çoğu ne yapar?" diye sordum.

"Kâğıt oyunu oynarlar!"

"Öğretmenevinde kâğıt oyunu oynamak için ayrılan mekân mı daha büyük, yoksa kitaplık ve kitap okumak için ayrılan mekân mı?"

"Ben öğretmenevine gidip kitap okuyan pek görmedim."

(*) Hasan Yılmaz, *Öğretmenim Lütfen Bu Kitabı Okur musun!* s. 53-6, Çizgi Kitabevi, Konya, 2001.

"Kitaplık gördün mü?"

"Belki vardır, ama ben görmedim. Yani bir öğretmenin öğretmenevine gelerek kitap okumakla ilgilendiğini hiç hatırlamıyorum. Belki benim görmediğim bilmediğim bazı öğretmenevlerinde kitaplık vardır ve orada öğretmenler kitap okuyordur, benim gördüklerimde böyle bir durum yoktu."

"Öğretmenevlerini kâğıt oyunu oynama mekânı olarak kullanan bu öğretmenlere yukarıdaki iki listeyi versek sence A Listesi'ni mi yoksa B Listesi'ni mi seçerler?"

Arif Bey yüzüme, benimle alay mı ediyorsun, dercesine baktı. Sorumu yanıtlamaya dahi gerek görmedi.

"Arif'ciğim," dedim, "seninle buluşmadan önce eğitim konusunda konuşacağımızı bildiğim için not aldığım ve dosyaladığım malzemelere bir göz atmıştım. Şimdi sana mış gibi değil, gerçek bir öğretmenin başarı öyküsünü göstereceğim."

Gazete kesiğini önüne koydum.

İstanbul – Öğretmen Rıdvan Sadık 1995'te Adıyaman'ın Kâhta ilçesine bağlı Göçeri köyünde göreve başladığında karşılaştığı tam anlamıyla hayal kırıklığıydı. Göçeri İlköğretim Okulu, daha önce gübre deposu olarak kullanılmıştı, eğitim için hiç araç-gereç yoktu, kayıtlı 434 öğrenciden sadece 198'i okula devam ediyordu. Sadık öğretmen yılmadı. Yeri geldi öğrencileriyle birlikte okuldaki gübreleri temizledi, yeri geldi bürokrasi kapılarını aşındırdı. Başlattığı kampanyayla ulaşabildiği her yere ulaştı, yardım istedi. Sonunda emekleri karşılık buldu.

Sonuç Gurur Verici

Üç yılın sonunda mucize gerçek oldu. Yüzlerce öğrenci okula kazandırıldı, 10 bin kitaplı kütüphane açıldı. Okuma-yazma kurslarıyla okuryazarlık oranı yüzde 9'dan 64'e çıktı. Sınıfların ısınma problemi çözüldü, öğrenciler Anadolu lisesi, sağlık meslek lisesi, eğitim fakültesi, fen lisesi gibi okulları kazanmayı başardı. Sadık öğretmen sene başından beri Diyarbakır'da görev yapıyor. Buradaki durumu 'daha da kötü' diye nitelendiren Sadık, yine öğ-

rencileri için kolları sıvamış ve daha şimdiden 3 bin 500 öğrencilik yardım toplamış bile.

Gerçekler çok farklı, Rıdvan Sadık, daha 20'li yaşlarda iken eğitim fakültesinden mezun oldu ve Adıyaman'ın Göçeri Köyü'nde öğretmenliğe başladı. Üniversitede öğrendiklerinden çok farklıydı Türkiye'nin gerçekleri. Bunu Göçeri'de bire bir yaşadı Sadık öğretmen. Üniversitede birleştirilmiş sınıflarda nasıl eğitim verileceğinin hiç anlatılmadığını belirten Sadık öğretmen, "Türkiye'de eğitim fakültelerinde psikolojik formasyon namına hiçbir şey verilmiyor. Dört yılda öğrenemediğiniz öğretmenliği, o şartlarda 10 günde öğreniyorsunuz," diyor.

'Gübre Temizledim'

1969'da inşaatı biten, 1994 yılına kadar gübre ve tütün deposu, daha sonra da evleri baraj gölü altında kalanların istihdamında kullanılan okul, Sadık öğretmenin ilçeye gelmesinden bir yıl önce Türkiye'nin ilk taşımalı okulu olarak eğitime açılmış. Sadık öğretmenin deyimiyle sadece açılmış, çünkü okul viraneymiş. Sadık öğretmen, o günleri şöyle anlatıyor: "Öğrencilerimle okulun üçüncü katından bile gübre temizledim. Okulda eğitim için hiç araç-gereç yoktu. Kayıtlı 434 öğrenciden ancak 198'i okula devam edebiliyordu. Bürokrasi kapılarını yüzlerce kez aşındırdım ama iki yıl içinde arpa boyu bile yol gidemedim. Geçen zaman öğrencilerimin yanlış yetiştirilmesi demekti. Çaresizlik içinde kıvranıyordum." Bu çaresizliğe son vermek için yardım kampanyası başlatmaya karar veren Sadık öğretmen, ulaşabildiği her yeri mektup, faks ve e-mail yağmuruna tutarak köyün durumunu anlatmaya başlamış.

'Önce Herkes Güldü...'

'Yerde sakız kâğıdı bile bulsam üstünde adres var mı diye bakıyor ve mektup yazıyordum,' diyen Sadık öğretmen, "Meslektaşlarım önce güldüler. Bunun gerçekleşmeyeceğini düşünüyorlardı. Ancak yardımlar çığ gibi büyüdükçe onlar da desteklediler," diyor.

'Bürokrasi Büyük Sorun'

Mucize yaratmak için elinden geleni yapan Sadık öğretmenin en büyük sorunlarından biri bürokratik engeller olmuş. Öğretmenlik yaptığı sekiz yıllık sürede Kâhta'da 13 kaymakam değişmiş ve her defasında 'Niye böyle bir şey yapıyorsun', 'Niye haberimiz yok' gibi sorularla karşılaşmış. Defalarca soruşturma geçiren, müfettişlere ifade veren Sadık, yardım kampanyasını duyurmak için çalışmalarına yılmadan devam etmiş. Sonunda Rıdvan öğretmenin çabaları fazlasıyla karşılık bulmuş.

'Çocuklar Gibi Ağladım'

Öğrencilerini minibüsle Adıyaman'a sınava götürdüğü gün onları çarpışan otomobillere bindirdiğinde sevinçten çocuklar gibi ağladığını belirten Sadık öğretmen, okuldaki değişiklikleri şöyle anlatıyor: "Taşımalı ilköğretim çerçevesinde okuluma taşınan 34 köyde maddi imkânsızlıklar nedeniyle okula gönderilemeyen öğrencilerimi kazanmak için gönüllü öğretmenlerle köy köy dolaştık. Gelen yardımlar sayesinde bu öğrencilerin okula dönmesi sağlandı. Ziyaretlerle velilerin kafasındaki okulun 'gereksiz' olduğu kavramı değişti. Artık kız öğrenciler okula gelmeye başlamıştı.

10 Bin Kitaplı Kütüphane

2000 Mart-2003 Temmuz arasında gelen yardımlarla, gönderilmeyen 193'ü kız 397 öğrencimizi okula kazandırdık. Şu an onların 19'u sağlık meslek lisesi öğrencisi. Okulumuzda 10 bin 645 kitabın bulunduğu halka açık bir kütüphane kurduk. Bu kütüphanede açılan kurslarla okuryazarlık oranı yüzde 9'dan yüzde 64'e çıktı. Okula iki adet fen bilgisi laboratuvarı, 2 bin 500 kitaplı, bir televizyonu olan, 160 tane CD'si ve bir VCD'si bulunan tam donanımlı dil laboratuvarı kurduk. Kalorifer sistemi yaptırdık. Üç yıl boyunca öğrencilerin hiçbiri kitaba, kırtasiyeye ve giyime para harcamadı." Yardımlarla âdeta baştan yaratılan okul ilçenin en iyi okulu haline gelirken, bu okuldan mezun olan öğrencilerden 14'ü Anadolu Lisesini, 29'u Sağlık Meslek Lisesini, biri Fen Lisesini kazandı. 2002-2003 eğitim yılı sonunda bilgi yarışmasında okulunu 864 okulun içinden ilçe birincisi ve il

ikincisi olarak gözü yaşlı bırakıp Diyarbakır'a tayin olan Sadık öğretmen, "Okulumu enerjik, genç kadrolara teslim ettim. 936 öğrencimin bu konudaki kararlılığı ve azmi görülmeye değerdi," diyor.

'İdealist Olmak Lazım'

35 yaşındaki Sadık öğretmen, günümüzün şartlarında idealist olmanın zorunluluk olduğunu düşünüyor. İşte bu yüzden 2003-2004 eğitim yılında Diyarbakır'ın Yiğityolu Köyü Mehmetçik İlköğretim Okulu'nda, Göçeri'den daha kötü bir durumla karşılaşsa da yine bir kampanya başlatıyor. En büyük hedefinin, Diyarbakır'daki öğrencileri de kazanmak olduğunu belirten Sadık öğretmen, "Ben Diyarbakır'da doğdum. Babam öğretmen olduğu için Karadeniz'deki illerde yaşadık ama üniversiteyi burada okudum. Zorluklarını iyi bilirim. Şehrin geçmişi insanların üzerinde ciddi anlamda tahribat yaratmış. İnsanlar okulun ve eğitimin boş bir kavram olduğunu düşünüyor. Ben bu çocuklarımı kazanmak ve kafalardaki boş okul kavramını doldurmak istiyorum," diye konuşuyor.

'Yok'lar O Kadar Çok Ki...

Sadık öğretmen Diyarbakır'daki okulunun durumunu da şöyle anlatıyor: "Okula kayıtlı 732 öğrenciden yalnızca 593'ü okula devam ediyor. Yüzde 73'ünün evinde televizyon bile yok. Türkçe konuşabilmek büyük sorun. Öğrencilerin çanta diye taşıdığı naylon poşetlerde ders kitaplarının dışında kırtasiye malzemesi yok. Farklı renk ve boyutlarda ayakkabılarla okula gelen öğrencilerin sayısı azımsanmayacak kadar çok. Okul Karacadağ eteklerinde olduğu için hava yetişkinlerin bile kanını dondururken, öğrencilerde elbise yok. Veliler mevsimlik işçi. Okulda ve köyde su da yok."

'Tek çare eğitim' Eğitim yılının başından beri 3 bin 500 kişilik yardım toplayan Sadık öğretmen, kendisine il milli eğitim müdürlüğü ile valiliğin büyük destekleri olduğunu söylüyor. Sadık öğretmen, okulunun ihtiyaçlarının karşılanmasından sonra yardımları birleştirilmiş sınıflardaki öğrencilere de ulaştırmayı hedefliyor. Diyarbakır'a ilgi gösterilmesini isteyen Sadık öğretmen, "Artık bu bölgenin eğitimle yükselebileceği fark edilmeli," diyor. Destek için: 0412 237 18 34. (*Radikal*, 07.12.2003)

Arif Bey'in gözlerinin nemlendiğini gördüm.

"Biliyor musun," dedim, "bir seminerimde Rıdvan Sadık öğretmenin bu öyküsünü anlatırken dinleyenlerin çoğunun gözü yaşardı ve ben sözümü bitirince büyük bir alkış koptu."

Gülümseyerek su kadehini eline aldı, "Gerçek bir öğretmenin onuruna içelim," dedi. Suyumuzu toplumumuzun bu gizli kahramanının şerefine içtik.

"Niyet, bilgi, beceri ve uygulama sorumluluğu dört dörtlük; işte mış gibi olmayan, gerçek öğretmenin özelliği," dedi ve devam etti: "Doğan Bey, bu haberde Rıdvan Sadık'ın iki özelliği dikkatimi çekti. Bir, gerçekçi bir durum değerlendirmesi var, herşeyi olduğu gibi görüyor; iki, mevcut durumdan dolayı herhangi bir insanı suçlamıyor, şikâyet etmiyor, 'bu durum içinde ben ne yapabilirim' bilinciyle girişimlerde bulunuyor. Karşısına çıkan bürokrasi engellerini bile şikâyet konusu yapmıyor. Siz de fark ettiniz mi?"

"Evet, ettim."

Bir süre ikimiz de sessiz kaldık.

Lokantadaki güler yüzlü garson, tatlı ister misiniz, diye sordu. Bir porsiyon un helvasını paylaşmaya karar verdik. Helvaların yanında çay da istedik.

Helvalarımızı yerken Arif Bey'e, "Türkiye'deki öğretmenlerin yüzde onu Rıdvan Sadık gibi olsa bu ülkenin durumu çok daha sağlıklı ve güçlü olur," dedim.

"Hem de nasıl," dedi ve "ben yüzde bire razıyım," diye devam etti.

İkimiz de sessizce helvamızı yedik ve çayımızı yudumladık, daha sonra Arif Bey, "Neden Doğan Bey," dedi, "Neden yüzde bire razıyız ve neden Rıdvan Sadık gibi gerçek öğretmenlerin sayısı az?"

O soruyu ben başka bir şekilde tekrar ettim: "Neden mış gibi öğretmenler çoğunlukta ve gerçek öğretmen sayısı az? Aslında sağlıklı bir toplumda doğal olarak bunun tam tersinin olması gerekir. Sağlıklı bir toplumda gerçek öğretmenlerin ezici bir çoğunluğu varken, mış gibi öğretmenlerin sayısının çok az. Neden bizim toplumumuzda bunun tam tersi oluyor, bunu soruyorsun değil mi?"

"Evet, onu soruyorum," dedi.

"Arif Bey şu mış gibi tartışmalarını bitirdikten sonra 'neden böyle' konusunu ele alıp irdelemek istiyorum."

"Keşke şimdi ele alabilseydik," dedi.

"Biliyorsun ben bölük pörçük iş yapmasını sevmem. İncelediğimiz mış gibi konusu benim kafamdaki planın bir kısmını oluşturuyor."

Arif Bey ilgiyle sordu: "Planın diğer kısımlarında ne var?"

"Üç aşamalı bir inceleme yapmak istiyorum. Şimdi yaptığımız ilk aşama. Bu aşamada 'Ne?' sorusunu irdeleyeceğiz. Ne sorusunun karşılığını biliyoruz: Mış gibi. Mış gibilik durumu toplumsal yaşamın her alanında irdelemek istiyorum. Bugün eğitim alanındaki mış gibi durumları irdeliyoruz.

"Planın ikinci aşamasında 'Niçin?' sorusunu inceleyeceğiz. İşte bu aşamada mış gibi durumları yaratan temel nedenleri ele almak istiyorum. Bu çok önemli bir tartışma olacak. Planın üçüncü aşamasında da 'Nasıl?' sorusunu ele alacağız."

Arif Bey gülümseyerek, "'Ne' ve 'Niçin'i rahatlıkla takip ettim ama bu sonuncusunu pek anlayamadım," dedi.

"Üçüncü aşamada mış gibi durumlardan nasıl kurtulabiliriz, kendimize nasıl bir gelecek yaratabiliriz, onun irdelemesini sağlamak istiyorum."

"Evet, gerçekten kapsamlı bir planlama yapmışsınız, Doğan Bey. Şimdiden heyecanlandım."

"Mış gibi eğitim konusunda düşünürken elimdeki malzemeleri değişik kategorilere ayırdım. Bunlardan biri öğretmenin kendini geliştirmesiyle ilgiliydi, onu oldukça ayrıntılı olarak ele aldık."

"Başka ne gibi kategoriler var?" diye merakla sordu.

"Bu sıralama önemliden önemsize giden bir sıralama değil, doğal bir akış içinde kendiliğinden oluştu."

"Olsun, bilmek istiyorum," dedi.

"O zaman söyleyeyim," dedim. "Türkçe dilinin eğitimde kullanılışıyla ilgili bir bölüm var. Yöneticilerin Türkçe'nin bir bilim dili olarak kullanılmasına önem veriyoruz demelerine karşın, Türkçe hiç önemli değilmiş gibi bir uygulama var."

"Çok önemli bir alan," dedi.

"Bir başka mış gibi eğitim alanı üniversitelerle ilgili. Aslında hem dil konusuyla hem de üniversitelerle ilgili olduğu için burada bir kitaptan kısa bir alıntıyı seninle paylaşmak isterim."

"Tabii, ben de isterim," dedi.

"Refik Erduran, son kitabında(*) şöyle diyor:"

> Bir ara hocalığı denedim. "Moda" üniversitelerden birinin rektörü olan dostum telefon etti:
>
> — Edebiyat dersi veren arkadaşı kaybettik. Yerini doldurmayı düşünür müsün?
>
> Gençlerin dünyasını yakından izlemeyi her zaman isterim. O fırsatı da değerlendireyim dedim. Uzun uzun notlar hazırladım, program yaptım. Ama sınıfa girdiğim ilk gün dehşete kapıldım. Abartıyorsam şerefsizim. Üniversite öğrencisi gençlerin Türkçe bilgisi normal bir ilkokulu bitirmelerine yetmezdi. "Öyle mi?" derken "mi" hecesinin ayrı yazılacağını bilmiyordu çoğu. Fuzuli'den Orhan Veli'ye şiirimizin nerelerden geçtiğini, romanımızda üç Kemal'in nelerde ortak olup nelerde ayrıldıklarını anlatmaya hazırlanmışken, "de" ekinin nerede bitişik yazılıp nerede ayrılacağı gibi şeyleri öğretmeye çalışarak geçirdim yarıyılı. Eğitim sistemimizin bugünkü ortamında insan yetiştirmek için didinenlere iyi şanslar ve bol sabırlar dilerim.

"Ne kadar önemli gözlemler," dedim. "Bu gözlemler üstünde ciddi ciddi düşünmemiz ve konuşmamız gerekir. Aslında üniversitelerle ilgili çok malzeme var, ama hepsini incelemeye kalkarsak önümüzdeki bir hafta sadece üniversiteyle ilgili konuşmamız gerekir. Ama bir gazete kesiği var ki, onu sana göstermek istiyorum."

Arif Bey'in eline verdiğim gazete kesiğinde şunlar yazılıydı;

> AKADEMİSYENLERE 50 DOLARLIK TUZAK!
>
> "Bilim adamları kütüphane tembelidir" tezini kanıtlamak için uğraşan bir akademisyen, bir derginin içine 'ödül olarak' 50 dolar koydu ama o dergiye el süren olmadı...

(*) Refik Erduran, *İblisler, Azizler, Kadınlar*, s. 170-1, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi eski Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. B.Ş., üniversite kütüphanelerinin, öğretim üyeleri tarafından kullanılmadığını ilginç bir yöntemle ortaya çıkardı. B.Ş., "Cumhuriyet Bilim Teknik Dergisi"nin 4 Mayıs tarihli sayısındaki akademisyenlere karşı sert ifadeler kullandığı makalesinde kütüphanelere yönelik yok etme gayretlerinin ardında kişilerin aranmaması gerektiğini belirterek şunları söyledi: "Bunun altında, öğretim üyelerinin okumaya, düşünmeye ve üretmeye ihtiyaçlarının olmaması, hatta kimi durumlarda da bizzat bunlara karşı düşmanlıklarının olması yatmaktadır."

Kimse Ödülü Almadı!

Yaptığı kütüphane taramalarında özellikle süreli yayınların ya hiç incelenmediğini ya da çok az incelendiğini kanıtlarla anlatan Ş., 1997'de başvurduğu ilginç yöntemi de şöyle aktardı:

"Çevre ve işçi sağlığı yönünden çok önemli sorunlara sahip bir ildeki üniversitenin kütüphanesi, *Scandinavian Journal of Work, Environment & Health* adlı dergiye abone oldu. Kütüphane müdürü görevini iyi yapmaya çalışan bir kütüphanecidir. Altı ayda bir kütüphaneye gelen süreli yayınlar listesini dekanlıklara yollamakta ve dekanlıklar da anabilim dalı başkanlıklarına birer kopyalarını göndermektedir. Ancak dergiyi okuyan bir kişi dahi çıkmadı. Dergiyi rafa yatık olarak koyuyorum, bir süre sonra gittiğimde derginin üzeri tozlanmış ve yatık olarak duruyor. Dik olarak koyuyorum dik olarak buluyorum. Sonunda derginin son sayısının içerisine 50 dolar koydum. Allah rızası için dergiyi karıştıran biri olur ise ödül olarak alsın diye. Para, koyduğum sayfa içinde 6 ay durdu, sonunda geri aldım. İşçi ve çevre sağlığı sorunlarının had safhada olduğu bir ilin üniversitesinde bulunan 'işçi ve çevre sağlığı' konusundaki tek dergiyi, kerametleri kendilerinden menkul, birçok öğretim üyesi bulunmasına rağmen hiç okuyan çıkmadı. Dergi aboneliği, okuyan olmadığı için iptal edildi."

'Unvanlar Bol Keseden Veriliyor'

Bilimsel çalışmalara olan duyarsızlığa öfkelenip üniversiteden ayrılan Yard. Doç. Dr. B.Ş., sert eleştiriler yönelttiği bilim adam-

ları için de şunları söylüyor: "Kütüphanesiz, okumadan, düşünüp özümsemeden ders notlarıyla en üst düzeyde sıfatlar veriliyor. Bu sıfatları taşıyanlar da kendilerini doğal olarak öyle sanabilirler. Hatta kısa dönemde kendilerini ve toplumu kandırabilirler. Ancak uzun dönemde toplum herkese hak ettiği değeri verecektir." (*Milliyet*, 06.05.2002)

"Bu yazı çok önemli bir kanıt. İşin acı tarafı ne biliyor musunuz Doğan Bey, bu tür üniversitelere girmek için çocuklar birbirleriyle kıyasıya yarışıyor."

"Evet Arif Bey, mış gibi eğitim alanlarını listelemeye devam ediyorum. Bir başka alan kadınların eğitimiyle ilgili. Bir gazete haberine göre Türkiye'de her üç kızdan biri okula gitmiyor."(*)

"Herhalde bu konuda da bir hafta tartışabiliriz."

"Evet, tartışabiliriz. En önemli alanlardan biri de eğitimde değerler bilinci. Robert Fulghum çok satan kitabının(**) girişinde şu soruyu sorar:

> Neden okula gitmek zorundayız?
> Uygar bir insan olmak için okula gönderiliriz –toplumun sağlıklı ve yararlı bir üyesi olmak için. Bu konuda bir seçeneğimiz yok. Uygarlığın üstüne oturduğu temelleri orada öğrenir ve uygar bir toplumun sağlıklı olarak işlemesine bu şekilde yardımcı oluruz.

"Fulghum'un dediği doğru. Eğitim uygar bir toplumun temel değerlerini, bilgi ve becerilerini gelecek kuşaklara aktaran en önemli kurum. Ama Türkiye'de eğitim, değerler bilinci yoksunu."

"Affedersiniz Doğan Bey; değerler bilinci ile neyi anlatmaya çalışıyorsunuz?"

(*) *Hürriyet*, 14.08.2000. Rapora göre, Türkiye genelinde kız çocuklarının yüzde 32'si okula gönderilmezken, bu oran Diyarbakır'da yüzde 61.4, Erzurum'da 59.4, Antalya'da ise yüzde 25 olarak saptandı. Samsun'da kız çocuklarının yüzde 22'si, İstanbul'da 21.6'sı, İzmir'de yüzde 19.5'i, Ankara'da ise yüzde 17.6'sı okula kayıt edilmedi.

(**) Robert Fulghum, *All I really Needed to Know I Learned in Kindergarten*, (Gerçekten Bilmem Gereken Her Şeyi Anaokulunda Öğrendim), s. 4-5., Ballantine Boks, New York, 2003.

"Kişinin yaşamında yapacağı seçimlerde ona rehber olan temel değerlerin farkında olmayı kastediyorum."

"Bir örnek verir misiniz?"

"Bir kişinin yaşamında 'sağlık' bir değer ise, o kişi seçimlerini yaparken sağlığı geliştirici, sağlığı destekleyici yönde yapar."

"Örneğin ne yapar?"

"Örneğin içeceğini, yiyeceğini sağlığına zarar vermeyen yararlı yiyecek ve içeceklerden seçer; sağlığa zararlı ortamlardan kaçınır. Kendisi sigara içmediği gibi sigara içilen ortamlarda da durmamaya özen gösterir. Bu değer ona pusula gibi yön gösterir.

"Adil olma insanın bilincinde bir değer olarak yaşıyorsa, o zaman seçimlerini hep adil olacak şekilde, hak ve hukuka saygılı olarak yapar. Adil olmanın bir değer olmadığı ortamlarda insanlar tanıdık bildiklerini kayırırken; adil olmayı bir değer olarak rehber edinmiş kişi, tanıdık bildik olsun olmasın, kim haklı ise onun hakkını savunur."

"Teşekkür ederim. Sanırım bizim eğitim sistemimizde çocuklarımıza bu temel değerler öğretilmiyor diyorsunuz."

"Evet, eğitimimizde sevgi, hizmet, yardımlaşma, insan onuruna saygı, kalite gibi temel evrensel değerler yer almıyor. Türkiye'de eğitim, çocukların kafalarına malumat yığma düzeneği olarak işliyor."

"Ne demek istediğinizi şimdi anlıyorum."

"Bu konuya ben birçok konuşmamda değindim. Söylediğimi kısaca özetleyecek olursam: Amerika'da 25 yıl kaldım ve o toplumun saygıdeğer bir üyesi olarak değişik görevler yaptım. Şunu rahatlıkla söyleyebilirim; Amerika'da insanın eğitim düzeyi arttıkça değerler bilinci yükseliyor, kişinin evrensel değerlere yatkınlığı ve bunu günlük yaşama yansıtması artıyor. Örneğin savaş karşıtı olarak hükümetlerine karşı çıkan, yazı yazan, yürüyüş yapanlar bu kesimden çıkıyor. Eğitilmiş Amerikan vatandaşı, eğitilmemiş olandan genellikle daha dürüst ve sorumluluk duygusu daha yüksek. Türkiye'de ise bunun tam tersini gözlüyorum. Okumamış ve şehirleşmemiş Türk köylüsü bu ülkenin okumuş insanından daha dürüst, daha fazla değerler bilinci var. Sanki eğitim sistemimiz eğittiği kişide değerler erozyonu yaratıyor."

Burada örnek olsun diye Arif Bey'in önüne bir gazete kesiği koydum.

KLONLANAN TEZ ÇOK YAŞAMADI!

DLH Genel Müdürü İ.G.'nin kopya tezle aldığı yüksek lisans diploması ve doktorası iptal edildi. Tez skandalına Ulaştırma Bakanı'nın da adı karıştı. Bir başkasının tezini kopyalayarak yüksek lisans diploması alan, bu diplomayla doktorasını yapan Demiryolları, Limanlar ve Hava Limanları İnşaatı (DLH) Genel Müdürü İ.G.'nin diploması iptal edildi. 1990 yılında Y.T. adlı bir öğrencinin tezinin aynısını İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne kendi imzasıyla sunan İ.G., Dr. unvanını da yitirdi. İ.G.'nin kopya skandalı *SABAH*'ın haberi üzerine patlak vermişti.

"Üniversite tezini klonladılar" başlığıyla verilen haber üzerine İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu olağanüstü toplanarak, İ.G.'nin sunduğu "Yönetimlerde personel idaresi ve değerlendirmesi" başlıklı tezi değerlendirdi. Enstitü yöneticileri aynı tezin 1989 yılında Y.T. isimli öğrenci tarafından sunulduğunu belirledi. Araştırma sırasında Y.T.'nin de bu tezi bir başka öğrenciden kopyaladığı anlaşıldı.

'Diplomasını Versin'

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Hülya Talu, "Yüksek lisans tezinin kopya olduğu konusunun su götürür bir tarafı yoktu. Bunun üzerine tezi ve doktorası iptal edildi. Karar kendisine tebliğ edildi. Verilmiş olan diplomayı geri istedik" dedi.

İ.G.'yi bu göreve getiren Ulaştırma Bakanı oldu. Ulaştırma Bakanı ile İ.G. arasındaki bu güvenin ve yakınlığın kaynağı doktora teziyle ortaya çıktı. İ.G.'nin doktora tezinin üzerinde "Tez yöneticisi" olarak Prof. Dr. unvanıyla Ulaştırma Bakanı'nın ismi yer alıyor. *(Sabah,* 13.04.2001)

"Doğan Bey bu tez skandalı, daha önce okuduğumuz Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi eski Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. B.Ş.'nin saptamalarını doğrular nitelikte.

Ayrıca değerler bilinciyle ilgili ve sizin söylediğinize çok güçlü bir kanıt."

Bir süre sessiz kaldıktan sonra, "Evet Doğan Bey, başka hangi alanlar var?" diye sordu.

"Okulların parasal sorunları ve ana babalardan alınan bağışlarla ilgili Milli Eğitim Bakanlığı'nın tavrı var. Haberi okuyalım," dedim ve kesiği önüne koydum:

DEVLET, YASAKLADIĞI BAĞIŞTAN YÜZDE ALIYOR

2001-2002 öğretim yılı için kayıtlar başlar başlamaz, Milli Eğitim Bakanı Metin Bostancıoğlu'nun da "bağış vermeyin" beyanatları gazetelerde boy göstermeye başladı. Tarih tekerrürden ibaretti, devlet, kendi okullarında bağış vermeyi kesinlikle yasakladığını açıklıyordu. Hatta irtibat telefonlarını bildirerek, şikâyetleri bekliyordu. Ama her zaman olduğu gibi, okullarda kazın ayağı hiç de öyle değildi. Çocuğunu devletin "parasız" okuluna kaydettirmeye çalışan veli, 100 milyon liradan başlayıp tavanı alabildiğine yukarılara çıkan bağış talepleriyle karşı karşıya kaldı. Peki, her öğretim yılı başında yaşanan bu olaylar, neden meydana geliyordu? Çünkü Milli Eğitim, biraz "iki taraflı" davranıyordu da ondan. Bir yandan "Kesinlikle bağış vermeyin, yasak" diyen Milli Eğitim, bir yandan da ödenek isteyen okullara gönderdiği cevabi yazılarda, "Bu sorunu mahalli imkanlarla hallediniz" tavsiyesinde bulunuyordu. Geçen yıldan bu yana biriken su, elektrik, ısınma, temizlik, tamirat vs. masraflarını kim karşılayacaktı peki? Tabii her zaman olduğu gibi veliler! Daha bitmedi: Bağış almayı-vermeyi yasakladığını açıklayan devlet, daha sonra okul aile birlikleri ve koruma derneklerine mektup yazıp, "Topladığınız bağış miktarını bildiriniz" demeyi de ihmal etmiyordu. Çünkü toplanan her bağışın yüzde 25'i otomatikman kendisine gidiyordu.

Okulların açılmasına birkaç gün kala, kimi veliler, yöneticiler ve öğretmenler Milli Eğitim'in bu tavrını "iki yüzlü" bulduklarını söyledi. Her gün velilere dert anlatmaktan gına getirmiş bir ilköğretim müdürü, "Bu açıklamalarla bizi velilerle karşı karşıya getiriyorlar. Öğrenci de bunlara tanık oluyor. Sonra biz o öğrenciyle nasıl sağlıklı iletişim kurup ona iyi bir eğitim vereceğiz?" diye soruyor.

Tabii bir de bu masrafları kimin ödeyeceğini. Çünkü okulu bu yıl Milli Eğitim'den tek kuruş almamış. (*Hürriyet*, 07.09.2001. Emel Armutçu'nun haberi)

"Arif'ciğim ayrıca Okul yöneticilerinin eğitim, öğretmen ve öğrenciyle ilgili tavrını göstermesi bakımından seminer verdiğim bir grupta bulunan bir rehber öğretmenin anısını seninle paylaşmak istiyorum. Bunu seminerde benimle paylaşmıştı ve ben de yazarak bu anıyı bana vermesini istemiştim. Sana göstereyim diye yanımda getirdim."

Arif Bey eline verdiğim yazıyı sessizce okudu:

Sevgili Doğan Hocam,

Bugün size seminerde bahsettiğim 2000 yılının Aralık ayında yaşadığım "isyana teşvik suçu!"mu daha ayrıntılı bir biçimde paylaşacağım.

Ben Ekim 2000 yılında Ümraniye Lisesi'nde psikolojik danışmanlık yapmaya başladım. O okulda iki ay çalıştıktan sonra, ... Lisesi'nde görevlendirildim. Okula başladıktan sonra okula yeni bir müdür atanmıştı.

Geldiği ilk gün kendisine psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerini nasıl yürütmeyi planladığım anlattım. Yapacağım çalışmalar arasında, orada çalışan ilk psikolojik danışman olduğumdan dolayı, öncelikle servisin tanıtımını bütün kaynakları kullanarak yapacağımı açıkladım. Bunlar arasında sınıf ziyaretleri, bireysel görüşmeler, grup rehberliği, veli görüşmelerinin yanı sıra öğrencilerin görebileceği duvar panolarını etkili bir şekilde kullanmak olduğunu da belirtmiştim. Benim çalışmalarımı destekleyeceğini ve bana –ben bir pano beklerken- dört ayrı pano vereceğini söylemişti. Ben ilk günden hemen pano için materyal hazırlamaya başladım ve sınıf ziyaretleri yaptım. Sınıf ziyaretlerinde hem psikolojik danışmanlığı anlatıyor hem de ergenlik döneminin özellikle duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimini anlatıyordum.

O müdür okula geldikten yaklaşık on gün sonra, sizin çevirdiğiniz (ve *İnsan İnsana* kitabınızda yayınladığınız,) "Söylemediklerimi İşitin Lütfen" şiirinin de bulunduğu dokümanları panolara astım.

Ertesi sabah, bir öğrenciyle yapmaya başladığımız psikolojik

danışma oturumunun tam ortasında, odanın kapısı âdeta parçalanırcasına açıldı. Okul Müdürü, elinde "Söylemediklerimi İşitin Lütfen" ile geldi. İri yarı, kocaman bir adamdı ve öfkeden zangır zangır titreyen sesiyle, ağzından tükürükler saçarak bana, "Hoca Hanım, sen ne yapmaya çalışıyorsun," dedi.

Ben ne olduğunu anlayamamıştım ve ben de öğrenci de donakalmıştık. Güçlükle, "Ne demek istediğinizi anlayamadım," diyebildim.

Bana elindeki şiiri gösterdi ve, "Bu ne?" dedi.

Ben kâğıda baktım, kâğıt buruş buruştu. Şiiri daha dikkat çekici kılmak için sayfanın kenarlarına balkabağı resimleri çizmiştim ve turuncu keçeli kalemle boyamıştım her birini. Nedense gözüm turuncu balkabağı resimlerine takılmıştı. Şu sözleri duydum sonra, "Sen buraya isyan çıkartmak için mi geldin, yoksa bana yardım etmek için mi?"

"Ben," dedim, ağzımda geveleyerek, "neden isyan çıkartmak isteyeyim ki?"

Sözümü tamamlayamadan yine ağzından tükürükler, gözlerinden ateş saçarak, "Yapamazsın, ben sana böyle bir şey yaptırmam, yaptırmam. Ben bu okulun müdürüyüm, ben müdürüm, sen benim dediğimi yapacaksın."

Sesi kulaklarımda çınlıyor hâlâ. O kadar çok bağırıyordu ki, karşısında bir böcek bile değildim, daha değersizdim. Kapıya doğru gitti, sonra bir şey unutmuş ve onu bana söylemek ister gibi geri döndü hışımla. Bana yaklaştı, birden öğrenciyi fark etti; çünkü onu daha önce görmemişti bile... Ona dönerek, "Çık dışarı," dedi. Öğrenci kapıya doğru yürüdü; ama sürünüyor gibiydi. Acaba o an, benim kadar yerlerde olabilir miydi o öğrenci? Olamazdı. Müdür, ateş saçan gözleriyle bana, "Bundan sonra öğrenciyle görüşmeyeceksin," dedi.

"Neden?" dedim, "bu nasıl olabilir?"

"Neden diye sorulmaz," dedi.

Ben, "Neden?" dedim.

Bu onu daha çok çileden çıkarmıştı; benim de aklımdaki nedenlerin yanıtsız kalışı beni yarıda bırakmıştı, eksik kalmıştım.

"Ben müdürüm, müdürlere neden sorulmaz!" dedi. Sonra yine geldiği hışımla odadan çıktı. Kapı açık kalmıştı, benim "neden" sorularımın yanıtsız kalışı gibi...

Sanki her şey o denli açık, ancak bir o kadar da kapalıydı. Parçalara ayrıldığımı hissettim. Sanki bir mengenenin arasına sıkıştırılmış ölü bir akvaryum balığıydım, preslenmek isteniyordum tamamıyla yok edilmek üzere...

İki saat sonra okulda çalışan bir memur bana bir yazı getirdi ve imzalamamı istedi. Yazıyı imzalamadan okudum ve bunu imzalamayacağımı söyledim.

Müdürle görüşeceğimi söyledim, memur da bana, bunun mümkün olmadığını, çünkü müdürün benimle görüşmek istemediğini söyledi; kesin talimatı varmış! Odadan çıkmaya doğru harekete geçtim, ama beni durdurdu. Onun şu anda çok sinirli olduğunu söyledi. Ben de imzalayıp kendimi toparlayıncaya kadar beklemeye karar verdim.

Bana gelen resmi yazıda şunlar yazıyordu:

"Stajyer rehber öğretmen H.A., öğrencilerle görüşmeleriniz stajyer olduğunuzdan dolayı sakıncalıdır; öğrencileri isyana teşvik edecek yapınızdan öğrenci görüşmeleriniz uygunsuz bulunmuştur. .....tarihinden itibaren .....isimli müdür yardımcısının yanında 08.00-16.30 saatleri arasında görevlendirildiğinizi bildiririm."

Ben bu yazıyı imzaladım, ama onunla ertesi gün konuşma olanağım oldu. Yine öfke doluydu; sözlerim, sorularım onu daha çok öfkelendirmekten başka bir işe yaramıyordu ve beni konuşturmamak için elinden geleni yapıyordu. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Servisi'nin anahtarını aldı elimden; çünkü bir isyankâr gibi gizli bir biçimde öğrencilerle görüşebilirmişim. Görüşüyordum gerçekten, okulun arkasında, kantinde, soyunma odasında... Bunu öğrendi, daha çok öfkelendi. Ben de çok öfkeliydim. Belki de bunun için mücadele edemedim; öfkenin haz tuzağına yakalanmıştım.

Meslek hayatımın ilk aylarında ilk istifa mektubunu ona verdiğimde, yüzünde gürbüz doygun insanların rahatlığı, savaşı kazanmış bir komutan ifadesi vardı. Beni yok etmişti, istediği buydu, başarı onundu...

Hocam şu anda bile bunları yazarken içinim burkulduğunu hissediyorum, bu yaşantının aslında benim Milli Eğitim Bakanlığı'na ilişkin nasıl bir zemin, şema yarattığını daha bir yıl önce fark edebildim. Eğer şu anda yaşamış olsaydım böyle bir olayı gerçekten mücadele ederdim, ama o zaman etmemeyi seçmiştim. Ama dediğiniz gibi, zemin fark edilirse o zaman algı değişir, ben şu anda böyle bir

değişimi yaşıyorum. Şu andaki seçimim kaçmak yerine savaşmak olurdu; çünkü zemin değişti. Ancak zeminde bazı noktalar yerli yerinde duruyor hâlâ, örneğin yine, 'Söylemediklerimi İşitin Lütfen'i panoların tamamına asardım, balkabaklarıyla birlikte...

Kendimi açmamı desteklediğiniz için, beni desteklediğiniz için size çok teşekkür ederim, şu an daha rahatım; bitmemiş bir işimi bitirdiğimi hissediyorum. Sonsuz teşekkürler bana böyle bir ortamı sunduğunuz için... (H.A.)

Mektubu bitirdikten sonra Arif Bey derin bir nefes aldı. Bir süre konuşmadık.

"Hocam bir çay daha içelim," dedi. Garson yoktu; lokantanın sahibi olan güler yüzlü kız geldi. Arif Bey'i ona tanıttım.

"Siz *Savaşçı*'daki Arif Bey olmalısınız," dedi.

Hem Arif Bey, hem ben aynı anda "Evet," dedik.

Arif Bey'in hafifçe kızardığını hissettim. "Kitabı okumuşsunuz..." dedi ve kızın bir şey söylemesini bekledi.

"Başucu kitabım. Beni çok etkiledi. İki defa okudum."

Genç kıza dönerek, "Affedersiniz, adınızı hatırlayamadım, lütfen bir daha hatırlatır mısınız?" dedim.

Gülümseyerek, "Aysen," dedi.

Arif Bey, tanışmaktan memnun olduğunu söyledi.

"Aysen Hanım, iki çay rica edeceğiz," dedim.

"Memnuniyetle," diyerek ayrıldı.

Arif Bey, "Hoş bir bayan," dedi.

"Evet," dedim. "Hem hanımefendi, hem güzel biri." Daha sonra ekledim, "Hem de çok becerikli."

"Hocam, son okuduğum rehber öğretmenin anısı beni hüzne boğdu. Daha fazla mış gibi eğitim konusu dinlemek istemiyorum. Çayımı içerken biraz havadan sudan konuşup daha sonra izninizle gitmek istiyorum."

"Ben de senden farklı durumda değilim," dedim.

Çaylarımızı Aysen Hanım getirdi, hesabı rica ettim. Çaylarımızı içerken değişik konularda sohbet ettik. İki gün sonra Beşiktaş Belediyesi Sanatçılar Parkı'nda buluşmaya karar verdik ve ayrıldık.

3

Kamu Hizmeti

Arif Bey'le Akmerkez'in önünde buluştuk ve oradan yürüyerek Akatlar'daki Beşiktaş Belediyesi Sanatçılar Parkı'na gittik. Türk sanatının değişik dallarının gelişmesine katkısı olan sanatçıların büstleri ve el baskıları parkın giriş kapısı ile aşağıdaki kafenin arasında yer alan merdivenli yolun iki yanma dizilmiş. İçinden su akan bir ark merdivenli yolu tam ortadan ikiye ayırıyor. Giriş kapısından aşağıya, oturma masalarına doğru yürürken akan su sesini duymak hoş bir duygu veriyor.

Oraya öğleden sonra saat dört gibi vardığımızda günün sıcaklığı yavaş yavaş azalmaya başlamıştı. Garson beni tanıdı ve gölgede bir masa gösterirken sıcacık bir gülümsemeyle, hoş geldiniz Doğan Bey, dedi. Selamlaştık ve oturduk. Önümüzde yeşil bir vadi ve vadinin her iki yanında evler vardı. Bizim oturduğumuz yerden bakınca vadinin solunda eski Levent evleri, sağında yeni yapılan sitelerin apartman binaları gözüküyordu. Vadinin ortasında bir dere yatağı vardı ve derenin her iki yanına yürüme yolları yapılmıştı. Uzaklarda TEM yolunun bir kısmı gözüküyordu.

Arif Bey bir neskafe söyledi, ben açık bir çay istedim.

Çantamdan bir gazete kesiği çıkarıp Arif Bey'in önüne koydum. "Bunu okumanı istiyorum. Aksi halde içimde kalacak," dedim.

Arif Bey gülümsedi ve Abbas Güçlü'nün 2 Aralık 2003 tarihinde *Milliyet*'teki köşesinde çıkan yazıyı okumaya başladı:

> Bayram öncesinde, çocuklarımızın neden kitap okumadıklarına ve neden müzik dinlemediklerine yönelik bir yazı yazmıştım.

Dünyanın dört bir yanındaki okurlarımızdan, neden sorusuna cevap olabilecek mesajlar geldi.

İşte bunlardan birisi de ABD'den Teksas'tan. İlkay Dellal, önce bir durum tespiti yapıyor. Ardından da suç; okumayan, dinlemeyen çocuklarımızda mı, yoksa sistemde mi sorusunun cevabını veriyor. Mektubunu birlikte okuyalım:

"Yapacak o kadar çok işim var ki, ama ona rağmen kendimi alamadım ve bir çırpıda okudum yazınızı. Çünkü yaklaşık 2 yıl, 9 yaşındaki oğlumla birlikte, Türkiye'de ilköğretim denen ve kesinlikle öğretimden öteye gitmeyen bir işkence yaşadım. Oğlum üçüncü yılını ABD'de bir devlet okulunda okuyor. İki yıl Türkiye'de bir özel okula gitti ve okuldan nefret eder hale geldi. Oysa şimdi burada, her sabah erkenden kalkıp büyük bir heyecanla okula koşuyor.

"Bebekliğinden itibaren hikâye kitapları ile büyüyen ve birinci sınıfa başlayıncaya kadar, gün boyu her fırsatta defalarca kitap okutturan, alışverişlerden kitap aldırtmadan dönmeyen oğlum, daha birinci sınıfın ilk döneminde, kitaplardan ve yazılı her şeyden bıkar hale gelmişti. Tüm gün olan okulundan, akşamları ve hafta sonları saatler harcayarak yapacağı ödevler ve taşıyamayacağı kadar kitap ve defter ile geliyordu. Çünkü diğer sınıflardaki öğrencilerden daha iyi problem çözmesi, daha iyi okuması, büyüyünce gireceği test sınavlarına şimdiden hazırlanması gerekiyordu. Ve böylece oğlumun okuma ve yazma hevesini tamamen kaybettik...

"ABD'de ise okul çok eğlenceli. Devlet okulunda okumasına rağmen okulu muhteşem. Sınıfı ise sanki ev gibi. Rengârenk posterler, rengârenk kitaplar, zevkle hazırlanmış okuma köşesi, hatta sınıfta küçük bir hamster (küçük evcil hayvan) bile besliyorlar.

"Ne karatahta, ne önlük. Bu nedenle her gün arkadaşları ile birlikte, okuma köşesinde yere oturup bir hikâye kitabı okuyor ve kısaca yazıyor. Tek ödevi de akşamları anne ve babasıyla 20 dakika kitap okuması...

"Oğlum, burada ders bitiminde zincirden boşalırcasma okuldan kaçmıyor. Çünkü daha ikinci sınıfta hacim hesapları ve havuz problemleri yerine nasıl iyi vatandaş olunur, nasıl selamlaşılır, nasıl birbirine yardım edilir, bunları öğretiyorlar. Yani çocukları eğitiyorlar. Bizimkisi gibi öğrenmekten nefret ettirerek, zorla bir şeyler öğretmiyorlar. Umarım bizim çocuklarımıza da zevkle okumayı, dinlemeyi öğretebiliriz..."

Bir başka mektup ise Almanya'dan. Arzu Schillin'den. Bakın o da neler diyor:

"Bir yıldır Almanya'da yaşıyorum. Makine mühendisiyim. Kütüphane denen olgunun varlığını, yaşamımdaki önemini yeniden keşfettim.

"Sadece ödevler için kütüphaneyi kullanan bir nesil yetişti, benimle birlikte Türkiye'de. Kişinin sosyal yönünü geliştirecek kitaplara sıra gelmedi okul yarışı içinde.

"Avrupa'da her türlü kitaba ulaşmak çok kolay. Kütüphanelere ücretsiz üye olabiliyorsunuz. Her köyün, her minik yerleşimin bir kütüphanesi var. Hem de küçümsenmeyecek zenginlikte. Ve bu kütüphanelerin yaklaşık üçte biri çocuk kitapları, çocuk müzik kasetleri, çocuk el işi kitapları ile dolu. Kimileri sadece yeni CD'leri dinlemek için geliyor kütüphaneye. Matematik, kimya ödevleri için değil.

"Bunları gördükçe, niye benim memleketim böyle değil. Türk çocukları da bunları hak ediyor. Onlar da en az bu çocuklar kadar zeki diyorum kendi kendime. ..."

Özetin özeti: Keşke dışarıdan görünenleri içeriden de görebilsek...

Arif Bey, "Çok güçlü bir yazı, bu yazısı için, daha doğrusu okurların mektuplarını önemseyip bu şekilde değerlendirdiği için Abbas Güçlü'ye teşekkür etmek gerek," dedikten sonra sözüne şöyle devam etti; "Bana okuttuğunuz için size de teşekkür ederim. Bu iki mektup, mış gibi olan ile mış gibi olmayan iki eğitim ortamının farkını gözler önüne seriyor."

"Evet," dedim, "mektuplarda ifadesini bulan gözlemler çok güçlü ve çarpıcı. Onun için seninle paylaşmak istedim. Ama bugün kamu alanında gözlenen mış gibi durumlardan söz etmek istiyorum."

"Kamu alanı derken neleri kastediyorsunuz?"

"Belediyenin, hastanelerin, bürokrasinin çalışmasından, muhtarın hizmetinden, devlet-vatandaş ilişkisinden, polis ve güvenlik konusundan, trafikten, kısacası kamuya hizmet eden tüm kurumlardan söz etmek istiyorum."

"Doğan Bey, aslında kaldırımlar konusunu konuşurken bir anlamda kamu hizmetinden konuştuk, öyle değil mi?"

"Evet, konuştuk ama o dolaylı bir konuşma oldu; şimdi özellikle kamu hizmeti alanında gözlemler yapalım istiyorum."

Çantamdan çıkardığım dosyayı ve kitapları masanın üzerine koyarak, "Gördüğün gibi yine hazırlıklı geldim," dedim.

Kahve ve çay geldi. Çayımı yudumladıktan sonra, Murat Birsel'in 7 Aralık 2000 tarihinde *Sabah* gazetesinde çıkan 'Memleketten Manzaralar' başlıklı yazısını Arif Bey'in önüne koydum. Dünyaca tanınmış bir bilgisayar şirketinin Türkiye temsilciliğinde görev yapan bir vatandaş Murat Birsel'e mektup yazarak başından geçen bir olayı anlatmış. Anlatış tarzı ilginç. 'Açık teşekkür' başlığını koyduğu mektubunda bürokratik sistemde karşılaştığı her görevliye teşekkür ediyor. Murat Birsel, mektubu aynen yayınlamış.

AÇIK TEŞEKKÜR

- 1999 yılı Ağustos ayında 90 km/saat hızla giderken (ki çoğunlukla daha hızlı giderim) beni durdurup 11.300.000 TL. ceza yazan trafik polisine cezamı peşin olarak ödememe ve bana makbuz vermesine rağmen ayrıca düzenlemiş olduğu tutanağı iptal etmeyip işleme koyduğu için,
- İnternet üzerinde gelirler.gov.tr adresinde trafik cezalarımızı görebilmemizi sağlayan Maliye Bakanlığı'na,
- Önceki gün bu sitenin varlığından beni haberdar eden arkadaşlarıma,
- Durduk yere siteye girip, "Cezam var mı" diye bakmamı sağlamak üzere beni dürten şeytana,
- Sitede görülen ceza borçlarının kendi vergi dairemizden ödeneceğini belirten yazıyı yazana,
- Kendi vergi dairem olan Göztepe Vergi Dairesi'nde benim aslında nakil vasıtalarıyla ilgili (yan sokaktaki) daireye gitmem gerektiğini belirten memura,
- Nakil vasıtalarıyla ilgili dairede ödemeye dair makbuzumu gördükten sonra "Beyefendi işiniz çok kolay, ancak bunu Ümraniye Nakil Vasıtaları Vergi Dairesi Müdürlüğü'nde halledebilirler" diyen memura,

• Ümraniye'deki binanın zemin katında, başvuru için birinci katta (40 basamak) müdür yardımcısı beyi görmem gerektiğini belirten memura,

• Birinci katta beni güler yüzle karşılayıp salonun diğer tarafındaki falanca beye gönderen 1. müdür yardımcısına,

• Sorunumu dinleyip makbuzumu gördükten sonra makbuzun bir fotokopisini çektirmemi ve bir dilekçe yazarak getirmemi, çözümün çok kolay olduğunu bildiren memura,

• Makbuzun fotokopisini çeken ve dilekçe için kâğıt sağlayan kırtasiyeciye,

• Memur beyin (birinci kat) makbuz fotokopisini ve dilekçeyi aldıktan sonra işlemleri başlatacağını, benim de bu arada dilekçemi bir başka müdür yardımcısından havale ettirmemi bildirerek gönderdiği ve hiçbir fedakârlıktan kaçınmayarak beni Evrak Kayıt'a (alt katta) havale eden 2. müdür yardımcısı beye,

• Havale edilmiş dilekçemi kaydeden memura (alt kat),

• Memur beyin (birinci kat) havale edilmiş ve kaydedilmiş dilekçe ve makbuz fotokopisini alıp bilgisayarda bir şeyler yaparak bir düzeltme fişi elde ettikten sonra beni gönderdiği (yine alt katta) müdür beyin 1. sekreterine. Ki kendisi müdür beyin servisleri dolaşmakta olduğunu nazikçe belirtip oturarak bekleyebileceğimi de eklemiştir.

• Müdür bey (alt kat) geldiğinde (15 dakika sonra) evrakımı onay için bir başka müdür yardımcısı beye götürdüğünü, alıp gelirsem imzalatacağını bildiren müdür beyin 2. sekreterine,

• Evrakımı onaylayan 3. müdür yardımcısı beye,

• Kendisine 2. sekreteri tarafından sunulan evrakımı imzalayan müdür beye,

• Tüm imzaları tamamlanmış evrakı alıp bana bilgisayar ekranında cezamın silinmiş olduğunu göstererek içimi rahatlatan memur beye (birinci kat) bir kez daha... Bu arada memur bey ek bir hizmet olarak 1999 yılına ait iki adet, 2000 yılına ait de bir adet motorlu taşıtlar vergisini (pul parası) yatırmamış göründüğümü, bankaya yatırdıysam (ki öyle yapmıştım) böyle durumların olduğunu, üzülmememi, makbuzlarla tekrar kendisini ziyarete gidersem onları da sileceklerini belirtmiş ve beni ziyadesiyle mutlu etmiştir.

• Kozyatağı, Kadıköy, Ümraniye, Üsküdar, Beşiktaş ve Levent

arasında beni taşıyarak toplam 14.950.000.-TL paramı alan taksi şoförü ve motor kaptanı arkadaşlara,

• Böylesine harika bir sistem kurarak toplam 5 memur, 2 sekreter, 3 müdür yardımcısı ve 1 müdürün benden toplanan vergilerle aldıkları maaşlarını bana hizmet vererek hak etmiş olmanın iç huzuruyla yaşamalarını sağlayan Maliye Bakanlığı'na bir kere daha,

• Yarım günümü bu işlerle harcayıp ancak 11.30'da işe gelebilmeme rağmen bu yarım gün için maaşımı kesmeyerek yarım günlük maaşım üzerinden de bu sisteme vergi vermemi sağlayan işyerime,

• En derin, en içten, en samimi duygularla teşekkürü bir borç bilirim.

Saygılarımla,
M. K.

Arif Bey'e dedim ki, "Hizmet mi istiyorsun? Al sana hizmet!"

"İnanılacak gibi değil!" dedi.

"Arif Bey," dedim, "bu vatandaşın başına gelen, sence, ülkemizde ara sıra, tek tük insanın başına gelen bir durum mu?"

"Hayır! Binlerce vatandaşın devlet kapısında bu durumları yaşadığını düşünüyorum," dedi ve şöyle devam etti, "Çok asap bozucu bir deneyim. Polise cezasını peşin olarak ödemiş ve polis makbuz vermiş. Öyle anlaşılıyor ki cezanın iki kez kesilmesi, vatandaşın hakkının yenmesi, kimsenin umurunda değil."

"Hayır, umurunda değil," dedim ve devam ettim; "Vatandaşın parası da zamanı da umursanmıyor. O nedenle bürokrasinin verdiği hizmetin akla dayanan ve işlevsel olması diye bir kaygısı yok."

"Ama neden umursamıyor?" diye sordu.

"Çünkü vatandaşın sadece parasını ve zamanını değil, vatandaşın insan olarak kendisini umursamıyor!" diye yanıtladım.

Yine, "Ama neden?" diye sordu.

"Çünkü vatandaş güçsüz!" diye yanıtladım.

"Yine soracağım, ne demek vatandaş güçsüz, demek? Devletten hizmet alabilmesi için 'vatandaş' olması yetmez mi?"

"Arif Bey, bunlar anlamlı ve sorulması gerekli sorular, ama bu aşamada bu soruların tartışmasına girmeyeceğiz. Biliyorsun

bu aşamada 'Niçin?' sorusunu değil, 'Ne?' sorusunu soruyoruz. Gözlemlediğimiz ne? Gözlemlediğimiz, vatandaşın devletten rasyonel, kaliteli ve işlevsel bir hizmet alamadığı. Ve hikmetinden sual olunmaz devlet bürokrasisi mış gibi hizmetini, ne söylenirse söylensin, sürdürüp gidiyor."

Bir süre sustum ve devletin vatandaşı umursamaması, adam yerine koymamasıyla ilgili bir örnek vermeyi düşündüm. Aramızda şöyle bir konuşma geçti:

"Arif Bey, siz adınızı bana tekrar tekrar söylediğiniz halde, ben size 'Avni Bey' diye hitap etmekte ısrar etsem hoşunuza gider mi?"

"Gitmez!"

"Neden?"

"Beni umursamadığınız, bana önem vermediğinizi düşünürüm!"

"Ama sizinle konuşuyorum; sadece, 'Arif Bey' diyeceğime, 'Avni Bey' demekte ısrar ediyorum. Umursamasam konuşmazdım!"

"Bir insanın ismi, o insan için çok önemlidir. O isim benim özümü, gerçek kimliğimi temsil eder. Benim adıma saygı, bana gösterilen saygıdır. Adımı umursamamak, beni umursamamaktır."

"Doğru, ben de sizin gibi düşünüyorum," dedim ve şöyle devam ettim; "Okurken ilk başlarda pek önemsiz gibi görünen, ama üzerinde biraz düşününce çok önem kazanan bir konu var. Şimdi seninle onu paylaşmak istiyorum."

Bir kitap çıkardım, masanın üstüne koydum.

"Bu, Sümerolog Muazzez İlmiye Çığ'ın yaşamından.(*) Soyadı kanunu çıkınca babası soyadlarının "İdil" olmasını istemiş, ama nüfusa yazarken "İtil" olarak yazmışlar. İsimlerin yanlış yazılması olayını o kadar çok işittim ki, kafamda yarattığım kurgu şu: Vatandaşın biri aynen Muazzez İlmiye Çığ'ın babası gibi nüfus memurluğuna geliyor ve soyadının 'X' olmasını istediğini söylü-

(*) Serhat Öztürk, *Çivi Çiviyi Söker: Muazzez İlmiye Çığ Kitabı*, s. 20, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2002.

yor. Nüfus memuru bilgisizliğinden, ilgisizliğinden ya da o anda mevcut başka bir durumdan kaynaklanan bir iletişim aksaklığından –ortamdaki gürültü bile bunu etkileyebilir– kişinin adını 'Y' olarak nüfusa kaydediyor.

"Kaydetmeden önce, 'Senin soyadını 'Y' olarak kaydediyorum, istediğin 'Y' soyadı, değil mi?' diye sormak aklının ucuna gelmiyor. Soyadı yazılan kişi de nüfus memurunun karşısında o kadar ezik ve güçsüz olmalı ki, 'benim soyadımı X olarak doğru yazdınız değil mi?' diye sormaya cesaret edemiyor ya da aklına sormak gelmiyor.

"Bu, aslında ülkemdeki devlet ile yurttaş arasındaki ilişkinin tarzını simgeliyor. Nedir simgelenen ilişki tarzı? Güçlü devlet, aciz yurttaş. Çoğu kere devlet vatandaşı muhatap olarak almak istemiyor. Vatandaş da bunu kabul etmiş."

Arif Bey, "Neyi kabul etmiş?" diye sordu.

"Devletin güçlü, kendisinin güçsüz ve aciz olduğunu," dedim ve kitapta işaretlediğim yeri okumaya başladım; "Muazzez İlmiye Çığ anlatıyor: 'Babamın, soyadını İdil istemesinin nedeni şu: Ailesinde hep İdil şarkıları söylerlermiş. Bana öyle geliyor ki Kırım'a Hazar civarından gelmiş olmalılar. Çünkü bu İdil şarkıları Hazar'da söylenir.'"

Kitabı kapatarak Arif Bey'e döndüm ve devam ettim:

"Şimdi kendimi o soyadını taşıyan aileden birinin yerine koyuyorum; herhalde soyadımın anlamına haksızlık yapıldığını hissederdim ve bu duygu içimi acıtırdı. Bir kültür mirasını simgeleyip onurlu bir mitolojiyi kuşaktan kuşağa aktaracak 'İdil' gibi bir soyadına sahip olacak iken şimdi anlamsız, hatta itilmek, kakılmak gibi olumsuz anlamlar çağrıştıran bir soyadım olacak. Neden? Çünkü devleti temsil eden bilgisiz, ilgisiz, güçlü kişi yanlış duydu. Ve o yanlışı düzeltecek gücü vatandaş kendinde bulamadı."

"Peki, Doğan Bey bu neden mış gibiye bir örnek olsun?"

Çayımdan bir yudum daha aldım. Elimde olmadan şaşırarak gülümsedim. Çünkü nüfus memuru ile vatandaş ilişkisini doğal olarak mış gibi örneği kabul etmiştim, Arif Bey'in sorusu bir an beni şaşırttı.

Arif Bey devam etti, "İlk buluşmamızda mış gibi durumların dört ögesi olduğunu konuşmuştuk: niyet, bilgi, beceri ve sorumluluk. Nüfus memuru vatandaş ilişkisini bu ögelerden hangileriyle ilişkili görüyorsunuz, onu merak ediyorum."

"Niyet ögesini ele alalım. O ortamda nüfus memurunun niyeti ne olmalı?"

"Şimdi siz benim, 'vatandaşa hizmet etmek olmalı,' dememi bekliyorsunuz, ama demeyeceğim. Çünkü bu 'devlet neden var?' sorusuna verilecek yanıta bağlı olarak değişecektir."

"O zaman sorumu şöyle sorayım; vatandaşla ilişki içinde devletin niyeti ne olmalı, daha doğrusu, devlet niçin var olmalı?"

"Değişik yaklaşımlar içinde farklı yanıtlar verilebilir, örneğin Makyavelist bir yaklaşım içinde konuşursak, devlet yönetici durumunda olan güçlü kişilerin çıkarlarını korumak için var olmalı derim."

"Makyavelizmle söylemek istediğiniz?..."

"Toplumun çıkarı yerine güçlülerin çıkarını önde tutan düşünce ve yönetim."

Arif Bey bir süre sustuktan sonra devam etti; "Böyle bir yaklaşım içinde devlet için vatandaşın anlamı, devlete vergi vererek güçlünün gücünü devam ettirmesi olur. Güçlünün farklı isimleri olabilir; kral, sultan, bey, ağa; veya bir kişi yerine bir aristokrasi grubu ya da faşist cunta olabilir. Bunlar olmayıp da günümüzdeki gibi büyük sermaye sahipleri de olabilir. Adı ne olursa olsun devleti temsil eden güç odur ve vatandaş güçlüye hizmet için vardır. Güçlünün çıkarı dış güçlerce tehdit edilirse vatandaş güçlünün çıkarlarını korumak için savaşır, hayatını tehlikeye atar, gerekirse ölür."

Gülümseyerek kahvesinden bir yudum aldı, buna ne diyeceksin gibisinden bana baktı.

Düşündüm, Arif Bey haklıydı. Böyle Makyavelist bir devlet anlayışı içinde, o devleti temsil eden nüfus memuru, soyadlarını istediği gibi yazabilirdi ve buna vatandaş itiraz edemezdi. Ne nüfus memurunun vatandaşın ismini doğru yazmak gibi bir kaygısı olurdu ne de vatandaşın aklına bu duruma itiraz etmek ve adının

doğru yazılmasını istemek gelirdi. Vatandaş hakkını arayamazdı, çünkü aranacak bir hak söz konusu değildi. Ancak devletin hakkı vardı, vatandaşın ise sadece yerine getirmesi gereken görevleri ve sorumlulukları...

Böyle bir anlayış içinde güçlü her zaman haklıydı. Bu bir gerçekti ve bunda mış gibi bir durum yoktu.

Bir süre sessiz kaldım. Çayımı yudumladım. Sonra yüksek sesle düşünmeye başladım.

"Arif Bey, bir devletin neden var olduğunu, temel amaç ve görevlerinin ne olduğunu kim belirler?"

"O ülkeyi yöneten güçlüler."

"Ben sorumu biraz daha belirginleştirerek sorayım: Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin amaç ve görevlerinin ne olduğunu kim belirler?"

Arif Bey birkaç dakika düşündü. Daha sonra, "Herhalde Türkiye Büyük Millet Meclisi belirler ve bu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda ifadesini bulur," dedi.

Daha önce başka bir konuda yararlanmak için bir *1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası* kitapçığını almıştım. Bu kitapçığı değişik zamanlarda okur ve üzerinde düşünürdüm. Çantamda olma olasılığı yüksekti. Şanslıydım; sırt çantamın ufak gözünde duruyordu. Arif Bey'in hayret dolu bakışları önünde çıkardım ve birlikte göz gezdirdik.

> Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
> Kanun Numarası : 2709
> Kabul Tarihi : 18/10/1982
>
> BAŞLANGIÇ
> (Değişik : 23.07.1995 – 4121/1 md.)
> Türk Vatanı ve Milletinin ebedi varlığını ve Yüce Türk Devletinin bölünmez bütünlüğünü belirleyen bu Anayasa...

Metin devam ediyordu. "Birinci Kısım"da genel esaslar başlığı altında (I) devletin şekli, (II) cumhuriyetin nitelikleri, (III) devletin

bütünlüğü, resmi dili, bayrağı, milli marşı ve başkenti, (IV) değiştirilemeyecek hükümler, (V) devletin temel amaç ve görevleri, (VI) egemenlik, (VII) yasama yetkisi, (VIII) yürütme yetkisi ve görevi, (IX) yargı yetkisi, (X) kanun önünde eşitlik, (XI) Anayasa'nın bağlayıcılığı ve üstünlüğü bölümleri yer alıyordu. Bu bölüm, "Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz" cümlesiyle son buluyordu.

Arif Bey, "'V. Madde olan Devletin Temel Amaç ve Görevleri'ni okuyalım," dedi. Kitapta şu ifade yer alıyordu:

V. Devletin Temel Amaç ve Görevleri

Madde 5.- Devletin temel amaç ve görevleri, Türk Milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak; kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

Arif Bey, "Aslında kendi terimlerimiz içinde bu ifadeyi irdelersek ben daha iyi anlayacağım," dedi ve devam etti; "Örneğin devletin 'niyetini' şöyle anlıyorum: 1- ülkenin bağımsızlığını, 2- ülkenin bütünlüğünü, 3- ülkenin bölünmezliğini, 4- ülkenin yönetim tarzı olan cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak. Bu tür bir 'koruma niyeti' devlete hemen bir 'sorumluluk' yüklüyor."

Kahvesinden son yudumunu aldıktan sonra, "Devletin bu tür sorumluluğu varsa ve devlet yöneticileri bu sorumluluğu yerine getirmek için gerekli 'bilgi' ve 'beceriler'le ilgilenmiyorlarsa karşımıza mış gibi bir durum çıkar," dedi ve devam etti; "Bilgi ve becerileri olduğu halde sorumluluk içinde davranmıyorlarsa da mış gibi bir durum ortaya çıkar. Öyle değil mi Doğan Bey?"

"Tabii öyle; senin bıraktığın yerden devam etmek istiyorum," dedim. "Kişi veya toplum diğerinin pahasına güçlenemez. Burada birey toplum dengesi gözetilmiş, farkındasınız değil mi Arif Bey?

Hem kişinin hem de toplumun 5- refah, 6- huzur, 7- mutluluğunu sağlamak için, 8- siyasal engelleri, 9- ekonomik engelleri, 10- sosyal engelleri kaldırmak devletin niyeti ve sorumluluğu içine girmektedir.

"Bu engelleri nasıl tanıyacağız? Eğer bir sosyal, siyasal ya da ekonomik etken kişinin temel hak ve hürriyetlerini –ki bunların ne olduğunu bilmek ve bu konuda hemfikir olmak çok önemli olduğundan Anayasa'nın ikinci bölümü kişinin hakları ve ödevlerine ayrılmıştır– sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak şekilde sınırlıyorsa o bir engeldir ve devlet bu engeli ortadan kaldırmaktan sorumlu olmaktadır. Devlet ayrıca şu iki konudan da sorumlu tutulmaktadır: 11- kişinin maddi ve 12- manevi varlığının gelişmesi için gerekli koşulları hazırlamak."

"Devletin işi kolay değil," dedi.

"Devlet adamı olmak, en küçük dereceden en yüksek dereceye kadar devletin çalışan elemanı olmak bu niyet ve sorumlulukları paylaşmayı gerektirir. Her bir devlet elemanının, mış gibi değil gerçek bir devlet görevlisi olabilmesi için, devletin bu amaç ve görevlerini yerine getirecek bilgi ve becerilere sahip olması gerekir. Öyle değil mi?"

Arif Bey, "Evet, öyle Doğan Bey," dedi ve gülümseyerek, "konuşmamızın başındaki Makyavelci devlet görüşünü geri alıyorum ve Muazzez İlmiye Çığ'ın babasının öyküsünde yer alan nüfus memurunun mış gibi bir devlet memuru olduğu anlayışını kabul ediyorum," dedi.

Hafifçe omzuna dokundum, "Çok güzel bir soruydu ve benim için çok aydınlatıcı bir tartışmaya yol açtı; teşekkür ederim," dedim.

Talat Halman'ın yaşamını anlatan *Aklın Yolu Bindir* adlı kitapta(*) okuduğum bir anıyı paylaştım. "Halman, UNESCO'da program komisyonu başkanlığına seçildikten sonra Uluslararası Nasreddin Hoca Yılı öneriyor. UNESCO Yönetim Kurulu öneriyi kabul edi-

(*) Cahide Birgül, *Aklın Yolu Bindir: Talat S. Halman Kitabı*, s. 348-9, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2003.

yor, ancak Halman, 'Devletimiz, özellikle Kültür Bakanlığı'mız affolunmaz bir ilgisizlik gösterdi,' diyor. Uluslararası Nasreddin Hoca Yılı dünyanın birçok üniversitelerinde Türk kültürüyle ilgili konuşmaların yapılmasına olanak sağlamış, ama Kültür Bakanlığı parmağını bile oynatmamış.

"Bence Türk kültüründe evrensel olarak düşünülebilecek en önemli tarihi kişi Nasreddin Hoca'dır. Her bakımdan olumlu bir imaj yaratırdı Nasreddin Hoca... Bir daha yakalanamayacak bir fırsatın kaçırılması nasıl ve niçin olur? Bu bir suçtur. Böyle bir suç askerlikte işlense divanı harbe gidersiniz. Burada soruşturma açılması gereken bir ihmal vardı."

Arif Bey, "Biraz önce okuduğumuz Anayasa'nın ruhuna uygun düşünürsek, Talat Halman'ın suçlamasına katılıyorum," dedi ve devam etti, "Yani ben de 'Bu bir suçtur!' diyorum. Ama şunu da görüyorum ki, Anayasa ne derse desin, Makyavelist düşünce içinde hareket eden, yani yalnız güçlünün hakkı ve çıkarıyla ilgilenen siyasiler ve bürokratlar çoğunlukta olduğu sürece Anayasa'da ilkokullardaki 'Türküm, Doğruyum, Çalışkanım' andı gibi sözde yasa olarak kalmaktan öteye geçemeyecektir. Talat Halman'ın yüreğinin yanmasının ötesinde o dönemde Kültür Bakanı olan iki ayrı kişiye hiç kimse hesap sormamıştır ve hesap sormayı aklına bile getirmemiştir. Ya Anayasa mış gibi ya da devletin çalışma tarzı..."

Arif Bey, konuşmaktan ağzı kurumuş olacak, "Hocam ben susadım," dedi ve garsondan bir şişe su rica etti. Ben de, iki bardak lütfen, dedim.

Arif Bey suyu beklerken, "Siz ne düşünüyorsunuz?" diye sordu.

"İlk buluşmamızda Samsun'un Bafra İlçesi'nin Yeşilyazı Köyü öğretmeninin yaptığı kazadan söz etmiştik, hatırlıyor musun?" diye sordum. Evet anlamında başını salladı. Ben devam ettim:

"Bu kişi olağanüstü iyi bir öğretmen olabilir; ama direksiyonun başına geçtiği andan itibaren öğretmen olmak artık o yaşam ortamı için alakasız olacak, o ortamda şoför olarak niyeti, bilgisi, becerisi ve sorumluluğu önem kazanacaktır. Aynı biçimde, bir kişi çok iyi bir iş adamı, hukukçu, üniversite öğretim üyesi, doktor, yazar, mühendis ya da muhasebeci olabilir. Ama Kültür Bakanı olarak devlet

yönetiminde bir görevi üstlendiği zaman, o makama uygun bir bilince sahip olmalıdır. Bu bilincin niyeti, bilgisi, becerisi ve sorumluluğu onun mış gibi Kültür Bakanı olup olmadığını belirler."

Arif Bey katılıyorum, dedi ve gelen bir şişe suyu ikimizin de bardağına bölüştürdü. Bir yandan suyumu içiyor, bir yandan da getirmiş olduğum malzemelere bakıyordum.

O anda, daha önce işaretlediğim bir gazete kesiği dikkatimi çekti. Arif Bey'in önüne koyduğum gazete kesiği Giresun'un elektriksiz Hacıbeli Obası'ndaki 40 haneye TEDAŞ'ın fatura göndermesi ve ödemedikleri için de icraya vermesiyle ilgiliydi:

> "Köylülerin kâbusu 1999 yılında başlıyor. Elektriğin 12 kilometre öteden geçtiği köye TEDAŞ'ın bir memuru geliyor. Üstelik, elinde, gaz lambalarıyla aydınlanan köydeki 40 haneye kesilmiş fatura var.
>
> Hacıbeli Obası köylüleri "Nasıl olsa köyde elektrik yok" diyerek faturaları ciddiye almıyor o tarihte. Ancak bir süre sonra köye ikinci faturalar geliyor. İşin ciddiyetini anlayan köylüler, hane başına gecikme bedeli hariç 165 milyon lira tutan fatura sorununu çözmek için harekete geçiyorlar.
>
> Köy muhtarı Nezi Demir, beraberinde ihtiyar heyeti ve faturalarla birlikte TEDAŞ Bulancak İşletmesi'ne gidiyor. Ancak onları bir sürpriz daha bekliyor. Elektrik olmayan köylerine gönderilen faturalar ödenmeyince bir de icraya verildiklerini öğreniyorlar. Muhtar Demir yetkililerden köyde keşif yapılmasını ve icra takibinin durdurulmasını istiyor. Ama TEDAŞ oralı bile olmuyor." (*Sabah*, 30.04.2000)

Hacıbeli Obası'ndaki 40 haneye elektrik faturası kesilmesi bir sistem aksaklığından kaynaklanmış olabilirdi; ama köylülerin gidip durumu anlatmalarından sonra işlemlerin hâlâ devam etmesinin akla yatkın bir tarafı yoktu. Bu haberde de vatandaşa inanmadıklarının veya beyanlarının hesaba alınmadığının bir örneğini görüyorduk.

"Mış gibi yönetim için şahane bir gazete kesiğim var," dedim.

Önüne koyduğum gazete kesiğini okurken Arif Bey, ne ilginç

diyor ve gülüyordu. 18 Nisan 2001 tarihli *Hürriyet*'ten kestiğim 'Asırlık Komedi' başlıklı haber, yüz yıl önce, Dalaman için hazırlanan av köşkü projesinin Mısır'ın İskenderiye Kentine gönderildiğini; İskenderiye'ye yapılan gar projesinin ise Dalaman'a geldiğini ve inşaatçılar farkı anlayamayınca tren yolu bile olmayan Dalaman'ın av köşkü yerine bir gar binasına sahip olduğunu yazıyor.

"Ortama getirilen bilinçte bilgi, beceri, sorumluluk ne kadar çok aksıyor. Ama bütün aksaklıklara rağmen tren garı bitiyor ve hiçbir Allah'ın kulu da bu neden böyle oldu diye kimseye hesap sormuyor ya da soramıyor." Arif Bey'e, Kırşehir valileriyle ilgili bir haber kesiğini gösterdim.

3 KEZ VALİ OLDU

Kırşehir'deki koltuk kavgası 1997-2000 arasında valilik yapan I.K.'nin 11 Ağustos 2000'de merkeze alınıp yerine S.H.'nin atanmasıyla başladı. Haksız yere görevden alındığını belirten I.K., Danıştay'a başvurdu ve davayı kazanarak 15 Şubat 2001'de yeniden bu göreve atandı. Ancak 3 ay sonra yine görevden alındı. S.H. de, 15 Mayıs 2001'de yeniden Kırşehir Valisi oldu. Bir kez daha Danıştay'a başvurup davayı kazanan I. K., 1 Mart 2002'de görevine iade edildi ve 6 Mart'ta 3. kez Kırşehir Valiliği koltuğuna oturdu. Yaş haddini doldurmasına 3 ay kalan I.K., görevden alınmazsa Temmuz'da emekli olacak. Böylelikle I.K., valilikte en çok 3 ay kalacak. 3 ay sonra da valilik makamı tekrar el değiştirecek." (*Sabah*, 11.03.2002)

Haberi okuduktan sonra, Arif Bey, "Bu haber, Danıştay gibi bir kuruluşun gerekliliğini gösteriyor, ama bunun üç kez tekrar etmesi de başka bir şeyin aksaklığını işaret ediyor. Danıştay'ın kararına uyup uymamak yürütmenin keyfine kalmış galiba. Burada ya Danıştay mış gibi bir kurum ya da yürütme yasaları mış gibi," dedi.

Hıncal Uluç bir gazeteci arkadaşının maçta yaşadıklarını aktarmış, o yazıyı Arif Bey'e mutlaka göstermek istedim. Ne ben ne de Arif Bey stadyuma giden ve futbol seyreden kişiler değiliz, ama bu yazıda anlatılanları hayal edebiliriz diye düşündüm.

MAÇ SEYRETMENİN ANLATILMAZ REZALETİ...

Foto Maç Genel Yayın Müdürü Altan Tanrıkulu, Galatasaray-Real Madrid maçını "Vatandaş" gibi seyretmeye karar verdi ve bakın başına neler geldi?...

Altan anlattı, ben biraz özetledim üstelik:

Galatasaray-Real Madrid maçını basın tribününden değil, kapalı tribünden izleyecektim. 2 gün önce biletimi aldım.

Bilet cebimde Ali Sami Yen'e doğru yürüdüm. En az 10 karaborsa bilet satıcısı yolumu keserek, "Numaralı, kapalı ya da açık bileti alıp almayacağımı" sordu.

Karaborsacı her yerde var. Ama bu kadar çok ve bu kadar aleni satış yapanını hiçbir yerde görmedim. Polislerin gözü önünde çok rahat çalışıyorlar. Talip olanı biraz kuytu köşeye çekip pazarlıklarını yapıyor, ardından biletleri kopartabildikleri rakama satıyorlar. Öğrendiğimize göre bu biletleri ya satış kuyruğuna 10-15 kez girerek alıyorlar ya da kulüpten bazı isimlerden bedavaya temin edip, el altından satıyorlar.

Karaborsacılardan kurtulup stadın girişine geldiğimizde inanılmaz bir insan kalabalığının bulunduğu güvenlik girişiyle karşılaşıyor ve ite kaka üst kapalı tribünün girişinin bulunduğu Ali Sami Yen'in Likör Fabrikası yönüne doğru ilerliyoruz.

Daracık ve karanlık bir ortamda, kadın ve çocuklar ezilme tehlikesi geçirirken ilerlemeye çalışıyoruz. Tam ortada yukarıdan birşey sarkıyor. Ne olduğuna bakmak için başımızı yukarı çeviriyoruz. Bunun aslında bir tuzak olduğunun farkına iş işten geçtikten sonra varıyoruz...

O kalabalıkta yukarıdan sarkıtılan bir sepet insanların dikkatini çekerken, cepçiler telefon, cüzdan, para gibi değerli eşyalarınızı montunuzun, ceketinizin cebinden çekip alıyorlar. Bu hengameyi bir cep telefonu kaybıyla atlatıp bir an önce içeri girmeye çabalıyoruz. Ama nafile.. Tam o sırada elinde bileti olmayan ve üstü başı yırtık, tinerci-dilenci kılıklı bir gurup üstümüze doğru geliyor. Kadmlar ürküyor, çocuklar bağrışıyor. Etrafta polis yok. "Dikkat yankesiciler var, cüzdanlarınıza sahip çıkın" diye bağıran birkaç kişinin daha canının yandığını öğreniyoruz. Tepeden inen sepetin sadece bu soygun için özel hazırlandığını fark ediyoruz.

Doğru geriye dönüp, bir polis memuru buluyor, başımıza gelenleri anlatıyoruz. "Kardeşim, ben ne yapayım. Biliyorum neler olduğunu. Saat 3 buçuktan beri buradayım. Git amire anlat derdini" diyor. Sivil, yeşil montlu, 40 yaşlarında, elinde telsiz olan amire gidiyoruz... Gazeteci olduğumuzu belirtip, olayları bir de ona anlatıyoruz. "Tamam gerekeni yapacağız. Ama orası bizim bölgemiz değil" diyor, 10 metre ötesindeki olaylarla ilgilenmiyor. Stadın etrafında 360 derecelik turu 20 dakikada atıyor ve başka bir giriş arıyoruz. Ama nafile.. Yine aynı yere geliyoruz. Yine aynı tabloyla, yeni soyulanlarla karşılaşıyoruz. Amire tekrar gidip sıkıştırıyoruz. "Kardeşim, tamam dedik ya. Ek kuvvet gelecek" diyor. "Burada 10 kişi duracağınıza 10 metre ilerdeki soyguna engel olsanıza. Cinayet işlense de burada mı duracaksınız" diye soruyoruz. "O zaman müdahale ederiz" deyince de, pes edip yine kalabalığın içine doğru yöneliyoruz...

10 dakika daha kapı önünde güreştikten sonra içeri girmeyi başarıyoruz. Bu arada bazı yankesicilerin de dışarı çıkartıldığına şahit oluyoruz. (Biletsiz nasıl girdilerse...) İçerde tekrar bir arama gurubu var. Sonradan fark ediyoruz ki, arama guruplarının işi kolay. Tüm polisler de bu işe gönüllü. Kimse hırsızlarla, karaborsacılarla, holiganlarla uğraşma niyetinde değil. Nihayet yukarı çıktığımızda bir başka şok daha bekliyor bizi. Tribünün girişine kadar dolu olduğunu görüyoruz. Oradaki polisler bile girenlere geçit vermiyor. "Biletimiz var. Maçı seyretmeyecek miyiz" diye sorduğumuzda "Bana ne kardeşim erken gelseydin. Biz mi seyretmeyelim" diyor.

"Ama, siz polissiniz. Göreviniz maç seyretmek değil, bizim güvenlik içinde maç seyretmemizi sağlamak" diyoruz.

Önce dik dik bakan, gazeteci olduğumuzu söyler söylemez, hemen yol veren "Seyirci" polisleri de aştıktan sonra koltuğumuzu bulmaya çalışıyoruz. Bu kez bir başka sürpriz.. Koltukta kombine kartlı biri oturuyor. Adamın kartı ile bizim biletimiz aynı numara. Kulüp kombine biletlere sattığı koltuklara da bu maç için bilet de bastırmış.

Saat 20.00'de kapısına geldiğimiz stada 21.35'de girip, numaralı biletimiz olmasına karşın 2 saat ayakta durarak maçı seyrediyoruz.

Galatasaray dünya devini yeniyor. Ama Türkiye Türkiye'yi bir türlü yenemiyor.

Sevinelim mi, kahrolalım mı, karar veremeden, gazeteye dönüyoruz.

Ben de bu yazıyı İstanbul'un sporsever Valisi ve sporsever Emniyet Müdürü'ne ithaf ediyorum...

Bir gün de onlar sivil, onlar vatandaş gibi maça girmeyi denerler mi acaba?. (*Sabah*, 06.04.2001)

"Aslında bu yazıda Türkiye'nin birçok sorunu yansıtılıyor, ama burada özellikle emniyet güçlerinin bu ortamı yönetmekteki yetersizliği, mış gibi polisliği dikkatimi çekiyor," dedim.

Arif Bey, "Hıncal Uluç'un yazıyı bitirişi benim Makyavelist yaklaşımımı hatırlatıyor, değil mi Doğan Bey?" diyerek gülümsedi.

"Şahane bir gözlem, Arif'ciğim," dedim. Gerçekten bana göre Arif Bey işin özünü çözmüştü. Devam ettim; "Anayasa'nın dediği gibi, 'Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti' ise Vali ve Emniyet Müdürü de diğer vatandaşlarla aynı koşullar altında stadyuma girmeli, gözlemler yapmalı ve güçleri dahilinde görevlerini yapmalılar. Bunu yapmıyorlarsa, fildişi kulesinde yaşayan imtiyazlılar ve güçlüler olarak algılanacaklardır. O zaman benim algılamamda iki seçenek kalıyor: Ya güçlüler Makyavelist bir anlayış içinde toplumu yönetiyorlar ve biz mış gibi uygulanan bir Anayasa'ya sahibiz ya da Anayasa gerçekçi ve yöneticiler bu ülkeyi mış gibi yönetiyorlar."

Birer tatlı yemeye karar verdik. Üzerine dondurma konmuş sütlaç istedik. İnşaatla ilgili bir kesiği arıyordum, buldum. Arif Bey sütlacını yavaşça kaşıklarken *Milliyet*'in 8 Şubat 2005 tarihli 'Ruhsatların Yarısı Sahte' başlıklı yazıyı okudu. Ve okurken özetledi:

- Makine Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, geçtiğimiz yıl İstanbul'da ruhsat alan 10 bin yapıdan 4 bin 500'ünün usulsüz onay aldığını tespit etti.
- Ortada ciddi bir sahtekârlık var: Ya imzalar sahte, ya proje sahte ya da daha farklı yöntemler kullanıyorlar.
- Belediyeler projelerin örneğini gönderseler sahte onaylar ortaya çıkar.
- Oda'nın sadece Kartal, Bakırköy ve Kadıköy'de temsilcilikleri olmasına rağmen bazı projelerde Gebze, Tuzla gibi hayali temsilciliklerin onayı bulunuyor. Bazı projelerde sahte mühendislerin

imzası yer alırken, bazı projelerde de aynı imza ve farklı sicil numaraları yer alıyor. Oda yetkilileri, yaptıkları incelemede sahte projede yer alan isimlerin mühendislik kaydına rastlayamadı."

Haberi okuduktan sonra, "Doğan Bey," dedi, "İstanbul Büyükşehir Belediyesi bu işe gerçekten önem verse ve bu tür inşaat sahtekârlığını önlemeye yüzde yüz kararlı olsa, sizce bu sahtekârlıkların önüne geçebilir mi, o gücü var mı?"

Bir süre düşündüm. "Arif Bey, bütün samimiyetimle söylüyorum, şu anda ne diyeceğimi bilemiyorum. Bu soruya cevap vermek için ciddi bir araştırma yapmam gerekir. Çünkü arazi mafyalarının olduğunu ve gecekondu inşaatında onların çok aktif rol aldığını defalarca okudum ve işittim. Siyasi partilerin seçim zamanı gecekondu semtlerinden oy alabilmek için gasp edilmiş arazi üzerine yapılan gecekondulara yol, elektrik, su verme vaatlerini sen de biliyorsun. Belediye yetkilileri gerçekten içtenlikle inşaat sektörünü yola yordama sokmaya çalışsa, acaba belediyenin bağlı olduğu üst makamlardan baskı gelir mi, bilemiyorum."

"Yani Makyavelizm üstün çıkabilir, diyorsun."

"Evet. Belki çıkabilir, diyorum. Ama şu anda mış gibi bir inşaat sektörü ile karşı karşıya olduğumuz bir gerçek. Yapılan binaların güvenilecek projeleri, sahte değil gerçek ruhsatları var mı, inşaatın kontrolleri gerçekten yapılmış mı, belli değil. İstanbul gibi uluslararası bir kentte yapılan binaların ruhsatları % 45'e yakın oranda sahte ise, Türkiye'nin diğer yerlerinde nasıldır, tahmin edebiliyor musun?"

"Edebiliyorum; herhalde İstanbul'dan daha düşük değildir."

"Şu getirdiğim dökümanlardan bazıları sağlık kurumlarındaki durumlarla ilgili. Bir-iki örnek de onlardan alalım istiyorum."

9 Şubat 2005 tarihli *Sabah* gazetesinden bir kesiği Arif Bey'in önüne koydum. 'Bu Hayatın Pili SSK'da' başlıklı gazete haberine göre, doğum yaptıktan sonra kalp ritmi bozulan ve yoğun bakıma alınan 26 yaşındaki genç anneye geçici kalp pili takıldı. Hastane SSK'dan kalıcı pil istiyor, SSK "mevzuat" diye vermiyor. Pil beklerken annenin kalbi 11 kez duruyor, şokla çalıştırılıyor.

Arif Bey okurken kendi kendime düşündüm. SSK neden kuruldu? Türk vatandaşının bu ülkede insan gibi sağlıklı yaşamasına destek olmak için. Anayasa'ya uygun bir kuruluş mu? Evet.

Genç bir annenin yaşamı SSK'nın vereceği pille kurtarılacak, ailenin yaşamı tekrar düzene girecek. Peki, SSK pili neden vermiyor? Ameliyat kendi hastanesinde yapılmadığı ve bu kararı kendi doktorları vermediği için.

Ameliyatın SSK hastanesinde yapılması niçin önemli? Çünkü hastaların özel hastanelerden hizmet alıp ödemeyi SSK'ya yaptırmaları istenmiyor. Mevzuat bunun için var. Bu gazete haberi aslında mevzuatın geçerliğini sorguluyor.

Düşündüklerimi Arif Bey'le paylaştım.

Bana, "Dikkat ederseniz, mevzuatın ne olduğu ve niçin olduğuyla ilgili gazete haberi hiçbir bilgi vermemiş; sadece durumun yarattığı trajedi üzerinde duruyor," dedi.

"Sence SSK'nın böyle bir mevzuatı olmalı mı?"

"Sanırım olmalı. Aksi halde şu okuduğumuzdan çok daha kötü durumlar olur. Ama 'Bu mevzuat herkese adil olarak uygulanıyor mu?' diye sorarsan cevabım, 'Hayır!' olur."

"Sanırım vatandaş mevzuatın güçlülere uygulanmadığını biliyor ve adil olmayan bu duruma isyan ediyor. Ve üstelik söz konusu olan acil bir sağlık durumu."

"Genç bir annenin ve bir bebeğin yaşamının söz konusu olduğu acil bir durum."

"Farkında mısın Arif Bey," dedim, "genç annenin eşi de umutsuz bir çabayla güçlü kategorisine girmeye çabalıyor."

"Hayır, farkında değilim, bunu nasıl yapıyor?" diyerek biraz hayret eden bir ifadeyle yüzüme baktı.

"Gazetelere haber vererek, derdini medyaya anlatarak SSK üstünde baskı kurmaya çalışıyor. Demokratik bir toplumda sıradan vatandaşın hakkını koruyacak, sıradan vatandaşın torpili olacak, onu güçlü kılacak en önemli olanak medya. Demokratik bir toplumda medyanın özgür ve güçlü olması o toplumun sağlıklı geleceği için çok önemli."

Arif Bey o kendine özgü inanmadığını belirten gülüşü yüzünde

olarak, "Medyanın sahipleri imtiyazlı güçlüler ise ne olacak? Mış gibi bir demokratik toplumda, mış gibi olmayan bir medyadan söz edebilir miyiz?" diye sordu.

Yanıtlamadım. İçime bir hüzün çöktü.

Acaba genç anne kurtulmuş muydu?

Acaba o bebek için şimdi bir anne kucağı var mıydı?

Bu genç anneler ve bebeklerin sağlığı ve mutluluğu için doğru olanı yapmaya çalışan adil bürokratlar, doktorlar, yöneticiler, yargıçlar, savcılar ve medya patronları var mıydı?

Üstümüzden dört-beş kırlangıç geçti; kendimi cıvıltılar saçarak özgürce uçuşlarına, dalışlarına, kırlangıçlıklarının hakkını verircesine gökyüzünde oynaşmalarına verdim; bir süre gözlerimi kapattım.

Belki de şimdi, şu anda bir anne kırlangıç, yavrusuna uçmayı öğretiyordu.

Ne kadar kendileriydiler.

Ne kadar kırlangıçtılar.

Ne kadar gerçektiler.

Onları kendileri olduğu için, uçtukları için, cıvıldadıkları için, katıksız kırlangıç oldukları için seviyordum.

Hem hüzün hem sevgi doluydum. Ya annenin kalbi 12. kez durmuşsa ve o kalbi artık hiç çalıştıramamışlarsa! Acaba o bebek, "mevzuatlı" ama sıcak anne kucağı olmayan bir ülkede mi büyüyor şimdi?

Gözlerimden yaşlar gelmeye başladı. Ağlıyordum. Beni ansızın yakalamıştı.

Kendimi tutmak istedim. Olmadı. "Ben biraz yalnız yürümek istiyorum," dedim.

Beşiktaş Sanatçılar Parkı'nda kırlangıç dostlarımın sesi dışımda, tüm annesiz büyüyen bebeklerin acısı içimde, gözlerimden sicim gibi akan yaşları kimseye göstermemeye çalışarak yürümeye başladım.

4

Kadın da İnsan mı!

Bir önceki buluşmamızda birden gözyaşlarımı tutamayışıma önce ben de anlam veremedim; ama daha sonra on yaşında annesini kaybetmiş biri olarak(*) gözyaşlarımın anlamını çocukluğumda buldum.

O gün Arif Bey'le yine Beşiktaş Sanatçılar Parkı yakınındaki bir kafede buluştuk. Gölgelik bir yere oturduk. İkindi saatinde buluştuğumuz için günün en sıcak dönemi geçmişti. Gökyüzünde koca koca bulut kümeleri vardı ve hafif bir rüzgâr tatlı tatlı esiyordu.

Güler yüzlü, kısa saçlı, zeki bakışlı bir delikanlı masamıza geldi, ben bir yeşil salata söyledim, Arif Bey buzlu çay istedi ve lütfen şeftalili olsun, diye ekledi. Siz içecek bir şey ister miydiniz sorusuna, su lütfen, yanıtını verdim.

"Arif Bey, bugün çok boyutlu ve geniş kapsamlı bir alana girmek istiyorum: Adalet."

"Mış gibi adalet?"

"Evet. İçimde öyle bir his var ki, bu konuyla ilgili söyleşimiz birkaç buluşmaya yayılabilir. Ben bayağı bir çalışma yaptım, gazete kesikleri ve kitapları gözden geçirdim. Sana ilk göstermek istediğim şu," diyerek kesiği önüne koydum.

(*) Yaşam öykümü, Canan Dila, *İnsanı Ararken: Doğan Cüceloğlu*'nda bulabilirsiniz. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2005.

CİNAYETTEN 27 YIL SONRA YAKALANDI

Şanlıurfa'da 1975 yılında eşi N.A.'yı öldürüp firar eden A.A. (67), aradan geçen sürede bu cinayetin unutulduğunu zannedip sabıka kaydı almak isteyince yakalandı. A. yakalanınca, adliyede bayıldı. Kendine gelince ağlayarak ifade veren A., "27 yıl büyük sıkıntı ve eziyet çektim. Kendime göre cezamı tamamlamıştım," dedi. A.'nın, Şanlıurfa'da müebbet istemiyle yargılanacağı belirtildi. (*Hürriyet*, 25.03.2002)

"Bu haberde dikkatinizi çeken şeyler oldu ki, önüme ilk onu koydunuz."

"Evet. Dikkatimi çeken ilk şey kişinin 27 yıl yakalanmamış olması."

"Gerçekten uzun yıllar yakalanmamış."

"Ve yakalamamışlar."

Arif Bey güldü. "Her iki kelime de anlamlı; haklısınız!" dedi.

"Ve yakalatmamışlar," dedim.

Gülerek, kelimeleri teker teker söyledi: "Yakalanmamış; "Yakalamamışlar; "Yakalatmamışlar," ve hâlâ gülümsemesi yüzünde, "Yani?" dedi.

"Yani," dedim, "adam karısını öldürdükten sonra nasıl kaçacağını, nereye kaçacağını ve nerede saklanacağını çok iyi biliyormuş. Ama bana öyle geliyor ki bu kişiyi yakalayarak adalet önüne getirecek olanların da bu kişiyi yakalamak pek umurlarında olmamış."

"Bunu nereden biliyorsunuz?"

"Bilmiyorum, sadece tahmin ediyorum."

Arif Bey'in buzlu çayı benim suyum gelmişti. Suyumdan bir yudum aldıktan sonra devam ettim: "Öldürülen kadın da olsa arkası güçlüyse, sence bu cinayeti işleyen 27 yıl bu rahatlıkla firari olarak kalabilir miydi?"

"Hiç sanmıyorum."

"Demek ki, A.A.'yı yakalamanın peşine pek düşülmedi. Peki, sence niye düşülmedi?"

"Çünkü öldürülen sıradan bir vatandaştı, güçsüzlerdendi."

"Evet, ama öldürülenin bir özelliği daha vardı ki, Şanlıurfa yöresi için bu özellik daha da anlamlıdır."

"Kadın olması mı?"

"Evet, kadın olması ve A.A.'nın karısı olması. O noktada da 'yakalatmamışlar' sözü anlamlı oluyor."

"Yani adamın karısını öldürmüş olmasını toplum, yani o yörenin insanı, önemli bir suç olarak görmüyor; bunu mu demek istiyorsunuz?"

"Evet, onu demek istiyorum. Önemli bir suç olarak görmüyor ve o nedenle de adam kaçıyor, polisin ve halkın pek umurunda değil. Öldürülen bir aşiret ağası olsaydı yer yerinden oynardı."

"Doğan Bey, sizce nasıl bir düşünce böyle durumlar yaratıyor?"

"Arif'ciğim dinlerken büyük bir olasılıkla çok rahatsız olacağın bir örnek vermek istiyorum. Lütfen, örneğin kabalığı ya da kulağa hoş gelmemesiyle değil, gerçeği yansıtıp yansıtmamasıyla ilgilenerek dinle. Rahatsız edici olduğunu biliyorum, onun için özür dilerim, ama söylemek istediğimi en iyi bu örnekle verebiliyorum," deyip bir süre sustuktan sonra sözüme devam ettim:

"Farz et ki, sen bu civarın bir köylüsüsün. Ve bir eşeğe ihtiyacın var. Pazara gidiyorsun, bir eşek beğeniyorsun, ağa bu eşek kaça, diye sahibine soruyorsun, şu kadar diyor, pazarlık edip fiyatta anlaşıyor ve eşeği alıp eve getiriyorsun. Eşeği kullanırken bir gün kafan çok bozuluyor, eşeği dövmekle yetinmeyip hıncını almak için yedi-sekiz yerinden bıçaklıyorsun. Eşek kan kaybından ölüyor..."

"Eee?"

"Bu yöre halkından söz ediyorum şimdi, bağlam bu yörenin gelenek, görenek ve yaşam anlayışı. Eşek sahibi sana gelip 'Ne yaptın sen ya, bu eşeği sana işini görsün diye sattım, haydi dövdün, ama niye öldürüyorsun?!' diye bozuk atar mı?"

"Hayır, bozuk atacağını sanmıyorum. Bozuk atmaya kalkarsa da herkes onun bu davranışını tuhaf karşılar."

"Ama varsay ki, o yöreyi yönetenlerin mış gibi yasalarına göre eşeğin sahibinin eşeğini dövmesi ve ona eziyet etmesi yasak; yaparsa mış gibi cezalar var yasa kitaplarında."

"Tamam."

"Yine varsay ki, o yasaları uygulayacak olanların da evlerinde eşekleri var ve onlar da o yörenin gelenek ve göreneklerine uyarak ara sıra kendi eşeklerini dövüyorlar ve eziyet ediyorlar."

"Tamam."

"Böyle bir ortamda yasaları uygulama durumunda olanlar, eşeğini öldürerek 'suç işleyenin' peşine düşüp onu yakalayıp yasa önüne getirmek için içten bir çaba harcarlar mı?"

"Hayır, harcamazlar."

"'Suç işleyen', mış gibi yasalara yakalanmamak için kaçmak isterse ona yardım edilir, peşine düşülmez ve 'niçin bu suçluyu yakalamıyorsunuz!' diye de kimse takip edip sorun yaratmaz."

"Ama gerçekten de çok kaba bir benzetme yaptınız Hocam," dedi.

"Doğru, kaba bir benzetme yaptım, ama maalesef buna mecburum. Ne yazık ki, erkeklerimiz kadınları değersiz görüyorlar. Neyse sabret ve şu örneği dinle: Senin evlenme çağın gelsin ve seni evlendirmek isteyenler bununla ilgilenmeye başlasınlar. Çevrede senin evlenebileceğin, sana uygun kızların bulunduğunu düşün."

"Yani, sizin örneğinizdeki gibi pazarda işimi görecek birkaç eşek gördüm."

"Evet. Başlık parasını karşılayabileceğin en güzel kızı seçersin."

"Yani pazardan bedelini ödeyebileceğim en kaliteli eşeği alırım."

"Kızın annesi babası düğünde kıza, 'artık senin evin orası, kocanın babası senin baban, anası senin anan, evi senin evin, bizi unut, artık senin dirin de ölün de oraya ait,' der mi?"

"Yani artık eşeğin eski sahibiyle hiçbir ilişkisi kalmadı. Artık o bedeniyle ve canıyla onların malı oldu."

"Böyle bir ortamda kafası kızan, içi sıkılan, ekonomik veya başka yönlerden daralan ve kendini güçsüz hisseden erkek ne zaman kendini güçlü hissedecek, bil bakalım?"

"Karısını denetleyip yönlendirdiği ve hoşuna gitmeyen davranışlarını cezalandırdığı zaman."

"Kimse, eşeğine bile söz geçiremeyen bir adam olarak algılanmak istemez."

"Adamın el âlemin yüzüne bakacak hali kalmaz."

"El âlemin ne düşündüğü çok önemlidir."

Garson salatamı getirdi, yavaştan yemeye başladım. Bir yandan da çantamdan bir kitap(*) çıkardım, masanın üstüne koydum.

Kitapta, meydanda boğazı bıçakla kesilerek öldürülen bir genç kızın öyküsü var.

> Yer, Şanlıurfa'nın Süleymaniye Meydanı. Tarih 26 Şubat 1996. M.T. adlı 14 yaşındaki ergen akrabası, S.G. adlı 17 yaşındaki kızı, önce karnını deşerek daha sonra boğazını keserek orada bırakır. Meydandaki herkes korku dolu gözlerle olayı seyreder. Kızı hastaneye götürürler. Kurtarılamayan genç kız ölür. Otopsi raporu, nefes borusu kesilmesinden ve kan kaybmdan öldüğünü söyler.
>
> S. niçin öldürüldü? Evde durmuyor, dışarıya çıkıyor ve çarşıyı geziyordu. Aile, el âlemin yüzüne bakamaz duruma gelmişti. Aile meclisi toplandı ve bu yüz karasına bir son vermek gerektiğine karar verdi. Yaşı küçük olduğu için bunu M.'nin yapması istendi.
>
> 'S., gençliğinin baharında aile meclisi kararıyla törelere sığınan aslında biraz da platonik bir sevdanın erkek kahramanınca katledilmişti. Çok sıradan bir törenle birkaç komşu tarafından Bediüzzaman Mezarlığı'na götürülerek toprağa verildi. Cenazede ne annesi, ne babası ne amcaları ne de başka yakınları vardı.'

M.T. hakkında 'tasarlayarak adam öldürme' iddiasıyla Şanlıurfa 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde dava açıldı. Kısa süren yargılamada tanık olarak dinlenenlerin çoğu da olayı görmediklerini öne sürdüler.

Gizli yapılan karar duruşmasında mahkeme M.'yi önce 24 yıl ağır hapis cezasına çarptırdı. Sanığın yaşı küçük olduğu gerekçesiyle 2253 sayılı kanunun 12/2. maddesi gereği cezası 7 yıla düşürüldü.

Ailenin diğer üyeleriyle ilgili herhangi bir yasal işlem yapılmadı. Bakire olduğu anlaşılan ve "pastanelere gittiği" gerekçesiyle

(*) Mehmet Faraç, *Töre Kıskacında Kadın: İnceleme*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1998.

kent meydanında koyun gibi boğazlanarak öldürülen S.'nin katili M., infaz yasası gereği 2 yıl 9 ay 25 gün yattıktan sonra "yüzü ak" biçimde toplumun içine geri döndü. "Pişman mısın?" diye soranlara şu sözlerle yanıt verdi:

"Niye pişman olacakmışım!... Şerefimi ve namusumu temizledim."

Arif Bey gözlerini kırpıştırarak, "Pazarda satılmayı kabul etmeyen bir sıpa, birey olmaya kalktı; töreleri umursamadı. Ailenin namus ve şerefinin, onun hapishaneye dönüşecek yaşamından geçmesini istemedi. Ama güçsüzdü ve toplum elbirliğiyle onu yok etti. Hem de herkesin gözü önünde," dedi.

"Herkesin gözü önünde olması önemliydi. Görenler görmeyenlere, duyanlar duymayanlara söylediler ve böylece bu korkunç öykü, minnacık sıpaların kulağına kadar daha da korkunçlaştırılarak yayıldı. Önemli olan o küçük sıpaların töre ve gelenekten sapmamalarını sağlamaktı ve bu temin edildi."

"Biliyor musunuz Doğan Bey, Carl Sagan bir kitabında(*) cadı avcılarından ve cadıların yakılarak yok edilişinden bahseder. Bana bunu anımsattı. Kadınları baştan çıkartan iblislere erkek ifrit, erkekleri kışkırtanlara ise dişi ifrit adı veriliyor. İblislerin gerçekten var olup olmadığı, klasik dönemden geç Ortaçağa kadar neredeyse hiç sorgulanmamış. Papa VIII. Innocentius, hatırladığım kadarıyla 1484'te bir ferman yayınlamış ve iblislerin etkisinin yaygınlaşmasının önlenmesi çağrısında bulunmuş.

"Bir insan cadılıkla suçlanıyorsa mutlaka içine iblis girmiş ve cadı olmuştur. Şanlıurfa'da bir genç kız kötü yola düşmekle –pastanelere gitmekle– suçlanıyorsa artık kurtuluş yoktur, o gerçekten kötü yola düşmüştür, aksi halde suçlanmazdı. Ortaçağda cadı suçlamasının kıskançlık, intikam ya da suçlananın mal varlığına göz dikmekten, açgözlülükten yapılmış olabileceği hiç dikkate alınmazmış. İdam edilen cadının mal varlığı kilise ve devlet arasında bölüşülürmüş. İncil'de kan akıtmak günah olduğu için cadılar

(*) Carl Sagan, *Karanlık Bir Dünyada Bilimin Mum Işığı*, s.122-4, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, Ankara, 1995.

üzerlerine kaynar katran dökülür ya da diri diri yakılarak öldürülürmüş. Cadılıkla suçlanan zavallı insanlara yardım edebilecek hiçbir şey yokmuş.

"Hatırladığım kadarıyla cadı davalarında, hafifletici nedenler ya da davalı lehine tanıklar kabul edilmiyormuş. Zaten davalı cadıların sözü edilen olay sırasında başka yerde olduğunu kanıtlamak neredeyse olanaksızmış. Bir keresinde, bir davada sanığın kocası, karısının cadı toplantısında şeytanla gülüşüp oynaştığı söylenen saatte kollarında uyumakta olduğunu söylemiş; ancak başrahip adama sabırla, o sırada kollarındakinin kendi karısı değil iblis olduğunu anlatmış. Hiçbir koca rahibe karşı gelerek, kendi algı gücünün Şeytan'ın aldatma gücünden fazla olduğunu söyleyemezmiş. Böyle durumlarda adamcağızın genç ve güzel eşinin kazıkta yanmasını izlemekten başka yapacak bir şeyi kalmıyormuş.

"Cinselliği bastırılmış erkek egemen bir toplumda, yargıçları bekâr kalmaya mahkûm edilmiş rahipler sınıfından gelen bir ortamdan ne beklenir?"

"Cinselliğin kötü olduğu fikri ve güzel kadınlara karşı husumet duyguları beklenir."

Arif Bey, "Evet, Engizisyon'da güçlü cinsel bir tema vardı ve kadın düşmanlığı söz konusuydu," dedi.

Ağzım açık kalmıştı. Carl Sagan benim de hayranlıkla okuduğum güçlü bir düşünürdü, ama söz konusu kitabı henüz okumamıştım. Arif Bey kendisini hayranlıkla dinlediğimi görünce gülümsedi ve "Belki bu söylediklerimin hepsi Şanlıurfa ortamına uygulanamaz, ama ifade edilmemiş sağlıksız cinsel enerjinin erkek egemen toplumumuzda kadın düşmanlığının temellerinden birini oluşturduğunu düşünüyorum," dedi ve devam etti; "On dört yaşındaki M. T. kendinden yaşça biraz daha büyük ve büyük bir olasılıkla daha bilgili ve zeki olan S.'yi denetlemek, denetimini altına almak istiyordu ve bunu başaramayacağını hissedince kıskançlık, acizlik, utanç, öfke içine girdi ve aile meclisinin kararını isteyerek uyguladı."

"Evet," dedim, "erkeğin kadını denetleme eğilimi çok güçlü; özellikle o yörede. Bir adama, 'karısına söz geçiremiyor,' demek çok utanılacak bir durum. Benim büyüdüğüm Silifke'de de öyle.

Ve ben büyürken bunun farkında bile değildim. Amerikalı bir kızla evlenince bu tarafım, yani o denetleme tarafımın kısa zamanda farkına vardım."

"Hatırlıyorum, yaşamınızı anlattığınız kitapta bu tavrın yarattığı sorunlardan uzun uzun söz etmişsiniz. İnsan ne kadar kendinden emin değil ve bencilse o kadar denetleme meraklısı oluyor. Yine Carl Sagan'ın kitabından hatırlıyorum. On altıncı yüzyılda, devrin aydınlarından William Tyndale, İncil'i İngilizceye çevirmeye kalkışmak gibi bir işe cüret etmiş. İnsanlar İncil'i kendi dillerinden okur ve anlarlarsa kendi bağımsız dini görüşlerini geliştirebileceklerini düşünmüş.

"Ama kilise farklı düşünmekteydi: İnsanlar aracıları ortadan kaldırıp Tanrı ile doğrudan bağ kurmaya kalkışırlarsa, Roma Katolik Kilisesi rahiplerinin iş güvencelerini yitireceklerinden korkuyordu?

"Tyndale, İncil'in çevirisini yayınlamaya çalıştığı öğrenilince, tüm Avrupa'da arandı ve sonunda yakalandığında boğazlandı, âdet yerini bulsun diye de yakıldı."

Konuştuklarımızı sindirmek için ikimiz de bir süre sustuk. Sonra, çantamdan bir gazete kesiği çıkardım.

Hasan Pulur, *Milliyet* gazetesinde 1 Kasım 2004 tarihindeki "Olaylar ve İnsanlar" köşesinde, yılların deneyiminin verdiği akıcılıkla şöyle yazıyordu:

SIRTINDA SOPA, KARNINDA SIPA...

Yargıtay hukuk dairesinin eski başkanlarından İsmet Zekai Özdil, günlük gazeteleri karıştırırken iki habere rastladı. Biri İran'dandı; kocasından her gün dayak yiyen bir kadın, mahkemeye başvurmuş, kocasının kendisini her gün değil, haftada bir gün dövmesini istemişti.

Eh, "Orası İran!" deyip geçebilirsiniz, oysa ikinci haber İsveç'ten, dünyanın en çağdaş ve modern ülkelerinden birinden... İsveç'in üçüncü partisi "Sol Parti" kadınlara yönelik şiddet hareketlerini önlemek için özel vergi konulmasını önermiş. Gerekçe de, her yıl İsveç'te 40 kadının ölümüne dövüldüğü raporu...

Emekli hâkim Özdil'in aklma, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyesiyken, bir hâkim hakkında verdikleri karar geldi...

Olay, bir kadının kocasından dayak yediğini belirterek boşanmak için mahkemeye başvurmasıyla başlamıştı. Hâkim, kadının davasını tanıkları bile dinlemeden reddediyordu...

Gerekçeler bir âlemdi!

Varsın adam karısına "kahpe" demiş, "o....u" demiş olsun, önemli değildir, çünkü kadının şerefi, kocaya aittir.

Varsın adam, karısını dövsün, bu da önemli değildir, çünkü ara sıra kavga, evliliğin tadıdır, tuzudur. Hem döverse ne olur? Bir atasözü vardır, "Karının sırtını sopasız, karnını sıpasız bırakmayacaksın" derler.

Arif Bey, "Vay utanmaz adam; bu nasıl hâkim olmuş. Verdiği gerekçelere bak! Bugün aklı başında bir ilköğretim mezunu bile bu gerekçeleri eşini dövmek için haklı bir sebep olarak vermez," diyerek bayağı sinirli bir tavır sergiledi.

"Mış gibi yargıç diyebilir miyiz?" diye sordum.

"Hem de hasından!" dedi.

Hasan Pulur'un yazısına geri döndük.

İşte bu ve buna benzer gerekçelerle, hâkim, kadının boşanma isteğini reddediyor, sırtındaki sopayla, karnındaki sıpayla, onu kocanın insafına terk ediyordu. Hâkimin bu kararı Yüksek Hâkimler ve Savcılar Kurulu'na şikâyet edildi. İsmet Zekai Özdil bu garip karar için şunları yazdı:

"Karının sırtını sopasız, karnını sıpasız bırakmamak gibi gerekçe olmaktan çok uzak, gramere aykırı, düşük cümleleri içeren sözcükler, her şeyden önce, yargı kararlarında görülen, alışılagelen, usul ile yasaların belirttiği çerçeve ve üsluba aykırı olduğu gibi, yargıya karşı duyulan ve özenle korunması gereken saygıyı da zedeleyici niteliktedir.

Karar, üslubu ve içeriği yönünden sokak ağzı ve kahvehane sohbeti olmaktan ibarettir.

Yerel mahkeme kararının, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Anayasası'nda yer alan dünya görüşü, Atatürk devrim ve ilkelerinin Türk toplumuna hedef gösterdiği çağdaş uygarlık anlayışıyla bağdaşır bir yönü ve yanı da yoktur.

> Kadının sırtına sopayı reva görüp, karnındaki masum yavrusunu sıpa olarak niteleyen ve davacının gösterdiği delilleri incelemeye bile ihtiyaç duymadan davanın reddine karar veren hâkim önyargılıdır, tarafsızlığından söz edilemez. Çağdışı ve Anayasadışı bir zihniyeti temsil eden hâkime hiçbir kadının saygı ve güven duymayacağı kuşkusuzdur."

Okurken Arif Bey'in gözlerinin içi parlıyordu. "İşte mış gibi olmayan bir yargıç ve insanca bir tavır. Aslında sistem öyle işlemeli idi ki, çağdışı bir zihniyete sahip olan bir kişinin böyle bir hukuk düzeni içinde stajyerlikten hâkimliğe geçişi doğal olarak kendiliğinden engellenmeliydi."

"Yani hukuk düzeninde bir mış gibilik var diye düşünmeden edemiyorsun, değil mi?"

"Evet, Aklıma hemen geliyor; bu adam Allah bilir Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na yansımamış başka nice çağdışı kararlar vermiştir."

"Doğru, ben de sizin gibi düşünüyorum. Yazının gerisini okuyalım mı?"

"Evet," dedi ve okumaya devam ettik.

> İlk kararı veren, "Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin" diyen hâkim, kötü bir kastı olmadığını, pişmanlık duyduğunu belirtse bile, kurul İsmet Zekai Özdil'in karar taslağını aynen oybirliğiyle kabul eder, hâkime disiplin cezası verir.

Okumayı bitirince Arif Bey, "Bu tür kurumların oluşu ve bu kurumların laik çağdaş Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin özünü temsil etmesi geleceğimiz bakımından çok önemli. Bu kurumların mış gibi olmaması çok, ama pek çok önemli. O nedenle taslağın Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nca oy birliğiyle kabul edilmesi çok anlamlı ve sevindirici," dedi.

"Hasan Pulur olayların her yönünü görmeye kendini adamış biri; bütün yazılarında bu yönünü görüyorum. Bu yazısını da şöyle bitiriyor," dedim ve yazının geri kalan kısmını okudum:

Ama kadına şiddet devam eder. O zavallı kadınlar televizyonlara çıkıp, "Kocam değil mi, sever de, döver de!" dedikten sonra...

Arif Bey, "Aslında kadın hakları konusunda sizinle derinlemesine bir konuşmayı çok isterim," dedi ve devam etti: "Biliyorum şimdi kadın hakları değil, töre ve geleneklerle ilgili yasaları ve kadının insan olarak nasıl aşağılandığını konuşuyoruz. Fakat şimdi Hasan Pulur'un yazısını bitiriş tarzı bir gerçeği vurguluyor. Gerçekten kadına şiddet devam ediyor ve gerçekten kadınlar, 'kocam değil mi, sever de, döver de!' diyor. Geçenlerde kaynağını hatırlamıyorum, yapılan bir kamuoyu yoklamasında, kadınların % 44'ünün kocanın karısını dövmesini doğal karşıladığı ortaya çıkmıştı. Bu düşünce eğitim düzeyleri düşük kadınlar arasında daha yaygınmış."

"Kusura bakma sözünü kestim," dedim ve *Sabah* gazetesinden 30 Temmuz 2000 tarihli bir kesiği daha koydum önüne. Bu haberde, özetle; Van'da para karşılığı 11 çocuklu ve babası yaşında biriyle imam nikâhıyla evlendirilen 20 yaşındaki G. S.'nin girdiği bunalım sonucu intihar ettiği yazıyordu. 45 yaşındaki Y. Ş. önceki eşi evi terk edince 11 çocuğuna bakacak bir eş derdine düşmüş. 20 yaşındaki genç kızın ailesine para ödemiş ve imam nikâhı yaptırarak birlikte yaşamaya başlamış. Evin çekip çevrilmesi, 11 çocuğun bakımı derken, genç kız hamile kalmış. Bunalıma girmiş. Daha bir sessizleşmiş, içine kapanmış. Önceki gün evde yalnızken av tüfeğini karnına dayayarak ateşlemiş ve kaldırdığı hastanede ölmüş. Hastanede genç kızın 2 aylık hamile olduğu ortaya çıkmış.

Aynı haberin altında başka bir öykü daha anlatılıyordu. Bu haberde de, Doğu illerinde para karşılığı babaları yaşındaki insanlarla evlendirilen genç kızların hikâyelerinin hep aynı olduğu, değişmediği belirtiliyor ve 16 yaşındaki aynı yöreden S.'nin öyküsü anlatılıyordu. S. de 8 kişilik bir ailenin dördüncü çocuğu olarak 35 yaşındaki bir adamla nişanlandırılmış. Ama o kaderine karşı gelmiş ve dışarı çıkması yasaklandığı için camdan kaçıp ilk 'devlet arabasına' sığınmış.

Bu noktada Arif Bey, "Bravo S.'ye," dedi.

Bir nefes aldı ve "İşte devlet dediğin bu olacak," dedi. "Kişi

sığınabileceğini bilecek, güven duyacak. İlk 'devlet arabasına sığınmak', ne güzel ve ne masumane bir tavır."

Sözünü bitirince buyurun devam edin gibisinden bana baktı.

Devam ettim. "Muş valisi kıza sahip çıkmış. Babasıyla konuşmuş ve babasından 'kızın rızası olmadan satmayacağına, evlendirmeyeceğine dair' taahhütname almış.

Ama S., herkesten tepki görmüş. 'Devlete sığındığı' için ağabeyinden ablalarına, arkadaşlarına kadar herkes tarafında eleştirilmiş. Kız arkadaşları S.'ye, 'Keşke intihar etseydin de böyle yapmasaydın,' demişler.

Haberi özetlemeyi bitirince Arif Bey, öfke ve hüzün karışımı bir ifadeyle, "Bu niye böyle? Bize benzeyen ülkeler var mı? Bize benzemeyen toplumlar var mı? Neden benziyorlar ve neden benzemiyorlar? Bu konuda bizim toplumumuz ne yapabilir? Ben ne yapabilirim, siz ne yapabilirsiniz?" dedi.

"Arif'ciğim bu, benim de üzerinde çok düşündüğüm bir konu, ama şu anda bu konuya girmek istemiyorum. Sanırım eninde sonunda seninle kadın konusuna geleceğiz ve konuşacağız. Bana öyle geliyor ki bunu diğer iki kitabın birinde yapacağız."

"Yani, 'niçin?' ve 'nasıl?' sorularını ele alacağımız çalışmalarda demek istiyorsunuz."

"Evet. O nedenle şimdi yine sadece mış gibi adalet konusundan kadınlarla ilgili birkaç gözlem ele almak istiyorum," dedim ve yanımda getirmiş olduğum o günkü gazeteyi çıkardım. (*Vatan*, 16 Temmuz 2005) Haberin başlığı, 'Çok Geziyor Diye Ablasını Öldürdü' şeklindeydi ve kısaca şöyle diyordu: Adana'da oturan N.Y. (24) ile ablası H.Y. (28) annelerinin ölümünden sonra aynı dairede oturmaya başlamışlar. H.'nin erkek arkadaşı olmasına N. izin vermek istemiyordu. Üç gün önce yaptıkları tartışmada N. talaş sopasıyla ablasını döve döve öldürmüş ve sonra cesedi banyoya atıp üzerini battaniye ve yastıkla örtmüş. Bir süre sonra, tanıdığı bir avukata durumu anlatmış. Avukat, polisi aramış ve N.Y.'i polise teslim etmiş.

"Yine geldik kadm konusuna," diyen Arif Bey biraz sinirli bir tavırla devam etti: "Abla, erkek kardeşinin kız arkadaşlarıyla ilgili

hiçbir şey söyleme yetkisine sahip değil, ama erkek kardeş, ablasının sosyal hayatını denetleyebilir ve yönlendirebilir. Yani burada bir çifte standart var. Erkek ve kadın, ikisi de insan, ikisinin de karşı cinsten arkadaşı olabilir, diyemiyorsun."

"Bence N.Y., el âlem ne der, sen ne biçim erkeksin, senin ablan o....spu, denmesinden çekiniyor."

"Biliyorum, ondan çekiniyor. Ve gerçekten de o ortam bunu söyler. Yani çifte standart N. Y.'nin uydurduğu bireysel bir dünya görüşü değil, toplumdan kaynaklanıyor."

"O zaman," dedim, "N. Y. farklı bir toplumsal ortam içinde olsa böyle davranmayabilir."

"Doğan Bey, N. Y. mahallesinde Türklerin olmadığı bir Avrupa ya da Amerika kentinde oturuyor olsa, ablasının erkek arkadaşı olmasına bu tür tepki vermez. O, Adana toplumsal ortamında çok güç bir durumda kalmış vaziyette. Her gün görüştüğü, konuştuğu, arkadaşlık yaptığı insanların yüzüne bakıp bakamama durumu var. Onun için bayağı mücadele etmiş. H. Y. ise, evlenip beraber yaşayacağı erkeği kendisi seçmek istiyor. Bir birey olmak istiyor. Kendi seçimlerini yapabilen, kadın olmaktan utanmayan bir insan olmak istiyor."

"Aman Arif Bey, çok yasak bir şeyden bahsettiniz! Sakın bunu bir daha ağzınıza almayın!"

Şaşırmıştı. Onu şaşırmış görmek hoşuma gitti, çok ciddi bir ifadeyle devam ettim:

"Birey olmayı istemek çok büyük bir suç! Bunu unutma. Bu suçun önemini sana öğretmediler mi? Türkiye'deki ana babalar çocuklarına birey olmamayı çok erken yaşta öğretmek için büyük çaba harcarlar. İçimizdeki çocuk utanca boğulup kendi kendimize söz verip bir birey olmama yemini ettiğimiz zaman ana babamız, dedemiz, ninemiz, konu komşu, herkes bizi çok sever. Sürünün yeni üyesi olarak sevilirsiniz. 'Çok uslu maşallah', 'çok söz dinler', 'benim oğlum/kızım benim sözümden hiç çıkmaz' övgüleriyle yemininizin doğru bir yemin olduğuna sizi inandırırlar. Kızın eline erkek eli değmemesi çok büyük bir meziyettir. Mukayese etmek için şunu söyleyebilirim: Erkek için birey olmak 'beş' ağırlığın-

da bir suçsa, kız için 'yirmi' ağırlığında bir suçtur. Birey olmaya kalkanları ana baba sevmez, öğretmen sevmez, yönetici sevmez, devlet sevmez ve her biri gücü yettiği kadar seni utandırmaya ve cezalandırmaya çalışır. Sakın bir daha birey olmanın iyi bir şey olduğundan söz etme!"

Arif Bey söylediğimi hiç de komik bulmadı ve ciddiyetle, "Batı uygarlığının temellerini, birey olma yolunda mücadele vermiş cesur kadınlar ve erkekler atmış; benim gözümde bu kadınlar birey olma yolunda mücadele veren isimsiz kahramanlardır," dedi.

"Kahramanlar mı bilmiyorum; belki de kahramanlığın ne olduğunu tartışsak sen haklı çıkarsın, ama isimsiz oldukları kesin ve şu anda kimsenin umurunda değiller."

Daha sonra Hıncal Uluç'un bir yazısını önüne koydum.

ASENA

Ülkemizde yeni bir adet çıktı. Kendilerine güç atfeden bazı erkekler, eski sevgililerinin çalışmasını açık, kapalı tehditlerle önlemeye çalışıyorlar. İş teklif eden kişi ve kurumları bu teklifleri geri almaya zorluyorlar. Başarıyorlar da...

Asena adlı genç kadın, başını dimdik tutarak bu baskılara savaş açtı. "Türkiye'de çalışacağımı herkes görecek. Kimse engelleyemeyecek. Gerekirse Avrupa televizyonlarına çıkarım. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne giderim" diyor.

Sevdiğim bir gazetede başlık.. "Bu ne cüret!."

Kızdığı, bir genç kadının çalışma özgürlüğünü yok etmeye çalışan kaba kuvvet değil, kaba kuvvete tek başına başkaldıran yürekli genç kadın...

Asıl cüret bu olaya bu başlığı atmak, bence!... *(Sabah,* 09.02.2005)

"Görüyorsun, medya da kadının bir birey olarak hakkını aramasını cüretkârlık olarak karşılıyor," dedim.

"Doğan Bey, sanırım bu konuşmalardan birinde mış gibi medya konusunu ele almalıyız. Hıncal Uluç'un özellikle trafik konusunda medyanın üstüne düşeni yapmadığını sık sık yazdığını biliyorum. Bunun içinde kendisini kutluyorum."

"Hıncal Uluç'un 'Bu ne cüret!...' başlığını atan hangi gazeteden bahsettiğini bilmiyorum. Ama Asena'ya baskı uygulayan ve onun özgürlüğünü kısıtlayan kişiyi biliyorum. Tüm Türkiye biliyor. Tüm medya biliyor. Ama Hıncal Uluç gibi, insan olarak özgür ve onurlu yaşamaya önem veren insan sayısı az. O nedenle, bu toplum bir üyesinin özgür ve onurlu bir birey olarak yaşamasına önem vermiyor, diyorum."

Arif Bey söylediğimi hafif sesle tekrar etti, "Özgür ve onurlu bir birey olarak yaşamak. Yani pazarda satılık bir eşek olmak yerine kendi yaşamına yön verebilecek seçimleri yapabilecek bir insan olmak."

Salatamı yedikten sonra, canım bir sütlü kahve istemişti. Garson'un dikkatini çekmek o kadar kolay olmadı. Nihayet gördü ve masamıza gelerek, buyurun, dedi. Sütlü kahve istediğimi söyledim, siz de ister misiniz dercesine Arif Bey'e baktı ve Arif Bey'de aynısından istedi. Şimdi getiriyorum, diyerek ayrıldı.

"Arif Bey, size bir sorum var," dedim.

Dinliyorum dercesine baktı.

"Farz edin ki siz yargıçsınız ve karşınıza iki kişi getiriliyor. Mehmet adındaki kişi köyden bir kız kaçırmış. Kız, 18 yaşından küçük ve Mehmet'le evlenmek istiyor, ama ailesi hayır diyor.

"Ahmet adındaki bir diğer kişi ise başka bir kızı, sana iş bulacağım diyerek umutlandırıyor ve iş bulma yerine, kızı satmaya kalkarak onu fuhşa teşvik ediyor. Bu iki kişi sizin önünüze geliyor. Durumu anladınız, değil mi?"

"Evet, anladım. Benim ne yapmamı istiyorsunuz?"

"Yargıç rolündesiniz; karar vereceksiniz."

"Tamam."

"Bu iki kişinin de suç işlediğini düşünür müsünüz?"

"Düşünürüm. İkisi de suç işlemiştir."

"Peki, evlenmek amacıyla kızı kaçıran mı, yoksa kızı fuhşa iten mi daha büyük suç işlemiştir? Hangisine daha çok ceza verirsiniz?"

"Kanunu bilmiyorum, ama niyeti hesaba alır ve kızı fuhşa itene daha ağır, yani şimdiki kafama göre üç-dört kat daha ağır ceza veririm."

"Ben de öyle düşünürüm. Ama biliyor musun, sen ve ben yanılıyoruz," dedim ve bir gazete kesiğini önüne koydum.

O sırada kahvelerimiz geldi. Arif Bey kahvesini yudumlarken okumaya başladı:

KIZ KAÇIRMADA CEZA KOMEDİSİ

Evlenmek için kız kaçırana yasalarımız 10 yıla kadar hapis öngörüyor. Ama aynı kız "fuhuş" için kaçırılmışsa, cezası 3 yıla kadar hapis. Anayasa Mahkemesi de, bunun Anayasa'ya aykırı olmadığına karar verdi.

TCK'nın söz konusu iki maddesi, iş bulma vaadiyle 2 kızı kandırıp fuhuş amacıyla başkasına satmaya kalkışan 2 sanığın 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezası istemiyle yargılandığı davada Cumhuriyet Savcısı'nın Anayasa'ya aykırılık iddiası üzerine Anayasa Mahkemesi'nin gündemine geldi. Davanın görüldüğü Gürgentepe Asliye Ceza Mahkemesi bu iddiayı ciddiye alarak, Anayasa Mahkemesi'ne, fuhuş amacıyla kız veya kadın kaçıranlara 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezası verilmesini öngören maddenin iptalini istedi. Ancak Anayasa Mahkemesi, bu iki suça farklı cezalar verilmesinin Anayasa'ya aykırı olmadığı sonucuna vararak, TCK'nın 436'ncı maddesinin iptal edilmesi istemini reddetti.

Yüksek Mahkeme, yasama organının kamu düzenini korumak için düzenleme yaparken, ceza hukukunun genel ilkelerine bağlı kalmak koşuluyla, hangi eylemlerin suç sayılacağını ve suç sayılan eylemlere ne kadar ceza verilebileceğini belirleme yetkisi bulunduğunu bildirdi. (*Hürriyet*, 20.04.2000)

"Bu ne demek oluyor biliyor musun?" diye yüzüme baktı ve devam etti. "Bu demek oluyor ki, kadının aslında erkeklerin şehvet aracı olduğu bir gerçektir; o nedenle biri kadını şehvet aracı olarak satarak para kazanmak isterse o kadar suçlu sayılmaz. Ama, kız reşit değilse ve ana babanın sözünü tutmayan bir tavır içinde ise, yani bir birey olmak gibi korkunç bir tavır almışsa, o zaman kızı kaçıran daha ağır bir cezayı hak etmiştir."

"Bu konunun hukuksal tartışmasını gerçekten duymak isterdim," dedim. "Anayasa Mahkemesi'nin üyelerini ve onların tartı-

şarak, irdeleyerek değerlendirme süreçlerini önemser ve geçekten ciddiye alırım. Sanırım hukukçu olmamamızdan kaynaklanan bir bakış tarzı farklılığı var. Ama ilk bakışta gerçekten önemli bir adaletsizlik örneği olarak gözüküyor. Gazetenin başlığı da bu anlayışı destekliyor."

Arif Bey, "Bu ülkede o kadar çok mış gibi durum var ki, insan böyle bir yasal yorumlamanın da mış gibi olmasından kuşkulanıyor," dedi.

Yavaş yavaş yorulduğumu hissediyordum.

Arif Bey'e göstermek istediğim bir grup gazete kesiği vardı, onları da masanın üzerine koydum. İlk haber *Radikal* gazetesinde 20 Mart 2000'de çıkan 'Yargının Ensest Ayıbı' başlığını taşıyordu. Öz babası tarafından defalarca ırzına geçilen 14 yaşındaki D. D.'nin şikâyetiyle açılan dava, yargıda dramatik bir tartışmaya neden olmuş. Toplam 25 üyeden oluşan Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 13 üyenin oyuyla, aile içi tecavüz sanığı babaya "Tecavüz zorla işlenmiştir. Korku ve utanç, rıza gösterme olarak nitelenemez" gerekçesiyle 25 yıllık cezada direnen yerel mahkeme kararını onaylamış. Kurulun 12 üyesi ise, "Mağdure ırzına geçilmesine direnmemiş, yanında yatanlardan yardım istememiş, demek ki rızası varmış" görüşüyle, babanın cezasmda önemli oranda indirim yapılmasını istemiş ve karara muhalefet etmiştir. Bu davanm tamamlanması tam beş yıl almış.

"Bu 12 üyenin aile, baba-kız evladı ilişkisinde güven, sevgi ve babanın sorumluluğu konularında ne gibi bir anlayışları olduğunu gerçekten dinlemek isterdim," dedi Arif Bey.

Öbür kesiği önüne koydum.

Kadın Dayanışma Vakfı'nın gönüllülerinden uzman Nazik Işık'tan da Yargıtay üyelerine, **D.D.** kararı nedeniyle tepki geldi. Işık, "Bu kararla adalete güvenimiz zorlandı. Onu büsbütün kırılmadan onarmanın yolunu bulmalılar" dedi. Işık'ın, D.D.'nin babasına verilen ensest cezasının indirilmesini isteyen 12 hâkime göndereceği mektupta da dile getireceği serzenişleri şöyle:

"Uzun yıllardır aile içi şiddetle mücadele eden biriyim. ... Deneyimlerimle şu gerçeklere ulaştım:

Güvensiz, Korumasız

Özellikle çocuklar ve ergenlik çağındaki gençler aile içi tecavüzlerden sonra güvensiz, korumasız kalmakta, ihanete uğradıklarını anlayıp yıkılmaktadır. ...

Utanç ve Suçluluk

Çocuk utanmakta, suçluluk duymaktadır. Kendini lekelenmiş, kirletilmiş hissetmektedir. Ensest sözcüğünün kökeni, tam da bu çocukların hissettikleri gibi lekelemek, kirletmek anlamına gelen Latince bir sözcüğe dayanmaktadır.

Çaresiz, Yapayalnız

Çoğunlukla çaresizlik içinde ve yapayalnızdır. (...) Hatta, ensest ilişkiyi bilen ve susan aile ortamlarında biline biline de uzun yıllar devam etmektedir.

Adalete Yansımaz

İstatistikler bu gerçekleri yansıtmaz. Adalete yansıyan olay sayısı yaşanan olay sayısını yansıtmaz. Çünkü kol yen içinde, ensest ailenin en derin mahremlerinde saklı tutulur (...) (*Hürriyet*, 25.03.2000)

Haberi okuduktan sonra Arif Bey şöyle dedi: "Kadın Dayanışma Vakfı gibi bir sivil kuruluşun oluşunu kıvançla öğreniyorum. Ayrıca basının bu konuyu bırakmayıp takip etmesini de kutluyorum."

Arif Bey bir süre sustuktan sonra, "Doğan Bey bu ülkede yapılacak çok iş var," dedi.

"Doğru söylüyorsun, çok iş var," dedim.

Kitapları ve gazete kesiklerini masanın üstünden alıp çantama koydum. Fincanın dibinde kalan bir yudum sütlü kahvemi de içtim. Hesabı ödedik ve kalktık.

5

Çevre ve Doğa Bilinci

Bu defa Ortaköy'de, belediye tarafından işletilen kafede buluştuk. Biz geldiğimizde, kenardaki masalardan biri boşaldı. Boğaz'a karşı oturduk. Ben yukarı bakınca Boğaz Köprüsü'nü görüyordum, Arif Bey'in görüş sahası içine ise Üsküdar ve Kız Kulesi giriyordu.

Garson gelince ikimiz de kumpir istedik. İçine ne koyduralım diye sorunca, ikimiz de karışık olsun, dedik. İçecek olarak da çay istedik. Fincan mı olsun, bardakta mı, diye sordu; ikimiz de bardağı tercih ettik.

İkindi vaktiydi; günün sıcaklığı gitmiş, tatlı bir yaz ılıklığı kalmıştı. Güneş yakmıyordu, rüzgâr tatlı tatlı esiyordu.

Arif Bey, "Bugün ne konuşacağız Doğan Bey?" dedi.

"Çevreyle, doğayla, hayvanlarla ilişkimizden söz edelim istiyorum," dedim.

"Yine hazırlık yaptınız mı?"

"Tabii yaptım; seninle geçirdiğimiz zaman benim için kıymetli," dedim ve önüne bir kitap(*) koydum.

"Bu kitabı okumaktan çok zevk aldım. Yazarı Feyzi Akkaya, uluslararası şöhreti olan bir inşaat şirketinin kurucularından. Yaşamöyküsünü anlattığı bu kitabı okurken, Türkiye Cumhuriyeti'nin karayollarının tarihini de öğreniyorsun. 32. sayfasından bir paragrafı sana okumak istiyorum:

(*) Feyzi Akkaya, *Ömrümüzün Kilometre Taşları: STFA'nın Hikâyesi*, Cep Kitapları, İstanbul, 1998.

Bugün karayolları haritasını açarsanız, güzel bir şebekeye sahip olduğumuzu görürsünüz. Gaza basarsanız Edirne'den Van'a iki günde, rahat rahat varırsınız, fakat bu şebekenin inşaatına 1950'lerden sonra başlanıldı. Biz ise daha 1932'lerdeyiz. Arada 18 sene var! O zaman ben motosikletle, İstanbul'dan İzmit'e, ham yollardan, dereleri sallarla geçmek şartıyla, Şile – Ağva – Kandıra üzerinden ancak 12 saatte varabilmiştim. Başka yol da yoktu!...

"İstanbul'dan İzmit'e 12 saat!" Arif Bey hayret ve şaşkınlıkla gülmeye başladı. Sonra devam etti; "Gerçekten Türkiye önemli aşamalar kaydetmiş, Türk sosyal yapısının tarihini bu ekonomik altyapıyla birlikte öğrenmemiz gerekir diye düşünüyorum. Dedikleri gibi, bugünün değerini anlayabilmek için dünü bilmek gerek."

"Feyzi Akkaya bu kitabı yazmakla, bu toplumun gençlerine bir hizmet sunmuş bulunuyor. Ama bu kitabı arasan şimdi piyasada bulamazsın."

"Sahi mi, niçin?"

"Sanırım ilk baskısı bitmiş ve ondan sonra da kitabı takip eden olmamış."

"Siz nasıl temin ettiniz?"

"Bir seminerde, Feyzi Akkaya'nın kurduğu şirkette çalışan bir yöneticiyle tanıştım; kitabın varlığından o zaman haberdar oldum; ricamı kabul ederek bana bir adet gönderdi."

"Yazık, ben de okumak ve ayrıca ilgilenen öğrencilerime tavsiye etmek isterdim."

"Bence bir yayınevi bununla ilgilense gerçekten bir hizmet yapmış olur. Her neyse, işte bu kitabın 177. sayfasında bir anı var, onu okumanı istiyorum," dedim ve kitabı önüne koydum. 'Nerede O Keklikler...' başlıklı yazıyı okumaya başladı:

Bir gün, bizim oralarda çalıştığımızı duyan Çaykomlu Kamer Ağa'yı, Kötür Köprüsü yanındaki kahvede bulmuştum. İki gündür yolumu gözlüyormuş. Yirmi sene, Sansa(*) gibi onu da çökertmiş,

(*) Erzincan İli, Üzümlü İlçesi'nin bir köyü.

omuzları düşmüş, pos bıyıkları ağarmıştı. Birbirimizi kucakladıktan sonra bir masa başında uzun uzun eski günlerden konuşmuştuk. Sezai Bey'i, Cemil Bey'i, Rıfat Usta'yı defalarca sormuş, verdiğim haberlerle hasretini gidermişti. Ona, Sansa'nın neden sessizleşip kuruduğunu sormuştum:

— Bu furyaya ne dayanır Bey... Demiryolu zarar vermedi ama yol geçtikten sonra buralarda ne keklik bıraktılar, ne yaban keçisi!... Nerede, şimdi o tavuk gibi mutfaklarımızın içine giren keklikler?... Sıraya dizilip sürüyle seken keçilerden de bir tane bile kalmadı!...

Şimdi 1988'deyiz ve bütün memleket tamamen kurumuş durumda bulunuyor. Türk Milleti, şimdi dağ keçisiz ve kekliksiz, bu topraklar üzerinde tek başına yaşamaktadır. Resmi Gazete'de her sene neşredilen av mevsimi ve şartlarını bildiren yazıların mürekkebine acıyorum! Çünkü şimdiye kadar bütün bu kararların uygulanmasını kontrol edecek bir sorumluya rastlamak bahtiyarlığına erişememiş bulunuyorum...

İnsan hakları ve demokrasinin pek ateşli savunucusu olan politikacılarımız da anormal bir hızla artan nüfusumuzun disipliniyle nedense eskiden beri pek ilgilenmediler. Benim görüşüme göre; Türkiye bu uğurda, "uygulanmayan kanunlar cenneti" haline dönüşmektedir, nerede kaldı ki av yasağı kararları...

Bu noktada Arif Bey içine derin bir nefes çekti; gerginliğini atmak isteyen bir insanın nefesiydi bu. Bir şey söylemedi. O sırada garson kumpirleri getirdi, kendisine çayları hatırlattık, şimdi getiriyorum, dedi.

Arif Bey, kitapta işaretlediğim okunacak yere baktı ve "Şunu bitirdikten sonra yemeye başlayacağım," diyerek okumaya devam etti:

Vatandaş şimal memleketleri disiplinine yaraşan; "yapalım, tutalım, koruyalım" gibi nazik uyarıları, kendi önünü açan, pürüzleri temizleyen, fakat kendisini hiç bağlamayan bencil bir görüşle karşılamaya alışmış bulunuyor. Tecrübelerim bana göstermiştir ki herhangi bir uygulamada toplumumuzda geçerli olan artık, "ricalar" değil, kafaya tokmak gibi inen emirlerdir.

Vaktiyle TRT'de güvendiğim bir zata bir mektup yazarak, av konusunda belki bir fayda sağlar düşüncesiyle, köy kahvelerinde bile alakayla izlenen, hayvan yaşamlarıyla ilgili belgesellerin jeneriklerinde, böyle tokmakların kullanılmasını önermiş ve örnekler vermiştim.

"Mevsim dışı vurduğun bir kuşun, dört tane yavrusunu da yuvada açlıktan öldürdüğün hiç aklına gelmiyor mu?"

"İnsan hakları dilinden düşmüyor, hayvanların yaşamaya hiç mi hakkı yok?"

"Üç bin senelik kanunu unutma!... Karşındakine canını kurtarması için bir fırsat vermeden kancıkça ateş edemezsin!..."

Boşuna yorulmuşum. Herhalde bu zat da o avcılardanmış... Yalnız iki ayaklılarla dolu, kuş sesi işitilmeyen, çakalsız, tilkisiz bir dünya acaba daha mı güzel?..."

Arif Bey okumayı bitirdikten sonra kumpirinden yemeye başladı. Garson çayları getirmişti. Marmara yönünden gelip Karadeniz'e doğru giden büyük, siyah bir tanker köprünün altından geçmekteydi ve ikimizin de dikkatini çekmişti.

Bir süre sessiz kaldık.

"Kitapta 'Türkiye'nin uygulanmayan kanunlar cenneti' olduğunu söylemiş, sanırım aslında bizim de şu an yaptığımız onu gözler önüne koymak, yani ülkemiz 'mış gibi adalet' ülkesi diyoruz ve bugünkü söyleşimizde özellikle çevre-doğa-hayvan hakları konusunda da durumun mış gibi olduğunu göstermeye çalışıyoruz. Doğru mu söylüyorum?"

"Doğru söylüyorsunuz Arif Bey. Burada dikkatimi çeken bir noktayı belirtmek istiyorum. Okuduğumuz kısmın arkasında şöyle temel bir anlayış var: Türk insanı doğaya-çevreye-hayvanlara saygısız. 'Rica'yla, 'lütfen'le kendisine yol gösterildiğinde bu gösterilen yolu önemseyecek, anlayacak ve anladıktan sonra uygulayacak uygar bir insan olma olgunluğuna erişmiş değil. O nedenle emir vereceksin ve sıkı takip edip uymayanları cezalandıracaksın. Bu temel anlayışı sen de hissettin mi?"

"Evet, hissettim. Bence doğru söylüyor!"

"İkinci bir husus daha var dikkatimi çeken."

"Öyle mi, o ne?"

"TRT'de, güvendiği bir zata yazdığı mektuptan ve neler önerdiğinden söz ediyor."

"Evet."

"O zat, onun önerilerini yerine getirmediği için, 'Herhalde bu zat da o avcılardanmış...' diyor."

"Evet Doğan Bey, öyle diyor."

"Ben bundan rahatsız oldum."

"Ben rahatsız olunacak bir yön görmedim. Sizi rahatsız eden neydi?"

"TRT'deki o zat avcı olduğu ve o fikirleri onaylamadığı için değil, başka birçok nedenden dolayı programı daha önce yaptığı şeklinde yapmaya devam etmiş olabilir. Türkiye'de çok sık kullanılan bir formülün kullanıldığını gördüm sanki burada, beni rahatsız eden o."

"Nasıl bir formül, nerede kullanılıyor?"

"İnsan ilişkilerinde kullanılan şöyle bir formül: 'Benim düşündüğüm gibi düşünmez ve benim dediğimi yapmazsan, sen de ötekilerdensin!' Tabii, daha önce ötekilerin kimler olduğu ve ne kadar kötülük yaptıkları söz konusu bağlam içinde belirtilmiş oluyor. Burada da o formülün varlığını hissettim; beni rahatsız etti."

"Anlıyorum. Ben öyle bir durum hissetmedim. 'Herhalde' kelimesini kullanarak da başka olasılıkları ifade etmiş."

"Belki ben bu konuya çok duyarlı olduğum için fazladan anlam yükledim. Ama dikkatimi çeken ilk konuya ilişkin gözlemimi yeniden dile getirerek sana sormak istiyorum. 'Türk insanı doğaya-çevreye-hayvanlara saygısız. 'Rica'yla, 'lütfen'le kendisine yol gösterildiğinde bu gösterilen yolu önemseyecek, anlayacak ve anladıktan sonra uygulayacak uygar bir insan olma olgunluğuna da erişmiş değil,' diye düşündüğümüzde içimizde Türk insanına karşı bir öfke duyuyoruz. Doğru mu?"

"Doğru! Ben şahsen duyuyorum. Hatta bazı zamanlar bu ülkenin, bu toplumun bir üyesi olmaktan utanıyorum."

"Ve herhalde, kendini zaman zaman bu ülkenin insanından uzaklaşmış hissediyorsun."

"Evet Doğan Bey, hissediyorum; yani 'biz' dediğimiz bir toplum olma yerine, 'ben' ve 'ötekiler'den oluşan bir toplum içinde hissediyorum kendimi."

"Ve bu sağlıklı değil; birey için de sağlıklı değil, toplumun geleceği için de..."

"Evet, sağlıklı değil; bunun farkındayım."

"İşte beni de düşündüren ve çok rahatsız eden nokta bu: Türk insanının davranışlarına bakarak –farkında olarak veya olmayarak– onun aslında kötü karakterli olduğu imasında bulunmak. Bu tür imalar birike birike bizi birbirimize düşmanca bakmaya götürür. Halbuki insanların davranışlarını onların yetişme biçiminin, belirli koşulların, kültürün, genel 'yaşam nedir, insan nedir,' sorularına yanıt veriş tarzının bir sonucu olarak görürsek, insanlara daha bir hoşgörüyle ve sabırla yaklaşırız."

"Yani şunu mu demek istiyorsunuz Doğan Bey; öfkeyle değil, anlamak için yaklaşırsak, birey neden böyle davranıyor sorusunun yanıtını o bireyin kötü bir insan olmasında değil, başka nedenlerde ararız. Örneğin, bu kişi çocukken nasıl bir aile terbiyesi aldı; yani, onun annesi babası bu gibi durumlarda nasıl davranırdı. Bu kişi küçücük bir insan olarak okulda öğrenciyken, doğru dürüst öğretmen davranışları gördü mü? Amca, abi, dayı, hala, teyze, abla dedikleri kişiler ona doğru davranış örnekleri gösterdiler mi? Bu yönleri aklımızda tutarak düşünürsek öfkelenme yerine daha eğitici, daha anlayışlı davranabiliriz."

"Tam bir eğitimci yaklaşımı sergilediniz Arif Bey, kutlarım. Benim söylemek istediğimi çok daha açık seçik söylediniz. Böylece enerjimizi öfkelenmeye ve suçlamaya değil, anlamaya ve eğitim olanakları yaratmaya harcarız.

"Bu kitabı oluşturacak sohbetimizde, 'Ne?' sorusunun karşılığı olacak olayları göstermeye çalıştığımızı hatırlayarak..."

Sözümü bitirmeden Arif Bey, "Peki Doğan Bey, bugün şu ana kadarki konuşmamızda 'Ne?' sorusunun karşılığı ne oldu?" diye sordu. Yüzünde muzip bir gülümseme vardı.

"'Ne?' sorusunun karşılığı şu oldu," dedim ve devam ettim, "yolun yapılmasıyla birlikte doğal yaşama daha rahat ulaşabilen avcılar

çok düşüncesiz bir tavır içinde o yörenin doğal zenginliklerini hunharca yok ediyorlar. Bunu engellemek için çıkarılan yasalar tamamıyla sözde kalıyor, hiç uygulanmıyor, fakat sorumlular, yasalar uygulanıyormuş gibi bir tavır içindeler. Bu böyle giderse doğadan kopuk, hayvanların artık olmadığı bir dünyada yaşayacağız."

Yine aynı gülümsemeyle, "Çok güzel oldu, teşekkür ederim," dedi.

Kumpirlerimizi bitirmiş ikinci çaylarımızı içiyorduk. Hafiften esen rüzgâr biraz daha güç kazanmış ve hava serinlemişti. Çantamdan bir belge çıkardım, Arif Bey'in önüne koydum.

Yazı, Türkiye'nin doğal zenginliklerini korumaya çalışan ve bu yoldan kampanyalar düzenleyen çok önemli bir dergi olan *Atlas*'ın temsilcilerinin Orman Bakanı Osman Pepe ile yaptıkları bir toplantıda konuşulanları anlatıyordu. Dergi temsilcileri, yeni çıkacak orman yasası uygulamaya konursa tehlike altında kalacak canlıları gösteriyor, bir daha asla geri gelmeyecek kıymetlerimizi kaybedeceğimizi belirtiyorlardı.

Dergi temsilcileri konuşma süreci içinde aslında sorunun, "orman" kavramından ve Orman Bakanlığı'nın görevlerinden ne anlaşıldığından kaynaklandığını tespit ediyorlardı. Dergi temsilcilerine göre; Bakanlık ormana yalnızca ekonomik yarar açısından bakıyordu. Yaban hayat, bakanlığın görevleri listesinde yalnızca "av hayvanları" maddesi içinde yer alıyordu. Türkiye'de nesli tehlike altında olan, hatta nerdeyse ortadan kalkmış bazı yabani hayvanların avı da serbestti. Yazıda, "bozuk orman" kavramından ne anlaşıldığı üzerinde de duruluyordu. Üzerinde evlerin olduğu yerleri helikopterle gazetecilere gösteren bakan, kamuoyunu yanıltıyordu.

Dergi temsilcileri, keresteye uygun olmayan ormanlık alanının "bozuk" sayılması ve koruma dışına çıkarılmasının "doğa katliamı" anlamına geleceğini anlatıyorlardı. Makilik, fundalık ve çalılık alanların Türkiye'ye özgü bitkiler ve yaban hayvanların yaşam alanı olduğunu ve "bozuk orman" denilerek feda edilemeyeceğini bakana belirtiyorlardı.

Yani bu derginin bütün çabası mış gibi ormanlara sahip olmamamız için yasal düzenlemenin doğru yapılması yönündeydi.

Bu yazıyı gözden geçirirken doğayı koruma tavrı içinde olan sivil kuruluşların olmasının yanı sıra bilim adamlarının da konuya sahip çıkması ve çaba göstermesinin önemi üzerinde durduk.

Tuz Gölü'yle ilgili İnternetten gelen bir yazı bazı acı gerçekleri ve sahipsiz kalmış durumları göz önüne seriyordu. Yazıyı, Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü öğretim üyelerinden biri kaleme almıştı.

TUZ GÖLÜ'NE DÖKÜLEN EN BÜYÜK AKARSU HANGİSİDİR?

Tuz Gölü, Van Gölü'nden sonra ülkemizdeki ikinci büyük göldür... Uzunluğu 80 kilometre kadar olan Tuz Gölü'nün genişliği 48 kilometreyi bulur... Geniş bir alanı kapsamasına karşılık çok sığ bir göldür... Dünyanın en tuzlu göllerinden biridir... Litresinde 329 gram gibi çok yüksek oranda tuz ihtiva etmektedir... Gölün bu özelliğini değerlendirerek tuz elde etmek amacıyla kıyılarında çok sayıda tuzla kurulmuştur... Bu tuzlalardan elde edilen tuz Türkiye'nin gereksinimi olan tuzun büyük bölümünü karşılamaktadır... Türkiye'nin oldukça kurak bir yerinde yer alması nedeni ile bu sığ bölgelerde çok yoğun bir şekilde buharlaşma görülür... Doğu kısmındaki körfez dışında tümüyle kuruyan gölün tabanında, kalınlığı yer yer 30 santimetreyi bulan mevsimlik bir tuz katmanı oluşmaktadır... Tuz Gölü'nün en derin yeri sadece 2 metredir. Öteki kesimlerin derinliği sadece santimetrelerle ölçülebilmektedir... Göle dökülen en önemli akarsular "Peçeneközü Deresi" ile "Melendiz Çayı"dır.

Coğrafya bilgileri aynen böyle diyor. Coğrafya bilgilerine girmemiş acı gerçek ise şudur: Tuz gölüne dökülen en büyük akarsu Konya'nın şehir kanalizasyonudur... Çumra yönüne verilen kanalizasyon bu doğrultu üzerinden maalesef herhangi bir arıtmaya tabi tutulmadan doğrudan Tuz Gölü'ne akıtılmaktadır... Bir milyonu geçen şehir nüfusunun sanayi artıklarını da taşıyan şehir kanalizasyonu bizlere iyotlu ya da iyotsuz tuz olarak geri dönmektedir... Bu faciaya dur demek ve tuzun kokmasına fırsat vermemek

için her sorumlu vatandaşın üzerine düşen görevi yerine getirmesi gerektiği inancı ile bu mesajı ulaşabileceğimiz her kişiye gönderelim ve ilgilileri göreve davet edelim... Yoksa hepimizin yemeğinde Konyalıların katkısı olmaya devam edecek..."

Yazıyı okumayı bitirince Arif Bey, "Doğan Bey, bu yazı size ne zaman geldi?" diye sordu.

"Aylar oldu, kesin tarihini hatırlamıyorum."

"Konya Belediyesi bu konuyla ilgili ne yaptı acaba? Bunu nasıl öğrenebiliriz?"

Yazının altında öğretim üyesinin iş ve cep telefonu vardı, kendisini aramayı ve bu soruyu ona sormayı önerdim.

"Haydi, arayalım," dedi ve aradık.

Telefon birkaç kez çaldıktan sonra açıldı. Telefonu açan kişiye kendimi tanıttım ve kiminle konuştuğumu sordum. Yazıda sözü edilen kişi olduğunu söyledi. Öğretim üyesi, ben sizi tanıyorum, dedi ve hem beni hem de Arif Bey'i hayrete düşüren bazı bilgiler verdi. Aramızda şöyle bir konuşma geçti:

— O yazı benim değil. O yazıyı ben yazmadım. Kimin yazdığını da bilmiyorum. O yazı çıktığı zaman ben yurtdışındaydım. Yurda dönünce öğrendim; özellikle ilk başlarda bana çok telefon geldi, hem vatandaşlardan hem de basından. Ben konuyla ilgilendim ve Konya yöresinde üretilen tuzları inceledim. Dendiği gibi bir kirlenme görmedim.

— Peki, bunu kim yapmış olabilir?

— Bilemiyorum; ama benim uzmanlığım gerçekten bu tür analizler yapmaya uygun, besbelli ki beni tanıyan, uzmanlık alanımı bilen, telefonları mı bilen birisi benim adımı kullanmış.

— Acaba niçin böyle bir şey yapmış olabilir?

— Bununla ilgili iki tane komplo kuramı var: Bir, denizden tuz elde eden bir şirket gölden elde edilen tuzları karalamak ve kendi piyasa payını artırmak için bunu yapmış olabilir; iki, benim yaptığım istihbarata göre, Konya Belediyesi kanalizasyon artıklarını temizlemek için bir ihale yapıyormuş ve bu ihale bir bakanlıkta takılıyormuş. Belediye bu yolu kullanarak kamuoyu baskısı yaratıp bürokra-

tik engeli aşmayı amaçlamış olabilir. Ben konuyu ister istemez takip eder hale geldim. Sürekli tahliller yapıyorum. Tuzlarda bir aksaklık görürsem basın yoluyla kamuoyunu bilgilendireceğim.

— Bu ilginizden dolayı sizi kutlarım. Verdiğiniz bilgilerden dolayı da teşekkür ederim.

Telefonu kapadıktan sonra Arif Bey'le birbirimize baktık. Mış gibi durumları incelemek için kullandığımız internet haberi mış gibi çıkmıştı.

"İyi ki telefon ettik," dedi Arif Bey, "aksi halde tuz kullanma konusunda bayağı tedirgin olacaktım."

"Ben de," dedim. "Öğretim üyesi arkadaşımızın 'bana ne' demeyip konuyu takip ederek işin peşini bırakmaması hem bilimsel yönden hem de sosyal yönden bir sorumluluk örneği. Gerçekten kutlanacak ve teşekkür edilecek bir durum."

"Besbelli ki, mış gibi bir bilim adamı değil."

"Biliyor musun, bir konuyu takip etmek, yasaların uygulanıp uygulanmadığını izlemek, yasa koymak kadar önemli. Bununla ilgili yanımda bir kesik var sanıyorum, bir dakika, bakayım," dedim.

Arif Bey bu aradan yararlanarak tuvalete gitmek istediğini söyledi. Ortaköy Camisi'nin karşısındaki tuvaleti tarif edecektim, biliyorum, bu civarlara daha önce geldim, dedi ve gitti.

Ben de aradığım yazıyı buldum. Tam bu arada garson yanımdan geçiyordu, bir şey ister misiniz, diye sorunca kendime bir ayran söyledim. Arif Bey de gelince bir ayran söyledi. Yazıyı eline verdim.

Erdal Çetin'in, *Sabah*'taki 27 Haziran 2000 tarihli yazısında özetle şöyle denmiş:

> 'Osmanlı'nın yasağı üç gün sürer' diye bir söz var. Bunun nedeni Osmanlı yasaklarının yumuşaklığı değil. Aksine bu yasaklar son derece sert, kafa uçurmaya kadar varan yaptırımlar içerirmiş. Can pazarına düşen halkın önce ödü kopar, yasaklara harfiyen uyulurmuş. Ama aradan iki-üç gün geçtikten sonra "korku ve riayet" tavsamaya başlarmış. Yasağın sıkı denetlenmediğini gören halk yine bildiğini okumaya koyulurmuş.

Düşünüyordum, Arif Bey'le ilk buluşmamızda yaşam ortamına gelen dört temel öge olduğu konusunu konuşmuştuk, Bunlar;: niyet, bilgi, beceri ve uygulama sorumluluğuydu. Bunlardan en az birinin aksaması mış gibi durumlar meydana getirir demiştik. Yasanın çıkarılması "niyeti", yasanın diliyle ve mantığıyla açık seçik ifadesini bulacak şekilde yazılışı ve sunuluşu "bilgiyi", o yasanın uygulamasıyla ilgili yönergelerin yazılması ve sistemlerin kurulması "beceriyi" ve yasanın hayata geçmesi yani, "eyleme" dönüşmesinden sonra da bıkmak usanmak bilmeden "uygulamayı sürdürme sorumluluğu"nu gösteriyordu. "Osmanlı'da yasağın üç gün sürmesi", beceri ve uygulamada bir mış gibiliği gösteriyordu.

Arif Bey ayranından bir yudum aldıktan sonra bana şu soruyu sordu: "Neden çevreye önem vermemiz gerekiyor, neden doğayla ilgimiz önemli, neden hayvanlara saygılı olmalıyız? Biz mış gibi kanunların varlığını yadırgıyoruz; birisi gelip dese ki, hiçbir yasaya gerek yok; doğa senin, istediğini yap. Ne deriz?"

"Arif'ciğim," dedim, "bu konuda saatlerce konuşabiliriz, ama son söyleyeceğimi şimdiden söyleyeyim. Biz insanlar için doğayla uyum içinde yaşamayı seçip seçmemekte özgür değiliz, buna mecburuz. İnsanlığın geleceği buna bağlı. Süreç çok yavaş olduğu için fark edemiyoruz, ama doğayı yok ediyoruz, yağmalıyoruz. Doğanın tolerans sınırını geçince yine çok yavaş olarak doğa da bizi yok etmeye başlayacaktır. Hem bireysel düzeyde, hem de toplumsal düzeyde.

"Hiç kendine şu soruyu sordun mu: Denizler ve ormanlar, katledildikleri için insanlara karşı dava açabilirler mi? Biliyorsunuz insanoğlu doğayı yağmalıyor. Bu yağmanın sonuçlarını görüyoruz. Bazı radikal ekolojistler bir hukuk devrimi yapmaya hazırlıyorlar. İnsanın doğayı sadece egemenliği altına almadığı, aynı zamanda onu tahrip ettiği açıkça görüldüğünden gelecek kuşakları düşünerek doğayı korumak gerektiğine inanıyorlar. Onlara göre insan biyosferin basit bir canlısıdır ve biyosferi gözetmek için ekonomisini ekolojiye dayandırmalıdır."

Çevre ve doğayla ilgili bu kadar enerji dolu olduğuma kendim

de hayret ettim ve konuşmaktan kendimi alıkoyamadım, yine devam ettim.

"Burada sorulması gereken en önemli soru, doğanın anlamının ne olduğudur. Doğa insan için bir araç olmanın ötesinde bir anlam ifade ediyor mu? Doğanın sahibi insan mı, yoksa doğa, insanı da aşan daha büyük bir gerçeğin parçası mı?

"Doğanın insandan farklı ihtiyaçları olduğunu kabul etmek, ona bir öznelik yüklemek anlamına gelir. Doğayı hukuk öznesi olarak ele almanın hukuksal bir sıkıntı yarattığını kabul ediyorum. Peki, doğası gereği herhangi bir şeyi dile getiremeyenler adına, kimler konuşacak?

"Bilimsel gerçek şu: İnsan, doğayı, kötüye kullanmadan, koruyarak işlemelidir. Hem insanın kendisi için hem de doğadaki diğer varlıklar için tek doğru yol budur.

"Hukuk, bir toplumun düşüncelerinin ifadesidir ve insan, kayaların, ağaçların, denizlerin acil olarak korunması gerektiği konusunda ikna olmuşsa, onları korumaya uygun yasaları da çıkaracak ve uygulayacak güçtedir."(*)

Arif Bey benim bu uzun konuşmamdan sonra, "Bütün mesele insanın ikna olması!" dedi ve sessizleşti.

Bir süre sonra Arif Bey cüzdanından bir kâğıt çıkardı, önüme koydu. Şunlar yazılıydı:

> ABD Başkanı Franklin Pierce'in 1854 yılında Kızılderililerin reisine topraklarını satmaları için yazdığı mektuba Reis SEATTLE'ın verdiği yanıt:
>
> Beyaz Saray'daki Büyük Beyaz Reis!
>
> Gökyüzünü, toprağın sıcaklığını nasıl satın alabilirsiniz ya da satabilirsiniz? Bunu anlamak, bizler için çok güç. Bu toprakların her parçası halkım için kutsaldır. Çam ağaçlarının pırıldayan iğneleri, vızıldayan böcekler, ak kumsallı kıyılar, karanlık ormanlar

(*) Carol Brizard tarafından yazılan ve internetten gelen bir yazıdaki fikirleri özetledim. Bana gelen yazıda şu bilgi yer alıyordu: Le Nouvel Observateur, 6-12 Şubat 1992'den çeviri, Doç. Dr. Medar Atıcı, TÜRÇEK, 9 Mart 2004 tarihinde yeniden düzenlenmiştir. Yazar: TÜRÇEK.

ve sabahları çayırları örten buğu, halkımın anılarının ve geçirdiği yüzlerce yıllık deneyimlerin bir parçasıdır. Ormanların, ağaçların damarlarında dolaşan su, atalarımın anılarını taşır. Biz buna inanırız. Beyazlar için durum böyle değildir. Bir beyaz ölüp, yıldızlar evrenine göçtüğü zaman, doğduğu toprakları unutur. Bizim ölülerimiz ise doğduğu toprakları unutmaz. Çünkü Kızılderili, gerçek anasının toprak olduğunu bilir.

Washington'daki Büyük Beyaz Reis bizden toprak almak istediğini yazıyor. Bu bizim için çok büyük bir özveri olur. Büyük Beyaz Reis, bize rahat yaşayacağımız bir yerin ayrılacağını, bize babalık edeceğini, biz Kızılderililerin ise, onun çocukları olacağımızı söylüyor. Bu önerinizi düşüneceğiz ama; yine de önerinizi kabul etmemizin kolay olmayacağını itiraf etmek zorundayım. Çünkü; topraklar bizler için kutsaldır. Derelerin ve ırmakların suyu, bizim için, yalnızca akıp giden su değildir; atalarımızın kanıdır aynı zamanda. Bu toprakları size satarsak; bu suların ve toprakların kutsal olduğunu çocuklarınıza öğretmeniz gerekecek. Biz, dereleri ve ırmakları, kardeşimiz gibi severiz. Siz de aynı sevgiyi gösterebilecek misiniz kardeşlerimize?

Biliyorum; beyazlar bizim gibi düşünmezler. Beyazlar için bir parça toprağın ötekinden ayrımı yoktur. Beyaz Adam, topraktan almak istediğini almaya bakar ve sonra yoluna devam eder. Çünkü toprak, Beyaz Adam'ın dostu değil, düşmanıdır. Beyaz Adam, topraktan istediğini alınca başka serüvenlere atılır. Beyaz Adam anası olan toprağa ve kardeşi olan gökyüzüne, alınıp satılacak, işlenecek, yağmalanacak bir şey gözüyle bakar. Onun bu ihtirasıdır ki toprakları çölleştirecek ve her şeyi yiyip bitirecektir.

Beyaz Adam'ın kurduğu kentleri de anlayamayız biz Kızılderililer, bu kentlerde huzur ve barış yoktur. Beyaz Adam'ın kurduğu kentlerde çiçeğin taç yapraklarını açarken çıkardığı sesler, bir kelebeğin uçarken çıkardığı kanat sesleri duyulmaz.

Belki vahşi olduğum için anlamıyorum; ben ve halkım için önemli olan şeyler oldukça başka. İnsan; bir su birikintisinin çevresinde toplanmış kurbağaların, ağaçlardaki kuşların ve doğanın seslerini duymadıkça, yaşamın ne anlamı, ne değeri olur?

Biz Kızılderiliyiz ve anlayamıyoruz. Biz Kızılderililer, bir su birikintisinin yüzünü yalayan rüzgârın sesini ve kokusunu severiz. Çam ormanlarının kokusunu taşıyan ve yağmurlarla yıkanıp

gelmiş meltemleri severiz. Hava önemlidir bizler için. Ağaçlar, hayvanlar ve insanlar aynı havayı solur. Beyaz Adam için bunun da önemi yoktur. Ancak size bu toprakları satacak olursak; havanın temizliğine önem vermeyi de öğrenmeniz gerekecek. Çocuklarınıza havanın temizliğine önem vermek gerektiğini öğretmelisiniz. Hem nasıl kutsal olmasın hava? Atalarımız doğdukları gün ilk soluklarını; ölürken de son soluklarını bu havayla solumuşlardır.

Toprak satmamız için yaptığınız öneriyi inceleyeceğim. Eğer önerinizi kabul edecek olursak; bizim de bir koşulumuz olacak. Beyaz Adam, bu topraklar üzerinde yaşayan tüm canlılara saygı göstersin. Ben bir vahşiyim ve başkaca düşünemiyorum. Yaylalarda cesetleri kokan binlerce yaban sığırı gördüm. Beyaz Adam, trenle geçerken vurup vurup öldürüyor. Dumanlar püskürten demir atın bir yaban sığırından daha değerli olduğuna aklım ermiyor. Biz Kızılderililer, yalnızca yaşayabilmek için öldürürüz hayvanları... Tüm hayvanları öldürecek olursanız, nasıl yaşayabilirsiniz? Canlıların yok edildiği bir dünyada, insan ruhu yalnızlık duygusundan ölür gibi geliyor bize. Unutmayın; bugün canlıların başına gelen, yarın insanın başına gelecektir. Çünkü, bunlar arasında bir bağ vardır. Şu gerçeği iyi biliyorum: Toprak insana değil, insan toprağa aittir. Ve bu dünyadaki her şey; bir ailenin bireylerini birbirlerine bağlayan kan gibi ortaktır ve birbirine bağlıdır. Bu nedenle de; dünyanın başına gelen her felaket, insanoğlunun da başına gelmiş demektir.

Bildiğimiz bir gerçek daha var: Sizin Tanrı'nız, bizimkinden başka bir Tanrı değil. Aynı Tanrı'nın yaratıklarıyız. Beyaz Adam, bir gün belki bu gerçeği anlayacak ve kardeş olduğumuzun ayrımına varacaktır. Siz, Tanrı'nızın başka olduğunu düşünmekte özgürsünüz. Ama Tanrı, hepimizi yaratan Tanrı için, Kızılderili ile Beyaz'ın arasında fark yoktur. Ve Kızılderili gibi Tanrı da, toprağa değer verir. Toprağa saygısızlık, Tanrı'nın kendisine saygısızlıktır. Beyaz Adam'ı bu topraklara getiren ve ona, Kızılderili'yi boyunduruk altına alma gücü veren Tanrı'nın yazgısını anlamıyorum. Tıpkı, yaban sığırlarının öldürülüşünü, ormanların yakılışını, toprağın kirletilişini anlamadığım gibi...

Bir gün bakacaksınız; gökteki kartallar, dağları örten ormanlar yok olmuş, yaban atları evcilleştirilmiş ve her yer, insanoğlunun

kokusuyla dolmuş. İşte o gün, insanoğlu için yaşamın sonu ve varlığını sürdürebilme savaşının başlangıcı gelip çatmış olacak. (Mcuma 22:51, 11 Temmuz 2005 (UTC) http://mcuma.sitemynet.com/m1.htm)

Yazıyı okuyunca dondum kaldım. Reis Seattle'ın bilgeliği içime işledi. Gözlerim doldu, kendimi tuttum.

Kendi kendime, gerçek uygarlık nedir, diye sordum. Uygarlığın tanımını kim, neye göre yapıyordu? Uygarlığın tanımı yapılabilirse, gerçekten uygar olanlar kimlerdi?

Bir süre sessiz kalma ihtiyacını hissettim. Gözlerimi kapadım. Boğaz suyunun duvara vuruşunun sesini dinledim. Ortaköy iskelesinden kalkan tur motorunun sesini duydum ve tam o sırada camide ezan okunmaya başladı. Gözlerimi açmadım. Dışımda ezan, içimde Reis Seattle'ın sözleri yankılanıyordu.

Arif Bey'in neden doğa, neden çevre, neden hayvan hakları sorusu aklıma geldi. Bekir Coşkun'un *Hürriyet*'te çıkan, 8 Şubat 2004 tarihli yazısını Arif Bey'le paylaştım:

"'Bir Gün' başlıklı yazısında yazar, babalar-anneler bir gün çocukların elinden tutup onlara 'Bitki Bahçesi'ndeki 'ağacı' göstermeye gidecekler, diyor. Baba bilgiç bilgiç, 'Gördün mü?... Bu işte ağaç... Bak bu lahana... Hani akşam yemeğindeki sarı haplar var ya, bundan yapılır işte,' diyecek. Çam ağacına bakıp, 'Aaa bak bu da kavak ağacı mı ne...' dediğinde çocuk, 'Baba, dokunsam beni yer mi?...' diye soracak. diye devam ediyor yazı...

"Arif Bey, doğadan kopuk yetişen çocuk doğadaki diğer yaratıklarla kendi, arasında bir ilişki kuramaz, aslında doğayla ilişki kuramayan kişi, kendisi de doğanın bir parçası olduğu için, kendiyle de ilişki kuramaz. Olgun yetişkin bireyler olabilmemiz için kendimizle ilişki kurabilmemiz gerekir. Doğadan kopuk insanın olgun yetişkin bir birey olması olanaksızdır."

Arif Bey söylediklerimi dinlerken başını, evet, doğru söylüyorsunuz, anlamında hafiften sallıyordu. Ben sözümü bitirince gazetede okuduğu bir haberi(*) anımsadı ve anlattı:

(*) *Hürriyet*, 13.11.2000.

"Diyarbakır'da bir gebe manda, satışa çıkarıldığı pazarda sahibinin elinden kaçmış. Kafası bozulan sahibi yakalayınca mandanın arka ayaklarını kesmiş, sonra karnını yararak buzağısını çıkarmış.

"Çevre Bakanlığı suç duyurusunda bulunmuş ve Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığı soruşturma başlatmış. TCK'nın 577'nci maddesi gereği bin sekiz yüz lira (YTL değil, TL) cezası varmış hayvanlara bu şekilde acı çektirmenin. Ama her nedense savcılık sanıkları bir türlü bulamamış. Hayvanlara kötü muamele kanunu şöyle diyormuş: 'Bir kimse hayvanlara karşı insafsızca hareket eder ve lüzumsuz yere döver veya yaralar yahut aşikâr surette haddinden fazla yorulacak derecede zorlarsa binsekizyüz liraya kadar hafif cezayı nakdiye mahkûm olur.'"

Arif Bey sözünü bitirince düşünceye daldım. Bu insanlar o yöredeki insanların arasında yaşamaya devam ediyorlar ve savcılık onları mahkemeye çıkarmak ve maksimum ceza olan bin sekiz yüz lira cezayı vermek için arıyor.

İnsan neresinden bakacağını bilemiyor. 'Bu olayın neresi mış gibi' diye değil, 'neresi mış gibi değil' diye sormalı.

Her şeyden önce, olaya Ankara'dan Çevre Bakanlığı'nın müdahil olması ilginç. Yerel halktan bir Allah'ın kulu, yerel hiçbir kurum, şikâyet etmiyor. Bu nasıl yerel vicdandır ki, bu yörenin insanından hiçbiri buna tepkide bulunmuyor. Ankara'nın emriyle savcılık harekete geçiyor.

İkincisi; harekete geçiyor ama bu insanları o yörede bulamıyor.

Üç; bulsa da o vahşetin cezası bin sekiz yüz Türk Lirası ve TL olarak böyle bir para tedavülde değil...

Düşündüklerimi Arif Bey'le paylaştım. Hüzünlü bir ifadeyle başını sallamaktan başka bir şey yapmadı.

Attilâ İlhan'ın bir şiirini anımsadım. Değil anne adayı bir mandanın, cansız olanın bile duyguları var, anısı var, hakkı var, düşüncesi geldi aklıma.

CİNAYET SAATİ(*)

haliç'te bir vapuru vurdular dört kişi
demirlemişti eli kolu bağlıydı ağlıyordu
dört bıçak çekip vurdular dört kişi
yemyeşil bir ay gökte dağılıyordu

deli cafer ismail tayfur ve şaşı
maktulün on beş yıllık arkadaşı
üçü kamarot öteki aşçıbaşı
dört bıçak çekip vurdular dört kişi

cinayeti kör bir kayıkçı gördü
ben gördüm kulaklarım gördü
vapur kudurdu kuduz gibi böğürdü
hiç biriniz orada yoktunuz

demirlemişti eli kolu bağlıydı ağlıyordu
on üç damla gözyaşını saydım
allahına kitabına sövüp saydım
şafak nabız gibi atıyordu
sarhoştum kasımpaşa'daydım
hiç biriniz orada yoktunuz

haliç'te bir vapuru vurdular dört kişi
polis katilleri arıyordu
deli cafer ismail tayfur ve şaşı
üzerime yüklediler bu işi
sarhoştum kasımpaşa'daydım
vapuru onlar vurdu ben vurmadım
cinayeti kör bir kayıkçı gördü
ben vursam kendimi vuracaktım

Sıradan insan en gizemli olayları bile sıradan görür, şair ise en sıradan olayları bile sadece aklının değil, gönlünün gözüyle de görür. Şairi farklı yapan herhalde budur.

(*) Abdullah Özkan, Refik Durbaş, *Cumhuriyetten Günümüze Türk Şiiri Antolojisi*, Cilt 2, s. 498, Boyut Yayıncılık, İstanbul, 1999.

"Nasıl," dedim Arif Bey'e, "şimdiden sonra Haliç'te vapurlara aynı gözle bakabilecek misin?"

Gülümsedi, bir süre daha sessiz kaldıktan sonra, "Haliç'teki vapurlar dostum oldu," dedi ve devam etti; "Kör kayıkçının kulağıyla gördüğünü, gözyaşlarının damla damla sayılabileceğini öğrendim. Şimdiden sonra Kasımpaşa'da gördüğüm bir sarhoşa kötü gözle bakmayacağım."

Bir süre sustu, "Bilmiyorum, içim yandı o anne mandaya. İnsanlar yüzünden çile çeken, canları hunharca alınan bütün hayvanlar için ağlamak geliyor içimden," dedi ve gözleri dolu dolu oldu.

Onu çok iyi anhyordum. Ben de aynı duygularla doluydum.

Attilâ İlhan da bu ülkenin çocuğuydu, hamile mandanın önce arka ayaklarını kesen sonra karnını yararak buzağıyı alan da.

Çevreye, hayvan haklarına, doğaya önem verirmiş gibi görünen yasalarımız da vardı.

Hasan Pulur'un *Milliyet*'teki 26 Eylül 2001 tarihli bir yazısı aklıma geldi. Eski okurlarla bir araya geldiğinde okurlardan biri yazara bir yazısını anımsatıyor.

Arif Bey'i biraz neşelendirir diye o yazıyı buldum ve işaretlediğim yeri okumasını istedim.

(...)

1970'li yıllarda yazmıştınız, yeni atanan Ziraat Müdürü'ne, eski memurlardan biri, liste getirmiş:

"Efendim zamanı geldi, bölgemizdeki vahşi hayvanlar listesini bakanlığa göndermemiz gerekiyor."

Ziraat Müdürü listeye bakmış, şu kadar kurt, şu kadar çakal, şu kadar tilki, şu kadar da yabani domuz...

Memura sormuş:

"Ne biliyoruz bu kadar olduklarını, saydık mı?"

"Efendim her yıl bu liste böyle gider!"

Yeni müdürün gönlü razı olmamış, hiç olmazsa domuz sayısını 100 artıralım, demiş...

Bakanlıktan, bir ay sonra cevap gelmiş:

"Bölgenizdeki yabani domuz sayısının geçen yıla göre 100 fazla olduğu görülmüştür... Sebebinin bildirilmesi..."

Memur almış eline bakanlıktan gelen yazıyı, yeni müdüre **"şimdi ne yapacağız?"** dercesine uzatmış, sonunda çareyi yine eski memur bulmuş, bakanlığa cevap yazılmış:

"Geçen yıl komşu bölgede sürek avı düzenlendiğinden, 100 domuz kaçarak, bizim bölgeye girmiştir."

Bakanlık, hiç işin peşini bırakır mı, bir yazı daha:

"Derhal bölgenizde sürek avı düzenleyin, komşu bölgeden gelen domuzları yerlerine göndererek listelerde değişiklik yapılmasını önleyin. Sürek avı için gerekli ödenek gönderilmiştir."

Arif Bey gülümsedi.

Tuvalete gitme sırası bana gelmişti. Arif Bey'in garsona bir meyvesuyu ısmarladığını duydum.

Tuvaletten dönerken aklıma Silifke'de kendi yaşadığım bir olay geldi.(*)

Türkiye'ye evlilik geleneklerini incelemek için gelen Brian adında bir İngiliz üniversite antropoloji öğrencisi ile birkaç gün Silifke'de kaldık. Mukaddem Mahallesi'nde belediye sokak köpeklerini temizlemek üzere sokakta tüfekle köpek öldürüyordu. Tüfek sıradan bir avcı tüfeğiydi ve köpekleri öldürmekle görevlendirilen de avcılıkla, tüfeği iyi kullanmakla ilgisi olmayan herhangi bir belediye işçisiydi. Tüfek saçma atıyordu. İngiliz üniversite öğrencisinin gözü önünde bir sokak köpeğini vurdular, ama öldüremediler. Köpek acı acı havlayarak, kanlar içinde kaçtı. İngiliz öğrenci önce gözlerine inanamadı. Sonra müthiş öfkelendi ve daha sonra oraya çömeldi ve hüngür hüngür ağladı.

Sürekli, "Bunu yapmamaları lazım, bunu yapmamaları lazım," diyordu.

Biraz sonra, "Bunu şikâyet etmek lazım, nereye gidip söyleyelim?" dedi.

(*) Canan Dila, *İnsanı Ararken: Doğan Cüceloğlu Kitabı*, 1. kitap, s. 323, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2005.

Babam şöyle bir baktı, "Hımm," dedi, "Bu gâvurdan bizim öğreneceklerimiz var."

Kalktık gittik belediyeye. Görevliler, "Olur mu canım, bu da köpeğe mi takıyor kafasını?" dediler. Aslında şimdi düşününce de, o gün içten içe ben de, "Allah, Allah, adam amma da taktı kafayı ha!" diye düşündüğümü hatırlıyorum.

Brian'ın Türklerle ilgili algılamasının ne olduğunu tahmin etmek herhalde zor olmasa gerek. Koca Silifke'de, köpekleri sokak ortasında bağırta bağırta öldüren belediyeyi, belediyeye şikâyet etmek üzere gitmiştik.

Bir anım da Nuru Köyü'nden. Köyde kaldığımız evin eşeğini galiba ters yere bağlamışlar ya da kazığa dolanmış, eşek sırtını duvara sürte sürte derileri değişik yerlerinden sıyrılmış. Bunu görünce köylüler, "Hay Allah" dediler, "eşek de kanamış."

Brian "Ne oldu, ne konuşuyorlar?" diye sordu, "Eşek yaralanmış," dedim. Gidip çantasını alıp geldi ve o eşek üzerinde 1,5 saat çalıştı. Ben tuttum, o yaraları temizledi hepsini bantladı, pamukladı. Eşek gelin gibi oldu. Bütün köylü üşüştü bunu seyrediyor ve "Allah Allah, Allah Allah" diyorlar "yahu biz adamımıza bu kadar kıymet vermeyiz." Ve çocuğun ünü iyice yayıldı. "Dini kendisinin olsun ama çok iyi çocuk," demeye başladılar.

Tuvaletten dönünce içimden ayran içmek geldi. Arif Bey'i daha fazla üzmemek için kendi anılarımı anlatmak istemedim. Zaten kitabı okuduğunda bu anılarla karşılaşacaktı.

6
Güvenlik

Arif Bey'le Bebek Parkı'nda buluştuk. Gölgede bir banka oturmadan önce yakındaki bir bakkaldan iki şişe su aldık. Karşımızda Boğaz vardı, Bebek Camisi ilerde solumuzda yer alıyordu. Etrafta köpek gezdiren, çekirdek yiyip kabuğunu yere tüküren insanlar görüyordum. Kızgın güneşe rağmen gençten biri haşlanmış mısır satıyordu.

"Bugün polislerden söz edelim. Bir kişi halkın karşısına polis üniformasıyla çıktığı zaman o, devleti temsil ediyor, öyle değil mi?" dedim.

"Tabii," dedi Arif Bey, "polisin davranışına göre halk, devleti ya yardım eden, hizmet eden, ya da insanlara eziyet eden olarak algılıyor. Ve şu bir gerçek ki, polisi olmayan ülke yok. Her toplumda polis var."

"Arif Bey doğru söylüyorsunuz, her toplumda polis var, ama her toplumda polis aynı biçimde davranmıyor."

"Nasıl farklı davranıyor?"

"Devlet konusunda konuşurken sizin yapmış olduğunuz bir ayırım vardı; demokratik bir devletle Makyavelist bir devleti ayırt etmiştik. Polis, o toplumdaki devletin tanımına uygun davranır."

"Yani ya halkın polisi oluyor, hiçbir ayırım gözetmeden yasaların uygulanmasına çalışıyor, ya da..."

"Demokratik toplumun polisinden söz ediyorsun!"

"Evet, demokratikleşme sürecini tamamlamış bir devlet yönetiminden söz ediyorum. Ya da para sahibi, mevki sahibi, rütbe sahibi güçlü kişilerin çıkarlarını koruyan polis olur."

"Bu da Makyavelist anlayışla yönetilen toplumların polisi."

"Evet," dedi ve bana şu soruyu sordu; "Doğan Bey, polisin üniformasının üzerinde 'halkın çıkarını koruyan polis' veya 'güçlünün çıkarını koruyan polis' yazmayacağına göre nasıl anlayacağız hangi tür polisle karşı karşıya olduğumuzu?"

"Giyinişinden anlaman olanaksız. Ayrıca şunu da söyleyeyim; polislik mesleğini belirleyen yasa ve yönetmeliklerin hiçbirinde, polislikle ilgili hiçbir kitapta polis kendini güçlünün çıkarını koruyan bir teşkilat olarak tanımlamaz."

"Peki, hangi tür polis olduğunu nasıl anlayacağız?"

"Mış gibi polis olup olmamasından!"

"Yani?"

"Mış gibi durumları tanımlayan dört ögeyi hatırlıyorsun, değil mi?"

"Evet. Niyet, bilgi, beceri, uygulama sorumluluğu."

"Tamam. Kitaplarda ifade edilen niyet, yani polis ne için vardır, neyi gerçekleştirmeye çalışır; bilgi, yani polis işini iyi yapabilmek için nasıl eğitilmelidir; beceri, yani polis hangi mesleki davranışları, strateji ve taktikleri öğrenmelidir.

"Bana öyle geliyor ki, bu üç öge incelendiğinde halkın haklarını koruyan polis türüyle, güçlünün haklarını koruyan polis türü arasında belirgin farklar göremezsin."

"İki tür polisi ayırt eden gerçek öge sorumluluk mu?"

"Evet, uygulama sorumluluğu. Ve polisin mış gibiliği de zaten oradan gelir."

"Bir örnek verebilir misiniz?"

Çantamın içindeki kitap ve gazete kesiklerini gösterdim. Arif Bey güldü ve "Yine her zamanki gibi ev ödevinizi yaparak geldiniz, değil mi?" dedi.

Çantamdaki kitabı(*) çıkardım ve işaretlediğim sayfasını açtım. Arif Bey'in önüne koydum. Okumaya başladı:

(*) Soner Yalçın ve Doğan Yurdakul, *Bay Pipo: Bir MİT Görevlisinin Sıradışı Yaşamı: Hiram Abbas*, s. 314-9., Doğan Kitapçılık A.Ş., İstanbul, 1999.

MİLLETVEKİLİ OĞLUNUN KAÇIRILMASI

Tarih: 6 Kasım 1978.

Yunanistan'ın Ankara Büyükelçiliği binasının inşaatı sürüyor.

MİT, "böcek" denilen dinleme cihazlarını binaya yerleştirmek için operasyon düzenleyecek. Mehmet Eymür'ün başında olduğu Talip Şubesi de gözcülük yapacak.

Operasyonun güvenliğini sağlayacak personeli taşıyan iki askeri kamyon MİT merkezinden yola çıkıyor.

"Ancak yolda bir aksilik oluyor. Bir özel otomobil en arkadaki kamyondan yol istiyor ancak bir türlü alamıyor. Kamyon şoförü MİT görevlisi biraz acemi, önündeki kamyonu kaybedeceğinden korkuyor.

Otomobil sürekli klakson çalıyor, ileride trafik sıkışınca tartışma başlıyor, sayıları 8-10'u bulan MİT görevlileri iki gencin üstüne çullanıyor. Gençlerden kolu alçıda olan (CHP Milletvekili Nurettin Karsu'nun oğlu Serdar Karsu) saldırganları polis sanıp, "Bizimle uğraşacağınıza gidip katilleri yakalayın" deyince, MİT'çiler durakhyor, iki genç de fırsattan istifade olay yerinden uzaklaşıyor.

Olaya sinirlenen Mehmet Eymür gece yarısı gidip önce otomobilin sürücüsü genci evinden alıyor, sonra da Karsu'ların evine gidip bu gencin apartman zili hoparlöründen konuşarak aşağıya indirdiği iki kardeşten Serdar yerine abisini kaçırıyor. Ancak Eymür bu kez çetin bir cevize çatmıştır. Mücadeleci kişiliği ile tanınan Nurettin Karsu, hızla eve dönüp kendisini uyandıran oğlunun olayı anlatması üzerine telefona sarılıp ortalığı ayağa kaldırıyor. Durumu arabadaki telsizden öğrenen ve kaçırdığı gencin milletvekili oğlu olduğunu ancak o zaman fark eden Eymür, arabayı Gölbaşı yolundan döndürerek tartaklayıp yumruklamış olduğu genç Karsu'yu evinin önüne bırakıp kaçıyor.

Arif Bey, yazıklar olsun diyen bir yüz ve sesle, "Doğan Bey, gücü yeten yetene bir düzen var," dedi ve devam etti; "Benim dikkatimi çeken şeyleri söyleyeyim:

"Bir, MİT acemi şoförü kamyonunun direksiyonunun başına oturtabilir, çünkü biliyor ki kendisine soru sorabilecek bir güç yok. Şoför de bu bilinçte, yolun ortasından gidebilir çünkü o MİT şoförü.

"İki, otomobili kullanan genç, arabasında milletvekili oğlu olduğunu biliyor, o nedenle ısrarla korna çalarak, görünüşte kamyon şoförü gibi görünen adamın gerçek gücünden habersiz, ona posta koymaya çalışıyor.

"Üç, MİT görevlileri sivil görünüşte bu iki sıradan vatandaşın birinin milletvekili oğlu olduğunun farkında olmadığından, sıradan iki sivil vatandaşa hadlerini bildirmek üzere dövmeye başlıyorlar.

"Dört, hatta, verilen cevabı küstahça buldukları için, evlerinden alıp en iyi ihtimalle güzel bir sopa çekmek istiyorlar.

"Ve gerçekten sıradan bir vatandaş olsaydı karşılarındaki, bütün bunları yapar ve kimse de gıkını çıkaramazdı; MİT'çilere bütün bunları yaptığı için soru soramazdı. Yani vatandaş güçsüz ve güçsüz olduğu için de her türlü dayağa ve köteğe maruz kalabilir."

"Evet Arif Bey, yaşamda olan, uygulanan gerçek bu. Ama kitaplarda, Anayasa ve ilgili yasalarda katiyen böyle bir şey olamaz."

"Doğru. O nedenle benim ülkemde kişi, güç sahibi olduğunu belli etmek için, 'Sen benim kim olduğumu biliyor musun?' der ve bunu söylediği için de kınanır."

"Sana bir şey söyleyeyim mi, 'Sen benim kim olduğumu biliyor musun?' diyenleri kınayan birçok basın mensubunun bunu söylediğini duydum. İnsanlar kendinin güçlü olduğunu belli etmezse köpek muamelesi göreceğini biliyorlar. Aklı başında olan her insan bu bağlamda güçlü görünmek ister!"

"'Sen benim kim olduğumu biliyor musun' durumu, bakalım burada nasıl tecelli etmiş?"

"Okumaya devam et, görürsün!"

CHP bu olaydan sonra mecliste MİT'in faaliyetleriyle ilgili olarak genel görüşme açılmasını talep ediyor. Başbakan Ecevit, partililerini sakinleştirmek için, Mehmet Eymür'ün teşkilattan hemen uzaklaştırılmasını istiyor. Eymür, MİT Okulu'na "öğretim görevlisi" olarak atanıyor.

Arif Bey burada durdu, Belli ki sinirlenmişti;

"Bakalım bu CHP milletvekillerini tatmin ediyor mu? Gerçekte bir cezalandırma yok. Adamın attığı dayak yanına kar kalıyor," dedi.

"Oku, oku, öykünün gerisi var," dedim.

Mehmet Eymür "ortalık yatışıncaya kadar" Amerika'ya gidiyor. Ancak CHP'liler olayın peşini bırakmıyor. "İşkenceci" MİT görevlisinin teşkilattan atılmasını istiyorlar. Bunun üzerine Mehmet Eymür MİT'ten alınarak, Devlet İstatistik Enstitüsü'ne veriliyor.

Arif Bey, "Böylece milletvekili oğlunu dövmenin bedelini ödemiş oluyor," dedi.

"Dikkatimi çeken, senin söyleyiş tarzın. Vatandaşı dövmenin bedelini ödemiş oluyor, demiyorsun. Milletvekili oğlunu dövmenin bedelini ödemiş oluyor."

Kitabı Arif Bey'in elinden aldım. Sayfalarına göz attım. 'Şahane örnekler' diye sayfa kenarına not koyduğum kısmı okumaya başladım. Ama okumadan önce Arif Bey'e sordum: "MİT'in elemanlarının tanınması ve faaliyetlerinin gizli olması gerekir, değil mi?"

"Tabii, öyle olması gerekir."

"O zaman şimdi dinle," dedim ve okumaya başladım:

Beyaz eşya satan Trabzonlu bir esnaf, mağazasını başka bir yere taşımış, boşalttığı dükkânın camına da, "Yeni yerimiz MİT'in tam karşısıdır" diye yazmış...

27 Nisan 1999 tarihli *Milliyet* gazetesindeki küçük ilan dikkat çekiciydi: "Demetevler'de geniş, MİT manzaralı şahane daire, acilen satılık."

"Diyarbakır'da ise dolmuş şoförleri, MİT'in bulunduğu bölgeye giderken, "MİT'e... MİT'e" diye bağırarak yolcu topluyorlardı. Aynı durum Ankara Bahçelievler semti için de geçerliydi...

Parka gelirken bakkaldan aldığımız sular buzdolabından çıktığı için şişelerin dışı buğulanmıştı. Bu görüntü benim çok hoşuma gider, su içmek için iştahımı kabartır. Suyumu açtım ve birkaç yudum içtim.

Arif Bey su içmedi, gözü çantamdaki gazete kesiklerindeydi.

Gazete kesiklerine geçmeden önce Arif Bey'e bir soru sormak istedim.

"Arif Bey, tüm Türkiye'de MİT çalışanlarının hepsinin gösterdikleri bir yıllık gayretin ve verdikleri zamanın toplamını 100 birim kabul edelim. Sizce bu enerji ve zamanın yüzde kaçı MİT'in gerçek kuruluş amacına uygun harcanıyor, bir tahminde bulunabilir misiniz?"

"Doğan Bey bulunamam, ama güzel bir değerlendirme tarzı. Kabaca MİT'in zaman ve enerjisinin büyük bir kısmını, belki yüzde kırka varan bir kısmını iç ve dış kişisel sürtüşme ve çatışmalara harcadığını tahmin edebiliyorum. Ama bunu tahmin ederken Türkiye'deki bütün kamu kuruluşlarıyla ilgili bir şey söylemiş oluyorum. Aynı şeyi Milli Eğitim Bakanlığı için de söyleyebilirim. Benim çalıştığım okul için de."

"Buraya kadar gözden geçirdiğimiz olayların mış gibiliğinden bir şüphen var mı?"

"Yok, yok. MİT'in yaptığı, yani mış gibi tanımlamasındaki dört ögeden uygulama sorumluluğu ögesi niyet, bilgi ve beceri ögeleriyle son derece tutarsız."

Arif Bey de benden imrenmiş olacak, suyunu içmeye başladı. Gözü hâlâ çantamdaki kesiklerdeydi.

Onunla paylaşmak istediğim *Milliyet'in* 4 Eylül 2001 tarihli bir kesiğini çıkardım ve önüne koydum. İşin özeti şuydu; bir üniversite öğrencisini işkence yaparak öldürdüğü iddiasıyla yargılanan iki emekli polisin adresini polisler tespit edemiyorlardı. Öldürülen öğrencinin avukatları sanıkların adreslerini kendileri bulup polise verdikleri halde polis eski meslektaşlarını bulamıyordu.

Arif Bey okumasını bitirdikten sonra, "Sen gel de şimdi polise güven duy," dedi ve devam etti," Sanki halkın ve hakkın koruyucusu değiller de, özel bir mafya teşkilatı olarak diğer karşıt mafyaya karşı kendi üyelerini koruyorlar... Eminim iki emekli polisi tanıyan ve muhtemelen arkadaşlık ve dostluk ilişkileri olan meslektaşları, arkadaşlarını korumaya ve yardım etmeye çalışıyorlar. Ama bunu yaparken bir devletin temeline dinamit koyduklarının farkında değiller."

"Devletin temeline dinamit koyuyorlar, değil mi?"

"Doğan Bey, devlete olan güveni sarsan her şey devletin temelini sarsar. Polis teşkilatı, devletle vatandaş ilişkisinde vazgeçilemeyecek önemli bir kurumdur. Bu kurumların güvenilir olmasının devletin geleceği bakımından yaşamsal önemi vardır. Doğru değil mi?"

Yüzümdeki ifade Arif Bey'le aynı fikirde olduğumu belirtiyordu. Ayrıca bir söz söylememe gerek yoktu.

Arif Bey'le buluşmalarımız ve konuşmalarımızın bizi Türkiye'nin durumuyla ilgili bayağı karamsar yaptığının farkındaydım. Ama konuşulması gereken konuları konuşabilmemiz için bu gözlemleri bütün açıklığıyla yapmamız gerekliydi.

Önüne *Milliyet*'in 25 Nisan 2002 tarihli bir kesiğini daha koydum: B. Ö. adında bir vatandaş, İstanbul Organize Suçlar Şube Müdürlüğü'nün silah kaçakçılarına yönelik operasyonunda yakalanmış. İşlediği suçlar arasında PKK yandaşlarını gemiyle yurtdışına kaçırmak, akaryakıt ve silah kaçakçılığı yapmak da var.

Babasının yanında radyo tamirciliği yaparken karanlık işlere bulaşmış. Önce Ahırkapı açıklarında yabancı gemilerden kendi gemisine mazot sevkıyatı yaparak akaryakıt kaçakçılığına başlamış, rüşvet sayesinde işi büyütmüş. Rusya, Romanya ve Bulgaristan'dan resmi yollardan aldığı mazotu kaçak olarak yurda sokmuş, akaryakıtı tankerlere aktarmak için denizden karaya 200 metrelik boru döşemiş. Pakistan vatandaşı S. G. sayesinde, insan kaçakçılığına da başlamış.

Rüşvet kabul etmeyen memurlar onu yakalamış.

Rüşvet alanlar serbest bırakmış.

Bostancı'da yol ortasında bir minibüsçüyü silahla yaraladığı halde hakkında hiçbir işlem yapılmadan olay örtbas edilmiş.

Polis tarafından aranıyor olmasına rağmen polise verdiği 1 milyar 600 milyon lira rüşvetle silah ruhsatı almış ve daha önce aldığı bir ruhsatın da süresini uzattırmış.

Arif Bey, "Herhalde her kurumda iyi ile kötünün mücadelesi olmuştur. Rüşvet kabul etmeyen polislerin şerefine su şişelerimizi tokuşturalım ve içelim," dedi.

Sularımızı içtik. Haberin yazıldığı tarihte –ki bu aşamada medya haberi bu şekliyle vermemesi gerekir– B. Ö.'nün davası Kadıköy Ağır Ceza Mahkemesi'nde sürüyormuş. Yargının önüne çıktığına göre sonunda dürüst polisler ağır basmıştı.

Tabii dürüst polislerin ağır basması kadar, yargıda da doğru kararların verilip uygulamaların doğru yapılması önemliydi. Yargının adil olmasıyla ilgili konuşurken onunla ilgili *Hürriyet*, 26 Nisan 2000 tarihli kesiği buldum. Habere göre;

> İzmir'in Şirinyer Beldesi'nde bekçiler sokakta aşırı alkollü olarak buldukları 27 yaşındaki G. Y.'i polis memurları N. Y. (50) ve M. A.'ya (47) teslim ettiler; onlar da kadını evine teslim edeceklerdi. Ancak iki polis, genç kadını evine götürmek yerine ekip otosunda sırayla tecavüz edip cami önüne bıraktı.

Arif Bey, bu noktada, "Emanete hıyanet, dedi.

Ben de, "Emanet, tehlikeli bir emanet," dedim.

"Neden tehlikeli olsun ki?"

"Tehlikeli, hem de çok tehlikeli."

"Niçin?"

"Lütfen Arif Bey, sanki uzaydan gelmiş gibi konuşmayın," dedim.

"Yok, hakikaten, neden tehlikeli?"

"Peki, söyleyeyim," dedim ve düşündüklerimi sıraladım.

"Her şeyden önce Türkiye'de, İzmir yöresinde, Şirinyer Beldesi'ndeyiz; tamam mı?"

"Biliyorum, tamam!"

"O nedenle olayları bu yöreyle ilgili beklentilerimiz çerçevesinde değerlendirmemiz normal, değil mi?"

"Kabul ediyorum, normal."

"Bekçiler bu kızı ne zaman bulmuşlar?"

"Gece yarısından sonra olmalı; bekçiler görev başındayken!"

"Kız kaç yaşında?"

"27 yaşında!"

"Ve sarhoş!!"

Arif Bey güldü, "Ne demek istediğinizi anlıyorum, galiba," dedi.

"Bu beldede, o zamanda, o genç yaşta, o şekilde sarhoş bulunan bir kadın bu toplumun saygı duyacağı bir kadın mı?"

"Tamam, Doğan Bey, ne demek istediğinizi anlıyorum, ama bunlar polis ve kadını evine götürmek üzere bekçilerden teslim almışlar."

"O nedenle çok tehlikeli diyorum."

"Yani?"

"Yani polis, o kadına bu toplumun sıradan bir erkeğinin gözüyle bakıyor; polislik mesleğinin gözüyle bakmıyor!"

"İki farklı gözden bahsettiniz!"

"Evet, polislik mesleğinin gözüyle nasıl bakılacağı, kitaplarda yazılı olan, eğitimde verilen göz: saygılı, mesafeli, yasanın dediğinin ötesinde bir şey yapmayan, o durumda görevi ne ise onu yapmasını söyleyen göz. Buna polis mesleğinin gözü diyelim."

"Tamam, bu gözü anladım. Beklenen bu."

"Bir de yaşayan kültürün içinde var olan değerler, yargılar, beklentiler, normlar ve tutumlardan kaynaklanan bir göz var, buna da toplumsal göz diyelim."

"Toplumsal göz nasıl bakar bu kadma?"

"Bana niye soruyorsun? Sen de bu toplumun bir parçasısın; tahmin et nasıl bakar."

"İyi bakmaz!"

"Beyefendi çok kibar konuştunuz! Ne demek iyi bakmaz?! Bu kadın aranıyor; o...pu'nun teki, diye bakar."

"Toplumsal gözle bakınca, bu durumdan yararlanmamak 'kerizlik' olarak görünür."

"Arif'ciğim ben de aynen öyle düşünüyorum ve o nedenle 'fırsat bu fırsat' deyip 'erkekliğin icabını' yaptılar. Aslında onların fırsat olarak gördükleri bu durum, mesleksel olarak çok ciddiyet isteyen bir durumdu ve bu nedenle de emanet çok tehlikeli bir emanetti."

"Peki, sonra ne olmuş?

"İki polis görevden alınmış ve tutuklanmış. Ancak mahkeme, polislerin suç sırasında adli değil idari görevde bulunduklarını

belirterek, yargılamayı durdurmuş ve 4.5 ay cezaevinde kalan iki sanık tahliye edilmiş. Buca İlçe İdare Kurulu, iki polisin yargılanmasına gerek olmadığına karar vermiş."

"Bu dört buçuk ay içinde ne gibi konuşmaların, yalvarmaların, ricaların ve ilişkilerin yer aldığını tahmin edebilirsin. Yaşlı başlı iki polisin aileleri ve arkadaşlarına karşı utancını ve hem sosyal hem ekonomik sıkıntıyı düşünebilirsin."

"Haklısın; sanırım Buca İlçe İdare Kurulu, iki polisin yargılanmasına gerek olmadığını karar verirken bu zor durumdan bu iki yaşlı başlı insanı kurtarmak niyeti ağır basmıştır. Ama İzmir Bölge İdare Mahkemesi, öyle şey olur mu, bunların yargılanması gerek, diye ısrar etmiş. Dosya 2. Ağır Ceza Mahkemesi'ne gitmiş."

"Yani, Bölge İdare Mahkemesi neler olup bittiğini anladı ve 'Yemezler!' dedi."

"Evet, amiyane bir tabir, ama öyle dedi. Yani olaya polislik mesleğinin gözüyle bakmakta ısrar etti."

"Son durum?"

"Son durum şu: İzmir 2. Ağır Ceza Mahkemesi'ndeki son duruşmada, iki polis suçlu bulundu. Tecavüzden 7 yıl hapis cezasına mahkûm edilen iki polisin cezası, suçları görevde ve kendi muhafazaları altındaki bir kadına karşı işlediklerinden, bir kat artırılarak 14 yıla çıkarıldı. Duruşmalardaki iyi halleri göz önünde bulundurularak cezaları 11'er yıl 8'er ay ağır hapse düşürüldü. İki sanık polis tutuklanarak cezaevine gönderildi."

"Yani zafer polisin 'meslek gözü'nün zaferi oldu."

"Evet, bu, polis adaylarına ve genç polislere çok önemli bir mesaj vermektedir."

"Gerçekten ne kadar güven verici bir duygu Bölge İdare Mahkemesi'nin bu sürecin içinde bulunması. Peki ya böyle bir merci olmasaydı ne olacaktı?"

"İşte Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin bir üyesi olmak herhalde bu yönden önemli," dedim ve iki gazete kesiği daha gösterdim. Bunlardan biri *Milliyet*, 5 Ocak 2002 tarihli kesikti. Türkiye'de polisin yaptığı işkence sonucu erkekliğini yitirdiğini iddia eden bir vatandaşın İçişleri Bakanlığı'nı dava edişini anlatıyordu:

Yedi çocuk babası 51 yaşındaki davacı gördüğü işkence yüzünden erkekliğini yitirdiğini söylüyor. Diyarbakır Devlet Hastanesi ve Dicle Üniversitesi'nde yapılan tahliller sonucunda 12 gün polis nezaretinde kalan bu kişinin erkekliğini tamamen yitirdiği belirleniyor; ayrıca yapılan işkence sonucu artık sol kulağıyla işitemediği de gözleniyor.

Davacı hem polisleri hem de İçişleri Bakanlığı'nı dava ediyor. Bir sonuç alabildi mi, alamadı mı, bilmiyoruz.

Ama benzer bir durumda, iki kez gözaltına alınan, gördüğü işkenceden dolayı erkekliğini kaybeden ve devletten hakkını alamayan 46 yaşındaki A. Ç., AİHM'ye başvuruyor ve orada davayı kazanıyor. Gazete haberi şöyle:

> A.Ç., Avrupa İnsan hakları Mahkemesi'ne para kazanmak için dava açmadığını belirterek, "Bir daha işkence yaşanmaması için davacı oldum" dedi. Gözaltına alındığı sırada aralıklarla işkence gördüğünü ifade eden Ç., 1998 yılında İzmir'de avukatının aracılığıyla müracaatta bulundu. 8 polis tarafından işkenceye maruz kaldığını söyleyen A.Ç., Türkiye'de polislerin beraat etmesi üzerine AİHM'e başvurduğunu belirtti. Gözünün kesinlikle parada olmadığını kaydeden Ç., "Beni gözaltına alan polisler 'Seni erkeklikten edeceğiz' dediler ve dediklerini yaptılar" diye konuştu.
>
> AİHM'in kararıyla ilgili açıklamalarda bulunan Baro Başkanı Zekeriya Aydın, işkencenin uzun dönem ülke gündemini meşgul eden bir konu olduğunu belirterek, "O dönemde yaşanan bu olay Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından değerlendirilerek, ülkemiz tazminata mahkûm edildi. Batman da OHAL bölgesi içindeydi. İşkence dahil ciddi uygulamalar yaşandı. Fakat önemli olan geçmişe takılmak değil, sağlıklı bir gelecek yaratmaktır. Bu noktada son 3 yıldır inanılmaz gelişmelerle ülkede yasal düzeyde de pratik olarak da artık Batman'da işkence refleksi olmaktan çıkmıştır. Sorgu metodu olmaktan çıkmıştır" şeklinde konuştu. *(Vatan,* 29.10.2004)

Arif Bey, "Bir şey dikkatimi çekti: A. Ç., ısrarla para için değil, Türkiye'de insan gibi yaşamaya katkıda bulunmak için dava açtığını belirtiken; Baro Başkanı artık işkencenin geçmişte kalmış

bir uygulama olduğunu ifade ediyor," dedi ve "İşkencenin böyle geçmişte kalmış bir şey olduğuna inanıyor musunuz?" diye sordu.

"Eskisine nazaran daha dikkatli olduklarını sanıyorum. Ama Türk toplumu korku kültüründen değerler kültürüne geçmedikçe, çocuk yetiştirme, eğitim, iş yaşamı, korku kültürü içinde işlerken, devlet, vatandaş ilişkisinin değerler kültürü içinde işleyeceğini düşünemezsin. Bu, binanın çatlağını alçıyla sıvamaya benzer; bir süre sonra o çatlak yine kendini belli edecektir."

"Bu konuyu biraz daha açarak konuşabilir miyiz?"

"Hayır, şimdi konuşamayacağız; hatırla, bunu ikinci söyleşi dizisinde konu edineceğiz!"

"Tamam. Acaba devlet içinde şunu diyecek ve takip edecek bir merci, bir mekanizma var mı? 'İşkence yapan sekiz polisi cezalandırmayan siz yargıçlar, gördüğünüz gibi AİHM sizden farklı düşünüyor! Ne diyorsunuz bu işe? AİHM'yi daha yüksek bir merci olarak kabul ettiğimize göre, biz neyi göremedik de onlar gördü; bunu sorgularım bir. Neden biz göremedik de onlar gördü; ikinci olarak da bunu sorgularım. Bizim eğitimimizde mi, yasalarımızda mı, değerlendirmemizde mi aksayan bir şey var?' Var mı böyle soruları sorup takip edecek bir merci?"

"Arif'ciğim bilmiyorum. İş yaşamında Peter Senge'nin önerdiği 'öğrenen organizasyonlar' kavramı var. Eğer Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu dediklerini yapıyorsa, bizim devletimiz öğrenen devlet özelliğini kazanmış demektir. Sanırım hukuk fakültelerimizde bu sorulara yanıt verebilecek birçok hukukçumuz vardır."

Arif Bey suyundan bir yudum aldı, o zaman benim de canım su istedi. Su eskisi kadar soğuk değildi, ama yine de içmesi güzeldi.

İçtikten sonra Arif Bey'e bir soru sordum! "Bir polis teşkilatının başındasın; polislerden biri işkence suçlamasıyla mahkemeye verilmiş durumda ve mahkeme devam ediyor. Amiri sana bu polisin üstün hizmet ödülüne layık olduğunu öylüyor ve ona üstün hizmet başarısı için teşekkür belgesi verilmesini öneriyor. Verir misin?"

"Neyle suçlanmış, biliyor muyum?"

"İstersen öğrenebilirsin. Öğrenmek ister misin?"

"Tabii, isterim."

"O zaman söyleyeyim. Söz konusu polis Terörle Mücadele Şube Müdürü ve Hatay'ın İskenderun İlçesi'nde, lise öğrencisi iki kıza gözaltında 'coplu tecavüz' ve 'işkence' iddiasıyla yargılanıyor. Mahkemesi halen devam eden bu görevliye sen teşekkür belgesi verir misin?"

"Bu görevli bizim ölçütlerimiz çerçevesinde gerçekten üstün başarıyı hak etmiş olsa bile, mahkeme sonuçlanıncaya kadar bunu bekletirdim."

"Niçin?"

"Bekletirdim, çünkü mahkemenin hem sürecini etkilemek istemezdim, hem de bu sürecin sonunda mahkemenin verdiği karara saygılı olduğumu göstermek isterdim. Çünkü hem mahkeme hem de polis teşkilatı aynı devleti temsil ediyor. Yani benim ödüllendirdiğim birini mahkeme suçlu bulduğu zaman ya ben mahkemeye karşı mahcup olurum ya da yargıçlara haddini bildirmiş durumuna düşerdim. İkisi de devletin imajını vatandaşın gözünde zedeleyen davranışlar."

"İlçe Emniyet Müdürü, yargılanan polise ödül verilmesinin yasal bir sakıncası olmadığını belirterek şöyle konuşmuş:

> "Siz bugün bir iş yaparsınız zarar edersiniz. Yarın başka bir iş yapar kâr edersiniz. Hep zarar edeceksiniz diye bir kural var mı? Suç işleyen suçun cezasını çeker. Bunun cezasını adliye verir. Devlet bu arkadaşı görevden almamış. Göreve devam ettiği sürece başarılı olursa ödül alır, hata yaparsa ceza."
>
> Ama kızlarının 'coplu tecavüze' uğradığını ve işkence gördüğünü ileri süren babalar ise "Bir vahşetin faillerinin cezalandırılmak yerine ödüllendirilmesini kınıyoruz" diye konuştu. *Hürriyet*, 20.07.2000.

"Peki, Doğan Bey siz sorumlu polis müdürü olsaydınız ne yapardınız?"

"Senin gibi düşünürdüm Arif'ciğim."

"Peki, biz mi haklıyız, İlçe Emniyet Müdürü mü?"

"Eğer adaleti ön planda tutan bir bakış tarzı içindeysek, o zaman biz haklıyız, deriz. Ama kendi teşkilatımızın moral bulması,

kendine güvenmesi, yaptıkları işe dört elle sarılmasını adaletin tecellisinden daha önemli buluyorsak, o zaman İlçe Emniyet Müdürü'nün yaptığı doğru deriz."

"Yani, devlet mi önemli, adalet mi gibi bir durum ortaya çıktı!"

"Evet, devletin karşısında zayıf, aciz bir vatandaş olma durumu var; herhalde buna çok hayret etmedin. Yani vatandaşın, hakkını alması ile devletin güçlü görünüşü arasında bir tercih yapılacaksa bu, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde, hep devletin güçlü görünmesi yönünde olmuştur."

"Halbuki devletin var oluş nedeni, vatandaşın hakkını korumak!"

Bu söz üzerine, Zülfü Livaneli'nin yazısını Arif Bey'in önüne koydum.

KEMAL DERVİŞ AYDIN'DAKİ OLAY HAKKINDA NE DÜŞÜNÜYOR?

Haberi dün izlemişsinizdir: Aydın'da polisler, cezaevi yöresindeki evlerde arama yapıyorlar. Girdikleri bir evde yurttaş R.A., "Arama izinlerinin olup olmadığı"nı soruyor. Bunun üzerine polisler R.A.'yı feci şekilde dövüyor ve yurttaşımız kaldırıldığı hastanede ölüyor.

Ben de bu köşeden Devlet Bakanı Sayın Kemal Derviş'e soruyorum: "Bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz?"

Bazı kişilerin, bu soruyu Kemal Derviş'e yöneltmemi haksız bulacaklarını ve konuyu İçişleri Bakanı'na sormam gerektiğini düşüneceklerini biliyorum elbette.

Ama ben özellikle, bile bile ve dikkat çekmek için Kemal Derviş'e soruyorum.

Sadece bununla kalmıyor, Silopi'de kaybolan ve kendilerinden hiçbir haber alınamayan HADEP yöneticilerini de Sayın Derviş'e soruyorum.

Çünkü bu soruların, içinde bulunduğumuz krizle ve Türkiye'nin geleceğiyle yakından ilgisi var.

Çok değerli bir insan olduğunu bildiğim, saygı ve sevgi duyduğum Kemal Derviş, sadece ekonomik göstergelerle ilgilenir ve bu ülkenin "insan" boyutunu unutursa hiçbir şey yapamaz.

Yokuş aşağı gitmeye devam ediyoruz. Ve her geçen gün biraz daha anlaşılıyor ki, içinde bulunduğumuz durumu "ekonomik kriz" sözleriyle açıklamak olanaksız.

Bu, ekonomik bir kriz değildir.

Ekonomideki yangın, hastanın yükselen ateşidir belki ama hastalığın kökü başka yerdedir.

Türkiye bir türlü dünyalı olamıyor.

Olmamakta diretiyor.

Neredeyse dünyaya meydan okuyor.

Ne İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni kabul ediyor, ne Kopenhag Kriterleri'ni.

Ankara; adalet, hukukun üstünlüğü, şeffaflık, kültürel haklar, birey onuru gibi evrensel değerlere karşı amansız bir mücadele veriyor.

Herkesi sindirmek ve korkutmak prensibine dayalı bir düzen bu.

Medyanın yazmadığı şey yok olur sanıyorlar.

İnsanoğlunun vicdanına ve etik kurallara karşı çıkıyorlar.

Yolsuzlukla, soygunla, işkenceyle, insan hakları ihlalleriyle dolu uzun yılların sonunda da koskoca ülke işte bu noktaya geliyor.

Duvara çarpıyor.

Ama Ankara'nın hâlâ anlamadığı bir şey var: Dünya 1970'ler dünyası değil.

Güçlü ülkeler, milyarlarca insanı "tüketici" haline getirmek için, diktatörlüklere değil tam tersine, açık ve şeffaf demokrasilere ihtiyaç duyuyor.

Böylesine saydam bir pazar arayışı içindeler.

Türkiye bu kalıplara uymuyor.

Çoğulcu, katılımcı demokrasiye geçene kadar da başını duvarlara vurmaya devam edecek.

Ne yabancı sermaye gelecek ülkeye, ne de dişe dokunur bir dış destek.

İşte bu yüzden başarılı olmasını yürekten dilediğim Sayın Kemal Derviş'e soruyorum: Aydın'daki olay hakkında ne düşünüyor ve ne yapıyorsunuz?

Çünkü ekonomik programınızın başarısı buna bağlı.

Türkiye er ya da geç dünyayla bütünleşecek: Ama ya aklı ile başaracak bu işi ya da kafasını gözünü yara yara. (*Sabah*, 16.03.2001)

Arif Bey yazıyı okuduktan sonra, "Vatandaş mı, devlet mi tartışmasını yaparken, tam zamanında koydunuz bu yazıyı önüme," dedi.

"Hazırlıklı geldiğimi söylemiştim," dedim.

Gazete kesiği elinde, ayağa kalktı, şöyle biraz gerindi, boş olan eliyle saçını sıvazladı ve "Zülfü Livaneli'nin önemle altını çizdiği kavramlara bir bakın," dedi ve gözü gazetede saymaya başladı:

"1. Türkiye bir türlü dünyalı olamıyor; 2. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi; 3. Kopenhag Kriterleri; 4. Adalet; 5. Hukukun üstünlüğü; 6. Şeffaflık; 7. Kültürel haklar; 8. Birey onuru; 9. Evrensel değerler; 10. Vicdan; 11. Etik kurallar; 12. Açık ve şeffaf demokrasi; 13. Saydam pazar arayışı; 14. Çoğulcu, katılımcı demokrasi; 15. Ekonomik programın başarısı ve ülkenin insan boyutu."

"Arif Bey," dedim, "bunların her biri teker teker ele alınıp tartışılmaya değer. Örneğin, ne demek 'dünyalı olmak?' Bunu tartışmaya açtığında yazarın uygar çağdaş dünya ile uygarlaşmamış ve çağdaşlaşmamış dünyaları birbirinden ayırdığını göreceksin.

"O zaman karşına, 'uygarlıktan ne anlıyorsun; uygar olan ve olmayan arasında ne gibi ayırt edici özellikler var; çağdaş olmayanlar da bu dünyada yaşadığına göre, neden onlara dünyalı değil gözüyle bakılıyor, gibi bir dizi soru akla gelebilir.

"İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi temelde hangi insanı ölçüt olarak alıyor? Alman, İngiliz, Fransız, Brezilyalı, Yunan ya da Türk olmanın ötesinde insan olmanın anlamı ne? Tabii bu soru, kaç tür insan tanımı var, sorusunu da akla getiriyor.

"Kopenhag Kriterleri hangi insan tanımını temel almaktadır? Bunun gibi her bir kavramı ele alıp inceleyebiliriz. Ve bunu yapmaya kalktığımız zaman ikinci kitabın alanına girmiş ve orada yapacağımız tartışmayı başlatmış oluruz.

"Gel seninle biraz Arnavutköy'e doğru yürüyelim. Yalnız ikaz etmedi deme, İstanbul'un bu güzide semtinde kaldırımlarda hiçbir işareti olmayan, dizinin hizasına gelen çukurlar var, gözünü iyi aç!"

Boşalan pet su şişelerini çöpe attık ve Bebek Parkı'ndan yol kenarındaki kaldırımlara doğru yürümeye başladık. Mısırcı, acaba kendisine doğru gelir mısır alır mıyız umuduyla bir süre bize bakmaya devam etti.

7
Yargıda Eşitlik

Cağaloğlu yönünden yürüyerek Kapalıçarşı'ya girdik. Temmuz sıcağında Çarşı'nın içinin hoş bir serinliği vardı. Beyazıt kapısından çıktıktan sonra Sahaflar Çarşısı'na girdik. Sahaflar Çarşısı'nda Elif Kitabevi'nin önünde durduk, içeri girdik, buyurun, diyen kişiye, şöyle bir bakıyoruz, dedik ve dışarı çıktık.

Elif Kitabevi, bir kitabımda(*) sözünü ettiğim Yakup Bey'le tanıştığım dükkândı. Arif Bey'le hiçbir şey söylemeden, bilen bir yüz ifadesiyle birbirimize gülümsedik.

Beyazıt Camisi'nin önündeki çınarların altına konmuş gölgedeki masalardan birine oturduk. Hemen yanımızdaki büfenin yarısında döner ve kokoreç, diğer yarısında da çay, kahve yapıyorlardı. İlerde çınarın büyük gövdesinin dibindeki buzdolabında da soğuk meşrubatlar vardı. Masalarda esnaf, turist, öğrenci gibi değişik görünümlü insanlar oturuyordu. Garson hayatından bezmiş bir yüz ifadesiyle diğer garson arkadaşlarıyla konuşuyordu. Bir şey isteyen sesleniyor, o da getiriyordu. Yabancılar burada garsonun dikkatini nasıl çekiyor, içilecek ve yenecek nelerin olduğunu nasıl anlıyor, nasıl ısmarlayabiliyordu merak ettim; ama üzerine düşüp öğrenmek istemedim.

Aklımdan geçenleri Arif Bey'le paylaştım, "Yani mış gibi bir merak," dedi.

"Yoo, gerçekten de merak ettim, sen de mış gibiyi çok abarttın!" dedim, gülüştük.

(*) Doğan Cüceloğlu, *İyi Düşün Doğru Karar Ver*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Garson lütfedip yanımıza gelince ben ayran istedim, Arif Bey açık çay.

Çınar ağaçlarının etraflarını kare oluşturacak şekilde yüksekliği yetmiş seksen santim olan bir tuğla duvarla çevirmişler ve içini toprakla doldurmuşlar. Bize yakın çınarın altmdaki duvarın üstünde bir kedi gölgeye yatmış, uykunun tadını çıkarıyordu.

Çantamı masanın üzerinden alıp boş sandalyeye koydum. Ayran ve çay geldi. Arif Bey'e bugünün konusunun 'adamına göre muamele' olduğunu söyledim ve ilk gazete kesiğini çıkardım.

Gazeteci yazar Ahmet Hakan, bu yazının amacı, bir ilkesizliği ve ikiyüzlülüğü teşhir etmektir, diyor ve şu olayı anlatıyordu:

> Kadir Has Üniversitesi Cibali Kampusu'na 'basına açık' bir törene *Yeni Şafak* ve *Yeni Asya* gazetelerinde çalışan başörtülü iki kadın gazeteci katılmak ister, ama üniversite yetkilileri, iki kadın gazeteciyi başları örtülü diye içeri almazlar ve kadın gazeteciler yakışıksız biçimde üniversiteden kapı dışarı edilir.
>
> Üniversiteye başı örtülü girilmemesi ilke kararıydı.
>
> Ne var ki, daha bu 'gazetecileri kovma' olayı sıcaklığını korurken, Kadir Has Üniversitesi'nin yine Cibali Kampusu'nda bu kez bir fakültenin açılış töreni yapılır. Törenin onur konuğu Başbakan Erdoğan ve eşi Emine Erdoğan'dır.
>
> Tıpkı o gazeteci kadınlar gibi başını örten Emine Erdoğan, üniversitedeki törene hiçbir engelle karşılaşmadan girebilir.
>
> Hatta Emine Hanım dışında en az altı başörtülü kadın da Cibali Kampusu'nun konukları arasında yer alabilmiştir.
>
> Kadm gazetecileri kovan üniversite yetkilileri, gazetecilerin olayla ilgili olarak, 'Bir tavır değişikliği mi var?' şeklindeki sorularını, 'Şu anda çok meşgulüz, sonra görüşelim' filan diyerek geçiştirirler.
>
> Ne diyebilirlerdi ki?
>
> 'İktidarın gücü ilkenin gücünü yener' mi diyeceklerdi? (*Hürriyet*, 28.03.2005)

Yazıyı okuduktan sonra Arif Bey, "Zor durum," dedi.

"Sence üniversitenin ne yapması gerekirdi?"

"Bu türban konusunu tartışmaya mı açıyoruz şimdi Doğan Bey?" diye sordu.

"Hayır, türban konusunu tartışmaya açmak istemiyorum; kesinlikle o konunun kendisini tartışmak değil amacım; ama merak ediyorum, Ahmet Hakan o üniversitenin rektörü olsa acaba ne yapardı? Ahmet Hakan'a soramayacağıma göre elimin altında sen varsın, sana soruyorum: Üniversitenin rektörü olsaydın ne yapardın?"

"Ben üniversitenin rektörü olsaydım, fakültenin açılışına o fakültenin kapsamı içine giren bilim dallarındaki bilim adamlarını çağırmaya özen gösterirdim; siyasi kimlikte insanları çağırmamaya dikkat ederdim."

"Niçin?"

"Doğru olan odur da onun için!"

"Ama bunun türbanla hiç alakası yok!"

"Biliyorum. Türban konusunda ise üniversite rektörü olarak tüm üniversite öğretim üyelerini toplar ve türban konusunun yasal, sosyal, teolojik ve etik yönlerini tartışırdım. Bu tartışmanın sonucunda ortaya çıkan anlayışın üniversitenin uyması gereken temel yasalarla uygunluk içinde olmasına rektör olarak özellikle ve titizlikle dikkat ederdim. Daha sonra üniversite camiası olarak hepimizin üzerinde buluştuğu anlayışla tutarlı davranmaya özen gösterirdim."

"Yani tutarsız davranmazdın?"

"Tutarsızlık üniversitenin haysiyeti ile oynamak olurdu. Üniversitenin kişisel bütünlüğüne –belki de burada üniversitenin kurumsal bütünlüğü demek daha doğru olur– toz kondurmamaya özen gösterirdim."

"Ya üniversitenin kurucusu olan güçlü kişi, hükümet üyelerini fakültenin açılış törenine çağırmakta ısrarlı olursa?"

"O zaman kendisinin de katılmış olduğu daha önceki toplantıları ve alınan kararları hatırlatır ve üniversitenin kurumsal kimliğinin zedeleneceğini ona anlatırdım."

"Bütün söylediklerine rağmen hükümet üyelerini çağırmakta ısrar ederse?"

"O zaman kendisine yeni bir rektör arardı."

"Yani istifa edersin?"

"Evet, istifa eder, ayrılırdım."

"Neden? O kendi kurduğu, kendi adını verdiği üniversitenin onuru konusunda senden farklı düşünüyorsa, onun anlayışına göre senin üniversiteyi yönetmeni beklemesi normal değil mi?"

"Eğer derebeylik zamanında olsaydık ve onun derebeyi olup ali kıran baş kesen olduğunun bilincinde rektörlüğü kabul etmiş olsaydım, o zaman normal olurdu. Ama yasalar ve yönetmeliklerle yönetilen çağdaş bir üniversitede normal olamaz. O zaman 'mış gibi bir çağdaş üniversite' olur."

"Ve sen rektörü olduğun bir üniversitenin mış gibi bir üniversite olmasını istemezdin!"

"Hem istemezdim, hem de izin vermezdim!"

Arif Bey'in önüne bir yazı koydum ve "Peki, buna ne dersin?" diye sordum.

Hasan Pulur'un 'Bu kadarına da pes!' başlıklı yazısını okumaya başladı.

> Bu kadarına da pes!
>
> Başka bir laf edemeyeceğimiz için **"pes!"** demekle yetineceğiz.
>
> İzmir **"9 Eylül Üniversitesi"**nde rektör adayları için seçim yapılıyor, bir aday 449, ikinci aday 389, üçüncü aday da 142 oy alıyor...
>
> Rektörlük, yasa gereği YÖK'e 6 aday göndereceği için seçimde birer oy alan üç kişiyi de ekleyerek altıyı tamamlıyor.
>
> Yasa gereği YÖK, bu altı adaydan üçünü eleyerek, üçünü Cumhurbaşkanı'na gönderecek, Cumhurbaşkanı da üç adaydan birini rektör seçecek...
>
> YÖK ne yapıyor?
>
> En yüksek oyu alan iki adayı eliyor, üçüncü adaya, birer oy alan iki adayı da ekleyerek, üç kişilik listeyi tamamlıyor...
>
> Yani Cumhurbaşkanı'na diyor ki:
>
> "İşte bu üç adaydan birini seçin!"
>
> "9 Eylül Üniversitesi" öğretim üyelerine de nanik yapıyor
>
> "Siz kimi isterseniz seçin, ben istediğimi Cumhurbaşkanı'na seçtiririm!"

İşte buna, başka şey diyemeyeceğimiz için **"pes!"** diyoruz.

Biri 449 oy almış, biri 389 oy almış, iki adayı yok say, muhtemelen kendi kendilerine oy vermiş, birer oy alanları rektör adayı yap!

Yıllarca yök için yazılmadık şey kalmadı, ama kimse kılına dokunamadı.

Ama bu gidişle YÖK, kendi ipini kendi çekecek...

Bu yapılanı, akıl ve vicdan sahibi kimse kabul edemez...

Sayın Cumhurbaşkanı bu **"emr-i vaki"**yi kabul etmemelidir; ama nasıl?

Çözümü kendileri ve danışmanları bulacaktır.

Bu böyle olmaz!

Size geçmişten bir olay anlatacağız, belki hatırlarsınız...

1940'lı yıllarda Hitler'in zulmünden kaçan Alman vatandaşı Yahudi bilim adamlarını Türkiye kabul eder, üniversitelerin kapılarını açar.

Bunlardan biri de Ankara Hukuk Fakültesi'nde Ticaret Hukuku okutan **Ernst Hirsch**'tir. 1945 ders yılında hoca sınav yapar, sonuçları dekanlığa verir. Biraz sonra dekan, koşarak bembeyaz bir yüzle Hirsch'in odasına gelir, elinde bir sınav kâğıdı, **"Bu olamaz, bu olamaz!"** demektedir.

Nedir olamayacak olan?

Hoca Başbakan'ın oğluna **"geçmez"** not vermiştir, öğrencinin, kim olduğunu da bilmemektedir, hem bilse bile bu neyi değiştirir ki?

Dekanın bütün ısrarına rağmen, notunu değiştirmez.

Birkaç ay sonra, Başbakan bir vesileyle Hukuk Fakültesi'ne gelir, Prof. Hirsch'i görünce yanına yaklaşır, şöyle der:

"Çok teşekkür ederim, sayın profesör! Oğluma ne yapması gerektiğini nihayet siz gösterdiniz. Sonbahardaki sınavda sizi hayal kırıklığına uğratmayacağından emin olabilirsiniz."

Ha o günkü dekan, ha bugünkü YÖK, aynı kafa!

Ama Türkiye'de, o tarihte Şükrü Saracoğlu gibi bir Başbakan vardı...

İleride bugünleri yazacak olanlar "O tarihte Türkiye'de Ahmet Necdet Sezer gibi bir Cumhurbaşkanı vardı!" demelidirler...

O günkü dekan kimmiş, diye hiç merak edeniniz var mı?

Sanmıyoruz!

İleride de kimse "YÖK'ün bu kararının altında kimlerin imzası var?" diye de merak etmeyecek... (*Milliyet*, 13.07.2000)

Arif Bey yazıyı okuduktan sonra, "Bayılıyorum şu Hasan Pulur'a," dedi ve ekledi, "Doğan Bey, gördüğünüz gibi güçlünün önünde el pençe divan duracak çok üniversite yöneticisi bulabilirsiniz benim ülkemde, üniversite öğretim üyeleri ve yöneticileri de dahil."

Bir süre sustuktan sonra, "Güçlünün önünde boyun eğmek herhalde evrensel bir insan özelliği," dedi ve sustu.

Yan masada, oldukça açık giyimli, beyaz tenli, siyah saçlı iki kadın sıcaktan bunalmış bir vaziyette ellerindeki kâğıdı yelpaze olarak kullanıyor, biraz serinlemeye çalışıyorlardı. Geri planda dini kasetler satan bir işportacının çaldığı Arapça ilahiler kulağa geliyordu.

Benim ayranım bitmişti. Ayran hoşuma gitmişti, bir tane daha söyledim. Arif Bey su istedi.

Hmcal Uluç'un *Sabah*, 8 Şubat 2005 tarihli kısa bir yazısını çıkardım, okuduk:

Bir vatandaş işsiz kalmasından Başbakan Recep Tayip Erdoğan'ı sorumlu tutmuş, bir mektup yazıp tehdit etmiş. Adamı anında tutuklayıp cezaevine yollamışlar.

Diğer yandan bir gazeteci devamlı tehditler alıyor, tehditler ciddi boyutlara gelince polise başvuruyor, ama polis kılını kıpırdatmıyor.

Hmcal Uluç, 'neden?' diye soruyor. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre her Türk eşit; değil mi?

Arif Bey, "Her Türk, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre tabii ki eşit, ama Hıncal Uluç'un tüm Türk vatandaşlarının bildiği bir gerçeği herhalde öğrenme zamanı geldi," dedi.

"Nedir o?" diye sordum.

"Güçlü olanlar daha da eşit!" dedi.

O sırada suyumuz ve ayranımız geldi.

Çantamdan Melih Aşık'ın "Açık Pencere" köşesinde yazdığı kısa bir yazıyı çıkardım. Bu yazıda anlatıldığına göre, Eylül 2001

döneminde rozet takan milletvekili sayısı azalmış. Bir gazeteci, bir milletvekiline neden rozet takmadığını sorunca şu yanıtı almış:

> "Halk bizi yakalarsa ne yapacak, sen de biliyorsun ben de biliyorum... O yüzden yakayı ele vermemeye çalışıyorum. Ama merak etme rozet yaka cebimde, yolda trafik polisi çevirirse ya da devlet kurumlarında işim olursa hemen takıyorum..." (*Milliyet*, 26.09.2001)

Arif Bey, "Toplum yaşamında güçlüye hizmet var, saygı var, güçsüze yok. O nedenle milletvekilinin yaptığı çok doğal bir davranış," dedi.

"Bizim insanımız için öyle," dedim ve yanımda getirdiğim *Miliyet*, 18 Mart 2004 tarihli gazete kesiğini masanın üstüne koydum. Bu yazısında Çetin Altan önce toplumdaki mertebeleri tanıtıyor:

> (...)
> Biribirinden değişik, boy boy çeşitli zirveleri olan garip bir piramidin; tepelerinde oturanlar, tepeye yakın yerlerinde oturanlar ve eteklerinde dökülüp kalmış olanlar...
> Devletlu, izzetlu, haşmetlu padişahımız efendimiz hazretleri...
> Vezir-i Azam Bıyıklı Ali Paşa hazretleri...
> Kırkanahtarlı Şeyh Mustafa Efendi hazretleri...
> Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Cevat Paşa hazretleri...
> Bahriye Nazırı İhsan Beyefendi hazretleri...
> Vali Muhittin Beyefendi...
> Beyefendi...
> Bey...
> (...)

Daha sonra çocukluk anılarında insanların kızdıkları zaman söylediklerini anımsıyor;

> (...)
> — Kaç paralık adam, bırak yahu...
> — ...
> — Ciğeri on para etmeyen biri...

— ...
— Ne olacak ayak takımı işte...
(...)

"Arif Bey, bu söylenenlerden öyle anlaşılıyor ki, kişinin değeri ancak mevkisi kadar var. Mevkiin yoksa sen adam yerine dahi konmaya layık değilsin. O nedenle anneler, babalar çocuklarının yüksek mevkilere geçmesini isterler. Çocukları yüksek mevki edinmezse adam yerine konmayacaklarından korkarlar.

Gençliğimde de, polisle, otobüs biletçisiyle, gar şefiyle çıkan tartışmalarda, sık sık hep aynı soru çınlardı:

— Ben kimim biliyor musun?

Rahmetli babam da, "önde gelenlerden" biri olmamı çok isterdi; müsteşar, büyükelçi, genel müdür falan gibi...

Kendisinin dilediği rotadan çok çabuk ayrıldığımı görünce; benim, işi serseriliğe vurduğuma inanmıştı, darılmıştı bana. Kendisinin ölüm yatağında barıştık...

"Evet Arif Bey, insan ancak sahip olduğu mevki, sahip olduğu ev, sahip olduğu araba kadar değerli ise, o zaman çok şeye sahip olan daha değerli demektir. Sahip olan olmayanı adam yerine koymaz. O nedenle başkalarını adam yerine koymadığın zaman güçlü biri sanılma olasılığın yüksektir."

Şark insanının en büyük özlemi, sanırım "adam yerine konmak, önemsenmek, ayrıcalıklı" olmak...

Bağdat Caddesi kaldırımlarında cep telefonuyla yürüyen genç kızın, kimseyi umursamaz görünen ciddi tavrı da bundan; Nişantaşı'ndaki pasajlardan birinde, genç bir hanımın rahat geçmesi için elinle açık tuttuğun kapıdan yürüyüp giderken, bir "mersi" dememesi de bundan...

Başkalarını adam yerine koymadığın ölçüde, "kişilik sahibi olursun" koşullanmaları, feodalizmin...

Göz alıcı bir araba sahibi olma, pahalı lokallerde sık sık görünme, havalı yürüme tablolarında da, "ayrıcalıklı olma" dürtüsünün etkisi yok mu?

Bombalı, saldırılı, kanlı şiddet eylemlerinde; gizli örgütlenmeleri de belki, silik çevrelerden gelme bazı gençlerdeki böyle bir dürtü; "ayrıcalıklı bir lider, ayrıcalıklı bir kahraman" olma dürtüsü kurguluyor; kim bilir?...

Yoksa "canlı bomba" olarak parçalanıp gitmek, akıl karı bir iş mi?

Zenginlik gösterileriyle ayrıcalıklı olmak...

Ölüm pahasına bir kahramanlıkla ayrıcalıklı olmak...

"Şu marka ceketi giyerseniz fark edilirsiniz" reklamları, birincileri körüklüyor; bazı bilinmez çevreler de, ikincileri...

"Doğan Bey, beğenilmek, adam yerine konmak istemek, Doğu insanına ait bir özellik mi?"

"Hayır, bunlar evrensel insan gereksinmeleri."

"O zaman niye kendi insanımızı ve toplumumuzu yeriyoruz?"

"Çünkü gelişimini sağlıklı yapan çağdaş insan aile ortamında, okul ortamında, günlük yaşam içinde bu gereksinmelerini doğal olarak karşılar. Artık kendisinin başkalarının gözünde değil, kendi gözünde bir değeri olması gerektiğini bilir."

"Yani kişinin gerçek değeri, kendi gözündeki değeridir."

"Tabii. İnsan aynada gözlerinin içine baktığı zaman, o gözleri aldatmak mümkün değil. Herkes, hakkında ne derse desin, aynada sana bakan gözler senin gerçek değerini bilir."

"Peki, kişinin gözleri nasıl bilir?"

"Tabii, aslında bilen kişinin canıdır, özüdür; göz sadece özü yansıtır."

"Tamam, o zaman kişinin özü nasıl bilir, diye sorayım."

"Canın, özün kullandığı kendine özgü ölçütler var. Bak Çetin Altan yazıyı nasıl bitirmiş:"

"Varlıklı olma" yanında, bir de insanlığın ortak bahçelerinde "var olma" hiyerarşisi var; kendi yerel koşullanmaları içinde "sıra dışı" olmayı çok aşan...

Nasıl ki "hayattan yararlanma" yanında, bir de "hayatı hak etme" kriterleri var...

Torunların diliyle "çok da entel takılmayalım" ama; ne yapmalı ki, tek pencereli değil insanlığın yaşam serüveni...

Sanmıyorum ki ne Arşimed, ne Marlowe, tartıştıkları kişilere: Ben kimim biliyor musun, diye sormuş olsunlar...

Herhalde yaşarlarken, Şark'a özgü "adam yerine konma" özleminde de değillerdi; ama binlerce, yüzlerce yıldan bu yana, hiç unutulmadılar...

İkimiz de susmak gereksinimi duyduk ve bir süre hiç konuşmadık.

Çınar altında uyuyan kedi tembel tembel gözlerini açtı, etrafı kokladı, ayağa kalktı ve dönerciye doğru yürümeye başladı. Sırt çantalı genç bir erkek turistle, sarışın, saçları kıvır kıvır ve ince kumaştan etekliğinin altından iç giysisi görünen kız arkadaşı yanımızdan geçti. Başı örtülü bir kasabalı kadın ile dokuz-on yaşlarındaki oğlu ve dört günlük sakalı kesilmemiş elli yaşlarından daha fazla gösteren esnaf kılıklı kocası kendilerine masa beğenmeye çalışıyorlardı. Oğlan çocuğunun gözü turist kızdaydı, annesi bunu fark edince oğlunu elinden çekti.

Ne kadar zengin insan manzaraları vardı yöremde. İçimden buraya daha sık geleyim diye düşündüm.

Arif Bey gözleriyle hâlâ kediyi takip ediyordu.

"Doğan Hızlan'ı tanır mısın?" diye sordum.

"Evet, Türkiye'deki kitapseverlerin yakından tanıdığı yazar ve yorumcu, değil mi?"

"Evet, evet. Doğan Hızlan, Çetin Altan'ın anlattıklarıyla ilgili bir yazı yazmış," dedim *Hürriyet*, 19 Mart 2004 tarihli gazete kesiğini Arif Bey'e gösterdim.

Doğan Hızlan konunun önemini belirttikten sonra kendi gözlemlerini de paylaşmış:

(...)

Gerçekten de hepimiz adam yerine konmak için, başkalarından konumumuzla -zekâmızla, bilgimizle değil- farklı olduğumuzu ispat çabasının içinde debeleniriz. Kuyrukta bir kişinin önüne geçmek, lokantada garsonun beş dakika önce bize hizmet etmesini sağ-

lamak için, hep aynı ürpertici (!), korkutucu (!) soruyu yöneltiriz: "Benim kim olduğumu biliyor musun?"

Benim bir sanatçı arkadaşım, vapurda başına gelen bir olayı anlattı.

Vapurda bir adam yer tutmuş, arkadaşım oturmak istemiş ve arkasından o meşum sorunun geleceğini tahmin edince erken davranıp adama "Benim kim olduğumu biliyor musun?" diye sormuş, adam önemli bir kişiyle karşılaşacağını umarken, arkadaşım, "Ben bir hiçim!" demiş. Adamcağızın da cakası bozulmuş, çekip gitmiş. Herhalde önemsiz kişilerle muhatap olmayayım, diye.

(...)

Doğan Hızlan soruyor: "Neden zihinsel, sanatsal, bilimsel kimliğimizin alçakgönüllülüğünü yaşayacağımıza, hep bir kimlik ispatının zavallılığında yaşarız?"

"Çok önemli bir soru," dedi Arif Bey.

"Arif'ciğim," dedim, "Kişinin zihinsel kimliği varsa ve bu kimlikten emin ve bu kimlikle barışıksa, 'diğerleri beni nasıl görecek' konusunda pek bir tedirginliği kalmaz. Aynı şey sanatsal ve bilimsel kimlik için de geçerli. Ya bu kimliklerin gelişmesine fırsat verilmemişse ve tüm toplum seni mevkiin, makamın ve sahip olduklarınla 'adam yerine koyuyor' ise. O zaman yaşamın dinamikleri değişir."

Doğan Hızlan diyor ki;

(...)

Başkalarını adam yerine koymanın bir zafiyet sanıldığı anlayışımızı inkâr etmeyelim.

Yıllar önce, bir pazar sabahı bir kuruma uğradım, çalışan iki hanıma da günaydın, dedim. Cevap yok, duymadılar diye tekrarladım, gene ses yok. Anladım ki bir pazar sabahı, günaydın demenin altında bir başka maksadın yattığı kanısındaydılar.

Neden erkek kız, hepimiz çok ciddi yürürüz, sanki sürekli bizi bir kamera izliyor gibi neden doğal olamayız.

SİZE biri, "Ben kimim biliyor musun?" diye sorduğunda, gülerek biliyorum deyin ve ondan uzaklaşın.

Bir süre sustuktan sonra Arif Bey, yeni bir şey keşfetmiş olan bir insanın gözlerindeki pırıltıyla, "Doğan Bey," dedi, "sizin ilk kitabınızın ismi aklıma geliyor: *İnsan İnsana*. Aslında bundan söz ediyoruz, değil mi?"

"Arif'ciğim dediğini biraz açar mısın? Tam anlayamadım."

"Bu kitabın başlığı bana iki şey hatırlatıyor; bir, kendin insan olacaksın, yani insan olmanın gerektirdiği gelişimi tamamlayacak ve olgun bir insan olacaksın. Bu ilk adım. Bu adımı gerçekleştirmeden kendine saygı duyamazsın. Kendine saygısı olmayan insan ikinci adımı gerçekleştiremez."

"İkinci adımı henüz söylemedin!"

"İkinci adım karşındakini kendin gibi saygıdeğer bir insan olarak görecek ve kendine duyduğun saygının aynısını karşındakine de göstereceksin. Ancak o zaman insan insana bir aile, insan insana bir komşuluk, insan insana bir toplumsal yaşam oluşabilir.

"Şimdi aklıma gelen temel soru şu: Hangi koşullarda insan olgunlaşarak kendine saygı duyar hale geliyor?"

"Bir başka ifadeyle, hangi koşullarda insan olgunlaşamıyor ve kendine saygıyı geliştiremiyor? Diğer söyleşilerimizde bu soruların yanıtlarını arayacağız."

"Bu sorunun yanıtlarını bulmanın çok önemli olduğunu gittikçe daha iyi anlıyorum."

"İlk adım o; yani soruların ne olduğunu ve ne kadar önemli olduğunu kavramak. Aksi halde bu yaptığımız gözlemlerin bilimsel bir değeri olmaz."

Arif Bey'e tuvalete gideceğimi söyleyerek Kapalıçarşı'nın girişinin yakınındaki tuvalete gittim. İçeri girdim ve tuvalete doğru yürürken kasadaki genç, "Mister, money, pay!" dedi, döndüm baktım, beni turist sanmıştı.

"Sonra ödemiyor muyuz?" dedim.

"Tamam, tamam, mesele yok," dedi.

Çıkarken gence, "Turistler vermeyi unutuyorlar mı?" dedim.

Cevap bile vermedi.

Masaya döndüğümde Arif Bey ayran, ben su istedim.

Tuvaletteki gencin davranışı üzerinde düşündüm, beni daha

önce tanısaydı hem girerken para istemezdi, hem de sorduğum soruya beni adam yerine koyarak cevap verirdi.

Adamına göre muamele o kadar yaygın ki, insanlar birbirlerine, "Merak etme orada tanıdığımız var, işimizi yaptırırız," diyebiliyorlar. Tanıdık, bildik olmak da ayrı bir güç kaynağı.

Fatih Altaylı'nın televizyonda Başbakanla yaptığı bir programda Başbakan, "Benden gazeteci gibi randevu alıp gelen, başka işler için konuşanlar, aracılık yapanlar var," demiş. Can Dündar bu programı seyretmiş olmalı, "Basın adına utanç verici sahneler" başlıklı bir yazısını bu konuya ayırmış.

Bir gazete yöneticisi... Her gün Başbakanlığı arıyor.
"Bizimkine bir randevu ayarlamamız lazım..."
"Bizimki" dediği patronu...
Verilmiyor randevu...
Çünkü niyet biliniyor:
"Bizimki", bir televizyon kanalını ucuza kapatmak istiyor. Randevuyu koparamaymca, "genç işadamı" kılığında Başbakan'ın yurtdışı gezisine yazdırıyor adını...
Uçak kalkar kalkmaz, "Kemerleri çözün" anonsunu bile beklemeden Başbakan'ın bulunduğu ön sıraya koşuyor.
Başbakan atlatıyor.
Bir süre sonra "Bizimki"nin yöneticisi de geliyor.
Kuşatma o kadar yoğun ki, danışmanları Başbakan'a not iletiyorlar; "Tehlike arka koltukta" diye...
"Bizimki" sonunda söylüyor talebini:
"Biz sizi zor günde destekledik, şimdi siz de bize destek vermek zorundasınız."
Ve Başbakan'ın uçağı iner inmez ilk uçakla Türkiye'ye dönüyor. Onun için "resmi gezi" bitmiş oluyor.

Bir başka sahne:
Gazetenin Ankara temsilcisi Başbakan'dan randevu alıyor.
Gündeme ilişkin sorular soracak sanarak veriyorlar.
Temsilci, makama girip önünü ilikliyor ve
"Emirlerinizi bekliyorum Sayın Başbakanım" diyor.
Başbakan da yanındakiler de şaşkın...

Temsilci hiçbir soru sormuyor. Koltuğa oturur oturmaz

"Patronum telefonuna çıkmadığınız için çok üzgün" diyor ve ekliyor:

"Lütfen şuradan benim yanımdan bir arasanız da görüşseniz."

Bir muhabir...

Gazetenin temsilcisi Başbakan'dan kendisi için randevu almasını istemiş, "Mazeret dinlemem" demiş.

Neredeyse yalvarıyor.

"İmkân yok" diyorlar, gözleri doluyor.

Bunun üzerine herkes üzülüyor, randevu ayarlanıyor.

Ve temsilci, Türkiye'de iş yapmaya çalışan bir yabancıyla birlikte geliyor randevuya...

Ayrıcalıklı muamele istiyor.

Erdoğan, Fatih Altaylı'ya "Benden gazeteci gibi randevu alıp gelen, başka işler için konuşanlar, aracılık yapanlar var" deyince onlardan birkaç örnek yazmak istedim.

Daha neler neler var:

"Başbakan beni heyette görmezse merak ediyor" diye hava atan muhabirler...

Bir asansör karşılaşmasından demeç uyduran temsilciler... İsim vermek istemiyorum. Çünkü virüs, isimleri aşmış bütün meslеğe bulaşmış durumda...

Başbakan'ın "basın barikatı" biraz da bu yüzden...

Tabii güvenilirlik anketlerindeki "medya tahribatı" da...

Bu manzara "Gazeteciyim" diyen herkesi utandırmalı...

Ve bu rezalete acilen bir çare bulunmalı... *Milliyet*, 05.04.2005.

"İstediğimiz kadar kızabiliriz, ama güçlü olanın, tanıdık bildik olanın, yakını olanın işinin görüldüğü, diğerlerinin görülmediği sürece insanlar bu tür davranışlarda bulunacaklardır," dedim.

Arif Bey, "Ama bu tür davranışları yapanları basın haber yapıyor," dedi.

"Arif'ciğim, ben gerçekten neye hayret ederdim, biliyor musun?"

"Neye Doğan Bey?"

"Türkiye'de basının bu durumundan farklı oluşuna hayret ederdim! Eğer farklı olsaydı!"

"Niçin? Niçin hayret ederdiniz Doğan Bey?"

"Çünkü yaşam holografiktir de onun için!"

"Ne demek bu?"

"Bir şeyin 'holografik' olması demek, bütünün, parçanın özelliklerini yansıttığı gibi, parçanın da bütünün özelliklerini yansıtması demektir."

"Bir örnek verebilir misiniz?"

"Tabii. Bir insan tanıyorsun, bakıyorsun adamın karı koca ilişkisi mış gibi, çocuklarına yaptığı babalık mış gibi, mesleğini icra edişi mış gibi. Ve sana gelip diyor ki, 'dostluğumuza güvenebilirsin, bizimki gerçek dostluk!' Bu adamın dostluğunun da mış gibi olmasını beklersin, değil mi?"

"Mış gibi olmazsa hayret ederim! Şimdi anlıyorum basınla ilgili söylediğinizi."

"Tüm toplum, kurumlarıyla mış gibi bir toplum özelliği gösterirken, basının gerçek bir basın gibi çalışmasını bekleyemezsin. Yaşamın holografik olma ilkesine aykırı düşer."

"Basının mış gibi olması gerçekten çok yazık ve Türkiye'nin geleceği bakımından tehlikeli."

"Aynı kanaatteyim," dedim ve Melih Aşık'ın *Milliyet*, gazetesinde çıkan 1-2 ve 8 Şubat 2005 tarihli üç yazısını birlikte gözden geçirmek üzere masaya koydum.

İlk yazıda, yargıç adayı bir hukuk mezunu yaşadıklarını anlatıyor:

MÜLAKAT KUŞKUSU -1

"Bakanlık, yazılı sınavı kazanan 500 kişiden 400'ünün mülakat sonucu işe başlatılacağını açıklamıştı. Ama sonradan aralarında benim de bulunduğum 80 kişinin mülakatta kaybettiği bildirildi. 320 kişi alındı. Bana önce memleketim ve mezhebim soruldu; Tunceli ve Alevi deyince jüri üyelerinin suratlarını görmeliydiniz. Nitekim arkadan hepsini doğru yanıtlamama rağmen birbirinden kazık

sorular geldi. Benim gibi Alevi olan bir bayan aday vardı. Yazılıyı üçüncülükle kazanmasına karşın o da mülakatta kaybetti. Nisan ayında yeni bir sınav düzenleyeceklermiş. Anlaşılıyor ki, bu sınavda kazanamayan kendi adamlarına yeni bir şans verecekler. Ülke işte bu zihniyetle yönetiliyor."

"Mülakat kuşkusu –2" başlıklı ertesi günkü yazısında Melih Aşık şunları söylüyor:

Hukuk mezunu genç okurumuz, yargıçlık sınavına girmiş, yazılıyı kazanmış, mülakat sonucu işe 400 kişi alınacağı halde 320 kişinin alınmasında bir usulsüzlük görmüş, kendisinin elenmesini Tunceli doğumlu Alevi olmasına bağlamıştı.

Okurumuza mezhebi doğrudan değil, dolaylı sorulmuş, onu düzeltelim önce. Gelelim durumla ilgili Adalet Bakanı Cemil Çiçek'in yaptığı açıklamaya...

Bakan Çiçek, telefonda söze, yargıçlık sınavını yapan jürinin yargıçlardan oluştuğunu anlatarak başladı. Hukuk fakültelerinde eğitim düzeyinin geçmiş yıllara göre hayli düştüğünü anımsattı. Alınan eleman sayısının 320'de kalmasının, diğer adayların yeterli bulunmamasından kaynaklandığını ekledi.

Yazılı sınavda üçüncü olan kişinin neden alınmadığını sorduk...

Bakan Çiçek, yazılı sınavın test usulü yapıldığını, adayı tam yansıtmadığını, gerçek yetenek durumunun mülakatta ortaya çıktığını söyledi.

Nisanda yeniden sınav vardı. Bugün yeteneksiz olan, nisan sınavına kadar nasıl yetenek sahibi olacaktı?

Bakan Çiçek, adayların aradaki süreci çalışarak değerlendirebileceklerini ekledi...

Gönül, gerçeklerin Sayın Bakan'ın anlattığı gibi olmasını istiyor. Ancak bunca kadrolaşma söylentisi, bunca torpil dedikodusu varken, insanların sınavlarda adil davranıldığını düşünmeleri kolay mı?

Üçüncü yazısının başlığı, "Mülakat Skandalından Örnekler..." ve şunları yazıyor:

Devlete sınavla yargıç, kaymakam vs. alımında sergilenen rezalete geçen hafta değindik... Kaymakamlık sınavında, birinci ve ikinci dahil ilk 20 kişinin 16'sı mülakatta çaktırılmış, yerlerine 100'üncü, 200'üncü sıralardan torpilliler yerleştirilmişti.

Şimdi o rezaletin daha ince boyutlarını ele alalım...

Ünal Koç, 2002 yılında SBF Kamu Yönetimi Bölümü'nden mezun oluyor. O yıl kaymakamlık sınavlarına giriyor. Yazılıyı 10'uncu olarak kazanıyor. Mülakatta çaktırılıyor. 2004 Mart'ında yeniden sınava giren Ü.K., bu defa 2'nci oluyor. Ama yine mülakatta çaktırılıyor. Ü.K., torpil peşine düşmek yerine kitaplara gömülüyor. 2004 Ekim'indeki sınavda 1'inci oluyor. Mülakatta yine çaktırılıyor. Ne özürlü, ne bir eksiği var. Sadece torpili yok.

A.S., kaymakamlık sınavlarına 4 kez giriyor. Dördünde de yazılıyı kazanıyor, dördünde de mülakatta çaktırılıyor. Son yazılı sınavda 2'nci. Ama ağzıyla kuş da tutsa nafile. Mülakat jürisini aşamıyor. Herhangi bir kekemelik, fizik bozukluğu falan yok. Düzgün bir genç. Son mülakatta kendisine "Diyelim ki falanca ilçenin kaymakamısın, çık da bize bir 23 Nisan konuşması yap" demişler. O da aklına gelenleri söylemiş.

Çaktırmışlar. Atatürk'ü, Cumhuriyet'i falan mı övdü, nasıl bir kabahat işledi kim bilir?

Bu rezalet karşısında kimi iktidar yanlıları:

"Zamanında Mehmet Moğultay da böyle adam kayırmıştı" gibisinden savunmalara girişiyor.

Kötü emsal misal olur mu?

Bir iktidarın ülke değerlerini böylesine harcamaya hakkı olabilir mi? O ülkenin yarını bugününden iyi olabilir mi?

Medya, iktidarı üzecek konuları es geçiyor diyelim.

Üniversitelerin bu konuda söyleyecekleri hiç söz yok mu?

Ya Mülkiyeliler Birliği veya ODTÜ Mezunlar Derneği gibi mezun derneklerinin?

Haklı olanlar bu kadar mı çaresiz?

Arif Bey, yanındaki sandalyeye koymuş olduğu 23 Temmuz 2005 tarihli *Sabah* gazetesini gülümseyerek bana verdi. "Hep siz mi gazete haberi getireceksiniz, bakın şu elimdeki bugünkü gazete. Bu sabah gazeteyi okurken bu konuya ilişkin bir haber görmüştüm; ben de onu sizinle paylaşmak istiyorum," dedi.

Gazeteyi elinden aldım, şöyle bir gözden geçirdim. Gerçekten de Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Nuri Ok'un konuşmasını gazete "Başsavcıdan çok ağır tespitler" başlığı altında vermişti.

Arif Bey, okumamı istediği alt başlığı gösterdi, şöyleydi:

> Yargıya müdahalenin yolu açıldı: Her dönemde politik gücü elinde bulunduranların yargıya vesayet, dolayısıyla etkileme pozisyonunu kaybetmeyi istememeleri duyarsızlığın çok açık nedenini oluşturmuştur. Bu, hukukun üstünlüğü bilincinin yeterli oranda gelişmediğinin önemli bir göstergesidir. Hâkimin tarafsızlığını tehdit eden en önemli tehlike yargının siyasallaştırılması girişimleridir. Avukatlık mesleğinden hâkim adaylığına kabul aşamasında yargıya siyasi müdahalenin yolu açılmıştır.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın tespitleri ile Melih Aşık'ın tespitleri uyum gösteriyordu. Başsavcı mış gibi bir yargı olmaması için de bir uyarıda bulunmuştu:

> Yargı rejimi koruyamaz: Siyasal etkiye açık bir yargı; tarafsızlığını, saygınlığını, güvenilirliğini hatta özgüvenini yitirir. Demokratik laik rejimi, temel hak ve özgürlükleri ve diğer özgörevlerini koruma gücü ve kapasitesini kaybeder.

"Anlayana bunlar çok önemli ikazlar," dedim. "Adam kayırmak hakkaniyet değerini ortadan kaldırır. Hakkaniyet değerini yaşatamayan bir devlet eninde sonunda çöker. O nedenle bir devletin mış gibi kurumlardan, veba salgınından korunduğu gibi korunması gerekir. Bak sana bir örnek daha," dedim ve 12 Aralık 2000 tarihli *Sabah* gazetesinden bir kesik çıkardım.

Haberde ünlü bir uyuşturucu kaçakçısı olan H.E.'nin Saray Cezaevi'nden elini kolunu sallayarak çıkıp günler sonra koğuşa döndüğü yazılıydı. Habere göre Savcı K.Z., bu hukuk dışı firarlara göz yumuyordu, çünkü H. E.'nin adamları Savcı'ya kadın, cep telefonu ve hatta otomobil sağlıyorlardı. Haber, telefon kayıtlarındaki alışverişlerden birçok örnek veriyordu.

Arif Bey, "Ya Doğan Bey, böyle bir çalışma başlatmanızı tak-

dirle karşılıyorum ve gerçekten sizinle birlikte çalışmak istiyorum, ama itiraf edeyim, bu konuşmalar ve örnekler beni bayağı karamsarlığa itiyor," dedi.

"Beni de," dedim. "Ama karamsarlığa itse de gerçekle yüzleşmeyi tercih ederim. Sana bir mış gibi yargı haberim daha var, ondan sonra da iki olumlu örnek sunacağım. 6 Temmuz 2001 tarihli *Milliyet*'in haberine göre, hayali ihracat davasında duruşma savcısı, beş yıllık zaman aşımı doldu diye davanın zamanaşımı gerekçesiyle düşürülmesini istiyor. Zamanaşımı nedeniyle düşürülmesi istenen davada bir evrak fotokopi için 53 gün bekletiliyor. Şimdi sana soru: Beş yılda görülemeyen bu davanın güçsüz, sıradan bir vatandaşa mı ait olduğunu düşünürsün, yoksa oldukça zengin, güçlü birinin davası olduğunu mu?"

"Doğan Bey artık insanı güldürecek, çocuksu sorular sormayın lütfen," dedi Arif Bey biraz sustuktan sonra, "Şimdi bana hiç olmazsa bir tane olumlu örnek verin, ama Türkiye'den olsun!" diye bitirdi.

Adnan Nur Baykal'ın kitabını(*) masaya koydum. İki olumlu örnek vereceğim, ilki Atatürk'ten dedim; kitapta işaretli kısmı beraberce okuduk.

> Atatürk'ün doktorlarından Mim Kemal Ökte anlatıyor:
>
> "Bir gece Atatürk'ün Dolmabahçe'den Şehir Tiyatrosu'na gelmekte gecikeceği haberi verilmiş, ama yönetmen Muhsin Ertuğrul, oyunun tam zamanmda başlanması buyruğunu vermişti. Atatürk ve beraberindekiler geldiğinde birinci perdenin yarısı olmuştu. Yanındakiler Önder'in beklenmemiş olmasından ötürü Yönetmen'e ilişkin hiç de iyi olmayan sözler söylediler. Ama Atatürk basit bir insan değildi.
>
> — Biz geciktik, dedi. Tiyatro oyunu tam zamanında başlamak zorundadır. Demek ki görevlerini yapıyorlar.
>
> Bu davranışı onayladığını göstermek için, oyundan sonra Yönetmen'i yanına çağırarak, onunla oyun üzerine konuştu ve onu başarısından ötürü kutladı."

(*) Nur Adnan Baykal, *Mustafa Kemal Atatürk'ün Liderlik Sırları*, Sistem Yayıncılık, s. 182-3, İstanbul.

Arif Bey, "Oh be, ilaç gibi geldi!" dedi ve sordu: "İki örnek vereceğinizi söylemiştiniz, ikinci örnek ne?"

"O da Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'le ilgili," dedim ve gazete kesiğindeki işaretli yerleri okumasını istedim.

> Tarabya'daki Huber Köşkü'nden saat 16.30'da ayrılan Cumhurbaşkanı Sezer'e 3 eskort eşlik etti. Her zamanki gibi, geçiş güzergâhındaki yolları kapattırmayan ve özel önlem aldırmayan Sezer, havalimanına kadar önüne çıkan 4 kırmızı ışıkta durdu. ... Saat 17.50'de Ankara Etimesgut Askeri Havaalanı'na inen Sezer'i Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Kemal Nehrozoğlu karşıladı. Karşılama sırasında askeri tören istemeyen Sezer, yine güzergâh üzerindeki kırmızı ışıklarda durdu. Sezer'i Çankaya Köşkü'nde yoğun bir çalışma haftası bekliyor. (*Sabah*, 31.07.2000)

Arif Bey, "Bu da çok iyi geldi," dedi.

Bir ayran daha içer misin, teklifime hayır dedi ve etrafta biraz yürümek istediğini söyledi. Garsona borcumuzu ödedik Sültanahmet'e doğru yürümeye başladık.

8

Kader Kurbanlarının Affı

Beyazıt hoşumuza gittiği için, bu kez Sultanahmet'te buluşmaya karar verdik. Ayasofya'yı sola alarak yürüdükten biraz sonra Sultanahmet camisini gören bir kafede bulduk; ağaç gölgesindeki masalardan birine oturduk. İkindileri buluştuğumuz için günün sıcaklığı nispeten geçmişti; ağacın serinliği altında oturmak hoş geliyordu.

Oldukça yüksek sesle çalan Türk pop müziğinin sesini biraz azaltmalarını rica ettik, memnuniyetle kabul ettiler. Arif Bey açık bir çay, ben ayran istedim.

"Bugün hangi konuda hazırlıklı geldiniz Doğan Bey?

"Arif Bey, bugün yine adalet konusunda konuşmaya devam edelim. Suç ve verilen cezanın miktarı konusunda konuşalım, çıkarılan af yasalarına ve hapishanelerin durumuna bir göz atalım. Şimdiden ikaz edeyim, kolay olmayacak, gergin anlar yaşayabiliriz."

"Biraz alıştım sanıyorum; ama yine de ikazınız için teşekkür ederim."

Garson çayı ve ayranı getirdi; ben çantamdan ilk gazete kesiğini çıkardım. Haberde, 'Sayıştay yangını' soruşturmasının tamamlandığı belirtiliyordu.

> Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, inşaatı yapan firma yöneticileri hakkında dikkatsizlik ve tedbirsizlik nedeniyle yangına neden olmak suçundan dava açtı. 30 aya kadar hapisleri istenen sanıklar mahkûm olmaları halinde, verdikleri trilyonlarca liralık zarara kar-

şılık 30 ay hapis için günde 3 milyon liradan toplam 2 milyar 703 milyon 600 bin lira ödeyerek kurtulacak. (*Hürriyet*, 24.11.2000)

Arif Bey, gazete kesiğini eline aldı, habere göz gezdirirken, "trilyonlarca zarar veriyor, ödediği üç milyar civarında; insaf!" dedi. Sonra, "Doğan Bey, Sayıştay yangını nerede, ne zaman, nasıl çıkmış? Dava edilen inşaat şirketi ve yöneticileri kimlermiş? Bu haberde bu soruların hiçbirinin yanıtı yok. Bu tür bilgiler herkesin bildiği türden bilgiler mi, yoksa yine mış gibi bir gazetecilik örneği ile mi karşılaşıyoruz?" diye sordu.

"Haberi okurken insan o soruların yanıtlarını görmek istiyor, değil mi?"

"Evet, ben istedim."

"Ben de aynı gereksinmeyi duydum ve internetten yaptığım araştırma sonunda Sayıştay'ın arşiv bölümünde 25 Ağustos 2000 Cuma günü büyük bir yangının çıktığını belirledim. Ve yine internetten yaptığım bu araştırmada köşe yazarlarının çoğunluğunun o günlerde yangınla ilgili yazdığını ve kasten çıkarılıp çıkarılmadığını tartıştığını gördüm. Aradan üç ay geçiyor ve şimdi o konudaki haberde bile yangının ayrıntılarıyla ilgili hiçbir bilgi yok. Gerçi konumuz mış gibi medya değil, mış gibi yasalar, ama senin dikkatini çekti ve ben de söylemeden edemedim."

"Doğan Bey gerçekten inşaat şirketi suçlu bulunursa, şirketin devlete verdiği zararla, yasaların şirkete verdiği ceza arasında büyük bir oransızlık var. Herhalde, Devlet çok zengin ve müteahhitlerini, suçlu da bulsa, pek zarara sokmak istemiyor."

"Öyle mi dersin? Devlet müteahhitlerini böylesine düşünüyor mu, yoksa gerçekçi, uygulanabilir yasalar yapmaktan aciz mi? Bence tartışılması gereken bu," dedim ve 24 Şubat 2001 tarihli *Sabah*, gazetesinden bir kesik daha çıkardım.

Habere göre bilinen bir şarkıcının annesini bir şahıs tehdit ve taciz ediyor. Kadın mahkemeye başvuruyor. Kadıköy 2. Sulh Ceza Mahkemesi'nde yargılanan S. C. adındaki sanık 7 gün hapis cezasına çarptırılıyor. Sanığın bu cezası daha sonra 70 bin lira para cezasına çevriliyor.

Arif Bey bana baktı ve bu YTL değil, sadece TL değil mi, diye sordu. Evet, anlamında başımı salladım. "Demek ki, bir kişinin bir gün özgür kalmasının bedeli on bin TL imiş," dedi. Okumaya devam edecekti, durdu,"Ya Hocam gözünü seveyim, şu paranın o günlerdeki dolar türünden değerini bilmek istiyorum," dedi.

Ben de daha önce aynı soruyu sormuş ve yanıtı merak etmiş olduğum için araştırmıştım. Şubat 2001'in sonlarına doğru 1 Amerikan Doları'nın değeri 1.080.000 (bir milyon seksen bin) Türk Lirası idi. Yani suçlu bulunan S.C. 7 gün hapiste yatmamak için toplam 6.4 peny (doların yüzde biri) ile cezalandırılmıştı.

Haberin geri kalan kısmında, davalının arabanın dikiz aynasını kırma suçunun ise af yasasına girdiği gerekçesiyle ertelendiği belirtiliyordu.

"Ne dersin Arif Bey, mış gibi ceza tanımına girer mi bu?"

"Buna mış gibi ceza demek bile haksızlık olur; süper mış gibi falan demek daha doğru olur herhalde."

Bir süre sustuktan sonra, hakikaten anlamakta güçlük çekiyorum, dedi ve sustu.

Arif Bey'in duygularını görmemezlikten gelerek çantadan 12 Haziran 2001 tarihli *Sabah* gazetesinden bir haber daha çıkardım. "Acılı Annenin İsyanı" başlıklı haberde kızı trafik kazasında ölen bir annenin İstanbul 12. Asliye Ceza Mahkemesi'nin verdiği cezaya isyanı anlatılıyordu. Mahkeme, sürücüyü "tedbirsizlik ve dikkatsizlik sonucu ölüme sebebiyet verdiği" gerekçesiyle 8 de 8 suçlu bulmuş ve 2 yıl 6 ay hapis ve 600 bin lira para cezasına çarptırmış. Mahkeme, daha sonra cezayı 6'da 1 oranında indirerek 2 yıl 1 ay hapis ve 500 milyon lira para cezasına çevirmiş. Ceza ertelenmemiş ve paraya çevrilmemiş. İnfaz Yasası'na göre sanık 4 ay daha hapiste kalacak. Acılı anne, "Ben her gün Aslıhan'ın mezarında ağlıyorum. Çocuklarımız hamam böceği mi? Eğer bu yaşamaksa adalete teşekkür ediyorum," demiş.

"Demek ki, tedbirsizlik ve dikkatsizlik o kadar önemli bir suç değil, öyle değil mi Doğan Bey. Kaza ocak sonunda olduğuna göre bu kişi toplam 9 ay yatacak. Hiç utanmadan 600 bin lira, yani bir doların yarısından da az bir para cezası vermişler. Aslında burada

yargıcı suçlamak budalalık olur; o mış gibi yasaları uyguluyor. Adam öldürüyorsun ve ceza olarak Amerikan parasıyla bir doların yarısından az para ödüyorsun. Türkiye'de insanın değeri demek ki bu! Devletin vatandaşının yaşamına biçtiği değer. Demek ki biz bir toplum olarak gerçekçi yasalar yapmaktan aciziz; ben o sonucu çıkarıyorum."

"Arif Bey, bendeki diğer gazete kesiklerini göstereyim mi, yoksa kendime mi saklayayım?"

"Özür dilerim, öfkeleniyorum ve içimdekileri böyle uluorta söylüyorum. Tabii ki sizin getirdiğiniz bütün haber ve yorumları öğrenmek istiyorum."

"O zaman, sıradaki gazetenin, *Vatan*'ın 27 Kasım 2004 tarihli haberini birlikte okuyalım:

Tekstil Bank Merter Şubesi Müdüresi S.A., gasp çetesi lideri A. U. ve adamları tarafından 1998'de kaçırıldı. İkitelli Organize Sanayii Bölgesi'ndeki bir işyerine kapatıp A. U. tarafından öldürülmekle tehdit edildi. U.'nun A.'yı kaçırma nedeni Tekstil Bank'tan para sızdırmaktı. U., bunun için bir plan hazırlamıştı. Öncelikle bankacı kadının, yurtdışında olduğu izlenimi verilecek, ardından da A.'nın telefon talimatlarıyla sahte isimler adına düzenlenmiş hesap numaralarına para aktarılacaktı. Bunun için yabancı ülkelere ait sim kartları alınmıştı. A., önce ailesine telefon açıp yurtdışında olduğunu söyledi, sonra da müdüresi olduğu bankayı arayarak belirttiği hesap numarasına para yatırılması talimatını verdi. A.'nın talimatı banka çalışanları tarafından yerine getirildi. U. ve adamları bu yolla çeşitli bankaları 200 bin dolar ve 37 milyar lira dolandırdı.

Cesedi Bulunamadı

U., paraları çektikten sonra A'yı, suçu gizlemek için öldürmeye karar verdi. U. ve adamları, A.'yı gözleri kapalı olarak Marmara'da demirli bir tekneye götürdü. Burada A'nın, ayaklarına beton ve demir bağlayan U., bankacı kadını Marmara'nın derinliklerine attı. Hunharca öldürülen A.'nın cesedi bulunamadı.

Polis U. ve adamlarını yakaladı. Çete lideri U. ve diğer sanıklar

hakkında İstanbul 6 No'lu DGM'de A.'yı gasp edip öldürdükleri gerekçesiyle dava açıldı.

U., "A.'yı, öldürdüğü" gerekçesiyle müebbet ağır hapis cezasına çarptırıldı. Ayrıca "çete lideri olmak", "bir kişiyi korkutarak para vermeye zorlamak" ve iki gasp olayıyla ilgili olarak toplam 62 yıl 10 ay 5 gün hapis cezası verildi. Diğer sanıklar da müebbet hapis cezasıyla 5 ile 9 ay arasında değişen tecrit cezalarına çarptırıldı.

Arif Bey, "Haberi buraya kadar okuyunca suçla orantılı bir ceza talep edilmiş ve verilmiş diye düşünüyorum. Bakalım sonra ne olmuş?" dedi.

"Haberi sana getirdiğime göre bir şeyler olmuş olmalı!" dedim.

Okumaya devam ettik:

Yargıtay Bozdu

Dosya temyiz için Yargıtay'a gitti. Yargıtay, cinayetin ardından emniyette dinlenen 13 tanığın, avukatların talebine karşın mahkemede dinlenmediğini belirledi. Bu nedenle kararı bozan Yargıtay, dosyayı Bakırköy 6. Ağır Ceza Mahkemesi'ne tekrar gönderdi.

Davanın önceki gün yapılan duruşmasında, sanıkların avukatları müvekkillerinin İnfaz Yasası'na göre tutukluluk sürelerini doldurduklarını ve tahliye edilmeleri gerektiğini belirttiler. Mahkeme heyeti, iyi hal ve 4616 Sayılı Şartla Salıverilme Yasası indirimlerini göz önüne alarak tutuklu kaldıkları 6 yılın, cezanın infazını karşıladığı gerekçesiyle sanıkların tahliyesine karar verdi.

Okumayı bitirdikten sonra, birbirimize baktık.

Arif Bey, "*Baba* filmini görmüş müydünüz?" diye sordu. Gördüğümü, söyledim.

"O filmde sıradan aciz insanlar kendilerine yapılan haksızlıkların altından tek başlarına kalkamadıkları zaman, bu haksızlığın cezasını ödetmek için mafyaya başvuruyorlardı ve sonunda bir anlamda hak yerini buluyordu. Türkiye'de de bunu yapanlar var mı, diye bir soru aklıma geliyor."

"Arif Bey yani, devletin veremediği adaleti mafya aracılığıyla bulmaya çalışan vatandaşlar var mı, diye merak ediyorsun?"

"Evet!"

"Bununla ilgili üniversitedeki hukuk ve sosyoloji alanlarında araştırma yapılmış mı bilmiyorum, ama bilimsel araştırmaların yapılmasında fayda görüyorum."

Arif Bey, "Doğru söylüyorsunuz," dedi.

Sıradaki diğer haber bir hukuk ve gazetecilik harikasıydı.

BACAK KOPARTAN KAPKAÇÇI SERBEST

İstanbul Samatya'da tren istasyonunda çantasını almak istediği F.F.'yi trenin altına iterek bir bacağının kesilmesine neden olduğu iddiasıyla yargılanan C.Ö. beraat etti.

Adliyede çılgına dönen iki çocuk annesi F.F. (24), "Beni bu kararla idam ettiler" diye karara isyan etti. *Hürriyet*, 20.11.2002.

Arif Bey şaşkınlıkla, "Bütün haber bu mu?" diye sordu.

"Bu!" dedim.

"Hangi olaydan bahsediyor? Olay ne zaman olmuş? İddialar ne? Yargı sürecinde ne olmuş? Hangi mahkeme, hangi yargıç, hangi yasanın hangi maddelerine dayanılarak bu karar alınmış?"

"Bir hukuk harikası, sana bir gazetecilik harikası ile birlikte veriliyor; daha ne istersin!"

"Evet, harikalar ülkesinde yaşıyoruz! Yatıp kalkıp şükretmemiz gerek!"

"Harikalar ülkesinde yaşadığımızı Türkiye'nin en saygın gazetecilerden biri de kabul ediyor. Bak yazısını getirdim," dedim ve Oktay Ekşi'nin yazısını Arif Bey'in önüne koydum.

Gözümüz aydın... Türkiye İşçi Partisi üyesi 7 öğrenciyi 1978'de evlerine girip kimini tabancayla, kimini boğarak öldürmekten 7 kere idam cezasına çarptırılan... Sonra Terörle Mücadele Yasası'na (Anayasa'ya aykırı olarak) konan bir hüküm sayesinde 7 idam yerine cezası 70 yıl ağır hapse çevrilen malum ve meşhur bir Haluk Kırcı vardı ya...

Bu muhterem (!) oğlumuz serbest bırakılmış ve hapishaneden çıkarak dinlenmeye çekilmiş.

(...) Haluk Kırcı'nın adı, son çıkan ve Rahşan Ecevit affı diye ünlenen yasa tartışılırken de çok anılmış, hatta yasaya adeta onu hedef alıyormuş gibi şöyle bir madde konmuştu:

"Müebbet ağır hapis cezasına hükümlü olanların çekmeleri gereken toplam cezalarından indirim, verilen her bir ceza için ayrı ayrı değil, TOPLAM CEZA ÜZERİNDEN BİR DEFAYA MAHSUS yapılır. Ancak bir kişinin muhtelif suçlarından dolayı cezaları ayrı ayrı tarihlerde verilmiş olsa bile, bu cezaların toplamı üzerinden yapılacak indirim on yılı geçemez."

Haluk Kırcı yedi kere idam cezası almıştı ama Turgut Özal'ın dehasının (!) eseri olan Terörle Mücadele Yasası'na konan (Anayasa'ya açıkça aykırı) bir hükümde "her idam cezası için 10 yıl, her müebbet için 8 yıl yatılır" dendiği için sonuçta cezası 7 idam için toplam 70 yıla dönüşmüştü.

Diyeceksiniz ki, "Tamam... Demek ki son af yasasına göre 70 yıldan 10 yıl indirilip Kırcı'nın 60 yıl hapiste kalması gerekiyor."

Hayır...

Anlaşılan 70 yıl cezayı (yasaya göre hapiste toplam 36 yıldan fazla yatılamayacağını ve bunun da müebbet hapse tekabül ettiğini dikkate alarak) Ödemiş Ağır Ceza Mahkemesi önce "müebbet hapse" dönüştürmüş. Sonra onu da 8 yıla indirmiş. Ardından da "Buyur evladım... Sen buraya değil, dışarıdakilere daha çok yakışıyorsun" dercesine serbest bırakmış.

İyi de... Kırcı adam öldürmeseydi de, af kapsamına giren çeşitli cezalarının toplamı 35 yıl olsaydı, yine tahliye edilecek miydi?

Biz diyoruz ki: "Hayır... 35 yılın 10 senesi indirilecek ve daha (2004 itibarıyla konuştuğumuza göre) 20 yıl yatması gerekecekti."

Buyurun... "Adalet işte budur" diyebiliyorsanız, sizin olsun. (*Hürriyet*, 20.03.2004)

Haberi okuduktan sonra Arif Bey, "Biraz önce 'şükretmemiz gerek' derken alaycı bir tavır içindeydim. Şimdi gerçek anlamıyla şükür duygusu içindeyim," dedi.

Hayret etmiştim, niçin diye soran bir yüz ifadesiyle ona bakıyordum.

"Hayret ettiniz değil mi," dedi ve devam etti: "Oktay Ekşi tam bir gazeteci gibi, çok açık seçik, çekinmeden, korkmadan söyle-

yeceğini söylüyor. Ve toplumumun duyması gereken mesajları veriyor. Ve şu üç şeye şükrediyorum; bir, Oktay Ekşi gibi gazeteci yazarlarımız var; iki, onların böyle cesurca ve dürüstçe yazdıklarını basacak gazetelerimiz var ve üçüncü olarak da, bu yazıların yazılmasına olanak sağlayacak bir yasal ortam var."

Arif Bey'in söyledikleri üzerinde düşündüm. Haklıydı. Biz kendimizi gelişme süreçlerini yüzyıllar önce yakalamış Batı toplumlarıyla karşılaştırdığımız için şimdiki durumun iyi yönlerinin pek farkına varamıyorduk. Gelişme sürecini henüz yakalayamamış ve dini bağnazlıktan kurtulamamış Doğu toplumlarıyla karşılaştırdığımızda Türkiye'de bir Oktay Ekşi'nin varlığı çok anlamlı geliyordu.

Gülümsedim ve Zülfü Livaneli'nin bir kısmını işaretlediğim yazısını verdim. 28 Mart 2001 tarihli *Sabah* gazetesinde 'Suç ve Ceza' başlıklı yazıda şu satırların altını çizmiştim:

(...)

Uğur Mumcu'nun başını çektiği birçok yazar, yıllar boyunca Türkiye'de işlenen suçların cezasız kalmasından yakındı.

Bu konularda yazılmış yazıları bir araya getirseniz, belki de ansiklopedi dizileri kadar büyük ciltler elde edersiniz.

Ama nedense kör bir inat, bu uyarıları görmezden geldi.

Halk, "Yapanın yanına kâr kaldığı"nı, sarsılmaz bir inanç olarak benimsedi.

Ve bu durum, Dostoyevski'nin "Tanrı olmasaydı her şey mubah olurdu" sözündeki gibi, Türkiye'de yaşayan insanları, değerler sistemini altüst eden bir nihilizme götürdü.

Mademki ceza yoktu, o zaman suç da mevcut olamazdı.

Kimi Memurin Muhakematı Kanunu ile korunuyordu, kimi dokunulmazlıkla, kimi asker-sivil devlet göreviyle.

Sonuçta; bu ülkede suç işlenenin yakasına yapışılamıyordu.

Yapanın yanına kâr kaldığına göre, suç işlemeyenler, "enayi" sıfatını hak ediyordu.

Son yıllardaki ahlaki çürümenin temelinde, işte bu suç ve ceza dengesizliği yatıyor.

(...)

Arif Bey bir şey söyleyecekti, sözünü kestim. "İstersen Hıncal Uluç'un yazısını da oku, ondan sonra konuş," dedim ve yazıyı önüne koydum. "Uyanıklar Ülkesi" başlıklı yazı şöyleydi:

> Ödenmeyen vergilerin cezaları ve faizleri dondurulmuş. Tespit edilen borç 18 takside bağlanmış...
>
> Ne güzel...
>
> Peki vergisini gününde, aynen ödeyen vatandaş bu sırada kendini Kral Midas gibi hissetmiş mi?...
>
> Türkiye'de Uyanık olan hep kazanıyor...
>
> İlker'in köşesini okuyorum... Kulakları uzayan yüzlerce Midas, arabalı kuyruğunda paşa paşa sıraya girmiş bekliyor. 34 Y 6417 plakalı BMW bunların hiçbirini umursamadan gelip en ön sıraya geçiyor ve vapura giriyor. Onlarca gemi görevlisi, daha fazla trafik polisi seyirci... Çünkü bu ülke primi hep uyanıklara verir.
>
> Okur faksı... Ankara'da maça girmek için saatlerce kuyrukta bekliyorlar. Geç gelen bir uyanık gurup, anlıyor ki giremeyecek. Bir olay çıkarıyorlar, dandik. Kuyruk karışıyor. Polis geliyor, herkesi dağıtıyor. Tam gişe önündeyken "Dağılın" emri alan delikanlı ortalık yatışıp yeni kuyruk oluşunca bakıyor ki, en arkada kalmış... Uyanık maça girerken, erkenden yollara düşüp saatlerce sırasını bekleyen genç eve dönüyor... Kulakları iki misli uzamış olarak...
>
> Maça ilgi az... Sırf kulüplerine destek olmak için gelip bilet alıp içeri girenler, daha beşinci dakika oynanırken bakıyorlar ki kapılar açılmış. Beleşçiler içeri alınmış... Peki onlar niye ödemişler?... Kulakları uzasın diye... Ya içeri bedava alınanların kaçırdığı vergi... Hadi canım sen de... Herşey bitti de, beleşçinin vergi kaçırdığı mı kaldı?.
>
> Uygarlığın, kurala uyan saygılı vatandaş olmanın adını "Eşeklik" diye koyan bir ülkede yaşıyoruz...
>
> Seçim sizin... Ya uyanık olun, ya da...
>
> Estağfurullah!... (*Sabah*, 07.02.2001)

Arif Bey, "Böylece ben ne olduğumu öğrendim," dedi.

Ben de, "Estağfurullah," dedim.

"Benim de sizin için 'Estağfurullah' dediğimden emin olabilirsiniz," dedi. Gülüştük.

Atatürk'ün Türk gençliğine çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasını hedef olarak göstermesi besbelli ki ancak bazı saf ve bönler için ciddiye alınacak bir hedefti. Devlet yönetimi besbelli ki bu tür saf ve bönleri saygıdeğer vatandaş olarak görmüyor ve gözü açıkların kulağı büyümüyordu.

Arif Bey, "Gelin sizinle bir 'Uzun Kulaklılar Derneği' kuralım," dedi.

"Kimler üye olacak bu derneğe?" diye sordum.

"Bu toplumun polisi, yargıcı, öğretmeni, nüfus memuru, şoförü gibi şu veya bu kurum ya da kişi tarafından 'keriz', 'salak', 'ahmak', 'bön', yani uzun kulaklı olma durumuna düşürülen herkes."

"Peki, ne yapacağız?"

"Bir araya gelip dertleşiriz. Hiç olmazsa ayda bir toplanır içimizi döker, birbirimize, 'biz uygarız' diyebiliriz.

"Arif'ciğim biliyor musun," dedim, "suçluyu yakalamamak için gösterilen tüm gayretlere rağmen yakalanıp hapse atılanlar olabiliyor; işte onlar için mış gibi cezaevleri yapılmış ve sanki cezalarını çekiyormuş gibi durumlar var. Cezaevi yaşamları da incelenmeye değer. Bak sana bir örnek vereyim," dedim ve bir gazete haberini gösterdim.

"Cezaevlerinde Yok Yok" başlıklı bu gazete yazısında, 1 Ocak ile 25 Temmuz 2001 tarihleri arasında, kapalı ve açık bölümleri bulunan Bayrampaşa ile Metris 'E' Tipi, Ümraniye 'E' Tipi, Kartal Özel Tip ve Paşakapısı 'D' tipi cezaevlerinde aramalar yapıldığı belirtiliyor.

Arif Bey, "Böyle bir araştırmanın yapılması ve sonuçların basına verilmesi çok olumlu bir adım," dedi ve ilave etti; "sonucu merak ediyorum."

Okumaya devam ettik:

> Yapılan aramalar, tutuklu ve hükümlülerin, bulundurulması yasak olan hemen her şeyi cezaevlerine soktuklarını ya da buralarda imal ettiklerini ortaya çıkardı.
>
> Yalnız Bayrampaşa'da:
>
> 21 tabanca,

205 mermi,
1 el bombası,
159 cep telefonu,
81 sim kart,
124 batarya,
121 şarj aleti,
312 kesici ve delici alet
5 kilo esrar,
92 gram eroin,
82 adet uyuşturucu hap
Ele geçirildi. Diğer cezaevlerinde de durum bundan pek farklı değildi. (*Hürriyet*, 30.07.2001)

Cezaevlerinin durumuyla ilgili *Sabah*'ın, 14 Ekim 2000 tarihli bir gazete kesiği daha vardı ve o habere de birlikte baktık. 'Cezaevinde İnternet Cafe' başlıklı yazıda, Korgan Cezaevi'ne gizlice cep telefonu ve dizüstü bilgisayar sokan bir mahkûmun, 2 ay boyunca koğuşundaki diğer mahkûmlara "internet cafe" hizmeti verdiği bildiriliyordu. Mahkûm bir süre sonra internet üzerinden sayısal loto ve at yarışı oynatmaya başlamış. Diğer tutukluların hevesle at yarışı ve sayısal loto izlemeye başladığını fark eden gardiyanlar, yaptıkları aramada gerçeği ortaya çıkarmışlar.

"Demek ki," dedi Arif Bey, "Türkiye'de şöyle bir düzen işliyor: Açıkgöz isen, kafan çalışıyorsa sadece kendi çıkarlarını düşüneceksin ve çıkarın gerektiriyorsa suç işleyebileceksin.

"Böyle akıllı bir yolu seçersen, yasasıyla, yargıcıyla, Yargıtay'ıyla bu 'sevecen ve akıllı' toplum, sana ceza verilmemesi için işbirliğine girip ellerinden geleni yapıyor. Böylesine bencil, akıllı bir vatandaş isen, seni hiç ceza vermeden elbirliğiyle kurtarmaya çalışıyorlar. Ama elde olmayan şu veya bu nedenle hapse düşersen de seni 'kader kurbanı' ilan edip orada da cezanı konfor içinde, rahat rahat çekmen için ellerinden geleni yapıyorlar.

"Telefon mu gerekli, buyur sana telefon; internet mi gerekli, buyur sana internet; esrar ve uyuşturucuya mı gereksinimin var sevgili kader kurbanı, ah canım, seni hapishanede de esrarsız bırakacak değiliz ya!"

Gülerek, "Arif'ciğim kara mizah yapıyorsun, ama bana göre bir gerçeği de ortaya koymuş oluyorsun..." dedim.

Hapishanede mahkûmların yasadışı olarak yaptıkları ve sahip oldukları şeylerle ilgili daha birçok gazete kesiği olmasına rağmen onları ele almak istemedim. Canım biraz yürümek istedi. Arif Bey, teklifimi kabul etti ve birlikte Gülhane Parkı'na doğru yürümeye başladık.

On beş dakikalık bir yürüyüş ikimize de iyi gelmişti.

Gülhane Parkı'nda Haydarpaşa'yı ve Üsküdar'ı gören bir çay bahçesine oturduk. Şehir vapurlarının ve büyük yük gemilerinin geçişi, uzaktan köprünün görünüşü ve en güzeli parçah bulutlu bir gökyüzü bize iyi gelmişti. Altında oturduğumuz ağaçta üç-dört kuş bazen tek bazen hep birlikte ötüyordu.

Buraya gelmekle iyi etmiştik.

Çantamdan af konusuyla ilgili yazıları çıkardım. Bugünkü *Milliyet* gazetesinin "YÖN Köşesi"nde yer alan (22 Temmuz 2005) Fikret Bila'nın yazısını en başa koydum:

Fikret Bila yazısına, "Bülent Ecevit'le yaptığımız ve zaman zaman Rahşan Ecevit'in katıldığı sohbetin konularından biri de aftı," diye başlıyor ve şöyle devam ediyor:

> Son günlerde terörle mücadele bağlamında genel af çıkarılmasına yönelik talep ve önerilerden söz açılınca Ecevitlerin fikrini sordum.
>
> Her ikisi de "af" sözcüğünü duyunca "Aman" dediler, "Af deyince geriliyoruz..."
>
> Nedenini önce Bülent Ecevit aktardı:
>
> "Af konusunda Rahşan'la benim başımıza gelmedik kalmadı. Kader kurbanlarına, garibanlara bir şans daha verelim dedik, iş nerelere kadar uzandı, biliyorsunuz."
>
> **'Katiller Bırakıldı'**
>
> Rahşan Hanım araya girip devam etti:
>
> "Af konusu hep bana mal edildi. Oysa ekonomik ve sosyal dengesizlikler nedeniyle "kader kurbanı" olmuş kişiler için bir

düşünce ortaya atmıştım. Sonra olay birçok aşamadan geçti. Komisyonlardan geçti ve nerelere vardı. Kader kurbanları için düşünülen bir iş katillerin bırakılmasına kadar vardırıldı. Benim düşüncemle ortaya çıkan kanunun hiç alakası yoktu. Bu konu her zaman istismar ediliyor..."

"Evet," dedi Arif Bey, "şu bizim meşhur 'kader kurbanları' yine çıktı karşımıza. Af yasasını kader kurbanları için çıkarmak istiyorsan o zaman sorumlu bir insan olarak..."

Arif Bey'in sözünü kestim, "Mış gibi sorumluluk değil, iktidarda bulunan bir partinin sorumluluk bilinci içinde, demek istiyorsunuz, değil mi?"

"Tabii öyle söylemek istiyorum. Evet, ne diyordum... Af yasasını 'kader kurbanları' için çıkarmak istiyorsan o zaman sorumlu bir insan olarak, 'kader kurbanı' kimdir ve 'kader kurbanı' olan kimseler ne tür suçları niçin, nerede, nasıl işliyorlar konularını açıklığa kavuşturucu, kapsamlı bir sosyolojik ve hukuksal araştırma yaptırırdın. Böyle bir araştırma yapıldıktan sonra, ancak 'kader kurbanları'nı kapsayacak sınırlı bir af yasası önerirdin. Yönetim sende olduğuna göre, af yasa tasarısı amacının dışına çıkan bir yöne gidiyorsa bu yasa hazırlığını durdururdun. 'Efendim benim düşüncemden saptırıldı,' demek ve sorumluluğu başkalarına yıkmak, siyasal sorumluluk bilincine ve olgunluğuna yakışmaz."

Fikret Bila, aynı yazısında af yasasının sonuçlarıyla ilgili istatistikler vermiş.

> Eski DSP Genel Başkan Yardımcısı Rahşan Ecevit'in önerisiyle 2000'de çıkarılan Şartla Salıverme Yasası sayesinde, 23 bin 397 tutuklu ve hükümlü özgürlüğe kavuştu, 7 bin 232 kişi cezaevine girmekten kurtuldu, 9 bin kişi hakkındaki dava ve soruşturmalar ortadan kalktı. Tutuklu ve hükümlü sayısı 68 binden 45 bine düştü, kısa sürede yine 65 binlere ulaştı.

Arif Bey, dikkatimi çekmek için parmağını rakamların üstüne koydu ve tekrar okudu. "'Tutuklu ve hükümlü sayısı 68 binden 45 bine düştü, kısa sürede yine 65 binlere ulaştı.' Allah Allah bu

kader kurbanları besbelli ki hapishane dışında pek kalamıyorlar. Bu arada 45 bine düşen mahkûm sayısı tekrar 65 bine yükselirken birçok canlar yandı, önemli suçlar işlendi ve adalet yerini bulamadı, haklar çiğnendi. Ve bir gün gerçekten hesap sorulacaksa bu dünyada veya öbür dünyada, af yasasını çıkaranlara her bir hak yemeyle, her bir can yanmayla ilgili hesap sorulmalı, diye düşünüyorum."

Arif Bey'in çok sinirli olduğunu görüyordum. İçimden geçen düşünce şu oldu: Şimdiden bu kadar öfkelisin, bir de şu gazete haberlerindeki acı öyküleri dinleyince ne hale geleceksin.

"Arif Bey," dedim, "besbelli ki af yasası maksadını aşmış. Bu 'kader kurbanları' kavramını çocuksu bir saflık içinde değil de, sosyoekonomik kökenli felsefi bir kavram olarak incelemeye alırsak, sanırım hapishaneden bırakıvermekle bu insanlara yardım edildiği yanılgısından kurtuluruz.

"Benim şimdi farkına vardığım ve farkına varınca da korkmaya başladığım konu; iyi niyetinin ötesinde hiçbir bilimsel ve yönetimsel yetkinliği olmayan insanların bu ülkenin kaderini bu denli etkileyebilecek mevkilere gelmeleri ve böyle bir saflık içinde, bir ön inceleme ve soruşturma yapmadan düşüncelerini uygulamaya koyabilmeleri. Türkiye'nin bu tür tehlikelere bu denli maruz kalabileceğini daha önce fark etmemiştim. Şu saf niyetin ortaya çıkardığı sonuca bak," dedim ve yazının geri kalan kısmını okudum:

> Dönemin Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk'ün soru önergelerine verdiği yanıtlara göre, 'adam öldürmek, kasten adam öldürmek'ten 11 bin 571, 'gasp, hırsızlık, dolandırıcılık'tan 11 bin 321, 'şahıslara karşı müessir fiil'den 3 bin 977, 'karşılıksız çek'ten 3 bin 155, 'terör örgütüne yardım'dan 2 bin 271, 'sarkıntılık, alıkoymak, evlenme vaadiyle kızlık bozmak, zorla ırza geçmek'ten 1122 kişi yasadan yararlandı.

Geldiğimizden beri ortada gözükmeyen garson, bizi yeni keşfetmiş olmalı ki, yanımıza geldi ve buyrun, dedi. Ben ayran, Arif

Bey buzlu çay istedi. Garson hangi tür buzlu çay istediğini sormadı, Arif Bey de söylemedi. Garson gidince, hangi tür buzlu çay istediğini garsona söylemedin, dedim.

"Biliyorum," dedi. "Kısmetim neymiş onu merak ediyorum."

Gülüştük.

Masa üstündeki gazete kesiklerinden en üstte duranı aldım. *Sabah* gazetesinin haberi şöyleydi:

> İstanbul Laleli'deki T. Oteli'nde 17 Kasım 1996 gecesi büyük bir yangın çıktı. Otelde yangın merdiveni yoktu. Alevler içinde kalan 18 turist çığlık çığlığa can verdi, 41'i de yaralandı. Otelin sahibi H.T. ölüme sebebiyetten 6 yıl 3 ay hapis cezasına çarptırıldı.
>
> Yargıtay da mahkeme kararını onaylayıp kesinleştirdi. Ancak ceza uygulanamadı, H. T. bir gün bile hapis yatmadı. Çünkü yangından hemen sonra kayıplara karışmıştı. T. tam 4 yıl boyunca kaçak yaşadı ama bir yandan da işlerini yürüttü. Sabırla affın çıkmasını bekleyen T., dün İstanbul Adalet Sarayı'na gelip İnfaz Savcılığı'nın kapısını çaldı: "Ben de af kapsamına giriyorum..." Savcı talebi inceledi, evet affın kapsamına giriyordu... Ve T. elini kolunu sallaya sallaya savcının yanından ayrıldı. (*Sabah*, 27.12.2000)

Arif Bey haberi okuduktan sonra sanki kendi kendine konuşuyormuş gibi mırıldandı. "18 insan öldü, 41 insan yaralandı ve ölüme sebebiyet veren insan elini kolunu sallaya sallaya savcının yanından ayrıldı. Şimdi burada 'kader kurbanı' kim, sormak isterim. Ölen 18 insan mı? Yaralanan 41 insan mı? Yoksa Bay T. mi?"

Garson ayran ve buzlu çayla gelmişti; buyurun, diyerek masanın üzerine bıraktı. İkimiz de çayın türünü merak etmiştik, limonlu idi. Arif Bey, kısmetim buymuş, dedi ve çayından bir yudum içti.

Milliyet gazetesindeki bir haber bir başka 'kader kurbanı'ndan söz ediyordu:

> Kasımpaşa'da, 4 kişinin öldüğü 'kız kaçırma' saldırısı ile ilgili tutuklanan T.'nin, 2 ayrı cinayet suçundan cezaevinde hapis yattığı ve afla tahliye olduğu ortaya çıktı. (*Milliyet*, 02.12.2004)

Arif Bey, "Sanki birileri hapisteki canilere, haydi aslanlarım bu toplum pek çoğaldı, dışarı çıkın da biraz nüfusu tırpanlayın, buyurdu. Onlar da tırpanlama görevlerini yerine getiriyorlar," dedi ve sıradaki diğer gazete haberine baktı.

Sıradaki diğer haber bir annenin isyanını dile getiriyordu:

> Kızıma tecavüz edip öldüren affedilirse intihar ederim.
>
> Kadıköy 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen ve H. Ö.'nün 2 yıl önce Hasanpaşa'da, eski iş ortağı A.S. tarafından öldürülmesine ilişkin duruşmadan sonra, anne D. Ö., af çıkarılması yönündeki girişimlere tepki gösterdi. Affa karşı olduğunu belirterek gözyaşlarına boğulan anne, "Kızıma tecavüz ederek öldüren katili adalete teslim ettik. Elimize silah alıp öldürse miydik? Ben anneyim, affetmiyorum. Devlet nasıl affeder?" diye isyan etti.
>
> "Ben acılı bir anne olarak bu affı hiç ama hiç istemiyorum. Evlat acısı çok zor ve çekilecek gibi değil. Devlet büyüklerimize soruyorum, böyle bir acıyı yaşasalar, hiç ama hiç suçu olmayan evlatlarını kaybetseler affederler miydi? Bize ailece tehditler savuran, kızımın önüne nişanlısıyla dolaşırken araba sürüp, 'Seni öldüreceğim. Af var. 2-3 yıl yatar, çıkarım' diyen suçlu nasıl daha ceza verilmeden affedilir, soruyorum." (*Hürriyet*, 24.11.2000)

Arif Bey, "Bu af yasası sanırım hukuk tarihimizin bir yüz karası olarak kalacak," dedi ve *Milliyet*'te 'Avukatınız' köşesinde yazan Tamer Heper'in(*) görüşünü yüksek sesle okudu:

> Meclis'e verilen af yetkisi Anayasa'nın 87. maddesinde yer alıyor. (...) Meclis'in, yani siyasi iradenin yargıya müdahale etmemesi lazım. Demokrasinin temel kurallarından biridir. Yargının verdiği cezayı Meclis ortadan kaldırarak, yani affederek, yargıya müdahale ediyor. Bunu da sırf ileride oya dönüştürme amacı ile yapıyor. Yani yargı kararları siyasete alet ediliyor. (Kanımca) Anayasa'nın 87. maddesindeki Meclis'in af yetkisi toptan kaldırılmalı, yani artık Meclis'in af yetkisi diye bir şey olmamalı. Zira oy avcılığı için çıkarılan af toplum ahlakını da kemiriyor. (*Milliyet*, 26.09.2001)

Yazıyı bitirdikten sonra Arif Bey, "Gittikçe sabırsızlanıyorum Doğan Bey, neden böyle bir toplumuz tartışmasına bir an önce başlamak istiyorum."

"Tamam, Arif Bey," dedim, "ben de sabırsızlanıyorum; ama daha gözlemleyeceğimiz alanlar var."

Gözlerimi kapattım, sağ koluma düşen bir yaprağın dokunuşunu hissettim. Ağaç benim farkımdaydı, kendince merhaba diyordu. Ağaçtan kuş sesleri geliyordu. Onların da selamını aldım.

Arif Bey iç dünyamda bir yolculuk yaptığımı fark etmiş olacak, sustu.

Rüzgâr sesinin, kuş cıvıltılarının ve güneşin dokunuşunun tadını çıkararak bir süre daha sessizce oturduk.

9
Adalet

Arif Bey'le Levent Çarşısı'nda buluştuk ve yürüyerek sokakların arasında kalmış bir parka gittik. Buradan pek araba geçmediği için oldukça sessizdi. Ağaçların gölgesi altına konmuş banklar vardı.

Parkın iç kısımlarında gölgedeki bir banka oturduk.

"Şimdi sana bir öykü anlatacağım ve daha sonra bazı sorular soracağım," dedim; gülümseyerek dinlemeye hazır olduğunu belli etti.

"B. adında bir erkek çocuğu 13 yaşındayken babasını kaybetti. Babasının ölümünden sonra okulu bırakmadı, çalıştı çabaladı ve liseyi bitirdikten sonra Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne devam etti. Okuyabilmek için hem öğrencilik hem de taksi şoförlüğü yaptı. Hukuk Fakültesi'ni bitirdi ve 1990'da İzmir Barosu'ndan ruhsat aldı."

Arif Bey ilgiyle dinliyordu, konuşmama devam ettim:

"Bürosunu açtı ve avukat olarak hizmet vermeye başladı. Çoğu ticari birçok davaya girdi, 800'e yakın müvekkile hizmet verdi. Ne var ki, kırk yaşında avukatlığı bırakmaya karar verdi ve öğrenciyken yaptığı taksiciliğe geri döndü. Şimdi iki çocuk babası; çocuklarına avukat olarak değil, taksi şoförü olarak para kazanıp bakıyor."

Sustum ve Arif Bey'e, "Anlattığım öykü ilgini çekti mi?" diye sordum.

"Öykü bitti mi? Ben bundan bir şey anlayamadım!"

"Hayır, bitmedi, ama öyküme devam etmeden önce sana bir sorum var."

"Tamam, sorun."

"Arif Bey, sence Birol neden avukatlığı bıraktı ve taksi şoförlüğü yapmaya başladı?"

"Sanırım avukatlıkta yeteri kadar para kazanamadı!"

"Hayır; bir başka neden söyle!"

"Taksi şoförlüğünün bağımsızlığını, saatlerini ve yaşam tarzını seviyor."

"Hayır, o da değil."

"Mış gibi konusunu konuşmak üzere bir araya gelmiş durumdayız; o zaman mış gibilikle ilgili bir neden olmalı!"

"Evet; mış gibi avukat olmamak için!"

"Nasıl, biraz daha anlatır mısınız?"

Çantamdan gazete kesiğini çıkardım, birlikte okuduk:

Avukatlıktan ayrılma gerekçesinin, "Karşılaştığı haksız durumlarda adalet mekânizmasının yetersiz kalması, hatırlı kişilerin ötesine geçilememesi" olduğunu belirten B. G. şöyle konuştu:

"Ticari davalara bakarken, bazı firmaların büyük usulsüzlüklerini yetkili makamlara bildirdim. Müvekkillerimin hakları nedeniyle girmek zorunda kaldığım birçok olaydaki bilgi ve belgeleri, ilgili devlet mekânizmalarına aktardım. Örneğin, İzmir'deki bir büyük kurumun büyük ölçekli fatura yolsuzluğu yaptığını Defterdarlığa kadar bildirdim. Zaman zaman (Bunlarla fazla uğraşma diye) uyarıldım.

Müvekkilimin isteği ile gireceği bir konut kooperatifini araştırırken arsa alımında büyük usulsüzlük tespit ettim. İhraç kaydıyla alınıp, iç piyasaya gönderilen birçok malın bir limandaki gümrükten alınmayıp, Rodos'u dolaştıktan sonra bir başka limana inmesini yaşadım. Ancak bunların hiçbirinde hukukun işlememesi, adalete güvenimi sarstı. Bu koşullarda avukatlık yapmak istemedim. Bir başka olayda, İzmir'de damacana ile su satan firmaların başkalarının ruhsatlarını kullandığını tespit ettim. Valiliğe başvurduğumda aldığım yanıtla şok oldum. Bu olayı inceleyemeyeceklerini, firmanın Aydın'da olduğunu söylediler. Sonuçta böyle bir karar verdim. Şu anda yaptığım işi üniversiteyi okumak için de yapmıştım. Hiç olmazsa kafam dinç. İşimi yapıyor, evime ekmek götürecek kadar para kazanıyorum. Haksızlığa yolsuzluğa da tanık olmuyorum." (*Hürriyet Ege*, 29.12.2000)

Arif Bey, "Sanırım Türkiye'de, hatta birçok toplumda eşine az rastlanacak bir dürüstlük örneği. Kendine olan saygısına önem veren bir insan olmalı," dedi.

"Evet, gerçekten bir dürüstlük örneği. Şunu da söylemeliyim ki, avukatlıktan ayrılma ve şoförlük yapma kararını vermeden önce B.G. eşiyle ve iki çocuğuyla konuşmuş ve onların onayını almış.

"İnsanın aklına acaba bu tek bir avukatın algılaması mı, yoksa avukatlar arasında genel bir algılamayı dile getiriyor mu sorusu geliyor. Araştırdım ve İstanbul Barosu'nun 'Adli yargıda yolsuzluk' konusunda bir araştırma yaptığını öğrendim. Erdal Şafak, 15 Ocak 2005 tarihli *Sabah* gazetesindeki yazısında bu araştırmanın bulgularını dile getiriyor."

Meslekte en az 5 yılını doldurmuş avukatları kapsayan araştırmanın bazı sonuçları şöyleydi:

- Avukatların yüzde 94.9'u adli yargıda yolsuzluk olduğu görüşünde.
- Yüzde 63.1'i yolsuzluğu yargının en temel sorunlarından biri olarak görüyor.
- Yüzde 96.1'i yargıdaki yolsuzlukların örtbas edildiğini belirtiyor.
- Yüzde 88.3'ü Yargıtay'ın da yolsuzluğa bulaştığına inanıyor.
- Yüzde 97.5'i yargıç ve savcılardan yolsuzluk yapanlar olduğunu söylüyor.
- Yüzde 66.6'sı rüşvet alan yargıç ve savcıların bilindiğini ifade ediyor.
- Yüzde 93.5'i avukatların konumlarını yolsuzluk için kullandıklarını bildiriyor.
- Yüzde 74.1'i avukatların mesleki başarılarında, yani davaları kazanmalarında verdikleri rüşvetin rol oynadığını itiraf ediyor.
- Yüzde 95.7'si bilirkişilerin de rüşvet aldıklarını kaydediyor.

"Demek ki, sürekli yargının içinde olan insanlar sorunun farkındalar ve uygun ortamlarda sorulduğu zaman açıkça durumu ifade etmekten de çekinmiyorlar."

Arif Bey, söylediklerimi büyük bir ciddiyetle dinledi. Sonra sordu: "Doğan Bey, bugün de hukukla ve adaletle ilgili konuşacağız galiba?"

"Bugün genel olarak ülkemizdeki hukuk bilincindeki ve hukuk düzenindeki boşluğu irdelemek istiyorum. Önce Türk hukuk felsefesini irdelesek sanırım iyi olur. Bildiğin gibi hukuk başkadır, kanun başkadır. Hukuk, yasaların temelinde yatan ilkeleri ifade eder; bir anlamda hukuk, yasaların felsefi temelidir. Temeli olmayan yasalar, temelsiz, çürük binalar gibidir, hafif bir sarsıntıda paldır küldür yıkılır. İşte onun için önce bizdeki hukuk felsefesinin temellerine kısaca bir göz atalım istiyorum.

"Daha sonra hukuk sisteminin işleyişine bakmak istiyorum. Yani adalet sisteminin kendi içinde adalet mi, yoksa çapraşıklık ve yetersizlik mi var? Bu sorular bana önemli geliyor, irdelemek istiyorum."

Arif Bey, "Avukatlar üstüne yapılan araştırmanın sonuçlarından sistemin iyi çalışmadığını hemen şu anda söyleyebiliriz," dedi.

"Evet, söyleyebiliriz, ama daha ayrıntı olarak bakmakta fayda var," dedim ve sıralamaya devam ettim; "Üçüncü olarak da, yasaların uygulanabilirliği ve birbiriyle uyumu konusunu ele almak istiyorum."

Arif Bey, "Anladım; üç temel alanda gözlemler yapacağız. Tamam, haydi başlayalım," diye heyecanlı bir sesle hazır olduğunu belirtti.

Türkiye'de hukuk felsefesinin temelleri konusunu başlatmak için çantamdan Çetin Altan'ın bir yazısını çıkardım. Prof. Dr. Ahmet Mumcu, Diyarbakır'da, 'Hukukun üstünlüğü' konusunda bir konuşma yapmış ve konuşmasının bir metnini Çetin Altan'a yollamış; o da 21 Temmuz 2000'de *Sabah*'taki köşesinde konuşmanın temel kavramlarını okurlarıyla şöyle paylaşmış:

> Sevgili Mumcu, mevcut Anayasa'nın, Türk devletinin başlıca niteliklerini saptarken, onun "bir hukuk devleti" olduğunu da belirtmişliği üstünde duruyor önce...

Ama Prof. Dr. Ahmet Mumcu'nun ışıklandırdığı asıl soru şu: "Hukuk nedir?"

Ve şöyle bir açıklama getiriyor kendisi:

Biz Türkler, açıkça söylemek gerekirse, bu soruya yanıt verecek düşünceler üretemedik. Hukuk Devrimimiz'in; istenilen, özlenen düzeye çıkamaması; hak ve özgürlük kavramlarının Türk toplumuna bir türlü tam olarak yerleşememesindeki asıl neden; Türk toplumunda hukukun niteliği üzerinde hiçbir düşünce üretiminin yapılmamasıdır.

Batı'dan yasaları aldık ama hukuku alamadık.

Yasa/kanun bir buyruktur. Hukuk düşüncesi ise, o buyruğun akla ve bilime uygun olup olmadığını tartan ayrı bir sistemdir zihinde. İşte bu 'tartmak ve ölçmek' özelliği ne yazıktır ki, bizde gelişmedi.

"Doğan Bey, bu müthiş bir açık yüreklilik ve son derece önemli bir saptama. Ve anladığım kadarıyla bu alanın uzmanı."

"Evet. Hukuk Profesörü. Ve toplumsal sorumluluk bilinci içinde toplumun bilinçlenmesi için kitaplar(*) yazmış değerli bir düşünür. Yaptığı gözlem, yani Batı'dan, hukuk anlayışını alıp sindirmeden yasalarını almış olmamız düşüncesi, Türk adaletinde aksayan şeylerin temelinde ne yattığı konusunda bana çok açık seçik bir fikir veriyor. Devam edelim; Çetin Altan, hukuk felsefesinin temelleriyle ilgili yazmaya devam ediyor:"

Yine dört dörtlük hukukçularımızdan Yargıtay Başkanı Doçent. Dr. Sami Selçuk, hukuk konusunda bir sohbet konuşması yapmak için beni Yargıtay'a davet ettiği zaman; ben de becerebildiğim kadarıyla "Hukuk nedir", "Hukuk bilgisi nedir", "Hukuk bilinci nedir", "Adalet duygusu nedir" türünden, hukukla ilgili soyut kavramlar üstünde durmaya çalışmıştım...

Bana göre Hukuk, "Tüm insanlığın ortak huzurunu güvence altında tutmaya dönük evrensel bir ilkeler matematiği" idi...

(*) Ahmet Mumcu, *Atatürkçülükte Temel İlkeler*, İnkılap Yayınevi, İstanbul.
Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri, İnkılap Yayınevi, İstanbul.
Osmanlı Devletinde Rüşvet, İnkılap Yayınevi, İstanbul.

Arif Bey gözlerini kısarak, "evrensel ilkeler matematiği," sözünü tekrar etti.

Bir süre sustum, çünkü bu kavramın iyice sindirilmesi benim kendim için de önemliydi.

"İrdelenmesi gereken ne kadar önemli kavramlar var," dedim. "Örneğin, sistemin kendisinin keyfi değil, matematiksel bir düzen içinde olma gerekliliği vurgulanmış. Matematikçi, matematik formüllerini keyfi olarak değiştirip istediği şekilde yazamayacağı gibi, bir hukukçu da ilkeler matematiğini istediği gibi formüle edemez."

Arif Bey, "Her şeyden önce formüle ettiği şey 'evrensel ilkeler' olmak zorunda ve bu kendi başına çok önemli bir farkına varış. Yani, nedir evrensel ilkeler? Bir ilkenin evrensel olup olmadığma kim karar verir, yani hangi ölçütler kullanılarak bir ilkenin evrensel olup olmadığı belirleniyor? Ayrıca, 'niçin evrensel ilkeler' de, örneğin 'İslami ilkeler' değil? Bütün bunların çok açık seçik ve bilinçli bir biçimde tartışılması gerekir," dedi.

Arif Bey'in bu konuyu konuşmaktan aldığı zevk bana çok hoş geliyordu; zihinsel bir yolculukta yoldaşhk duygusunu yaşıyordum. "Evet," dedim ve devam ettim; "Ayrıca dikkat edersen Çetin Altan burada 'Türk toplumunun' demiyor; 'tüm insanlığın ortak huzurunu güvence altında tutma' amacını öne çıkarıyor."

Arif Bey, "Evet, farkındayım," dedi ve gözleri ışıldayarak devam etti; "Bu amaç göz önünde tutularak 'terör' tanımının yapıldığını düşünün Doğan Bey. Acaba İsrail'in Filistin'i işgali bugünkü terör hareketlerinin kaynağı değil mi?"

"Arif Bey, konuyu politize etmeyelim lütfen; çok karmaşık konulara girip, başkalarının evinin önündeki çöpten bahsetmeye başlarsak, kendi evimizin önünü süpürmeyi unuturuz. Biz şimdi yine Türkiye'ye, Çetin Altan'ı okumaya dönelim," dedim.

> Türkiye'de "Hukuk nedir?" sorusunun yanıtı berraklaştırılmamış, "Hukuk bilinci" gelişmemişti...
>
> Bize (Yani Çetin Altan'a) göre bunun nedeni, toplumun büyük oranda Padişahlık döneminden kalma, "kulluk" koşullanmasından arınamamış olmasıydı.

Böyle olunca da, "Hukukun üstünlüğü" kavramı anlamsız kalıyordu. Ve hukukun evrensel ilkeleriyle, örneğin "yasa maddelerinin herkese eşit uygulanacağı" ilkesiyle dahi bağdaşmayan yasa maddeleri, –örneğin T.C.K; 160. madde- yürürlükten kalkmıyordu.

Türkiye'nin bir yasa devleti olsa dahi, bir hukuk devleti olmadığı çıkıyordu ortaya...

"Hukuk, kanunu uygulamak için yargıca yol gösterecektir. Yargıç, kanunun gösterdiği yolda tökezlerse; kanunu değil, hukuku uygulayacaktır."

(...) hukuk dili yaygın olmayan bir dil, kamuoyunda... "Hukuk bilinci" gelişmediği için böyle bu... "Hukuk bilinci" de, anadilinin yazılı boyutuyla pek ilgilenmeyen mesleksiz yığınlarda gelişmez...

"Adalet duygusu" ise kulluk koşullanmasından kurtulamamış yığınlarda, çok sakat bir tahterevallinin üstünde durur. Kullar, "vurun kellesini" diye bağırarak, efendilerini eleştirmeye kalkanların üstüne dahi yürüyebilirler, linç etmek için ve göze girmek için...

Arif Bey, "Tabii beni burada ilgilendiren temel soru, 'biz neden hukuk düşüncesini geliştiremedik,' sorusu oluyor, ama bunu size sorarsam, alacağım cevabı biliyorum –bunu ayrı bir konu olarak ikinci kitapta ele alacağız diyeceksiniz– o nedenle şimdilik sormuyorum. Fakat şunu anlıyorum ki, hukuk felsefesinin temelleri olmadan 'hukukun üstünlüğü' sözü ancak laftan ibaret boş bir kalıp olarak kalmak zorunda."

"Arif Bey, hukuk bilincinin temelsizliği, bazı kesimlerin 'biz şeriat isteriz,' duygusunun da temelinde yatabilir. Çok önemli bir uygarlık temelinden söz ettiğimizin farkındasm değil mi?"

"Farkındayım; o nedenle hemen derinlemesine tartışmaya girmek istiyorum."

Çantamdan bir gazete haberi çıkardım ve Arif Bey'e verdim. 'Yargıtay Bekâret Konusunda Hatalı' başlıklı haberde, Yargıtay Başkanı Sami Selçuk'un, "Yargıtay, kızlık bozma konusunda 70 yıldır yanlış karar veriyor," dediğini bildiriyordu. Haber şunları yazıyordu:

Yargıtay Başkanı Sami Selçuk, Türk Ceza Kanunu'nun 423. maddesinde yer alan ve 2 yıla kadar hapis cezasını öngören "kızlık bozma" eyleminin, 70 yıldır yanlış yorumlandığını söyledi.

Yerel mahkemelerde verilen yanlış kararların Yargıtay'ca da onandığına dikkat çeken Selçuk, Yargıtay üyelerinin yasa maddesini değerlendirirken mağdurun iffetine değil kızlık zarına odaklaştıklarını savundu. Bir genç kızın iffetinin tek başına kızlık zarına indirgenemeyeceğini, ilişki sonucunda anatomik olarak kızlık zarı yırtılmasa dahi, iffetin zedelenebileceğini vurgulayan Selçuk, şöyle konuştu:

"TCK'nin 423. maddesinde kızlık zarından değil, kızlık bozmadan söz ediliyor. Bu konuyu özel olarak araştırdım ve bir de kitap yazdım. Evlenme vaadiyle kurulan cinsel bir ilişkide, kızlık zarı yırtılmasa dahi bana göre iffet zedelenir. İffetin zedelenmesi için mutlaka anatomik anlamda bekâretin kaybedilmesi gerekmiyor. Kızlık bozma deyimini bu şekilde yorumlamak gerekir. Ancak yerleşik anlayışa göre kızlık zarı yırtılmamışsa suçun oluşmadığı kabul ediliyor. Yargıtay kararlarında da yer alan bu yanlış yorum, kandırılarak kendisiyle ilişkiye girilen genç kızın, ruhsal çöküntüsünü ve mağduriyetini umursamamak, iffeti sadece anatomik bir değer olarak tanımlamak anlamına geliyor. Yıllardır bu yanlış anlayışı değiştirmenin mücadelesini veriyorum. Tüm çabalarıma ve bu konuda bir kitap yazmama rağmen önyargıları değiştiremedim."

Hukuk Bilmecesi

Yasanın yanlış yorumlanması sonucunda, mizah hikâyelerine konu olacak türden hukuk bilmeceleri ile karşılaşıldığını da belirten Selçuk, şöyle devam etti: "Kesinleşmiş mahkeme kararlarına da yansıyan yerleşik anlayışa göre, bekâret anatomik anlamda bozulmadıysa suç oluşmamış kabul ediliyor. Bazı vakalarda, ilişki sonucunda hamile kalınmasına rağmen anatomik anlamda bekaret devam ediyor. Bu tıbben mümkün olan bir durum. Uygulamadaki anlayışa göre böyle bir durumda, kızlık zarı yırtılmadığı için suç oluşmamış kabul ediliyor. Suçun oluşumu ancak, kızlık zarının doğum sonucunda yırtılmasıyla gerçekleşiyor ve sanık ancak o zaman cezalandırılabiliyor. Doğum normal yolla değil de sezaryenle yapılırsa, o zaman ortaya tam bir hukuk komedisi çıkıyor. Mağdur normal yolla doğum yapmadığı için anatomik anlamda halen bâkire olduğu için,

sanık cezalandırılamıyor. Bu tür komik örneklerle karşılaşılmaması için, yasanın doğru yorumlanması ve iffet kavramının sadece bakireliğe odaklanmaması gerekiyor. Bu temennime tüm yargı mensuplarının da katılmasını ümit ediyorum. (*Sabah*, 10.03.2000)

Haberi dikkatle okuyan Arif Bey, "Hukuk bilinci eksikliğinden kaynaklanan bir sorun örneği. Kaynağında kadını insan olarak nasıl algıladığımız yatıyor. Kadın aynı zamanda bir insan mı? Kadını erkekle eşit haklarda bir insan olarak kabul ediyor muyuz? Bir insan olarak onuru, haysiyeti, şerefi, iffeti söz konusu mu?"

Bir süre sustu, sessizce düşündü, sonra devam etti:

"Kadının insan olarak temel hak ve hukukunu bu toplum henüz tartışmış değil; yani tartışılmamış olduğunu sanıyorum. Ancak bu insan olma temelinin üstünde bir de kadın olma özelliği binecek, ama önce insan. Kadın olma özelliği tartışıldıktan sonra da 'kız' olmanın, 'iffetli' olmanın anlamı yerli yerine oturtulacak."

"Yani, Ahmet Mumcu'nun sözünü ettiği eksikliğe bir örnek diyorsunuz!"

"Evet, öyle diyorum. Biz bir toplum olarak henüz insanımızın temel hak ve özgürlüklerini tanımlamış bir toplum değiliz!"

"Yok, bence tanımladık, ama mış gibi tanımladık. Yoksa her şeyin yasası var. Şimdi yanımda Fatih Altaylı'nın bir yazısı var, yasaların felsefi temelden yoksunluğunu ve halkımızın hukuk bilincinin gelişmemişliğini çok güzel anlatıyor. Kısaca bir de ona göz atmak ister misin?"

Arif Bey, tabii isterim, dedi ve haberi okudu:

MAL NAMUSTAN KIYMETLİ!

S.Y.'e tecavüze kalkışan adamın 9 ay sonra serbest kalacak olmasının büyük ayıp olduğunu yazmıştım.

Tecavüzcü "tecavüze eksik teşebbüsten" yargılandığı için topu topu 2 yıl 2 ay ceza almış ve bu nedenle 9 ay sonra çıkacakmış.

Sanki kendisi tecavüzden vazgeçmiş gibi.

Adam teşebbüsü tam da, çevredekiler yetişince tamamlayamamış.

Peki diyelim ki, eksik değil de tam teşebbüsten yargılansa ne olacaktı? 7 yıl ceza alacak ve 3 yıl yatıp çıkacaktı.

Yanlış okumuyorsunuz.

Zorla eve girip bir kadına tecavüzün cezası, hiç hafifletici sebep yoksa bile 7 yıl.

Ederi 3 yıl hapis.

Peki aynı kişi eve girip tecavüz etmeyip, S.Y.'nin çöpünü çalsaydı ne olacaktı?

Gasptan 36 yıl hapis yatacaktı.

İşte Türk Adaleti.

İşte bizim adaletin namus anlayışı.

Bir eve girip bir kadının ırzını, namusunu çalarsan cezası 7 yıl.

Bir eve girip bir kadının çöpünü çalarsan cezası 36 yıl.

Ne de olsa, manevi değerleri güçlü, namus düşkünü bir milletiz.

Cezamız da ona göre.

Ey Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin mensupları.

Ne diyorsunuz?

Mal mı, namus mu, bir kadının onuru mu?

Yeni ceza yasasmda göreceğiz hangisinin daha kıymetli olduğunu. (*Hürriyet*, 23.10.2000)

Arif Bey, öfkeli bir tarzda şunları söyledi: "Sami Selçuk'un tartıştığı konunun ne kadar gerçekçi olduğunu bu örnekte de görüyoruz. Burada da iffet değil, kızlık zarı ya da penis vajina ilişkisi temel kabul edilmiş. Herhalde benim toplumumun yasa koyucusu, daha da gerçekçi konuşursak benim toplumumun egemen güçleri ve bu gücün arkasında yatan kamuoyu, kadını, vajinasının ötesinde değerli bir varlık olarak görmüyor."

"Haklısın. Fatih Altaylı'nın merak ettiği 2004'te çıkan yeni ceza yasasmda da durum neredeyse korunmuş."

Bu noktada Rauf Tamer'in 'Arıza Dipte' başlıklı yazısını Arif Bey'e uzattım.

... Adalet yok.

Demokrasi varmış ne yapayım?

Adalet deyince, bunu Duruşma Salonları'ndan ibaret sanmayın.

Adalet, bir kere vergide yok.

Adalet, şu gördüğünüz kondu apartmanların, toprak gaspı ve işgallerin temelinde yok. Adalet, soluk aldığınız parkta ve bahçede yok... Kapışılan suda, kısıtlanan elektrikte yok... Postadan dolayı gecikmiş faturalarınızın faizinde bile yok.

Ah bu Adalet.

Okulda yok, hastanede yok, trafikte yok... yok.

"Önce insanım" diye bağırmayın. Bir kere Adalet, tâyinde yok, âzilde yok, terfide yok... Ödülde hiç yok.

Namusunuza da fazla güvenmeyin... Mahremiyetinizi dokunulmaz da sanmayın.

Şimdi burada oturur, teşhir ederim sizi... İki satırla canınıza okurum.

Yanarsınız.

Tavzih yok, tekzip yok, açıklama yok... Koymam.

Çünkü Adalet yok.

Adalet, elbette ki Duruşma Salonları'ndan ibaret değil.

Ama o da bir Adalet'tir.

Dilerseniz, oraya da bir bakalım...

Şeref lekesi ya da bir hakaret davası 5 yıl sürer.

Kim öle, kim kala?

Sonucunu kim duya?

Rezil olduğunuzla kalırsınız.

Türkiye'de Hâkimler vardır. Elbette vardır. Onlara saygımız da sonsuzdur. Ama bu sistem içerisinde -mecburen- geciken Adalet, en büyük Adaletsizlik... Birikmiş dosyalarla, bu tozlanmış raflarla, Adalet, nereye doğru gidiyor?

Adaletçiler vardır ama Adalet yok.

(...)

Adliye, sadece bir kurum ismi...

Adalet ise, o kurumu da içine alan çok geniş bir kavram.

Şunu anlatamadık.

Biz Türkiye'de Adliye yok demiyoruz.

Adalet yok diyoruz...

Var mı itirazı olan? (*Sabah*, 25.11.1999)

"Diyecek bir şey bulamıyorum. Beni tek mutlu eden şey, Allah'tan bu konuda düşünen bilim adamlarımız ve yazan gaze-

tecilerimiz var. Doğan Bey, burada sizinle bunları konuşabilme özgürlüğünün de farkındayım. Şu konuştuklarımızı konuşmanın suç sayılabileceği çok sayıda ülke olduğunu biliyorum. Bunları konuşuyor olabilmemiz gelecekle ilgili umudumun temelini oluşturuyor."

"Biliyorum Arif Bey; bunları konuşuyor olabilmek bana da mutluluk veriyor. Bu irdelemenin ilk kısmı olan hukuk bilinci, hukuk felsefesi konusunu bir başka gazete haberiyle noktalamak istiyorum," dedim ve haberi eline verdim:

Doğum yapmak üzere olan hamile kadını makam otomobiliyle hastaneye yetiştiren Denizli'nin Baklan İlçesi Dağal Belediye Başkanı K.E. hakkında, 'makam otomobilini amacı dışında kullanmak' suçundan 1 yıla kadar hapis istemiyle dava açıldı. İlginç davaya konu olay geçen 6 Mayıs'ta meydana geldi. Berber N.Ç., hamile eşi F.'nin sancıları başlayınca otomobil aramaya başladı. Ancak iş saatinde, vatandaşların tarlalarda çalışması nedeniyle taşıt bulamayan ve çaresiz kalan N.Ç., Belediye Başkanı K.E'yi arayarak yardım istedi. K.E., hamile kadınla eşini makam otomobiliyle Baklan Devlet Hastanesi'ne götürdü, ancak tek nöbetçi hekimi yerinde bulamadı. Cep telefonuna sarılan başkan, görevli olarak Boğaziçi Beldesi'ne giden Dr. İ.A.'nın hastaneye gelmesini istedi. Olumsuz yanıt alan K.E., ambulansın da görevde olduğunu öğrenince, bu kez sancıyla kıvranan hamile kadını yine makam otomobiliyle Denizli SSK Hastanesi'ne yetiştirdi. Genç kadın, hastaneye ulaştıktan 4-5 dakika sonra doğum yaptı ve bir kız bebek dünyaya getirdi. Anneyle bebeğinin hayatını tehlikeye düşürmeden hastaneye ulaştırmanın mutluluğunu yaşayan K.E., 2.5 ay sonra savcılık tarafından, makam otosunu amaç dışı kullandığı gerekçesiyle hakkında 237 Sayılı Taşıt Kanunu'na muhalefetten dava açıldığını öğrenince şok oldu.

İhbar Doktordan

Baklan'ın 1800 nüfuslu Dağal Beldesi Belediye Başkanı K. E., önümüzdeki günlerde 1 yıl hapis cezası istemiyle Baklan Asliye Ceza Mahkemesi'nde yargılanacak. Can kurtardığı için hakkında dava açılmasını şaşkınlıkla karşıladığını söyleyen K.E., suç duyuru-

sunu hastane doktoru İ.A.'nın yaptığını iddia etti. K.E., "Acil hasta olduğunu duyunca düşünmeden belediyenin aracını kullandım. Sayemde, bebek ve annenin hayatı tehlikeye düşmedi. Aradan 2.5 ay geçtikten sonra hakkımda dava açıldığını öğrendim. Dr. İ.A.'nın suç duyurusunda bulunduğunu duydum. Neden böyle bir şey yaptığını bilmiyorum ama ceza alacağımı da bilsem, aynı durumdaki bir insanı hiç düşünmeden yine makam arabamla taşırım" dedi.

Aileden Teşekkür

Baklanlı berber 29 yaşındaki N.Ç., 25 yaşındaki eşi F.Ç.'nin, Belediye Başkanı K.E.'nin duyarlılığı, yardımseverliği sayesinde sağlıklı bir doğum gerçekleştirip, ikinci çocuklarını dünyaya getirdiğini söyledi. N.Ç., "Otomobil bulmak için çırpındım. Bulamadım. Başkan'dan yardım istedim. Kendisiyle akrabalığım da yok. Başkan zor anımızda imdadımıza yetişti. Otomobili kendi kullandı. Önce Baklan, sonra Denizli'deki hastaneye götürdü. Belki de ona eşimin, çocuğumun hayatını borçluyum" dedi. Kızına Pakize adını veren anne F.Ç. de, "Doğum sancılarım dayanılmazdı. Hastaneye yetiştirilmeseydim belki de büyük sorun yaşayacaktık. Başkan K. E'nin bizim yüzümüzden mahkemelik olmasına üzüldük" dedi. (*Hürriyet*, 04.08.2000)

"Bunu ihbar edenin doktor olmasına şaşmam," dedim.

"Belediye Başkanı'na herhalde bir garazı vardı," dedi Arif Bey.

"Sanırım," dedim ve devam ettim, "mış gibi bir doktorumuzun çok doktorca (!) bir tavrı olsa gerek; Belediye Başkanı can kurtarmaya çalışıyor, halbuki umursamasa ve annenin ve bebeğin ölmesine göz yumsa, 'ülkemizdeki eğitim sürecinden geçerek mesleksel kimliğini kazanmış doktorumuz' gibi davranmış olurdu."

"Çok ağır bir suçlama Doğan Bey!" dedi.

"Farkındayım; özür dilerim," dedim ve açıklamama devam ettim, "yakından tanıdığım doktorlar var, özverili, insanca davranan saygın kişiler. Doktorların çalışma koşullarını da az çok biliyorum ve bazı durumların tahammül edilebilir gibi olmadığını biliyorum. Bunların farkındayım. Ama bu gazete haberi çerçevesinde, eğer ihbarın doktordan geldiği doğruysa, o doktorun yaptığını insanlı-

ğına, ettiği doktorluk yeminine hiç yakıştıramadım. Ve maalesef, bu tür doktorların da bol miktarda olduğunu hem gördüm hem de bana anlatılan gerçek olaylardan biliyorum. Sanki ülkemdeki tıp eğitimi, 'iyi bir doktor olmak için önce insan olmayı unutmanız gerek,' demiş ve onu tıp eğitimin ilk koşulu olarak öğretmiş. İçimde bununla ilgili bir öfke var."

"Peki Doğan Bey, siz kendiniz doktor olsaydınız ve onların koşulları içinde çalışsaydınız, acaba siz farklı olur muydunuz?"

"Ne demek istediğini anlıyorum; kabahatin hepsini doktorlarımızda değil, birazını da çalışma koşullarında aramalıyız. Böyle bir yaklaşım daha dürüst ve bilimsel; kabul ediyorum. Ama bu haberdeki doktorun davranışının hiçbir mazereti yok bence!"

"Doğru, garazı olan sıradan bir insan gibi davranmış. Bu doktorun ihbarıyla başlayacak mahkeme süreci muhtemelen Belediye Başkanı'nın iyi niyetini ortaya çıkaracak ve Belediye Başkanı ceza almayacak. Ama benim sorum şu: Böyle iyi niyetle davranan birini mahkemeye ihbar eden doktoru sorgulayacak bir makam var mı? Yani bu tür tutumu ile bu doktor şu halkın gözünde rezil olmayacak mı?"

Gülümsedim. "Hayır Arif Bey," dedim, "bence yok. Ama şu anda o doktoru biz, yani sen ve ben, bu haberi yeniden konuşmakla gözler önüne serdik."

Arif Bey, "Ülkemdeki hukuk bilincindeki ve hukuk düzenindeki boşluğu gördük. Şimdi sırada ne var?" diye yeni konuya geçmek istediğini belirtti.

"Adalet sisteminin çapraşıklığı, yetersizliği ve ilgisizlik," dedim.

Suyumdan bir yudum aldım. Çantamdan, 10 Temmuz 2001 tarihli *Milliyet* gazetesinin bir haberini çıkardım. '10 Temmuz Dünya Hukuk Günü' nedeniyle gazete bizim irdelemek istediğimiz sorunları ele almış. Değişik hukuk uzmanlarıyla konuşmalar yapılmış ve istatistikler gözden geçirilmiş.

Türkiye'nin yüzde 75'i birbiriyle davalıymış.

Bunu duyunca Arif Bey, "Birbirimize gizli düşman, hasım gözüyle baktığımızı hissediyordum, ama bu benim yanılgım diye

düşünüyor pek önemsemiyordum. Yanılgı falan değilmiş. Demek ki benim ülkemde her dört kişiden üçü birbiri ile davalı imiş," dedi.

Haberi okumaya ve yorumlamaya devam ettik. Mahkemelerde 4,5 milyon dava dosyası birikmiş. Bir yargıç saatte 100 dosyaya bakmak zorundaymış.

Arif Bey, alaycı bir tavır içinde konuştu; "Demek ki, bir dosyaya ortalama 36 saniye düşüyor. Dosyayı okuyacak, dava edenin söylediklerini, suçlamalarını anlayacak, dava edilenin savunmasını okuyacak, değerlendirecek ve adil bir karar verecek. Bütün bunları 36 saniye içinde yapacak. Çünkü beş saatte 500 dosyaya bakmak zorunda."

Dava açılmadan iyi bir altyapı çalışması yapılmıyor; davalar hazırlıksız, alelacele açılıyor. Açılan davalarda beraat kararı, Türkiye'de yüzde 20; Japonya, Fransa, İsveç gibi ülkelerde ise yüzde 1 civarında.

Ortalama dört yıldan fazla süren davalar, sadece 1997'de 30 bin dolayında. Karar verilme anına kadar olan süre, çok sayıda davanın zamanaşımına uğramasına neden oluyor. 1999'da zamanaşımı ve diğer nedenlerle verilen düşme kararı sayısı, 406 bin 896.

Ahmet Vardar bir öğretmenin kendisine başvurusunu takip ediyor ve öğretmen için yazıyor:

> Aydın ili Söke ilçesinde süren iki tane dava var. Davanın biri 1997-870, diğeri ise 1999-334... Bu iki dava dosyaları için de yapılması gereken bütün işlemler bitmiş. Ama gelin görün ki, uzunca bir süredir dava ile ilgili görevli bayan hâkim rapor almış. Hemen hemen 4 veya 5 duruşmadır raporlu olduğundan gelemiyor. Tabii ona geçmiş olsun diyoruz. Diğer mahkemelere başvuran öğretmenimiz, öteki hâkimlerin çok yoğun duruşmaları olması sebebiyle onlardan da gün alamıyor, 8 aydır kovalayıp, duruyor. Belki bir 8 ay daha gidip, gelecek...
>
> O zaman ne oluyor, ne olacak?... Eee adalete olan güven de sarsılıyor. Aslında bu ülkede birçok şeye olan güvenimizi yitirmiş bulunuyoruz. Ama adaletimize ve bu sisteme güven duymak zorundayız. Eğer bu sistem de çökerse, tutulacak yerimiz kalmaz. Ben

bu misali kimbilir bu durumda ne kadar vatandaşımız vardır diye yazıyorum. Kimseye ne bir kastım var, ne de garezim... Bütün istediğim adaletin yerini bulması... (*Sabah*, 28 Kasım 2000)

"Bu haberi şunun için seçtim: Adalet sistemi, öyle bir sistem ki, eğer yargıcın biri bir sağlık sorunu yaşar, hasta olur ya da ameliyat olursa, vatandaş yandı. Halbuki ne kadar doğal bir yaşam durumu, ara sıra herkes gibi yargıcın da hasta olması, sağlık sorunu yaşaması. Sistem o kadar baştan savma düzenlenmiş ve kötü yönetiliyor ki, bu çok doğal durumlarda dahi kriz yaşanıyor."

26 Ocak 2000 tarihli *Sabah* "İstanbul Eki"nde çıkan bir habere göre İstanbul Emniyet Müdürü, "150 kere yakalandığı halde halen tutuksuz yargılanan hırsızlar, gaspçılar olduğunu biliyorum," demiş.

Arif Bey, "Bu durumda polisin de şevki kırılır!" dedi. "Hiç cezalanmadan bırakılacağını bildiği hırsızı veya gaspçıyı ikinci kez yakalamak istemez; ben polis olsam, öyle hissederim."

"Yönetici durumunda bulunanların pek umursamadığı yasal çarpıklıkları suçlular iyi biliyor ve fırsat buldukça kullanıyorlar," dedim ve gazete haberini Arif Bey'e verdim:

DAHA ÇOK TAKSİ ŞOFÖRÜ ÖLDÜRECEKTİK

Geçtiğimiz hafta Kâğıthane ve Sarıyer'de öldürülen iki taksi şoförünün katil zanlıları, korkunç itiraflarda bulundu.

H.K. adlı taksiciyi şişleyen, H.B.'yi da ağzına iki kurşun sıkarak öldüren Ö.K. ve G.A. adlı zanlılar, emniyette şunları söyledi:

"Uyuşturucu alacak paramız yoktu. Önce N.Y. adlı taksiciyi gasp etmek istedik. Ancak kaçtı. Bu arada gaspın cinayetten daha ağır olduğunu öğrendik. Ertesi gün iki taksiciyi öldürdük. Yakalanmasaydık sırada daha çok taksici vardı." (*Sabah*, 25.04.2001)

Arif Bey, "Gasp cinayetten daha ağır; o zaman parasını alacağına canını al. Düz mantık ve ne yazık ki bizim yasalarımız bağlamında besbelli ki doğru mantık," dedi.

Başka neler var gibi yüzüme baktı. Sordum:

"Arif Bey, sana karşı bir suç işlense, örneğin cep telefonun çalınsa ya da çocuğunun parasını başka bir mahalleden iki zorba alsa, polise gider misin?"

"Ben gitmem!" dedi. "Türkiye'de gitmem!"

"Niçin?"

"İki sebepten gitmem; 1- polisin suçluyu bulacağına inanmam; boşu boşuna bir sürü ifade vereceğim ve kâğıt imzalayacağım; 2- zorbaların daha da öfkeli bir şekilde üzerime geleceğinden korkarım; polisin beni zorbalardan koruyacağına inanmam."

"Bravo," dedim; "*Milliyet* gazetesinin, 'Avukatınız' köşesinde yazan Tamer Heper de aynı şeyi söylüyor. Tamer Heper birçok kişinin önce şikâyetçi olup daha sonra şikâyetinden vazgeçtiğini belirtiyor."

> (...) şikâyetçi olup da sonradan şikâyetinden vazgeçenlerin bunu yapmalarının en büyük nedeni fail veya failin yakınları tarafından tehdit ediliyor olmaları. Çok vakada görüyorsunuz, olayın hemen arkasından, mağdur faili gösteriyor, vakayı anlatıyor ama bir süre sonra anlattıklarını inkâr ediyor veya mahkemede ifade değiştiriyor. İşte bunun en büyük nedeni tehdit ve baskı altında oluşu. Çünkü bu durumda olan bir mağduru koruyacak bir mekânizma yok, oysa karşısında suç işlemiş, belki aynı suçu defalarca işlemiş biri veya birileri var. Bu nedenle de fail kolaylıkla kurtuluyor ve suç işlemeye devam ediyor. Bu halde suçların önüne geçmek çok zordur. Başımızı kuma gömmeyip gerçeği görmek zorundayız. (*Milliyet*, 19.01.2002)

Tamer Heper'in sözünü ettiği tehdit ve baskı bana bir olayı hatırlattı. Adana'da kendisini sokak ortasında 52 yerinden bıçaklayarak ağır yaralayan imam nikâhlı kocasını şikâyet etmekten vazgeçen genç kadını hatırladım. Yasal olarak affettiğini ama vicdanında affetmediğini söylüyordu.

Arif Bey, "Hukuk bilinci olmayan bir toplumun yasal koruması olabilir mi?" diyerek acı acı gülümsedi.

"Arif'ciğim, şimdi üçüncü olarak, 'yasaların uygulanabilirliği

ve birbiriyle uyumu' konusuna geldik," dedim ve çantamdan bir gazete kesiği çıkardım.

Şükrü Kızılot'un 12 Ocak 2003 tarihli *Hürriyet* gazetesinde çıkan yazısını okuması için Arif Bey'e verdim. Şunlar yazılıydı:

ÖLÜYE DİRİ CEZASI

Başlığın anlamsız olduğunun farkındayım. Ancak, anlatacağım olay da özü itibariyle, o kadar anlamsız ki, nasıl bir başlık koyacağımı şaşırdım.

Olay şu; bundan beş yıl önce çıkan bir yasa ile muhasebe işlemleri yönünden gereksiz görülen iki defter (günlük kasa defteri, günlük perakende satış ve hasılat defteri), 1 Ocak 1999'dan itibaren yürürlükten kaldırıldı (22.7.1998 Tarih ve 4369 sayılı Yasanın 82/1-b maddesi).

Defterler kaldırıldı ama bu defterleri günü gününe tutmayanlarla ilgili ceza maddesi, nasıl olduysa kaldırılmadı.

Ceza Her Yıl Artıyor

Ceza kaldırılmadığı gibi, her yıl bir kararname ya da tebliğ ile cezanın tutarı artırılıyor.

Yürürlükte olan yasa maddesine göre; günlük kasa defteri, perakende satış ve hasılat defterinin; işyerinde bulundurulmaması, bu defterlere günü gününe kayıt yapılmaması veya yoklama ve incelemeye yetkili olanlara istenildiğinde ibraz edilmemesi "özel usulsüzlük cezası" kesilmesini gerektiriyor (Vergi Usul Kanunu Md. 353/4).

Diyeceksiniz ki, "Bu defterler 5 yıl önce yürürlükten kaldırılmış yani ölmüş. O halde 'bulundurulmadı, günü gününe kayıt yapılmadı ya da Maliyecilere ibraz edilmedi' diye ceza kesilemez." Haklısınız ama Maliye sizin gibi düşünmüyor. Olmayan defterlerin cezasını yine artırdı. 28 Aralık 2002 Tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 311 No.lu Vergi Usul Kanunu Tebliği ile; Vergi Usul Kanunu'nun 353. maddesinin 4 No.lu bendinde yeralan, defterlerin yani günlük kasa defteri ve günlük perakende satış ve hasılat defterinin işyerinde bulundurulmaması, bu defterlere günü gününe kayıt yapılmaması ya da yetkililere ibraz edilmemesinin cezası; 1 Ocak 2003'ten itibaren, 53 milyon liradan 84 milyona yükseltildi.

İşte "ölüye diri cezası" dememizin nedeni buradan kaynaklanıyor. Günlük kasa defteri ve günlük perakende satış ve hasılat defteri diye bir defter yok ki, bu defterleri tutmamanın cezası olsun!...

Unutulan bu ceza maddesi en kısa zamanda değiştirilsin de, bu komedi artık bitsin...

"Bunları okumak bizim için eğlenceli, ama bu yasadan ceza yiyen bir işyeri sahibi olsak o kadar eğlenceli olmaz. Devlet yönetmek diye işte ben buna derim!"

Arif Bey, konuşmasını bitirdikten sonra daha neler duyacağız dercesine bana baktı.

Çantamdan bir gazete kesiği çıkarıp verdim. Yüksek sesle okudu:

4322 ve 2559 Sayılı yasalara göre içkili yerler eğitim kurumlarının ve ibadethanelerin 200 metre uzağında açılabiliyor. Bu durumda, yasalarda tanımlanan alanlar çıkarıldığında, İstanbul'da tek içki içilebilecek yerin Boğaz'ın ortası olduğu ortaya çıkıyor!

Haberde daha sonra birçok ayrıntı verilmiş ve uygulamadaki bu tuhaf durumun yol açtığı sonuçlar ortaya konmuş.

YASALARIN SONUÇLARI

İçkili ruhsat almayı belirleyen yasaların uygulanabilir olmaması şu tür sonuçlar yaratıyor:

Yasanın tam uygulanması halinde birçok yerde içki ruhsatı alınamayacağı için bu konuda kayıt dışı bir rant doğuyor. Yani iş rüşvetle çözülüyor.

İçkili eğlence yerlerinin konumu tartışmalı olduğundan denetimleri de rüşvete konu oluyor.

İstanbul'un eğlence merkezlerinden Beyoğlu'nda Emniyet kimi zaman "arka kapı ölçümü" gibi anlayış gösteriyor. Resmi ruhsat sahibi olmak isteyenlerin çoğuysa sürünüyor. Bu da insanları kaçınılmaz olarak yasadışına itiyor, ruhsatsız, gizli içki satılıyor, ki bu da rüşvete neden oluyor veya dernek, lokal gibi adlar altında ticari faaliyet yapılıyor.

Turistik işletme ruhsatı almanın rüşveti 10 milyar, bar için içki ruhsatının ise 5-6 milyar arasında dolaştığı ileri sürülüyor. (*Hürriyet* İstanbul, 12.01.2001)

"Ben rüşvet almasını seven bir insan olsam, maaşı ne kadar az olursa olsun devlet için çalışmak isterdim. 'Benim memurum işini bilir' bilgeliğinde(!) belirtildiği gibi, bu tür bir yasal bağlamda karar verme yetkisine sahip bir görevli, hem vatandaşın işini görür hem de bu yardımının karşılığı olarak çok tatlı paralar kazanır."

"Biliyor musun," dedim Arif Bey'e, "benim Amerikalı eşimin adı Emily idi ve Türkiye'de birlikte tam on bir yıl yaşadık; o bu tür anlamsız yasaların temelinde vatandaştan rüşvet alabilme isteğinin yattığına inanıyordu."

"Ben de öyle düşünüyorum, siz öyle düşünmüyor musunuz?"

"Hayır, öyle düşünmüyorum."

"Peki, ne düşünüyorsunuz?"

"Biz toplum olarak inanç odaklı bir uygarlıktan bilgi odaklı bir uygarlığa geçme süreci içindeyiz. Geçmek istediğimiz Batı uygarlığının niyetini, bilgisini, becerisini ve uygulama sorumluluğunu tam keşfedemedik."

Arif Bey gülümsedi, "Uygarlığın niyeti, bilgisi, becerisi, uygulama sorumluluğu. Bunların her biri üzerinde durmak gerekir," dedi.

"Durmak gerekir, ama tahmin edeceğin üzere şimdi durmayacağız; bu ikinci dizideki sohbetimizin konusu olacak. Ama şunu burada belirtmek istiyorum; Ahmet Mumcu'nun ve Çetin Altan'ın sözünü ettiği hukuk bilinci, aslında geçmek istediğimiz yeni uygarlığın niyetini henüz kavrayamadığımızı ve bu niyeti açıklığa kavuşturamadığımızı belirtiyor. Gerisi de zincir gibi birbirine bağlı olarak geliyor: Bu yeni uygarlığın niyetini tam kavramadan onun bilgisini anlamak ve o bilgiyi üretmek mümkün değil. Bilgiyi üretmeden o bilgi temeli üzerine kurulu becerileri ve o becerilerin uygulama düzenini oluşturamazsın.

"Toplum olarak henüz yoğun bir öğrenme süreci içindeyiz. İyi bildiğimiz, içimize işlemiş olan, Çetin Altan'ın deyimiyle 'kulluk yapmak.' İnanç odaklı yaşayışı Allah'a kulluk yapmak her şeye

anlam veriyordu, ondan sonra devlete kulluk yapmak geliyordu. Allah'ın dilini anlamayan insan, 'anlamak benim hakkım' diye düşünemezdi, aklına gelemezdi. Aklına gelen de, 'Ben kim oluyorum da böyle erişilmez bir gücü anlamaya cesaret edebiliyorum,' diye kendini suçlu hissederdi veya suçlu hissettirilirdi.

"Devletle ilişkisinde de hakları olabileceğini daha önce hiç düşünmemişti; devlete kulluk etmek, vergisini vermek, gerekirse savaşta canını vermek iyi bildiği şeylerdi. Ve vergisini verebildiği bir sultanı olduğu için, kendisini ordusuna kabul eden bir devleti olduğu için şükretmesi beklenirdi ve o da şükrederdi.

"Batı uygarlığı, kulluk düzeninden çok farklı temeller üzerine kuruldu. Ve şimdi bu iki yaşam biçiminin insana bakışı birbirinden gece gündüz kadar farklı. Biliyorsun bunları bir sonraki çalışmamızda teker teker ele alacağız. Ama burada söylemek istediğim şu: Bizi yönetenler daha iyisini bilip de yapmıyor değil; gerçekten bilmiyor. Yani Batı uygarlığı içinde düşünce üretebilecek güçte olup da bile bile üretmeme durumu yok. Batı uygarlığını henüz öğreniyoruz ve ancak bildiğimiz kadarını yapabiliyoruz."

Arif Bey yine gülerek konuştu, "Yani ağzımız Batı uygarlığının söylemini söylüyor, ama uygulamamız kulluk düzeninin uygulaması oluyor! Bunu mu söylüyorsunuz?"

"Evet, bu Türkiye'de olup biteni oldukça iyi özetliyor," dedim ve başla bir gazete kesiği çıkardım.

Şükrü Kızılot başka bir yazısında birbiriyle çelişen yasalara başka bir örnek gösteriyordu. Haberi Arif Bey'e verdim. Haberin başlığı, 'Kiracı ve Ev Sahibine Şok' idi ve kira artışını düzenleyen iki vergi yasasındaki boşluktan söz ediyor.

> Kira Yasası, program gereği en fazla yüzde 10 artışa izin verirken, Gelir Vergisi Yasası minimum yüzde 30 artış öngörüyor.
>
> Kira yasası, mal sahibine diyor ki; "2001 yılında işyeri ya da konut kiralarını 2000 yılındaki kiranın en fazla yüzde 10'u kadar artırabilirsin". Gelir Vergisi Yasası da diyor ki; "2001 yılı kira gelirini, emsal kira bedeline göre beyan ederken, 2000 yılı emsal kira bedelini en az yüzde 30 artırman gerekiyor."

Kira yasası hazırlanırken, Gelir Vergisi Yasası'nın "Emsal Kira Bedeli" ile ilgili maddesi gözden kaçınca, bu sorun ortaya çıktı. Yetkililerin, bu konuda resmi bir açıklama yapmamaları da, kafaları iyice karıştırdı.

Özetle, iki ayrı yasaya göre ortaya çıkan yüzde 10'luk ve yüzde 30'luk kira artışı, hem kiracıların hem de mal sahiplerinin başını ağrıtacağa benziyor. *Sabah*, 17.01.2001.

İlk ben konuştum; "Gözden kaçıran yönetim; ama karşı karşıya gelen ev sahibi ile kiracı. Yönetim bu durumdan sorumluluk alıyor mu? Sessizliğini devam ettirdiğine göre pek umurunda değil."

Arif Bey de, "Kullar birbirine düşmüş kimin derdine," dedi ve ardından, "Hocam, yanınızda bu konuyla ilgili başka haber veya yorum var mı?" diye sordu.

"Arif Bey, otopark konusunda sana göstermek istediğim bir yazı var; daha sonra da sigara içme yasağıyla ilgili bir-iki gözlemim olacak. Önce Ayşen Gür, 'Otopark aldatmacısı' başlıklı yazısında önemli gözlemlerde bulunmuş bir göz at," dedim ve kesiği verdim.

İNSAN, KENDİ KENDİNİ KANDIRMAYI BİR SANAT HALİNE GETİREBİLİYOR

Otopark krizi de böyle. Bir yönetmelik var. Ona göre binalarda garajlar bulunmalı. Kaç metrekarelik daireye kaç arabalık garaj yapılması gerektiği bile ince ince işlenmiş!

Ama bizde kanunların ruhu, maddelerinde değil, bentlerindedir. Otopark yönetmeliğinin de bütün ruhu, 4'üncü maddenin 7'nci bendinde: "Binaların ihtiyacı olan otopark alanının tamamının parsel veya bina bünyesinde karşılanmadığı durumlarda ise otopark adedi kadar otopark bedeli alınır."

İş bitti...

Buna dayanarak kimse binada garaj yapmıyor. Büyükşehir Belediyesi'ne bu garaj karşılığı bir para veriliyor. Güya Büyükşehir Belediyesi de bu paralarla otoparklar yapacak! Tabii o da yapmıyor.

Şimdi rahatlıkla bütün suçu belediyenin üzerine atabiliriz. Ama bence bu zaten, belediyeyle çözülecek bir sorun değil.

Şişli ilçesini örnek alalım. Hiçbir apartmanın garajı yok. Hepsi belediyeye otopark yapsın diye para vermiş.

Diyelim ki belediye de bu paranın tümüyle otopark yapmaya karar verdi!

Bir kere kaç mahalle varsa, en az o kadar otopark yapması lazım. Mecidiyeköy'de oturan kişi otomobilini Nişantaşı'nda bir otoparka bırakamaz herhalde değil mi? İlçedeki 28 mahallenin her birinde, bütün mahalleye hizmet edebilmek için dev büyüklükte, katlı otoparklar inşa edecek.

Bu kadar yeri nereden bulacak? Diyelim ki buldu! Bu otoparkların yaratacağı çirkinliği de sineye çektik diyelim. Şişli halkı o otoparkları kullanacak mı?

Hayır! Çünkü otomobil sahibi, aracını her akşam bir otoparkın bilmem kaçıncı katına bırakıp 5-10 dakika yürüyerek evine gitmek istemez. Herkes otomobilinin evine mümkün olduğu kadar yakında olmasını ister. O yüzden, bu mahalle otoparkları da kimseyi tatmin etmez.

Maalesef tek çözüm, apartmanın altının garaj olmasıdır.

Acaba mülk sahipleri bu çareyi kabul edebilir mi? Şişli'de, 100-150 bin dolara satılan dairelerden vazgeçip bir katı gelir getirmeyecek bir garaja çevirmeyi kabul edecek bir emlak sahibi, bir müteahhit bulunabilir mi?!

Hayır, bulunamaz. Çünkü İstanbul, aynı zamanda, İstanbul'da yaşamanın bedelini ödemeyi daima reddeden, şehrin sorunları konusunda da kendisinden başka herkesi suçlayan ayrıcalıklı insanlar şehridir.

Öyleyse kendimizi aldatmaya devam edelim. Ta ki, otopark yeri olmadığı için o dairelerin değeri sıfıra inene kadar! *Hürriyet* İstanbul, 10.01.2001.

"Yine geldik insanımızın sağlıklı düşünce ve bu sağlıklı düşünce üstüne kurulu yasalar üretemediğine. Ayşen Gür çok açık seçik ifade etmiş."

Bir süre düşündükten sonra, "Sigara yasağıyla ilgili ne haberiniz var Doğan Bey?" diye sordu.

"Arif'ciğim, dinle," dedim ve eline vermek yerine, gazete haberini kendim okudum:

BU YIL HİÇ SİGARA CEZASI KESİLMEMİŞ

İstanbul'da bu yıl içinde kapalı alanlarda sigara içme yasağına uymayanlara hiç ceza kesilmediği bildirildi. İstanbul Defterdarı Kadir Boy, para cezasının takip ve tahsil işlemlerinin vergi dairelerince yapıldığını ifade ederek, "Bu yıl vergi dairelerine iletilmiş hiçbir tutanak yok. 189 milyon 830 bin lira olan kapalı yerlerde sigara içme cezası, 2001 yılının başından beri hiçbir yerde uygulanmadı" dedi. (*Sabah*, 09.09.2001)

Arif Bey, "Mış gibi yasanın mış gibi uygulaması," dedi.

"Sigara yasağıyla ilgili bir başka yazı," dedim ve Ayşen Gür'ün bir başka yazısını Arif Bey'e verdim. 'Sizde Sigara Cezası Ne Kadar?' başlıklı yazıda Ayşe Gür kendisine mektup yazan bir okurunun kamu binalarındaki gördüğü sigara içme cezası tabelalarındaki miktarları yazıyor:

Türk Telekom Karaköy: 10 milyon TL.
Büyükşehir Belediyesi: 80 milyon TL.
Beşiktaş Belediyesi: 10 milyon TL.
Pendik Adliyesi: 121 milyon TL, vs.

Bu bilgileri gönderen okur, Londra Metrosu'nda sigara içme cezasının bin sterlin olduğunu belirttikten sonra sormuş: "*Hürriyet* Gazetesi'nde sigara içme cezası ne kadar acaba?!" (*Hürriyet* "İstanbul", 19.10.2000)

Zaman ilerlemiş ve biraz acıkmıştım. Arif Bey'e sordum, "Bir tost ve ayran iyi olur!" dedi. Parktan çıktık, Nispetiye Caddesi yönünde yürümeye başladık. Bir süre sonra cadde üstündeki tostçuya geldik. Ben kaşarlı tost istedim, Arif Bey sucuklu ve kaşarlı karışık. İkimiz de içmek için yanına ayran aldık. Okuduğumuz yazıların ve konuşmalarımızın düşüncesi içinde tostlarımızı yemeye başladık.

10
Kent, Yol, Bina

Arif Bey'le Rumelihisarı İskelesi önünde buluştuk ve Baltalimanı yönüne yürümeye başladık. Fatih Sultan Mehmet Köprüsü'nün hemen altında bir yerde, yalıların bitişiğinde yer alan bir kafeye doğru yürüyorduk. Rumelihisarı İskelesi'nden sonra kıyıda başlayan yalılar denizi görmeyi engelliyordu. Kaldırımlar, yalıdakilerin arabaları için park yeri olarak kullanıldığından kaldırımdan değil yoldan yürümek zorunda kaldık.

Arif Bey'e söylemedim, ama o anda içimdeki en güçlü duygu, varoluşumun sınırlarına tecavüz edildiği duygusuydu ve öfkeliydim. Yayaydım, güçsüzdüm ve güçsüz olduğum için adam yerine konmuyordum; köpekler gibi kuyruğumu kıstırarak arabalar çarpmasın diye yollarda sakına sakına yürümekten başka çarem yoktu.

Benim yolda kendimi sakınarak yürüyor olmam oraya otolarını park etmiş olanların umurunda mıydı? Değildi! Ve onların umurunda olmaması da toplumun umurunda değildi. Yani kimsenin umurunda değildim.

Benim yaya olarak onurlu bir insan olma bilincim bu topluma lüks görünüyordu; onların gözünde belki de ben hiç yoktan öfkelenen 'sinirli manyağın teki'ydim!

Belki de öyleydim.

Düşündüm; kimler beni adam yerine koymuyordu?

Önce şu yalılarda oturanlar. Herkesin görme hakkı olan boğaz manzarasını utanmadan kapattıkları yetmiyormuş gibi bir de herkesin yürüme hakkı olan kaldırımları kapatmışlardı. Ve bundan dolayı herhangi bir özür dileme ve utanma durumları yoktu.

Arabalarını park ederken veya arabalarına binerlerken arabalar arasında yürümeye çalışan yayalara, orda olmaması gereken fareler gibi falan baktıklarını hissediyordum.

Bu hakkı nereden buluyorlardı? Güçlüydüler; hepsi o kadar.

Bu gücü nasıl elde etmişlerdi? Bu sorunun yanıtını pek düşünmek istemedim; çünkü onların bu toplumda güç elde etme süreçlerini düşünürsem daha da haksızlığa uğradığımı ve gerçekten insan yerine konmadığımı iyice hissedecektim. "Bu gücü nasıl elde ettiler?" sorusunu kafamdan uzaklaştırdım.

Sonra bizi yönetenlere öfkeli olduğumu hissettim. Bir ilçeyi, bir kenti, bir ulusu yönetiyormuş gibi yaparak, bizzat yönettikleri insanları onursuz duruma sokan bu gruba hiç sevgimin ve saygımın olmadığını düşündüm. Çok isterdim bu yönetici kadrosundakilerin bazılarının her gün şu yoldan yürüyerek işe gidip gelmelerini; onların da canlarını kurtarmak için, kaldırıma park etmiş arabaların aralarına kaçıştıklarını görmeyi ve yalı sakinlerinin onlara farelermiş gibi bakmalarını.

Sonra toplumun tümüne kızgın olduğumu hissettim. Toplumun geleceğini biçimleyen bütün ana babalara ve tüm öğretmenlere. Bu toplum Çetin Altan'ın deyimiyle güç sahibi efendiler ve ona kulluk yapmaya can atan yaltakçılardan oluşuyordu.

Acaba dedim kendi kendime, ben kulluk yapmaya iyi koşullandırılamamış, güç sahibi efendi olmayı da becerememiş bir kişi olduğumdan dolayı mı bu kadar öfkeliyim? Uyum sağlayamamış nörotik bir kişinin öfkesi mi benimkisi? Şu yalıda oturanlardan biri olsaydım, yayaların durumunu düşünür müydüm acaba?

Arif Bey'le yan yana değil, tek sıra halinde yürüyorduk; yan yana yürümek yola iyice sarkmak demekti ve arkadan gelen arabaların çarpma olasılığını artırırdı.

Hem yürüyor hem de düşünüyordum.

Kaliforniya'da yaşamaya devam edebilirdim, ama burada yaşamayı seçmiştim.

Neden seçtiğimi de çok iyi biliyordum.

Kendi kendime mırıldandım: "Savaşçı, sabırla bekler, beklemenin bir süreç olduğunu bilir ve ne için beklediğini bilir."

Arif Bey, kendisine bir şey söylediğimi sandı, bana baktı, "Kendi kendime mırıldandım," diyerek geçiştirdim.

Birdenbire savaşçı ruhundan ne kadar uzakta olduğumun farkına vardım. Öfke şu an benim efendimdi, benim bilincim öfkenin esiri olmuştu.

Önce kendime öfkelenir gibi oldum; hemen ondan vazgeçtim. Başkasına kızmak yerine kendine kızmak savaşçının tarzı değildi. O, olaylara öfkelenmez, o olayları anlamaya çalışırdı. Savaşçı, yaşam yolculuğu içinde sürekli keşfeder, sürekli öğrenir, her olaydan öğrenilecek birşeyler bulurdu.

Savaşçı bilinciyle içinde bulunduğum duruma bakınca kızılacak hiç kimse ve hiçbir durum olmadığını anlayabiliyordum. Yalı sakinleri, yönetenler, ana babalar, öğretmenler, toplumdaki herkes kendi bilinçleri çerçevesinde ellerinden geldiğince yaşamlarına anlam verme çabası içindeydiler.

Peki, yaşamlarına anlam vermek için kullandıkları bu bilinç çerçevesi neydi?

Zaten Arif Bey'le mış gibi konusunu bitirdikten sonra konuşmalarımızı oluşturacak ikinci adım bu olacaktı.

Sakinleşmiştim, içimde öfke değil sakinlik, hatta sevgi vardı.

Arabasına binmekte olan bir bayana, "İyi günler," dedim. Hayretle baktı; tanıyor muyum, diye iyice baktı. Tanıdığı biri olmadığımı anlayınca donuk bir yüz ifadesiyle arabanın kapısını kapattı.

Arif Bey, ne oluyor, gibisinden bana baktı.

"Ben insanımızı seviyorum," dedim.

Ne dediğimi anlamamış bir tavırla bana baktı.

"Çünkü onların neden öyle davrandıklarını anlıyorum," dedim.

O soru sormadı, ben de açıklama yapmadım.

Kafenin merdivenlerinden inerek deniz kıyısına konmuş olan beş-altı masadan birine oturduk.

İkindi vaktiydi, peynirli ve domatesli tost ile ayran istedim; Arif Bey kendisine çay söyledi.

Arif Bey'in yönü Karadeniz'e dönüktü, ben aksi yöne bakıyordum ve biraz ilerdeki ikinci köprünün altını görüyordum. "Doğan Bey,

çantanızda neler getirdiniz bugün?" dedi ve ben ağzımı açmadan, "Çantanızda gazete kesikleri getirdiğinizi biliyorum, demek istediğim, bugün hangi konuda konuşacağız?" diye sorusunu yeniledi.

"Çantamda üç konuda gazete kesiği var; ilk grup kent yönetimi ile ilgili olanlar. İkinci grup kentteki yol durumuyla ilgili ve üçüncü grup da inşaatlarla ilgili."

Arif Bey, "Yönetim, yol ve inşaat konularında konuşacağız bugün," diyerek benim söylediğimi özetledi.

Çantamdan 'Utanç Köprüsü' başlıklı ilk gazete kesiğini çıkardım. Bir Türk şirketi Almanya için Haliç'te gemi inşa ediyor. Yaptığı gemiyi teslim etmek için Galata Köprüsü'nün altından geçirmesi gerekiyor, ama Galata Köprüsü açılmıyor. Şirket dünyada ilk defa kullanılan bir yöntemle, bir milyon dolar harcayarak, ağırlık yükleyerek gemiyi iyice suya gömüyor, köprünün altından geçiriyor ve gazetecilere neden bu durumlara düştüklerini açıklıyor.

- Galata Köprüsü'nün ihalesini Karayolları Genel Müdürlüğü yaptı. İhaleyi ... firması kazandı. Köprü açılır-kapanır olacak, finansmanın bir kısmını belediyeden, bir kısmı yurtdışı kredisiyle elde edilecekti.
- İhale 1985'te yapıldı. Hemen işin kokusu çıktı. Şirket, devlete bir Alman kredi kuruluşundan kredi sağladığını gösteren bir niyet mektubu sunmuştu, ama bu kuruluşun durumu bilmediği, imzaların sahte olduğu anlaşıldı.
- Şirket yapımı geciktirdi. Rüşvet söylentileri ortalığı kapladı. Şirketin hak etmediği paraları aldığı tespit edildi. Karayolları ile mahkemelik hale geldi. Yargıtay şirketten 13,9 milyon mark alınmasını kararlaştırdı.
- Üstelik köprü çürüktü: Şirket malzemeyi az kullanmış, "gemi çarpma kriterini" düşük tutmuştu. Yani hesabı, normalde olması gerektiği gibi, en ağır geminin en yüksek hızla köprüye çarpabileceği ihtimaline göre yapmamıştı.
- Sonunda şirkete işten el çektirildi. Köprü yarım yamalak trafiğe açıldı. Ama bir süre sonra bakımsızlıktan hidrolik sistemi arızalandı ve kapakları açılamaz hale geldi. Böylece Haliç'teki gemiler mahsur kaldılar.

• Geçen yaz İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Karayolları anlaştı. Belediye iç finans sağlamayı, ... dış finansman bulmayı kabul etti. Köprünün onarımı yaklaşık 2 trilyon TL'ye mal olacak. Şu anda kredi aranıyor. (*Hürriyet* "İstanbul", 10.12.1999)

Arif Bey haberi okuduktan sonra şöyle konuştu: "Aslında bu haber doğrudan yönetimi ilgilendirmiyor, işin içinde belediye, karayolları, inşaat şirketi, onun yabancı ortağı, kontrolörler, muhasebeciler, müfettişler, yöneticiler gibi değişik kurumlar ve kişiler yer ahyor. Ama eninde sonunda eziyeti çeken bu toplumun vergi verenleri oluyor. Düşünebiliyor musunuz o iş adamının ne hissettiğini? Hiç hesapta yokken durup dururken bir milyon dolar harcamak zorunda kalmış. İnsan çıldırır vallahi!"

"Eminim o şirketin yöneticileri uykusuz saatler geçirmiştir," dedim ve devam ettim; "Galata Köprüsü'nde tüm sorumluluğu belediye yönetimine yüklemek haksızlık olur, ama şu haberdeki olay tamamen belediye yönetimiyle ilgili," dedim bir haber kesiği çıkardım.

Ahmet Vardar köşesinde şunları yazıyordu:

Aşağıdaki satırları okurken, gülecek misiniz yoksa ağlayacak mısınız bilemiyorum... Bakın Eskişehir-Vişnelik Mahallesi, Savaş Caddesi'nde oturan S.D. ne diyor;

22 Ekim sayım gününde adresimi yazdırıyordum. – "Savaş Caddesi" dedim, memure hanım güldü... "O caddenin ismi değişti, Öğretmenler Caddesi oldu" dedi. Haftalardır Eskişehir gazeteleri yazıyor; "Kapı, cadde, sokak isimleri değiştiriliyor, nedir bu rezalet!..." diye ama kimsenin aldırdığı yok... Şimdi düşünelim; önce Belediyedeki emlak vergi, çevre vergi beyannamelerindeki değişiklikler, sular idaresinde, elektrik işletmesinde, Botaş'ta, vergi dairelerinde SSK'da, Bağkur'da, telefon idaresinde, trafikte, adliyede, vesaire, vesaire... Ayrıca hısım, akrabalar, ticaret yaptığınız tüccarlardaki, bankalardaki adreslerimiz ve seneler sonra ilk defa basılan telefon rehberi...

Pekiyi ya esnaf; ellerindeki tüm fatura, irsaliye, yazılı evraklar, yazar kasa ve bilgisayardaki kayıtlar... Hepsini yırt, at ve

yeniden bastır... Bu işlerin sadece bir tek dükkâna en az maliyeti 100 milyon lirayı buluyor. Dolayısıyla binlerce esnafa, trilyonlarca zarar... Cadde ve sokak isimleri, insanların isimleri gibidir. Doğduğu zaman konur ve ölünceye kadar da gider. 1960'lı yıllarda Eskişehir'deki İktisadi Ticaret Akademisi'nden hocamız olan ve seçilmesi için el birliği ile çalıştığımız Büyükşehir Belediye Başkanımız, hangi sivri zekâlılara uydu da, böyle bir uygulama yapıyor?... (*Sabah*, 25.12.2000)

"Biliyor musun Arif Bey, ben bu haberi okuyuncaya kadar sokak ismi değiştirmenin bu kadar kapsamlı sonuçlara yol açacağını hiç düşünmemiştim!"

"Ben de düşünmemiştim. Ben belediyede sorumlu bir mevki için seçilmiş olsam, bilmeden bu tür kararlar verir miydim, acaba?"

"Belediyede makam sahipleri gerçekten makamlarının gerektirdiği niyete, bilgiye, beceriye sahipse, o tür vizyonla donatılmışlarsa, uygulamaları mış gibi olmayacaktır. Sen ve ben şu anda farkına varıyoruz, demek ki biz de bir kent yönetimine soyunmaya uygun insanlar değiliz."

Arif Bey, "Doğru söylüyorsunuz!" dedi.

"Biliyorsun, mış gibi durumları tartışıyoruz ve besbelli ki ehil olmayan birçok insan belediyede görev almış bulunuyor," dedim ve önüne iki gazete kesiği koydum.

İlki, 17 Nisan 2000 tarihli *Sabah* "İstanbul" ekinden bir kesikti ve Maltepe sahil yolunu TEM'e bağlama projesiyle ilgiliydi. Apartmanların pencerelerine yapışık geçen viyadük herkesi perişan etmiş ve projeyi yaptıran müdür görevden alınmıştı.

İkincisi, Bakırköy Belediyesi'yle ilgiliydi, 19 Nisan 2000 tarihli *Sabah*'ın "İstanbul" ekinden almıştım:

Zuhuratbaba Mahallesi Karabal Sokak ve devamı olan Demirkapı Caddesi, Bakırköy Belediyesi tarafından "Afet Yolu" olarak ilan edilip girişlerine tabela dikildi... Ne var ki belediye, aynı yolda Sah günleri Pazar kurulmasına izin veriyor. Pazar tezgâhları Sah günleri "Afet Yolu"nu mahşere çeviriyor, sımsıkı tıkıyor, araç değil yaya geçişi bile arap saçına dönüyor.

Bakırköylüler, "Salı günü deprem olmayacak diye bir kural mı var? Afete Salı günü yakalanırsak pazarcı tezgâhlarının kilitlediği yoldan nasıl kaçacağız" diye soruyor. Belediyenin "Afet Yolu"nu pazarcılara işgal ettirmekle büyük bir çelişki sergilediğini vurgulayan Bakırköylüler, bu yanlıştan hemen vazgeçilmesini istiyor.

"Şimdi sana bir soru: Futbol maçı seyrederken 'kendisine atılan bir topa yetişmeye çalışırken' bir futbolcu saha kenarındaki bir çukura düşerek gözden kayboluyor. Aklına ne gelir, ne düşünürsün?"

Arif Bey bir süre düşündü ve "Aklıma bir şey gelmiyor," dedi.

Kendisine Denizli 1. amatör küme (D) grubunda Toptancı Hal İlbadıspor-Dokuzkavaklarspor maçında olan olayın, 26 Ekim 2000 tarihli *Sabah* gazetesinde çıkan haberini gösterdim. Haberde gözden kaybolan futbolcunun tünel şeklindeki çukurdan yola çıktığını, geri dönerek düştüğü çukurdan tekrar sahaya döndüğünü yazıyordu.

"Çukurların açılması ve doldurulmasına belediyeler pek dikkat etmiyor, ama o bölgede yaşayanlar için önemli," dedim ve iki haber daha gösterdim. İlk haberde Yenimahalle'de 1997 yılında Esbank tarafından alışveriş merkezi yapılmak üzere kazılan çukurun yaz aylarında çocukların yüzme havuzu olduğu yazılıyor ve şöyle devam ediliyordu:

Yazın oyun alanı haline gelen inşaat çukuru çocuklar için büyük tehlike. Yağışların gölet haline getirdiği inşaat temeli adeta bir mikrop yuvası. Pisliğin yanı sıra su derin olmasa bile dibi bataklık olduğu için çocukların boğulma riski yüksek. Mahalle Muhtarı konuyu defalarca belediyeye ilettiğini ancak bir çözüm alamadığını söyledi. (*Vatan*, 24.07.2005)

İkinci haberim, 28 Temmuz 2005 tarihli *Akşam*'dandı. Kocaeli'nin Gebze İlçesi'nde 1995 yılında ihale edilen olimpik havuzun, aradan dokuz yıl geçmesine rağmen tamamlanamadığı ve çocukların oyun alanına dönüşen havuzun tehlike saçtığı anlatılıyordu.

"Arif Bey, gazeteci Erdal Çetin'in *Sabah* gazetesinin, "İstanbul"

ekinde, 26 Kasım 1999 tarinde çıkan bir yazısında İstanbul semtlerini gezerek gördüklerini yazıyor. Aradan yıllar geçtiğinin farkındayım, ama bunu önemli buluyorum ve size göstermek istedim. Erdal Çetin, bir dünya metropolü olma iddiasında olan ve Olimpiyat Şehri olabilmek için yarışmalara katılan bu şehrin manzaralarmdan bir albüm oluşturuyor. Al bir göz at," dedim ve haberi verdim.

KISA TURDA GÖRDÜKLERİM

Bir haftalık ayrılıktan sonra dün Kartal'dan Beykoz'a, Sarıyer'den Bakırköy'e kadar uzun bir tur attım... Ve çamurlu, çukurlu yollar, toplanmayan atıklar, dere gibi akan sokaklar gördüm... Dilerim belediye başkanları bu çirkinliklere hemen el atar...

Kadıköy Çiftehavuzlar

Tepegöz ve Yeşilbahar sokaklarının kanalizasyon ve yağmur kanalları tıkalı. Sular dere gibi asfaltın üstünden akıyor. Geçen araçlar da herkesi tepeden tırnağa kadar ıslatıyor.

Pendik Kaynarca

Fevzi Çakmak Mahallesi Yayalar Caddesi'ndeki Yavuz Selim Camii'nin yanında açılan 2-3 metrelik hafriyat çukuru su ile dolmuş... Bir çocuk düşüp boğulmadan bu çukura kapatın.

Yazının geri kalan kısmında yazar Beşiktaş, Fatih, Beyoğlu, Üsküdar, Kadıköy, Kartal, Avcılar, K. Çekmece, Bulgurlu, Ümraniye, Eminönü, Rami ve Göztepe semtlerindeki aksaklıkları anlatıyor.

"Hasan Pulur'un yazılarına önem verdiğimi bilirsin," dedim ve elimdeki yazıyı verirken düşüncemi söyledim; Hasan Pulur, "Yılların deneyimi içinde değerlendirmesini yapar ve olaylara eleştirel bir gözle bakar."

Arif Bey sessizce okudu:

YIKIM VE KALDIRIM...

Herhalde yılların deneyiminden olacak, bazı haberlere hiç kulak asmayız; bunların başında da gecekondu ya da kaçak binaların yıktırılması gelir. Bizim için bu haberler hiç önemli değildir, göstermeliktir. Çünkü o yıkımın yapıldığı zaman, başka yerlerde, kim bilir kaç gecekondunun yapıldığı, kaç kaçak binanın temelinin atıldığını biliriz.

Üstelik bu yıkımların mantığı da yoktur. Adam gecekondusunu kondururken ya da kaçak villasını dikerken yıkımcılar neredeydi? Madem yıkacaktınız, neden yaptırdınız? Var mı bunun cevabı? Eğer yoksa, biz de bu yıkımlara "göstermelik" gözüyle bakar, birini yıkarsanız, onunu yaparlar, deriz. Bir zamanlar bir slogan vardı: "Sayılmayız parmak ile, Tükenmeyiz vurmak ile..." Bunun ikinci satırını değiştirin "Tükenmeyiz yıkmak ile" deyin, tam yerine oturur!

Dedik ya, deneyimden kaynaklanan bazı saplantılarımız vardır, bunlardan biri de sokak ve cadde kaldırımlarının sökülmesi, tekrar döşenmesi... Kimsenin günahına girmek istemeyiz ama, her kaldırım söküşünün altında "bit yeniği" ararız... Bu kaldırım taşları niye söküldü, niye yenileri döşendi? Sorunun cevabı bizim için vardır ama...

Bir örnek... Bostancı'da birkaç sokağın asfalt kaplamalarını sökmüşler, yerine "kilit taşları" döşemişler. Sokaklarda oturanlar bir ay perişan olmuşlar, bitti, diye sevinmişler. Tayyareci Resmi Sokağı'nda oturanların sevinci kursaklarında kalmış, geçen cumartesi sabahı sokağa bir buldozer gelmiş, apartmanların garajlarındaki otomobilleri mahsur bırakarak bir baştan bir başa yeni döşenen kaldırım taşlarını ve bordürleri sökmüş... Niye? Çünkü sokağa döşenen kaldırım taşları ve bordürlerin kalitesi düşükmüş, mukavemeti azmış... Kim döşemiş bunları? Müteahhit! Peki, döşenirken neredeydiniz, kaldırım taşlarını kalitesini ancak döşendikten sonra mı anlıyorsunuz?

Ha gecekondunun ya da kaçak binanın yapılışını görmemek, sonra yıkmak, ha da kaldırım taşlarını döşemek, sonra sökmek... Hasıl, yıllar yılı edindiğimiz deneyim bizi haklı çıkarıyor mu, çıkarmıyor mu? Karar sizin... (*Milliyet*, 22.04.2005)

Yazıyı okuduktan sonra Arif Bey'e, "Kent yönetimindeki mış gibilikle ilgili daha birçok yazı var, ama hepsi aynı şeyi söylüyor. Bu nedenle onları okumanı istemeyeceğim. Ama Çetin Altan'ın bir yazısı var ki, onun tümünü okumanı gerçekten isterim," dedim ve yazıyı verdim.

KENT RAPSODİSİ

İstanbul'da yaşayanlar, İstanbul'dan yakınmaktadırlar. Bu nedenle de bayağı üzgün ve öfkeli bir tavır takınmaktadırlar. İstanbul'un toplumsal bir bataklığa dönüştüğü doğrudur. Trafiği, pisliği, lağımı, susuzluğu, yolsuzluğu, serkeşliği, yabaniliği, ilkelliği, kazığı, hoyratlığı, düzensizliğiyle İstanbul; kolektif bir beyinsel anemi örneği olmaktadır. Bu yaz açan gönlümün pembe gülü de, artık yavaş yavaş solmaktadır.

Peki, suç kimin arkadaşlar, elimizde kalan ne, sorarım sana anne?

Genel helaya girince, göze çarpan manzaradan, kenef kullanma konusunda henüz yeteri kadar gelişme göstermemiş olduğumuz sezilmiyor mu? Büyük bir uygarlığın temsilcileri olduğumuz için, keneflerin durumu karşısında soylu ruhumuz azıcık ezilmiyor mu?

Arif Bey yazıyı masanın üzerinden aldı, sandalyenin arkasına yaslandı ve gittikçe büyüyen bir gülümsemeyle okumaya devam etti:

Arkadaşlar, söyleyin; biz bu yolda doğru dürüst yürümesini biliyor muyuz? Tanrı'dan biraz daha fosfor ve proteinle aklımızı, akıl etmesini diliyor muyuz? Altında mı üstünde midir cenneti âlâ; ya Rab, bu ne hâlet, bu ne hoş ab u havadır. O senin yediğin uskumru, ızgara değil, tavadır!

İstanbul niye böyle, neden Viyana'ya, Roma'ya benzemiyor? Zülfiye'nin bekâreti üstünde dedikodu çıktığından beri, Rüştü'yle gezmiyor. Bizler Hüsn-ü Hüda kadar seven, gönlü temiz adamlarız. Ne sanıldığı gibi ısırgan otu, ne de birbirimizi yiyen yamyamlarız. Ama biz sertiz. Direk gibi sözlü, düz, mertiz. Yani mertiz ve sertiz.

Kendi başımıza, kendimiz dertiz. Yelelerinden tutup tarih denen aslanı, diyelim hep beraber sahibin Türk'ü tanı... Tanımazsa, yakarız; kıçına tekmemizi çakarız. O nedenle tarih denen aslan bizi tanır. Biz olmasak, tarihin de olmayacağına inanır.

İstanbul bunun en güzel örneğidir. İstanbul neden böyle? Çünkü biz onu tarihsel yerine oturtmaya çalışıyoruz. Bacaklarından tutup, tepetaklak tarihin içine sarkıtıyoruz.

Kahkahalarını tutamayan Arif Bey, "Müthiş!" dedi ve okumaya devam etti:

Arkadaşlar kenefleri temiz tutalım. Sonra yabancılar bize ne der? Bir de birbirimize kibar davranalım. "Lütfen"li, "teşekkür ederim"li konuşalım arkadaşlar. Şimdi senin sülâleni sinkaf ederim, diye konuşursak, sonra yabancılar bize ne der? Biz kendimizin iyi yönlerini göstermesini bilmiyoruz arkadaşlar. İstanbul'daki çöplükler, iyi yönlerimizden değildir. Sonra birbirimizle çok fazla dalaşıyoruz. Sokakta çatık kaşla omuzları dalgalandırarak dolaşıyoruz. Oysa biz hödük değiliz, dangalak da değiliz. Sadece kentte araba kullanmasını pek bilmiyoruz.

Bir de hep asık surat dolaşıp, gülmüyoruz. Biraz da galiba gereğinden fazla bıçak ve hatta tabanca taşıyoruz. Bir de azıcık birbirimizin yaşamını ezerek yaşıyoruz. Sonra da İstanbul neden böyle, diye çenemizi kaşıyoruz. Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın? Gömelim gel seni tarihe desem sığmazsın. İstanbul'un neden böyle olduğunu derinliğine araştırmamalıyız. Belediye'ye çatalım, olsun bitsin. Çatalım Belediye'ye arkadaşlar, bitsin gitsin. Belediye nerede; susuz kalmış derede; git gel beş saat Gerede.

Arif Bey hem kahkaha atıyor, hem de ayaklarıyla pat pat yere vuruyordu. Kahkahalar ve ayak sesleri garsonların ve diğer masadakilerin dikkatini çekiyordu; ben de onunla birlikte gülüyordum.

Bizim İstanbul neden kokuştu arkadaşlar? Uygarlığımızı kanıtlamalıyız arkadaşlar. Bu cennet vatan bizim. Ona iyi bakmazsak, sonra yabancılar ne der? Biz aslında tümden de kafasız değiliz.

Yaratıcı ve yücelmeye dönük atılımların içindeyiz. Dalgalar kabardı mı, ya Hint'de, ya Çin'deyiz.

İstanbul'u kurtarmalıyız. Kenefleri temiz tutalım. Her yere çöp atmayalım ve işemeyelim. Birbirimize sövmeyelim. Arabaları efendi gibi sürelim. Yüksel ki yerin bu yer değildir, cihana gelmek hüner değildir. Destur. Kandıralı sen de dur. İstanbul yaşamalıdır. Biz de yaşamalıyız. İstanbul'u artık hiç sevmiyorum, diyemeyiz. Boğaz Köprüsü inci gerdanlık. Başın dönüp Cağaloğlu'nda kendini kaybettinse, git Bitpazarı'nda bul...

Yaşa var ol İstanbul!

Not: 23 yıl önce yazılmış bir yazı... 'Zurnada Peşrev Olmaz'dan(*)... (*Sabah*, 21.01.2002)

Okumayı bitirdikten sonra Arif Bey, "Çetin Altan'ı kendi dilinden okuyabildiğim için kendimi şanslı hissediyorum," dedi ve yazıyı bana geri verdi.

Yan gözle bizi süzen garsondan bir çay rica ettim. Pırıl pırıl bir gündü. Boğaz'dan sürekli irili ufaklı gemiler geçiyordu. Arif Bey de bir çay istedi.

Arif Bey, "Daha önceki konuştuklarımızın çerçevesinde şu ana kadar konuştuklarımızdan hiçbirii bana tuhaf gelmedi; yani bu haberler zaten bildiğim şeyleri göz önüne seriyordu," dedi.

"Yollar için de aynı şeyleri söyleyebilirsin," dedim. "Sümerolog Muazzez İlmiye Çığ, anılarını anlatırken(**) kentlerimizdeki yol durumlarıyla ilgili bir anısını paylaşır."

Sayfası işaretlenmiş kitabı Arif Bey'e verdim.

... Ben kendimize bakıyorum, üzülüyorum. İnsan söylemek bile istemiyor, ama niçin biz etraftan ders almadık. Bugün de hâlâ ders almış değiliz. Ankara'ya gittim, otelden yeni yapılmış sokaklara bakıyorum, hepsi daracık, kargacık burgacık. Yahu bu kadar cehalet

(*) Kitapla ilgilenenler için: Çetin Altan, *Zurnada Peşrev Olmaz*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1998.

(**) Serhat Öztürk, *Çivi Çiviyi Söker: Muazzez İlmiye Çığ Kitabı*, s. 151-2, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2002.

olmaz ki. Proust'tu galiba, Atatürk o Alman mimarı buraya getirtti, bir plan yaptırdı. Ankara ve İstanbul için bir şehir nazım planı yapıldı. Birkaç yıl sonra Proust'un arkadaşlarından biri İstanbul'a gelip şehrin durumunu görmüş ve dönüşte kendisine, bu şehir planını sen yapmadın mı, şehir nasıl bu hale geldi diye sormuş. Proust da yana yakıla, vallahi ben gidiyorum, ilgilileri çağırıyorum şu şöyle olacak, bu böyle olacak diye hepsini gösteriyorum; peki yaparız, diyorlar, ertesi sene gidiyorum ki, bambaşka şeyler yapmışlar; ne oldu diye soruyorum; ee, böyle oldu, diyorlar. Ertesi yıl yine aynı şey oluyor. 10 senedir gidip geliyorum, hiçbir işe yaramadı, demiş. Yani bu eğitimsizlikten bu cehaletten... Bulgaristan'a gittim de utandım. Romanya'ya gittim utandım. Yıllarca bizim idaremizde kalmış derler. Geniş meydanlar, geniş caddeler, her şey muntazam. Ya, bunlar geçen yüzyıla kadar bizdeydi. Niçin biz bunlardan görmüyoruz. Görmedik. Niye? Bunlar beni üzüyor. Hâlâ cahiliz biz. Okumak bilgi için değil ki, okumak bir cila...

Arif Bey, "Şehir nazım imar planını oturtamadık, bu bir; Bulgaristan ve Romanya'nın kent tasarımlarından hiç öğrenmedik, üstelik yıllarca bu kentler bizim yönetimimizde olduğu halde, bu iki. Yani kitapta iki şey söyleniyor ve her iki şey için de niçin sorusu soruluyor. Bu sorulara ilerde değinecek miyiz, Doğan Bey?"

"Değinmemiz gerekir; ben unutursam, sen hatırlat!" dedim ve devam ettim: "Şimdilik birkaç tespit yapalım; önce şunu söylemek istiyorum, sevgili Muazzez İlmiye Çığ'ın alıntı yaptığımız kitabı 2000 yıllarında basıldı; yani, şimdiki zamandan geriye doğru bir bakış var. Şimdiki 'göz'le, geçmişte üretilmiş yolları ve kentleri değerlendiriyor.

"Şunun altını çizmek istiyorum: Osmanlı zihniyeti, Macaristan'ın, Romanya'nın, Yunanistan'ın kentlerine Osmanlı gözüyle baktı. Unutma, o devirde Osmanlı güçlü ve yöneten devlet, kendi dünyaya bakış tarzını daha üstün görüyor. İnsanlar kendilerinden güçsüz olanların yaşamıyla ilgilenmezler; o nedenle Osmanlı Macaristan'ın, Romanya'nın ve Yunanistan'ın kentlerinin tasarımıyla ilgilenmedi. İlgilenip alsaydı ve kendi kentlerinde uygulasaydı, o mucize gibi bir şey olurdu."

"Yani olanaksız bir şeyden bahsediyoruz?"

"Hayır, olanaksız değildi, ama çok zordu. Çünkü 'Osmanlı gözü' derken tüm bir dünyaya bakış tarzından söz ediyorum ve şu anda konuştuğumuz, böylesine derin ve kapsamlı bir değişim. Bizim mış gibi yaşamımız, Batı uygarlığını ölçüt kabul ettiğimiz için mış gibi gözüküyor. Muazzez İlmiye Çığ ne diyor? 'Ankara'ya gittim, otelden yeni yapılmış sokaklara bakıyorum, hepsi daracık, kargacık burgacık. Yahu bu kadar cehalet olmaz ki.' Onun cehalet saydığı şey aslında ayrı bir dünya görüşünün yaşama sokak tasarımı olarak yansıması."

Bir süre sustuktan sonra devam ettim: "Arif'ciğim, uygarlık dediğimiz dünyaya bakış tarzı organik bir bütündür, bir sistemdir. Bir uygarlığın binasını ve kentleşmesini alıp gerisini dışarıda bırakmak mümkün değildir. O nedenle Osmanlı'nın, yüzyıllarca yönettiği kentlerden etkilenmemesi çok doğal."

"İki farklı dünyaya bakış!"

"Evet, iki farklı dünyaya bakış. Bu iki farklı dünyaya bakışın doğalarını anlamadan sürekli tepki vermek hiç eğitici değil."

"Peki, bizim yaptığımız o değil mi? Biz de sürekli eleştiriyoruz, tepki veriyoruz, biraz önce okuduğum Çetin Altan alay ediyordu. Alay etmek tepkici bir tutum değil mi?"

"Arif Bey önemli noktaları yakalıyorsunuz; minnettarım. Evet, alay etmek tepkici bir tutum, anlamaya götüren bir tutum değil. Ama kendini Batı uygarlığı içinde tanımlayan mış gibi bir toplumu biraz sarsmak gerektiğinde, yani bazı şeyleri anlatabilmek için ara sıra alay etmek işe yarayabilir. Ben şahsen o yazıdan çok etkilendim. Şimdi şu konuşmalarımızın amacı da o: yaşamımızın mış gibiliğinin farkına varmak."

Bir süre sustuktan sonra, "Bak," dedim, "sana mış gibi yaşadığımızla ilgili bir örnek vermek istiyorum. Şimdi şu İstanbul kentinin yöneticilerine bir anket uygulasak ve şöyle bir soru sorsak, 'Özürlü insanlarımızın kent, yaşamının bir parçası olmasını ister misiniz?' Sence çoğunluk ne yanıt verecektir?"

"Çoğunluk, belki de tamamı, 'Evet!' yanıtını verecektir."

"Bence de. Ama bu kent, özürlüler için bir işkence mekânıdır.

Niçin? Yönetici pozisyonunda olanlar, ağızlarıyla önem verdikleri bu konuda –ki gerçek niyetlerinin bu olduğunu da kabul ediyorum– bilgi ve beceri geliştirme yönünden bir şey yapmazlar. Niçin? Çünkü söylediklerinin tam olarak bilincinde değiller, bu bir, ve o nedenle de bilinçlerinin sorumluluğunu tam olarak alamazlar, bu da iki. O nedenle kent özürlülere bir işkence mekânı olur. İşte bu tür söyleme ve uygulama farklılıkları mış gibi durumlar yaratır diyelim ve gözden geçirelim istiyorum. Mış gibi durumların bilincine iyice vardıktan sonra, mış gibi olmayıp gerçek olan durumlar oluşturabiliriz. Ona inanıyorum."

Arif Bey'e bir kitap uzattım. *Hayata Dokunmak*(*) adlı bu kitabı eline aldı, bu ne, dercesine yüzüme baktı. Kitabı Halis Kuralay adında bir görme engelli yazmıştı. İşaretlediğim kısımda, görme engelli biri olarak yolda yürümenin nasıl bir şey olduğunu anlatıyordu.

> ... Yolun tam ortasından yürüyordum. Kaldırımlar hem inişli çıkışlı, hem dar, hem de üstlerine araba park edildiği için yürümeye pek elverişli değildi. Kaldırımlar daha güvenli olmaları gerekirken benim gibi görme engelli bir insana dahi yolda yürümeyi tercih ettirecek kadar sevimsizdi. (s.179.)

Arif Bey parmağını sayfa arasına koyup kitabı kapattı ve "Bana öyle geliyor ki, bir toplumun gerçek uygarlık düzeyinin göstergesi, özürlülere sağladığı olanaklardır. Benim de bu yönden çok eğitilmem gerekiyor. Yani gerçekten uygar bir insan olmadığımı anlıyorum."

"Yazıdan neden bu kadar etkilendin, biraz açıklar mısın?"

"Çünkü hiç özürlülerin gözüyle dünyaya bakmamışım. Şimdi siz bu kitabı okumamı istediniz ve ben görme engelli yazarın dünyasına girmek durumunda kaldım. İşte bu şekilde özürlülerin dünyasına girmek durumunda kaldığımda, ancak o zaman farkına varıyorum ki, orada özürlü kardeşlerim var ve ben onlara değişik

(*) Halis Kuralay, *Hayata Dokunmak: Bir Âmânın Hayata İlişkin Notları*, Selis Kitaplar, İstanbul, 2003.

konularda destek olabilecekken onlar için hiçbir şey yapmamışım. Şu yazıyı okuyuncaya kadar kaldırımlara hiç görme özürlü birinin gözüyle bakmamışım. Bu bilincin eksikliği nedeniyle, henüz uygar bir insan değilim, diyorum."

"Ne demek istediğini anlıyorum," dedim ve ekledim; "Bir toplumun uygarlık düzeyini ben o toplumun duygudaşlık, yani empati düzeyinde görüyorum. Empati yalnız özürlülerin gözüyle değil yaşlıların, çocukların gözüyle de görmeyi kapsar. Hatta kuşlar su içsin diye su kapları, taş oyukları yaptıranları düşününce, hayvanları ve genel olarak doğayı da kapsar. Utanarak hatırlıyorum; görme özürlülerin de bulunduğu bir gruba konuşma yapıyordum ve perdeye yansıttığım şeklin ne anlama geldiğini açıklarken, önde beni sabırla dinleyen bir görme özürlü öğrenci, 'Hiç görmeyenler de var!' diye beni uyardı. İnanır mısın Arif Bey, o kişinin uyarısını dahi ilk başta anlayamadım; soğuk bir espri yapıyor sandım ve sinirlendim ve tam o esnada birden bire ne demek istediğini anladım ve çok utandım. Şimdi sana anlatırken bile utanıyorum. O nedenle uygar bir insan olmama konusunda yalnız değilsin; ben de sık sık empati yoksunu bir insan olduğumu gözlüyorum ve rahatsız oluyorum."

"Doğan Bey, bence her insanın özürlü bir yakın arkadaşı olmalı. Bunu seminerlerinizde de söyleyin. Özürlü arkadaşı olan kişi kendine büyük bir gelişim olanağı sunmuş olduğuna inanıyorum."

"Katılıyorum. Uygar ve insan gibi bir insan olmak için büyük bir fırsat."

Empati kelimesinin anlamı ve yaşamdaki önemi üzerinde düşünürken bu kavramı Türk toplumunun günlük diline kazandıran Üstün Dökmen'i sevgi ve saygıyla anımsadım. Empati konusuna girmişken görme özürlülerin dünyasını Arif Bey'le birlikte biraz keşfetmek istedim.

Kitabın sekseninci sayfasının başından itibaren işaretlenmiş bazı cümleleri birlikte okuduk:

> Baston kullanmayan görme engellinin bilhassa diz altlarındaki sıyrıklar ve yaralar kurumak bilmez.

Bastona alışmak için kendi içindeki engelleri aşması gerekir. Daha sonra yakınlarının gözünde küçük düşeceği fikrini aşması gerekir. (...) Bu engelleri aştıktan sonra bir de başkalarının yardımı olmadan kendi başına iş görme güveninin oluşması gerekir. Ancak bu engellerden sonra dış engelleri aşmayı başarır.

Arif Bey, "İç başarı olmadan dış başarıya ulaşılamaz' sözünü, görme özürlü yaşayarak öğreniyor. Birbirimizden kopuk yaşıyoruz ve benimkinden çok farklı bir iç dünyaları olduğunu ancak şimdi fark ediyorum!" dedi.

Baston kullanmanın en büyük sırrı, bastonu dokunmadığınız yere basmamaktır. Bu yüzden görme engelliler genellikle bastonu bir sağ ayağının, bir de sol ayağının önüne vura vura giderler. Bastonun ucu yere dokunmadığı zaman bir çukur veya iniş var demektir.

Bastonun yollarda kolaylıkla fark edemediği şeyler de vardır: Sular, altı yüksek tır ve kamyonlar, bastonluya doğru eğik ağaçlar, tabelalar gibi.

"Bizim kaldırımlarımızda bol bol tabela ve eğik ağaç var! Allah yardımcıları olsun!" dedim.

Gören insanların dikkat etmesi gereken bazı noktalar:

Yardımcı olmayı düşünen insan, görme engellinin isteği yönünde hareket etmelidir. Onun için görme engelliye sorarak yardım etmek gerekir.

Görme engellinin söylediğine güvenmek gerekir; 'buradan ben kendi başıma evime gidebilirim' diyorsa, onu serbest bırakmak gerekir.

Bastondan korkmamak gerekir. Bastonludan kaçanlar olur; köpekler havlar hatta saldırır; bastonlu arabaya çarpar alarmı çalar, dalgına çarpar adamın aklını hoplatır.

Arif Bey gülümseyerek, "Bambaşka bir dünya ve o dünya içinde yaşamlarını sürdürmeyi başarabiliyorlar," dedi.

Tuvalete gitmek için, izin isteyerek kalktım. Bol suyun aktığı ama daha yanına yaklaşırken keskin sidik kokusunun baskın olduğu bir tuvalete girdim. Çetin Altan'ın yazısında belirttiği 'kenef kullanma konusunda henüz yeteri kadar gelişme göstermemiş olduğumuz' olgusuna tanık oldum. İlginçtir, Arif Bey'le mış gibi konusunda çalışmaya başlayalı Türkiye'de beni rahatsız eden şeylerden artık rahatsız olmamaya başladım. Ama diğer taraftan içimde bir hüznün de birikmeye başladığını hissediyordum. Habeşistan'a gitseydim, orada gördüğüm pislikten, mantıksızlıktan, umursamazlıktan, sidik kokusundan rahatsız olmazdım; çünkü orada daha farklısını beklemezdim. Halbuki Türkiye'mde daha farklısını beklemem gerekirdi; Atatürk'ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'ne sahip çıkmayı bırakıyor muydum?

Türkiye Cumhuriyeti'ne sahip çıkmak. Tuvaletten dönerken bunu düşünüyordum. Türkiye Cumhuriyeti'nin sahibi kimlerdi ve o kişiler neyin sahibi olduklarının bilincinde miydiler? Türkiye Cumhuriyeti'nin sahibi olmanın bilincinde olan insanların sorumluluğu nelerdi ve ne kadar sorumluydular?

Masama oturduğum zaman tuvaletten ve sidik kokusunun düşündürdüklerinden Arif Bey'e bahsetmemeye karar verdim; içimdeki hüznü kendime sakladım, olgunlaşmasını bekleyecektim.

Yollarla ilgili olarak bir gazete haberi çıkardım. İtfaiye Daire Başkanlığı'nm yaptığı çalışmayı şöyle bildiriyordu:

1327 SOKAK KÜL OLACAK

İtfaiye Daire Başkanlığı, darlığı ve çeşitli fiziki engeller nedeniyle itfaiye araçlarının giremediği sokakların dökümünü çıkardı...

Büyükşehir Belediyesi İtfaiye Daire Başkanı Sabri Yalın'ın açıkladığı rapora göre İstanbul'da dar sokakların en fazla olduğu ilçe Sarıyer... Burada tam 342 sokak itfaiye araçlarının giremeyeceği kadar dar... İlk sıradaki Sarıyer'i 132 sokak ile Şişli, 109 sokak ile Fatih izliyor.

Ümraniye 106 sokak ile dördüncü sırada geliyor. Pendik'te 98, Gaziosmanpaşa'da 90, Beyoğlu'nda 89, Üsküdar'da 80, Kadıköy'de 65, Kartal'da 44, Adalar'da 42, Bakırköy'de 33, Beykoz'da 30,

Beşiktaş'ta 28, Maltepe'de 27, Bayrampaşa'da 17 sokak itfaiye araçlarının girişine olanak vermiyor. Bağcılar'da ve Göngören'de 6'şar, Avcılar'da 3 dar sokak bulunuyor. (*Sabah* "İstanbul", 22.01.2001)

Okuduktan sonra Arif Bey, "Tamam, manzarayı anladık. Mış gibi insanların, mış gibi yaşadıkları, mış gibi binalarda, mış gibi sokaklar ve mış gibi bir kent. Özetin özeti bu!" dedi.

Ben de, "Acele etme Arif Bey, mış gibi sokakları gördük ama, henüz binalarla ilgili gözlemlerimizi yapmadık," dedim ve ilk yazıyı çıkardım.

5 Şubat 2001 tarihli *Sabah* "İstanbul" ekinde çıkan bir haberde, Maltepe'de bir inşaatın kaçak yedi katından üçünü, fırtınanın yıktığı yazılıyordu. Olayı incelemeye alan Organize Suçlar Şubesi dedektifleri, Maltepe'de dal budak salmış bir 'kaçak yapı çetesi'ni ortaya çıkarmış. Gözaltına alınanlar arasında Maltepe Belediyesi İmar Müdürü, Hesap İşleri Müdürü ve Zabıta Müdürü de bulunuyor.

Arif Bey, "Fırtınadan yıkılmış, herhalde depremde haydi haydi yıkılırdı," dedi ve sıradaki diğer habere göz attı. Haber şöyleydi:

430 ÖĞRENCİYE MEZAR OLMASIN!

Diyarbakır'ın Eğil ilçesinde zemini her gün biraz daha kayan ve duvarları çatlayan Şehit Teğmen Ahmet Kara Yatılı İlköğretim Okulu'nda 430 öğrenciyle eğitim hâlâ devam ediyor. Okulda inceleme yapan Mimarlık Fakültesi'nden bir heyet, çatlakların düşük kaliteli betondan kaynaklandığını tespit etti. Milli Eğitim yetkilileri ise, Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü'nün yapacağı inceleme sonucunda okulun durumuna ilişkin karar verileceğini açıkladı. (*Milliyet*, 28.03.2005)

Arif Bey'e bu haberde dikkatini çeken neler olduğunu sordum. Arif Bey, "Milli Eğitim yetkilileri besbelli ki Mimarlık Fakültesi'nden gelen heyetin raporuna inanacak durumda değiller, ayrıca..."

Sözünü kestim ve sordum, "Neden heyetin belirlemesine göre hareket etmiyorlar?"

"Milli Eğitim mevzuatı içinde ancak Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü'nün raporuna göre hareket etme zorunluluğu olabilir," dedi ve devam etti; "Ayrıca farkına vardıklarım şunlar: inşaat devam ederken burayı denetlemekten sorumlu olan denetlememiş; teslim kabul işleminde görevini yapacak olan yapmamış. Ve böylece inşaatı yapanla işbirliği içinde olanlar öğrencilerin ve öğretmenlerin yaşamını tehlikeye atmayı önemsememiş. Benim farkına vardığım bunlar!"

"Arif Bey şu yazıda," dedim ve elimdeki gazete kesiğini gösterdim, "bir zihniyetin çöküşünden söz ediliyor. Önemli bir yazı olduğu için seçtim. Biliyorsun 3 Şubat 2004 günü Konya'da on bir katlı, 38 daireli bir apartman binası ansızın çöktü. Enkaz altından günlerce ceset çıkardılar. Bu yazıda olayın altında yatan nedenlerin irdelenmesi var. 'Bir Zihniyet Çöktü' başlıklı yazıda binayla birlikte bir zihniyetin çöktüğü vurgulanıyor.

BİR ZİHNİYET ÇÖKTÜ

Konya'daki facia kat kat yükselen 'bize birşey olmaz' anlayışıyla geldi.

On saniyede yerle bir olan binada, faciaya daha yapım aşamasında davetiye çıktı. Hazır beton yerine elle dökülen beton harcı kullanıldı.

Deprem Yönetmeliği'ne uyulmadan yapılan ve mukavemetsiz beton kullanılan yapıya, "üstünkörü" denetimle belediye iskan verdi.

ONBİR katlı olduğu için mühendislik açısından özel önemi olan binaya, proje ve teknik denetim sorumluları da gerekli özeni göstermedi.

BİNANIN yassı kadayıf misali çökmesi ve kurtarma çalışmalarında betonun un gibi dağılması malzemeden çalındığını ortaya koydu.

BİNADA, inşaattan bir süre sonra çatlaklar oluştu. Oturanlar bunu fazla dikkate almadı, takibi için ısrarlı bir çaba göstermedi.

1- Zemin çürüktü

2- Belediye izin verdi

3- Mühendis imza attı

4- Müteahhit yine çaldı
5- Oturanlar tınmadı
Binayı çökerten çürük zihniyet. (*Sabah*, 04.02.2004)

Arif Bey, "Zihniyet çürük, bu zihniyet üzerine kurulan binalar çürük, ama binalar sürekli yıkıldığı ve ölümlere yol açtığı halde zihniyet ortadan kalkmıyor. O nedenle zihniyetin çöktüğü benzetmesi bir anlamda doğru, bir anlamda yanlış!" dedi.

Arif Bey'e, kendisinin belki hatırlamayacağını düşündüğüm bir olaydan, Diyarbakır'da 1983 yılında çok sayıda kişinin ölümüne neden olan bir binanın çökmesinden söz ettim. "Bu çürük zihniyeti besleyen bir kaynak olmalı; çünkü görüldüğü gibi öğrenmiyoruz, öğrenmemekte ısrar ediyoruz," dedim.

7 Ekim 2002 tarihli *Sabah* gazetesinde çıkan başka bir haber inşaat konusunda istatistikler veriyordu. Habere göre Türkiye'de her yüz konuttan ancak 33'ünün ruhsatı bulunuyor...

23 Şubat 2005 tarihli *Sabah* gazetesinde çıkan 'Kim Koruyor Bu Müteahhitleri?' başlıklı yazıda Mahmut Övür Bakırköy'ü kaçak yapı cenneti haline getiren bir grup müteahhidi isim isim tanıtıyor. Kaçak yapılar 6-7 katlı, her dairesi 400-500 bin dolarlara satılan lüks binalar. Bu binaları yapanlar gelen her yönetimle iyi ilişkiler kuruyor ve tek bir kaçak yapıları yıkılmıyor. Yazar, "Dahası var, Fly Inn Alışveriş Merkezi'ni de yapan aynı kişiler. Başbakan'ın açılışını yaptığı bu yer de kaçak. Ve hiçbirinin iskanı yok," diyor ve devam ediyor; "İstanbul'u 'megaköy' ve 'kaçak kent' haline getiren anlayışı ayakta tutan güç, öncelikle hemşericilik ve siyasi bağlantılarıdır. Bu ilişki biçimi, güç ve paraya dönüşünce ekonomide de siyasette de etkin oluyor. İşte Florya'da palazlanan, giderek bütün bölgeyi etkileri altına alan 'Gümüşhaneli müteahhitler' gerçeğinin altında bu 'hemşericilik' yatıyor." Daha sonra yazıda her bir yapımcının hangi partiyle nasıl ilişkiye girdiği anlatılıyor.

Milliyet "Ege"de çıkan 9 Mayıs 2005 tarihli başka bir haber de İzmir yöresindendi. Balçova'da Belediye Meclisi Üyesi, aynı zamanda müteahhit ve yaptığı inşaat kaçak. Encümen kararıyla ruhsat iptal ediliyor, inşaat mühürleniyor, ama çalışma devam ediyor.

"Şimdi bir duyarlı vatandaş ve yine aynı şekilde duyarlı bir belediye başkanının etkileşimini göstereceğim," dedim ve iki gazete kesiği koydum. Birinci kesik Refik Durbaş'ın köşesinde yer alan bir mimarın mektubu idi:

BEYKOZ'DA YAPILAŞMA...

Beykoz Belediyesi kaçak yapılara karşı mücadele ederken herkese eşit davranıyor. Tebrikler, ama bazılarına karşı daha eşit davranıyor. Bunun sebebi nedir?

Tüm kaçak inşaatlar yeni seçilen AKP'li belediye tarafından durduruldu. Hatta daha ilk hafta tüm sokaklar ve inşaatlar filme çekildi. Göstermelik bir iki inşaatın duvarı yıkıldı. Bu kadar şov olacak artık dedik, yadırgamadık. Bunlar gerçekten farklı diye de umutlanmadık.

Tecrübeli bir Türk vatandaşı olarak biliyorum ki çatıya kadar tamamlanmış olan inşaatları yıkmak zor. Nitekim çatısı tamamlanmış kaçak inşaatlarm birçoğu, pervasız görünümü yansıtmamak için bir gün çahşıp beş gün ara vererek çaktırmadan (!) işlerini sürdürmeye devam ediyor.

Yalan yok, şimdiye kadar yeni inşaatlara ve yarım kalmışların üstüne kat ilavesine izin vermediler. Fakat son zamanlarda görüyorum ki, **özellikle lüks** inşaatların **üstüne kat** çıkılmasına **göz yummalar** başladı.

Şimdi merak ediyorum ve soruyorum: Beykoz Belediyesi bu inşaatların müteahhitlerine yüz milyarlarca liralık kıyağı neden ve niçin yapıyor? Seçimden hemen sonra çekilen görüntüler birer kamera şakası mıydı?

Kemal SARPAŞAN **(Mimar)** (*Sabah*, 11.04.2005)

Arif Bey, "Kutlanacak bir tavır; bu yurttaşın kendi beldesine sahip çıkması ve eğriye eğri doğruya doğru bir tavır içinde hem takdir edip hem de aksaklıkları sorumluluk duygusu içinde bildirmesi, gerçekten kutlanacak bir tavır," dedi.

Önüne o mektupla ilgili Beykoz Belediyesi'nden gelen ve yine Refik Durbaş'ın köşesinde yayınlanan açıklamayı koydum.

BEYKOZ BELEDİYESİ'NDEN AÇIKLAMA

11.04.2005 tarihli *SABAH* Posta Kutusu'nda yer alan Kemal Sarpaşan imzalı okur mektubunu okudum. "Beykoz'da Yapılaşma" başlıklı yazıda bahsedilen lüks inşaatlara kat izni verilmesi durumu söz konusu değildir.

Göreve geldiğim 28 Mart 2004 yerel seçimlerinden sonra Beykoz'daki kaçak inşaatların tamamını durdurduk. Beykoz'daki inşaatların tamamının kamera ve fotoğraf çekimleriyle mevcut hallerini tespit ettik. Seçim döneminde yapılan kaçak inşaatlara ilişkin cezai işlemlerde bulunmak amacıyla çalışma başlattık. Bugüne kadar 100 inşaat için yıkım ve savcılığa suç duyurusu, 394 inşaat için maddi ceza ve savcılığa suç duyurusu işlemi gerçekleştirdik. Belediyemize bağlı zabıta ve yapı kontrol müdürlüğü ekipleri arazide sürekli denetim yaparak kaçak inşaatların devam etmesini engellemektedir. İlçemizdeki önemli geçiş noktalarına kaçak inşaat yapanların cezalandırılacağına ilişkin uyarı ve bilgilendirme tabelaları yerleştirdik. Bu konuyla ilgili muhtarlar, sivil toplum kuruluşları ve işadamlarını toplayarak hassasiyetle hareket etmeleri uyarısında bulunduk. Beykoz'da resmi başvuruda bulunarak ruhsat almış inşaatların dışında şu anda ilçemizde devam eden kaçak yapı söz konusu değildir.

Kemal Sarpaşan isimli okuru Beykoz'la ilgili sorumluluğundan dolayı tebrik ediyorum. Sayın Sarpaşan bahsetmiş olduğu inşaatla ilgili herhangi bir bilgiye sahip ise zaman kaybetmeksizin Belediye'mize başvuruda bulunmalıdır. Belediyemizin 24 saat açık olan iletişim numaralarına (Beykoz Belediyesi: 0 216 3222504, (Başkanlık: 0 216 3310267) ve e-mail adresimize (baskan@beykoz.bel.tr) bilgileri ulaştırması durumunda gerekli işlem yapılacaktır.

Muharrem ERGÜL (Beykoz Belediye Başkanı)
(*Sabah*, 15.04.2005)

"Arif Bey, bu haberleri olumlu bir gelişmenin işareti olarak görüyorum, yanılıyor muyum?" diye sordum.

"Aynı kanaatteyim," dedi.

"Yine olumlu gördüğüm iki haberim var," diyerek önüne bilinçli bir vatandaşın çabasını konu edinen bir haber koydum.

Başlığı, 'Galata'nın Muhafızı Nuri Kaya' olan haber şöyle devam ediyor:

> 3.5 yıldır Galata'da yaşayan 40 yaşındaki Nuri Kaya, kendi söylemiyle tam bir Galata âşığı. Galata hakkında çeşitli araştırmalar yapmak en önemli uğraşlarından biri olmuş Nuri Kaya'nın. (...) Tarihi yerlerin giderek yok olduğunu söyleyen Nuri Kaya, "Geçmişten günümüze birçok tarihi değeri yok ettik. Bugün elimizde tek tük kalan bu güzellikleri koruyarak, ülke tanıtımında kullanmalıyız. Ancak, rant peşinde koşanlar yaptıkları kaçak yapılarla bu güzellikleri yok ediyorlar. İnsanlar 'bunlar mafya' diyerek karşılarına çıkmaya çekiniyorlar. Türkiye'de bazı mekânizmalar çalışmıyor" dedi.
>
> Kaçak yapının önüne geçilmesi için caydırıcı birtakım kuralların olması gerektiğine değinen Kaya şunları söyledi; "Venedik Kulesi'nin yanı başına 3 katlı kaçak inşaat yapıldı. İnşaatı ben sürekli kontrol ediyordum. Gece araba farlarının ışığında çalışıyorlardı. Galata'da onlarca kaçak yapı bulunuyor. Ben, tespit ettiğim 5 kaçak kat hakkında çalışma yaptım ve hazırladığım dosyayı Şehr-i İstanbul Derneği'ne verdim. Ben vatandaşlık görevimi yapıyorum. Tüm vatandaşların ve yetkililerin bu konularda duyarlı olması gerekir." (*Sabah*, 03.04.2004)

Haberde, Beyoğlu Belediyesi'nin sözü geçen kaçak inşaatı yıkmaya başladığı belirtiliyordu.

"Bak, mış gibi yaşamayan bir insan hemen olumlu sonuç aldığı gibi, mış gibi olmayan yasalar da hemen sonuç almaya başlıyor," dedim ve öbür haberi verdim.

KAÇAKÇININ YAKASINA SAVCI YAPIŞTI

> İzmir gibi büyük kentlerin yıllardır korkulu rüyası haline gelen ve çözümsüz sorunlar yaratan kaçak yapılaşmaya karşı TCK'yla getirilen 1 ile 5 yıla kadar hapis cezası işe yaradı. Kanun, mal sahipleri kadar göz yumanları da sorumlu tutunca geçmişte oy hesaplarıyla kaçak yapılaşmaya seyirci kalan belediyeler de harekete geçti.

Ekipler Didik Didik Ediyor

Zabıta ekipleri, yasanın yürürlüğe girdiği tarihten bu yana geçen yedi aylık sürede, yeni yapılan kaçak yapıları tek tek belirledi. Konak'ta 215, Buca'da 290, Gaziemir'de 299, Karşıyaka'da 170, Bornova'da 220, Balçova'da 10, Narlıdere'de 3, Güzelbahçe'de 5 kişi hakkında savcılıklara suç duyurusu yapıldı. Toplam rakam bin 212'yi bulurken, yeni toplu konut bölgesi Çiğli'de ise "hiç kaçak inşaat yapılmadığı" belirtildi. Pek çok vatandaşın ifade vermek üzere savcılıklara çağrıldığı belirtilirken, yargılama süreci bitmeden yıkım yapanların ise cezadan kurtulabileceği kaydedildi.

Caydırıcı Oldu, Azalma Var

Konak Belediye Başkan Yardımcısı Muhittin Selvitopu, yasanın caydırıcı olduğunu söyledi. Selvitopu, "Biz uyarılarda da bulunuyoruz. Hissedilir bir azalma oldu. Bu yavaşlamanın nedeni de kaçak bina yapanlara hapis cezasının öngörülmesi. Yasa sayesinde kaçakların azalacağına inanıyorum. Şimdiden yıkıma başlayanlar var" dedi.

Çiğli'de Anons Yapıldı

ÇİĞLİ Belediye Başkanı Ensari Bulut ise seyyar ekip anonslarıyla halkı ikaz ettiklerini ve olumlu sonuç aldıklarını ifade etti. Bulut, "Büyük bir çalışma yaptık. Sokakta kum gördüğümüzde bile hemen işçiyi ve sahiplerini uyardık. Anons ve el ilanlarıyla vatandaşları bilgilendiriyoruz. İlçenin belirli yerlerine afişler astık. Muhtarlıkları bu konuda bilgilendirdik. Bizim ulaşamadığımız yerlere onların ulaşmasını sağladık. Bu sayede kanunun yürürlüğe girdiği tarihten bu yana hiç yeni kaçak yapı yapılmadı" dedi.

Yasa Ne Diyor?

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun kaçak yapılarla ilgili 184'üncü maddesi şöyle:

Yapı ruhsatı alınmadan veya ruhsata aykırı olarak bina yapan ya da yaptıran kişi, 1 yıldan 5 yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

Yapı ruhsatı olmadan başlatılan inşaatların şantiyelerine elektrik su veya telefon bağlantısı yapılmasına müsade edenler de aynı şekilde cezalandırılır.

Yapı kullanma izni alınmamış binalarda herhangi bir sınai faaliyetin icrasına müsade edenler iki yıldan 5 yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

Kişinin ruhsatsız ya da ruhsata aykırı yaptığı veya yaptırdığı binayı imar planına, ruhsatına uygun hale getirmesi halinde kamu davası açılamaz. Açılmış olan dava düşer. Mahkûm olunan ceza bütün sonuçlarıyla ortadan kalkar. (*Milliyet* Ege, 22.05.2005)

"Demek ki olabiliyor," dedi.

Sessiz kaldım.

Doğan Bey, sessiz kaldınız, dedi.

"Hatırlıyor musun," dedim, " Osmanlı'nın kanunu ile ilgili bir yazı okumuştuk."

"Erdal Çetin'in yazısı, hatırlıyorum, 'Osmanlı'nın yasağı üç gün sürer' deniyordu."

"Bozulma o kadar derinlere işlemiş ki, bu yasaların da üç gün sonra Osmanlı yasağına benzemesinden korkuyorum," dedim ve devam ettim; "O nedenle yasaları oluşturmak ve uygulamak ilk adım olmalı, ama bu durumun nedenini anlamak ve çözüm için uzun vadede ne yapılması gerektiğine karar vererek uygulamak mutlaka arkadan gelmeli. Ancak o zaman içim rahat eder."

"Haklısınız!" dedi.

Hesabı ödedik.

Baltalimanı'na ve oradan da Aşiyan'a doğru yürümeye başladık.

11
Trafik

Arif Bey'le bu defa Beşiktaş'ta bir kitabevinde buluştuk ve Motor İskelesi'nin yanındaki bir kafeye yürüdük. Dört-beş basamak merdiven çıktıktan sonra deniz kıyısında bir masaya oturduk. Hafiften Türk pop müziği çalıyordu. Ben ayran ve tost ısmarladım, Arif Bey buzlu çay istedi. Garson hangisinden istediğini sorunca, şeftalili olsun lütfen, dedi.

Motorlar Üsküdar-Beşiktaş arasında yolcu taşıyorlardı; Boğaz gezisine çıkacak motorlar müşteri bekliyorlardı ve sıralarını bekleyen tekneler manzarasının bir kısmını kapamışlardı.

"Bugün neyi mışlayacağız," diyerek Arif Bey söze esprili başladı.

Konumuzun trafik olduğunu söyledim.

"Konumuz trafikse bayağı malzememiz var demektir; hangisinden başlayacağız?"

"Önce sana bir sorum var," dedim. "Biz buraya geldiğimiz zaman garson bizimle hiç ilgilenmese tuhafına gider miydi?"

"Giderdi!"

"Neden?"

"Çünkü şimdi burada o 'garson'; ben de 'müşteri'yim. Bu kafe ortamında 'müşteri' ve 'garson' olarak birbirimizden beklentilerimiz var. 'Müşteri' olarak benim beklentim, 'garson' gelecek benim ne istediğimi 'uygarca', 'kibarca' soracak. Bu beklentim yerine gelmezse ortada bir sorun olduğunu düşünürüm, tuhafıma gider."

"Peki, onun senden beklentilerine bir örnek verir misin?"

"Tabii; o da benim burada yiyecek veya içecek bir şeyler ısmarlamamı bekler. O gelip, buyrun, diye sorduğunda, bir şey istemiyorum, burada oturup kitabımı okuyacağım, desem onun tuhafına gider."

"Yani her ikinizi de şu kafe ortamında 'garson' ve 'müşteri' olarak beklentileriniz var."

"Evet var. Ama bu yalnız kafede garson ve müşteri arasında olan bir şey değil; her sosyal ortamda bir araya gelen insanlar arasında o toplumsal ortama münasip beklentiler vardır. Örneğin şu anda sizin ve benim de birbirimizden beklentilerimiz var. Siz mış gibi konusunu bırakıp şimdi başka bir konuda, ne bileyim, 'denizaltılar nasıl yapılır' konusunda konuşmaya başlasanız, herhalde tuhafıma giderdi."

"Çok güzel, ben de tam o konuda konuşmaya girmek istiyordum," dedim ve devam edecektim, ama garson istediklerimizi getirmişti, masaya bıraktı, kendisine teşekkür ettik.

"Bakın," dedi Arif Bey, "o kadar karmaşık bir karşılıklı beklentiler yumağı gerçekleşti ki şu son otuz saniyede, farkındasınız değil mi?"

"Sanırım farkındayım, ama sen yine de söyle!"

Arif Bey saymaya başladı:

"1. İstediklerimizi zamanında getirdi; biz siparişi verdikten yarım saat sonra hâlâ siparişlerimiz gelmeseydi, bir tuhaflık hissederdik.

"2. Herkesin siparişini onun önüne koydu; buzlu çayı size vermekte ısrar etse, tuhafımıza giderdi.

"3. Biz teşekkür ettik; çoğu insan ülkemde garsona teşekkür etmiyor ve dört; garsonlar da teşekkür etmeyenlere genellikle 'Afiyet olsun' demiyorlar, ama bize 'Afiyet olsun!' dedi."

"Doğru söylüyorsunuz Arif Bey," dedim, "şimdi önemli bir kavramdan söz etmek istiyorum: ortama getirilen bilinç. Ortama getirilen bilinç kavramını sizinle *Savaşçı*'yı oluşturan söyleşilerimizde ele almıştık, ancak burada yeniden ele almakta fayda görüyorum. Sanki sizinle daha önce hiç konuşmamışız gibi anlatmak istiyorum,

siz de sanki hiçbir fikriniz yokmuş ve ilk defa dinliyormuşsunuz gibi dinleyin ve sormak istediğiniz soruları öyle sorun. Sizce bunun bir sakıncası var mı?"

"Anlıyorum Doğan Bey; benim için sakıncası yok."

"Tamam. Ortama getirilen bilinç, bireyin içinde bulunduğu ortama getirmiş olduğu tüm farkına varışları kapsıyor."

Tostumu yemeye başladım. İçimden keşke bir de çay isteseydim, diye geçirdim. Tostla çayın daha lezzetli olduğunu düşündüm.

İçimde 'keşke' olarak kalsın istemedim, garsona el ettim, o bana yönelirken uzaktan, bir açık çay lütfen, dedim. Anladı, büfeye doğru geri döndü. Ve kısa bir süre sonra açık çayımı getirdi; teşekkür ettim.

Arif Bey, "Açık çay istediğiniz için açık çay beklentiniz vardı ve garson size açık çay getirdi; çok demli çay getirseydi rahatsız olurdunuz; demli çay yerine kahve veya kola getirseydi, daha da tuhafınıza giderdi," diye beklentiler konusunu irdelemeye devam etti.

"Farkındalık kelimesini hiç duydunuz mu?"

"Duydum, ama ne olduğunu kesin bilmiyorum. Ne demek farkındalık?" Muzip bir tavırla, " 'Çaydanlık,' 'yağdanlık' gibi şeylerden değil herhalde!" diye sordu.

Güldüm, "Hayır değil, ama ilgili," dedim ve açıkladım; 'Çaydanlık' içine çay konulan bir kap, 'yağdanlık' içine yağ konulan bir kap, 'farkındalık'da 'farkına varışların' içine konduğu bir kap olarak düşünebilirsin.

"Bu kelimeyi ben önermedim, kimin önerdiğini de bilmiyorum, ama kullanıyorum.

"Bu kavram şunları içeriyor:

"1. Bir özelliğin farkına varmış olmak;

"2. Bu özelliğin ayırt edici yönlerinin farkına varmış olmak;

"3. Bu farkına varışın düşünce sisteminin otomatik bir parçası haline gelmiş olması."

"Vallahi hiçbir şey anlayamadım, bir örnekle anlatır mısınız?"

"Bir süreci ya da şeyi, diğer şeylerden ayırt ederek onun bilincinde olmak; farkındalık bu oluyor."

"Bir örnek verebilir misiniz?"

"Verebilirim. Bu kelime sıklıkla 'farkındalık geliştirme' veya 'farkındalığa sahip olma' biçiminde kullanılır.

"Ahmet adında bir kişi düşün; bu kişi işine yürüyerek gidip gelmektedir. Ahmet sıcak iklimde büyümüş; karlı buzlu havaları pek bilmiyor. Şimdi farz et ki, bir gece kar yağdı ve sabaha karşı yerler buz tuttu. Ahmet altı kösele ayakkabısıyla işe yine yürüyerek gitmek için evden çıktı. Ayakkabısı kösele olduğu için buzda kaydı; düştü ve kolunu kırdı. Yolda ona yardım etmeye çalışan üç kişinin ikisinin de ayakkabısının altı köseledendi ve kaygandı, yardım etmeye çalışırken onlar da düştüler, zaten Ahmet'in kolunu kıran da o düşenlerden biri oldu.

"Diğer yandan, Behçet karlı ve buzlu iklimde büyümüş ve buzda düşmemek için ne tür ayakkabı giyileceğini bilen biri. Gece kar yağdığını ve sabahleyin etrafın buz tuttuğunu görünce, karda ve buzda yürümek için altı çivili ayakkabılarını giyerek işe gidiyor. Buzlu yola uygun ayakkabı giydiği için düşmüyor, Ahmet'in başına gelenler, Behçet'in başına gelmiyor.

"Bu durumda Ahmet, 'buzlu yolda yürüme farkındalığı' geliştirmemiş; Behçet ise buzlu yolda yürüme farkındalığı geliştirmiş biridir. Ahmet ve Behçet'in buzlu yol ortamına getirdikleri bilinçler farklıdır. Farkındalığın üç özelliğini bu örnek içinde gözden geçirelim:

"1. Algılamak: Ahmet buzlu yolun buzsuz yoldan farkını bilmiyor; Behçet biliyor.

"2. Gerekliliğini bilmek: Karlı havada Ahmet kösele ayakkabı giyerken; Behçet çivili ayakkabı giyiyor.

"3. Davranışı kendiliğinden oluşturmak: Ahmet'in çivili ayakkabıyı giymesi için ikaz edilmesi gerekir; Behçetin ise böyle bir ikaza ihtiyacı yoktur.

"O nedenle Behçet 'buzlu yol farkındalığı olan biri', Ahmet ise 'buzlu yol farkındalığı olmayan biridir.'"

Arif Bey, "Anladım," dedi.

Devam ettim: "Ortama getirdiğimiz bilinçte var olan ya da olmayan farkındalıklar, o ortama nasıl anlam verdiğimizin, o ortamda kimlerden ne beklediğimizin temelinde yatar. Garsonla ilgili söylediklerimiz garsonun iş ortamına getirdiği bilinçle ilgiliydi; senin ve benim de müşteri olarak ortama getirdiğimiz bir bilinç var. Hizmet eden garsonun bilinciyle müşteri olarak bizim bilincimiz birbiri ile uyum içindeyse sorun çıkmaz; biz teşekkür ederiz, o da 'Afiyet olsun' der. Ama iki bilincin farkındalıkları gelişmemiş olursa başka beklentiler doğar ve o zaman sorunlar çıkar."

Arif Bey buzlu çayından yudumladıktan sonra, "Tamam Doğan Bey, garson örneğinde söylediklerinizi anlıyorum, ama bunun konuşacağımız trafik konusuyla ilgisini tam çözmüş değilim," dedi.

Önüne, 26 Ocak 2000 tarihli *Sabah* "İstanbul"un "Erdal Abi" köşesinden aldığım bir kesiği koydum. Yazının başlığı 'Bu Bir Kere Rekor 7 Saatte Evime Gidebildim' idi. İstanbul'a hafif kar yağdığı bir gecede Unkapanı Köprüsü, Kasımpaşa, Çağlayan yokuşu, Mecidiyeköy viyadüğü, köprü, sahil yolundan Bağdat Caddesi ve yazarın evine varışının öyküsü. Yüz binlerce İstanbullu ile birlikte yaşanan kâbusun sonu.

Arif Bey yazıyı okumayı bitirdikten sonra, "Şimdi anlıyorum Ahmet ve Behçet örneğinin önemini. Karlı ve buzlu havada araba sürmek ayrı bir farkında oluş gerektirir. Karlı ve buzlu yollarda araba sürmek için o ortama uygun bir farkındalığa sahip olmamız gerekir. Sorunun temelinde bu var," dedi.

İkinci yazı, *Milliyet* gazetesinin 29 Nisan 2003 tarihli bir haberiydi.

Habere göre uyuklama, hızla uykuya dalma ve horlamayla kendini gösteren bir hastalık var, adı 'uyku apne sendromu'. Uykuda 10-60 saniye solunumun durması olarak biliniyor ve özellikle 40-60 yaş arası erkeklerde görülüyor. Bu hastalık trafik kazaları için önemli bir risk oluşturuyor. Tedavi edilmemiş apneliler, araç kullanırken 'sarhoş sürücülere' eşit performans gösteriyorlar ve istatistiklere göre yüzde 47'si kazaya neden oluyor.

Toraks Derneği Uyku Bozuklukları Çalışma Grubu doktorları da bu nedenle Emniyet Genel Müdürlüğü'ne başvurarak, özellikle kamyon ve TIR şoförlerinin uyku testinden geçirilmesi için girişimde bulunuyorlar.

"Bu haberi özellikle önüne koydum; çünkü çok sevdiğim bir meslektaşım, uyku apneli olduğunu bildiği halde araba sürerken ciddi bir kaza yaptı ve az kalsın ölüyordu; emniyet kemeri ve hava tulumları canını kurtarmış."

"Alınacak ders ne?"

"Alınacak ders şu: Uyku apne hastalığın olduğunu biliyorsan, bu bilinç içinde hareket edeceksin, yani araba sürmeyeceksin; önce tedavi olacaksın, sonra araba süreceksin!"

"Bu alkollü araba sürmeme bilinci gibi bir şey, değil mi?"

"Evet, aynen öyle. Alkollü kişi, kendinin ve diğerlerinin yaşamına saygılı biri ise, bu bilince uygun bir tavır içinde hareket eder, yani araba kullanmaz," dedim ve Arif Bey'in önüne bir gazete haberi koydum. Haberde şu bilgiler veriliyordu:

CANAVAR EHLİYETİ KAPTIRDI

> Alkollü araç kullanmak, hız sınırına uymamak, 100 ceza puanını doldurmak ve ölümlü kazalara asli kusurlu olarak sebebiyet vermek suçlarını işleyen sürücülerin ehliyetlerine, geçici olarak el konuldu. Son 4 ay içinde bu nedenlerden ötürü tam 50 bin 79 sürücünün ehliyeti ellerinden alındı. Bir yıl içinde 3 defa alkollü araba kullanma suçunu işleyen 3 bin 879 kişi, 5 yıl için ehliyetini kaybederken, hız sınırını bir yıl içinde en az 5 kez ihlal eden 4 bin 336 kişi bir yıl sürücü belgesine kavuşamayacak. (*Sabah*, 27.07.2000)

Arif Bey sakin bir şekilde, "Çok masum kavramlardan bahsediyoruz gibi, ama yaşam içinde sonuçları öldürücü olabilir," dedi.

"Örneğin," dedim, "çoğu insanın dikkatsizlik dediği durum, sözünü ettiğim masum kavramlardan biri. Sanki dikkatsiz kişi, 'Ah

özür dilerim, dikkat etmemişim,' deyince her şey orada halledilecek gibi. O dikkatsizliğin altında yatan, kişinin araba sürme ortamına getirdiği bilinçtir. O bilinç düzelmedikçe, kişi tekrar tekrar o tür dikkatsizlikler yapacaktır.

"Örneğin insanlar sık sık değişik eşyalarını takside, çarşıda, pazarda unuturlar, kaybederler. Ama takside çocuğunu unutan anne pek yoktur. Çünkü ortama getirdiği bilinç farklıdır.

"Bunu şuna benzetebilirsin; sivil giysiler içinde günlük yaşamını sürdüren birinin bilinci, askeri giysiler içinde savaş ortamında bulunan bir kişinin bilincinden farklı olmak zorundadır.

"O nedenle biri araba sürmek için direksiyonun başına geçtiği andan itibaren savaş meydanındaki bir askerin ciddiyeti ve dikkati ile hareket etmek zorundadır; çünkü her ikisinde de ölüm kalım durumu vardır.

"O nedenle ısrarla ortama getirilen bilinç kavramı üstünde durmak istiyorum," dedim ve bir trafik kazası haberini Arif Bey'in önüne koydum.

> Kaza önceki gün, G.A. (55) ve müteahhit eşi Ö.A.'nın (61), gelinleri O. ile (26) birlikte, askere çağrılan oğulları U.A.'yı teslim etmek üzere gittikleri İzmit'teki birlikten Antalya'ya dönüş yolunda meydana geldi. Arabayı kullanan Ö.A., telefonla kanser hastası olan kardeşi 59 yaşındaki M.'nin ölüm haberini alınca bir an önce Antalya'ya ulaşmak için hız yaptı. İsparta'nın Keçiborlu İlçesi'ne 3 kilometre kala rampada hatalı sollama yapınca otomobil, karşı yönden gelen TIR'ın altına girdi. Hurdaya dönen otomobilin sürücüsü Ö.A. ile eşi olay yerinde, gelinleri O. ise kaldırıldığı hastanede yaşamını yitirdi. U.A., birliğine teslim olduğu ilk gün aldığı haberle yıkılırken, Antalya'da kanserden ölen ailenin diğer ferdini toprağa vermeye hazırlanan yakınları da perişan oldu. Cenazeler bugün Antalya'da toprağa verilecek. (*Vatan*, 14.04.2005)

Arif Bey, elindeki buzlu çay kutusunu masaya bıraktı ve öne doğru eğilerek, "Öf, öff, hem de nasıl öfff... Askere başladığının ilk günü annesini, babasını ve eşini trafik kazasında kaybetmek ne

demek? İnsan gerçekten yıkılır. Doğan Bey, bu olayı nasıl değerlendiriyorsunuz?" dedi.

Sorusunu yanıtlamadan önce önüne bir yazı daha koydum; "Arif Bey, önce şunu bir okuyun, ondan sonra konuşalım," dedim.

DÜŞÜNDÜRECEK BİR OLAY

Jack yavaşlamadan önce takometreye baktı: Hız limitinin 50 olduğu yerde 73'le gidiyordu ve son dört ay içerisinde dördüncü defa polis tarafından durduruluyordu. Bir insan nasıl bu kadar şanssız olabilirdi?

Jack arabasını sağa çekti. "İnşallah şu anda yanımızdan daha hızlı bir araba geçer" diye düşünüyordu. Polis elinde kalın bir not defteri ile arabadan indi.

Bob? Bu polis, kiliseden Bob değil mi?

Jack arabasından indi. Bu durum bir cezadan daha kötüydü. Kiliseden tanıdığı bir polis, arkadaş olduğuna bakmaksızın birini durduruyordu. Hem de hızlı gidip, trafik kurallarını ihlal ettiği için.

"Merhaba Bob. Birbirimizi yeniden böyle görmemiz çok ilginç!"

"Merhaba Jack!" Bob gülümsemiyordu.

"Beni, karımı ve çocuklarımı görmek için eve giderken yakaladın."

"Evet öyle!"

Bob umursamaz görünüyordu.

"Son günler eve hep çok geç geldim. Çocuklarım beni uzun süredir hiç görmedi. Ayrıca Diana bana bu aksam patates ve biftek yiyeceğimizi söyledi. Ne demek istediğimi anlıyor musun?"

"Evet, ne demek istediğini anlıyorum. Ayrıca trafik kurallarını ihlal ettiğini de biliyorum," diye cevapladı Bob.

"Eyvah! Bu taktik fazla işe yaramayacak gibi. Taktik değiştirmek gerekli" diye düşündü Jack. "Beni kaç ile giderken yakaladın?"

"70. Lütfen arabana girer misin?" dedi Bob.

"Ah Bob, bekle bir dakika lütfen. Seni gördüğüm anda takometreye baktım. Sadece 65'le gidiyordum."

"Lütfen Jack, arabana gir," diye üsteledi Bob.

Jack canı sıkkın bir şekilde arabasına girdi, kapıyı çarparak kapattı. Bob not defterine bir şeyler yazıyordu. "Bob, niye benim ehliyetimi ve araba ruhsatını istemiyor ki" diye düşündü Jack. Ne olursa olsun, bundan sonra kilisede bu adamın yanına oturmaktansa, birkaç Pazar Jack kiliseye gitmeyecekti.

Bob kapıyı tıklatıyordu. Jack arabasının penceresini 5 cm kadar açtı. Bob Jack'a bir kâğıt verdi ve gitti.

"Ceza değil bu" diye kendi kendine söylendi Jack. Bir anda sevinmişti. Bu bir yazıydı ve kâğıtta şunlar yazıyordu:

"Sevgili Jack, benim bir kızım vardı. Altı yaşındayken çok hızlı araba kullanan biri tarafından öldürüldü. Bu kazadan dolayı, adam cezalandırıldı. 3 aylık hapishane cezasıydı bu. Bu adam hapishaneden çıkınca kendi çocuklarına sarılıp, öpüp, onları tekrar koklayabildi. Ama ben.. Ben kızımı tekrar koklayabilip, öpebilmek için, cennete gidinceye kadar beklemem gerekiyor. Bin defa adamı affetmeye çalıştım. Bin kere de başardığımı zannettim. Belki başarmışımdır, ama hâlâ kızımı düşünüyorum. Lütfen benim için dua et ve dikkat et Jack, tek bir oğlum kaldı."

Jack 15 dakika kadar bir süre yerinden kıpırdayamadı. Daha sonra kendine gelip, yavaş yavaş evine gitti. Evine varınca, çocuklarına ve karısına sıkıca sarıldı. (Eylül 2001'de bana internetten ulaşan bir yazı)

Arif Bey yazıyı okuduktan sonra uzun süre sessiz kaldı.

Üsküdar'dan gelen bir motor yolcu boşaltırken, Beşiktaş'tan bir motor Üsküdar'a gitmek üzere iskeleden ayrılıyordu.

İlerden bir vapur sesi martı seslerine karıştı. Türk pop müziği kendi ritminde kulakları okşuyordu.

Arif Bey, "Konuşacak çok şey var!" dedi.

Bir süre daha sustuk.

Daha sonra yine Arif Bey konuşmaya başladı; "Öykünün başında hız yaparken ortama getirdiği bilinçle, polisin yazdıklarını okuduktan sonraki bilinci birbirinden çok farklı. Bu yazıyı okuduktan sonra benim de bir önceki habere bakış tarzım değişti."

"Öyle mi, nasıl değişti?" diye sordum.

"Bu yazıyı okuyunca, direksiyona geçen bir insanın yaşamla ölüm arasında bir seçim yaptığını anladım. Arabayı kullanan kişi her an, her saniye, her dakika yaşamla ölüm arasında seçim yaptığının farkında olmalı. Kendisinin ve arabada taşıdığı canların sorumluluğunu bilmeli. Sabırsızlık, telaş, kaygı, acelecilik, üzüntü bu sorumluluğu unutturabilir. Bunlar sakin bilincin düşmanları ve ölümcül sonuçları var. İşte kanser hastası olan kardeşinin cenazesine yetişmek telaşı tüm aileyi yok etti."

"Haklısın," dedim; "en büyük sorumluluk arabayı kullananda."

Bir süre sustum. Ama Türkiye'de araba kullanmış biri olarak tüm suçu sürücüye yüklemenin haksızlık olacağının da farkındaydım. Konuşmama devam ettim.

"Ama acaba o yolu hem kamyonlara, TIR'lara, hem de binek otolara açan, saatlerce bir kamyonun arkasında binek otonun otuz kilometreyle gitmesinden başka çare bırakmayan o karayollarını yapan devletin hiç sorumluluğu yok mu? Hele bizim gibi telaşlı, aceleci, sabırsız insanların yaşadığı bir ülkede, bu tür yollar sanki bilerek yapılmış ölüm tuzakları gibi."

"Peki Hocam, bütün bunların yanında o sürücüye araba kullanırken böyle bir ölüm haber verilir mi? O haberi daha yumuşatarak söyleyemezler miydi? Sanırım bu da bir bilinç meselesi."

"Evet, Arif'ciğim çok haklısın," deyip önüne bir başka gazete haberi koydum. 'Sökülmeyen İki Metal Çubuk Kerem'in Hayatına Mal Oldu' başlıklı haberin özeti şuydu:

> İstanbul'da motosikletiyle geçirdiği trafik kazasında ölen Kerem'in babası, kazada Karayollarının da kusurlu olduğunu söylüyor: "Yetkililer yolu ayıran bariyeri sökmüş, ama 2 demir çubuk bırakmış. Kerem bu çubuklara kafasını çarparak öldü..." (*Vatan*, 09.04.2005)

Haberi okuduktan sonra konuştum; "Karayolları yönetiminin ortama getirdiği bilinç sürücülerin emniyetine odaklı olmalı, her türlü risk olasılığını düşünerek emniyetli bir ortam sağlamalı.

Türkiye'deki adalet sistemi içinde, bu babanın değil hakkını aramak, sesini bile duyurabileceğini sanmıyorum. Ama gerçekten insan haklarına duyarlı adil bir sistem var olsa idi, karayolları süratle kendine çekidüzen vermek zorunda kalırdı."

Arif Bey'in önüne başka bir haber koydum. 'Devlet Kusurunun Bedelini Ödemiyor' başlıklı haber özetle şöyleydi:

> Yola dökülen mucur yüzünden trafik kazası geçirip belden aşağısı felç olan kadına tazminat ödemeye mahkûm olan Karayolları Genel Müdürlüğü, 38 milyar 737 milyon lirayı 15 aydır 'ödenek yok' diyerek vermiyor. (*Vatan*, 21.03.2005)

Haberde davanın yedi yıl sürdüğü belirtiliyordu.

Arif Bey, "Bu haberlerden insan şöyle bir kanıya varıyor: devlet vatandaş ilişkisinde devletin ortama getirdiği bilinç vatandaşın canını korumak değil tehlikeye atmak, hakkını korumak değil hakkını yemek yönünde oluşmuş. Halbuki devletin niyeti bunun tam tersi, Anayasa'da devlete verilen yükümlülük vatandaşın canını ve hakkını korumak yönünde. Doğan Hocam, 'niçin böyle?' sorusunu irdelemeye bir an önce başlayalım istiyorum."

"Arif'ciğim," dedim, "bu işin hakkını vererek yapmak istiyorum. Onun için yolculuğumuza devam edelim lütfen."

Kentin trafiğini tasarımlayanların, düzenleyenlerin ortama getirdiği bilinçle ilgili Hmcal Uluç'un bir yazısından bir alıntı verdim.

> Bir sabah baktık bizim yola işaretler konmuş.. Alakasız bir yola vermişler bizi.. Saptık, dolandık, anacaddeye çıktık.. Üç gün sonra gene o alakasız yoldayız, karşımızda bir araba.. Belli, zavallının tek yönden haberi yok.. Uyarmak için camı açtık ki, zavallı biziz.. Üç gün içinde ikinci kez değişmiş işaretler. Bizim alakasız yol gene tek yön, ama tersine çevrilmiş.. (*Sabah*, "Hıncal'ın Yeri", 16.05.2001)

Arif Bey, "Gerçekten sorumsuzluk örneği," dedi.

Arif Bey'in önüne Hıncal Uluç'un başka bir yazısını koyarken

şöyle dedim; "Hıncal Uluç bıkmadan, usanmadan trafik konusunu bütün içtenliğiyle ele almaya devam ediyor. Yanlış davranan sürücülerin araba plakalarını da yazıyor; sorumlu mevkide bulunanları uyarıyor. İşte bu yazılardan bir örnek: Bu yazıyı okurken lütfen ortama getirilen farklı farklı bilinçlerin varlığına dikkat et ve her bir bilincin araba sürme sorumluluğuyla ilişkisini düşün."

Trafik yılında İstanbul trafiği.. Keh.. Keh..

Dünya Trafik Yılı..

Sevsinler.. Ve de gelsinler bu ülkede trafiği görsünler.. Hem de en eğitimli takımından.. Hem insanını görsünler İstanbul'un, hem de trafiğini düzenleyenini..

34 AK 7748'i kullanan beyefendinin elinde telefon.. Direksiyon tek elle kullanılıyor. Nerede?.. En yoğun saatte Nispetiye Caddesi girişinde.. En soldan gidiyor.. Biz sağındayız.. Aniden sağa dönmeye karar veriyor.. Aniden.. Ve gene tek elle direksiyonu kırıp 2 metre içinde 90 derecelik dönüş yapıyor, üstümüze çıkarak, yolumuzu keserek..

Bitti mi?.. Hayır.. Bizi ezerek, tek elle girdiği o yol, "Girilmez!.."

Aynı anda dört trafik suçunu birden işleme yeteneğine sahip benim halkım.. Araba kullanırken telefon.. Hatalı şerit değiştirme.. Trafiği tehlikeye sokma.. Yasak yola girme..

34 TC 8880!..

Dolmabahçe Stadı'nın yanından Maçka, Nişantaşı yönüne gidiyoruz.. Birden karşımızda bir araba.. Olmaması lazım.. Çünkü burası tek yön. Kavşak öyle düzenlenmiş.. Karşıdan gelip, Swiss Otel yönüne gidecek trafik stadın etrafından dolaşmak, sahil yoluna inmek ve ordan bizim üzerinde bulunduğumuz yola gelip sağa dönmek zorunda..

Ama bu Bay enayi değil.. Daha doğrusu böyle gidenlerin, yani kurallara uyanların hepsi enayi de, sadece beyzade uyanık.. 20 metre ters yönde gidip işi çözmek dururken, onca yol, onca trafik ışığına girmenin âlemi var mı?..

Yok da, ya ben "Karşıdan nasılsa araba gelmez" diye dalsam, boş versem, gazlasam ne olacak?..

Altı ölü var!.. Şimdi burada bir parantez açayım.. Ahmakça trafik düzenlemeleri, vatandaşı kuralları ihlale âdeta zorluyor..

Yahu, Gümüşsuyu'ndan inenler, Karaköy'den gelenlerle stadın etrafı ve sahil yolu zaten tıklım tıklım dolu, trafik günün nerdeyse her saatinde kilit.. Ne Gümüşsuyu inişi, ne de sahil yolu ile hiç alakası olmayan bu dediğim yolu izleyecek vatandaşı kalabalığın içine atmak, onu geciktirmek, zaten kilit yolları bir de bu fuzuli işgalcilerle daha da zorlamak neyin nesi oluyor?

Bu ahmaklığın adını nasıl "Trafik uzmanlığı, trafik düzenlemesi" koyarsınız?..

Bir sivri kafa çıkmış, kavşakları yok etme üzerine.. Ondan sonra dön Allah dön..

İstanbul Valisi, İstanbul'un yeni Belediye Başkanı.. Lütfen bir araya gelin.. Gerekirse dünyanın en usta uzmanlarını da davet edin.. Şu İstanbul'da trafik akışı, yuvarlak kafasında bir sivri zekâlının icadına göre değil, akıllı, mantıklı, çağdaş, sorunlara yanıt verir ve insan doğasına uyar şekilde yeniden düzenlensin, A'dan Z'ye..

Biraz vakit alır, biraz masraflı olur, ama İstanbul da kurtulur, insanı da.. (*Sabah*, "Hıncal'ın Yeri", 05.05.2005)

"Hıncal Uluç keskin bir gözlemci ve olaylara uygar bir insanın bilincinin gerekliliği içinde bakmakta ısrar ediyor," dedim.

Arif Bey bir süre yüzüme baktı ve sonra, "Affedersiniz, şimdi söylediğinizi bir kere daha söyler misiniz?" diye bir istekte bulundu. Tekrar ettim:

"Hıncal Uluç keskin bir gözlemci ve olaylara uygar bir insanın bilincinin gerekliliği içinde bakmakta ısrar ediyor."

"Doğan Bey, 'olaylara uygar bir insanın bilincinin gerekliliği içinde bakmakta ısrar etmek' ne demek?"

Güldüm.

"Arif Bey, garsondan 'garson bilincinin gerekliliği' beklenir. Bu anlamda, 'ben uygarım' diyen bir insandan 'uygar insan olmanın bilincinin gerekliliği' beklenir. Hıncal Uluç, 'bu toplum adam olmaz, ancak böyle sürücüler yetiştirebilir,' diyerek işin ucunu bırakmıyor. Türkiye'nin insanının uygar insan olması iddiasını ciddiye

alıyor ve bundan vazgeçmiyor, ısrar ediyor. 'Uygar insansan uygarca davranman gerekir' beklentisinden vazgeçmiyor. Sürekli hatırlatıyor, sürekli gündemde tutuyor. İşte ben buna aydın gazeteci diyorum. Yaptığı işe çok saygım var!"

Arif Bey, "Şimdi daha açık hale geldi," dedi.

"Sürücülerin ve yolları yapanlarm, trafiği düzenleyenlerin farkındalıklarından, ortama getirdikleri bilinçten söz ettik, şimdi biraz da yayalardan söz edelim," dedim ve Arif Bey'e bir gazete haberi verdim. 'Yayalara Kırmızı Cezası' başlıklı haberde, "Trafik ekipleri, bugüne kadar göz ardı edilen 'Karayolları Trafik Kanunu'nun 681B-2 Maddesi'ni uygulayınca dün Kadıköy'de kırmızı ışıkta geçen yayalara ceza yağdı," deniyor ve şöyle devam ediyordu:

> Kadıköy meydanda bulunan trafik ışıklarında denetlemeler yapan trafik polisleri, 'Karşıdan karşıya geçişlerde işaretlere riayet etmemek' suçundan kırmızı ışıkta geçen yayaları durdurdu. Kuralı ihlal edenlere 20 milyon 200 biner lira para cezası yazıldı. Trafik ekiplerinin bu uygulaması karşısında şaşkına dönen yayalardan bazıları para cezasını peşin öderken diğerlerine ihbarname verilerek 10 gün içinde cezayı yatırmaları istendi.
>
> Uygulamaya tepki gösteren bir vatandaş, "Bugüne kadar böyle bir durum söz konusu değildi. Şimdi nerden çıktı bu. Acil işimiz olmasa kırmızıda geçer miydik? Bu kadar yüksek ceza olur mu?" dedi. (*Hürriyet*, 22.01.2002)

Arif Bey'e sordum: "Nasıl buldun haberi?"

"Tam bizlik! Yani bizim toplumumuzu ayna gibi yansıtıyor!"

"Biraz açsana!"

"Açayım:

"1. Şimdiye kadar göz ardı edilen bir yasa var. Bu yasa şimdiye kadar niçin göz ardı edilmiş? Bilmiyoruz. Göz ardı edildiği zaman, göz ardı edenlerin üstündeki yöneticiler niçin uyarmamışlar? Bilmiyoruz. Madem uygulanmayacakmış, yasa niçin yapılmış? Bilmiyoruz. Yasayı yapanlar, yasanın uygulanıp uygulanmadığını niçin takip etmemişler? Bilmiyoruz. Bu tür sorular uygar bir ülkede

sorulması ve yanıtlanması gereken sorular; ama bizde sorduğun zaman 'gıcık' adam kategorisine girer ve sosyal yaşamdan yalıtılırsın.

"2. Siz de ben de biliyoruz ki, bu uygulama şimdi devam etmiyor. Devam etmeyecekleri bir uygulamayı niçin başlattılar? Bilmiyoruz.

"3. 'Acil işimiz olmasa kırmızıda geçer miydik?' diyen vatandaş bunu laf olsun diye söylemiyor; adam ortama getirdiği bilinçte samimi, söylediğine kendisi gerçekten inanıyor. Yani, vatandaşın bilincini eğitme yönünden henüz pek mesafe almamışız.

"4. Bu haberde gördüğüm bir başka şey de, uygulamaya başlamadan önce vatandaş uyarılmamış ve ona eğitim devresinden geçme fırsatı verilmemiş. Aklıma devletin paraya ihtiyacı oldu ve polisleri para toplamak üzere yayaların üzerine salıverdiler diye bir komplo kuramı geliyor.

"5. Vatandaşın cezayı yüksek bulması, yaya olarak kırmızıda geçme eyleminin ne kadar tehlikeli bir şey olduğunun farkında olmadığını gösteriyor. Zaten bilincin eğitiminden kastettiğim de buydu. İşte benim gördüklerim bunlar!"

Arif Bey'e teşekkür ettim. Son söylediği, yani yayanın ortama getirdiği bilincin öneminin farkında olmadığı ne kadar doğruydu. Onunla ilgili acı bir haber vardı, onu buldum ve masaya koydum.

"Söylediğinde ne kadar haklı olduğunu bu haber kanıtlıyor," dedim. Haberin başlığı, 'Esma Öğretmen'e E-5'te Ölüm Tuzağı' idi ve 27 yaşındaki genç bir öğretmenin ölümüne yol açan trafik kazasını şöyle özetliyordu:

> Esma Karadağ, yedi üyesi de öğretmen olan bir ailenin kızıydı. Geçen hafta, Sinanoba'da yeni tayin olduğu okula gitmek istedi. E-5'teki yaya geçidinde bir trafik canavarının kurbanı oldu. Daha önce aynı yerde 27 kaza olmuş, birçok insan ölmüştü..
>
> Yeni okulunu görmeye gittiği 4 Eylül sabahı minibüsten inip çizgili yaya geçidinden karşıya geçerken hızla gelen bir arabanın çarpması sonucu komaya girdi.

Günlerce yaşamak için çırpınan bedeni nihayet önceki gün pes etti. Doğum gününde, okullarda yeni öğretim yılının ilk zilinin çaldığı, çocukların sınıfları doldurduğu vakitte öldü. (*Hürriyet* "İstanbul", 14.09.2000)

"Burada anahtar kelime, çizgili yaya geçidi; farkındasın değil mi?" diye Arif Bey'e sordum.

"Şimdi açıklama sırası sizde!" diye bana baktı.

"Esma Öğretmen çizgili yaya geçidini, uygar bir insan olarak, 'yaya geçidi' olarak algılıyor. Ama sürücünün bilincinde çizgili yaya geçidinin hiçbir farklılığı yok. Ve yaya ile sürücünün ortama getirdiği bilinçleri arasındaki bu fark çok ölümcül."

Biraz sustum, derin bir nefes aldım. Şimdi söyleyeceğim çok önemliydi. Konuşmama devam ettim:

"Garson ve müşteri ilişkisini hatırla. Müşterinin beklentileri ile garsonun beklentileri birbirine uyduğu zaman sorun yok; her ikisi de mutlu ayrılır birbirinden. Ama beklentileri uymadığı zaman sorun çıkar. Yani garson geç gelse, ısmarlanandan başka bir şey getirse müşteri rahatsız olur; müşteri hiçbir şey ısmarlamasa ve 'ben burada oturup kitap okuyacağım,' dese bu kez garson rahatsız olur. Hepsi bu kadar!

"Ama sürücünün ve yayanın aynı ortamdan beklentileri birbirinden farklıysa o zaman ölümcül bir tehlike durumu oluşur.

"Çizgili yaya geçidi, Esma Öğretmen için yayaların emniyetle geçebileceği bir alanı ifade ediyordu.

"Şoför ise çizgili yaya geçidinin farkında bile değildi. Büyük olasılıkla, şimdiye kadar çizgili yaya geçidi ile bu şoför ne bir ihtar almış, ne de kendisine bununla ilgili bir ceza verilmişti.

"Esma Öğretmen'in ve şoförün o ortama getirdikleri bilinç böylesine farklı olunca çizgili yaya geçidi gerçek bir ölüm tuzağı olabilir. Bu iki farklı bilinç nasıl oluşuyor? Neden Avrupa ülkelerinde yaya geçidi herkes tarafından önemseniyor, bizde önemsenmiyor? Bunun üzerinde konuşup nedenlerini bulabilir miyiz?

"Birlikte bulacağız; unutma, o zaman Timur da bize katılmış olacak, üçümüz konuyu irdeleyeceğiz. Bütün bunların anlamlı bir

açıklamasına kavuşacağımızdan eminim. Şimdi göstereceğim yazıda Hıncal Uluç'un öfkesi var ve ben onun öfkeli kalemini seviyorum ve umarım bu öfkesi hiç geçmez," dedim ve yazıyı önüne koydum.

YAYA GEÇİDİ, DURMAK İÇİNDİR MAHLUK!..

Vali Konağı Caddesi'nin tam ortasındasınız.. Devamlı akan bir trafik var.. Karşıya nasıl geçeceksiniz?.. Eğer bir Avrupalı turist, mesela, İngiliz iseniz işiniz kolay.. İşte tam orada bir yaya geçidi var. Başında trafik ışığı yok.. Ama gerekmez.. Yaya geçidinde yaya varsa eğer, daha adımını atarken tüm trafik durur ve yayanın geçmesini bekler..

Yaya geçidinin anlamı budur. Caddenin üzerinde beyaz zebra çizgilerle yaya geçidi işaretlenmişse eğer ve siz burada bir yayaya çarparsanız, adam öldürmüş muamelesi görürsünüz çünkü..

İngiltere'de kaç kez yaya geçidinin başında avanak avanak baktım.. Ben ordayım ama, trafik de var. Korkudan duruyorum. Şöför de ben ordayım diye durmuş.. **"Geç de biz de geçelim be adam" diye içinden giydiriyor belki..**

Avrupa'da bir Türk'ü teşhis etmenin en kolay yolu yaya geçitleridir. Ahmak ahmak, tereddütlü, tereddütlü duruyorsa, bilin ki, bizden biridir..

Neden?.. Çünküüüü..

O İngiliz kendini Oxford Street'te sanıp, yaya geçidinden caddeye inerse, büyük olasılıkla ülkesine bir tabut içinde döner..

Çünkü benim ülkemde, yaya geçidi yere çizilmiş süstür..

Hayvan, alçak, aşşağılık, iğrenç mahluklar, orada yaya geçidi olduğunu bile bile, orada yayanın yürüdüğünü göre göre, hız bile kesmeden arabalarını sürerler..

O zaman soruyorum İstanbul Valisi'ne.. Emniyet Müdürü'ne.. Trafik Müdürü'ne.. (*Sabah*, 06.10.2004)

Yaya Geçidi Ne İşe Yarar?..

Ben gene gelen geçen arabayı kollayacaksam, ben gene trafiğin boş anını bekleyeceksem, ben gene akan arabaların arasında, kelle

koltukta cambazlık yapacaksam, yaya geçidi ne işe yarar?.. Boş bulunup, çizgilere güvenip kendimi yola atayım da, Ercan Arıklı gibi otobüs altında kalıp öleyim diye mi çizerler o zebra şeritleri, söyler misiniz?.. Yazı ile açıklar bana yollar mısınız, ben de köşemde yazayım..

O zaman yaya geçidine yürümeyip, canının istediği yerden geçen vatandaşa kızma hakkımız var mı?.. Ya da sövme, ceza kesme..

Adam için yaya geçidinde olmak hiçbir şey fark ettirmiyor, gene trafiğin boşalmasını bekliyor, olmadı kelle koltukta kendisini yola atıyorsa, yaya geçidinde olmasının yararı ne?.. Bulduğu yerden geçer.. Haklı da olur..

Vali Konağı Caddesi'nde berberden çıktım. Karşıya geçmem gerek.. Ercan o tarafta bekliyor.. Az ilerde yaya geçidini gördüm.. Oraya ilerledim. Ama deneyimli (ya da avanak, nasıl yorumlarsanız) bir Türk olarak bekliyorum ki yol boşalsın.. Önümdeki şerit boş.. İkinci şeritte bir özel araba geliyor.. Beni görünce yavaşladı, durdu, yol verdi.. Eşek değilim ya.. Yürüdüm..

Hayır, eşeğim.. Çünkü o yol verdi ama, üçüncü şeritten gelen 34 THA 70 plakalı taksinin şoförü, hem de gözlerimin içine bakarak arabasını üzerime sürdü..

En tehlikeli durum budur. Önünüzdeki şerit yol verir. İnanır çıkarsınız yola.. Arkadan bir hayvan, yanındaki şeritteki arabanın niye durduğuna da aldırmadan hışım gibi sürer arabasını.. Tam bir cinayet tuzağı yani..

Arkamdaki "Geçtim" diye yürümüş.. Geriye kaçamam.. Önden bu mahluk geliyor, gidemem.. Eeee..

Ben sıyırdım.. Yaşlı bir kadın, ya da kucağı bebekli bir anne olsaydı yerimde ne olacaktı?.

Camı açık, mahlukun.. "Yaya geçitleri durmak içindir" dedim.. Güldü ve sürmeye devam etti mahluk.. Sürdü de basıp gitti mi?..

Hayır.. İki metre ötede, tam iki metre ötede durdu.. Çünkü yol tıkalı.. 50 metre ilerde kırmızı yanıyor, trafik durmuş..

İki metre ötede duracağını bile bile yaya geçidinde durmuyor mahluk.. Benim üzerime sürüyor..

Ali Kemal Hanlı'dan bir ricam var.

Bu adamı bulsun.. Benim odama göndersin..

Bir de bana kendi anlatsın, o işi niye öyle yaptığını..

Bu insansızlığın, bu insanlık dışılığın, bu kendinden başkasına sevgi ve saygının olmayışının sebebini, bu mahluku öyle sevk eden ruh halini cidden çok merak ediyorum.

Söylediklerini aynen size nakledeceğim, köşemde.. Söz..

Hoşsohbet Sokak'ı Barbaros Bulvarı'na çıkaran kavşak genişletildi ve yaya geçidi çizildi. Ama durum eskisinden de kötü oldu. Çünkü bu yaya geçidi şimdi park yeri olarak kullanılıyor. Dün yazdım. Değişen bir şey yok. Kavşağın içine ve yaya geçidine pervasız park edenler, yayayı da trafiğin içine dalmaya zorluyorlar.

Dün orada hem de siyah plakalı, devletin arabası vardı. Devletin kuralı ile alay eden devlet arabası..

34 AK 5215!.. Gene yaya geçidinde, gene kavşak içinde aynı gün bir park daha.. 34 NYL 79!..

Yani.. Kavşak içi, yaya geçidi yapıldığı günden beri otopark olarak kullanılıyor.

Gazete orda..

Televizyon orda..

Polis orda..

Ama benim vatandaşım hiçbirini takmıyor..

En feci durum da bu.. Vatandaş, trafik diye bir düzen, trafik diye bir otorite, trafik diye bir ceza olduğunu unutmuş.. Hatırlatmak gerek..

Nasıl?.. (*Sabah*, 06.10.2004)

Arif Bey yüzünü ekşiterek, "Hocam içim bulanmaya başladı, bu konuyu yeteri kadar işlemedik mi? Hıncal Uluç söylenecekleri açık seçik söylemiş zaten," dedi.

"Benim de içime kasvet çöktü, ama seninle buluşmadan bu konuyu gözden geçirip gazete kesiklerini grupladığımda seninle henüz konuşmadığım şu konuların farkına vardım.

"Polislerle ilgili haber ve yazıları incelediğimde şunları gördüm:

"1. Poliste bir tükenmişlik durumu var; o kadar çok ihlal yapılıyor ve o kadar çok kişi, 'sen benim kim olduğumu biliyor musun,' durumunda ki artık polisin uğraşacak gücü kalmamış.

"2. Polis kendi deneyimi içinde adamına göre hareket etmeyi öğrenmek zorunda kalmış; aksi halde kendisi cezalanmış.

"3. Polis bir tür öğrenilmiş acizlik tavrı geliştirmiş; kendisinin işe yaradığına pek inanmıyor.

"4. Polisin rüşvet aldığıyla ilgili oldukça yaygın bir kanı var ve bunu önleyici hiçbir gerçekçi önlem sunulamamış durumda.

"5. Trafik konusunda devletin varlığı ciddi yaralar almış durumda. Hatta Hıncal Uluç'un *Sabah*, 23 Temmuz 2004 tarihli bir yazısında, 'Devlet Bitmiş... Tümüyle Bitmiş' başlığını koymuş."

Arif Bey, "Böyle genel gruplandırmalar içinde anlatmanız bana anlamlı geliyor, merak ettim başka neler var?" diye devam etmemi istedi. Söylediklerimi tekrar ilgiyle dinlemesi hoşuma gitti. Devam ettim:

"Kurallarla ilgili haber ve yorumlar var. Kurallarla ilgili olarak hem yayaların, hem araçların, hem de kuralları uygulama durumunda olan kişilerin kendilerinin kuralı umursamama durumları var. Hatta umursamamanın ötesinde kuralın dediğinin tam aksini yapma eğilimi var. Türkler ister yaya olsun, ister sürücü, isterse polis kuralın yararına inanmıyorlar. Kuralları kendilerinin iyiliği için değil, cezalandırmak için kendilerine karşı yapılmış bir şey olarak görüyorlar."

Arif Bey, "Önemli bir gözlem," dedi ve "ABD'de öyle, değil mi?" diye sordu.

"Hayır, ABD'de böyle değil, ABD'de istisnalar olsa bile çoğunlukla kuralların halk için, halkın yararına yapıldığı anlayışı baskındır ve sıradan Amerikalı memnuniyetle kurallara uyar."

"Gazete haberlerine bakarak başka ne gibi gruplandırmalar yaptınız?"

"Şimdi söyleyeceğim bir gruplama değil, ama insanın onuru-

nun, haysiyetinin, insan yerine konmasının ne kadar önemli olduğunu gösteren bir şey," dedim ve konuyla ilgili bir haberi çıkarttım. Haber başlığı, 'Geçmiş Olsun Deseler Belki Dava Açmazdım' idi. Haberin kısaca özeti şuydu:

> Samsun'da 4 yıl önce geçirdiği trafik kazasında ağır yaralanan, 7 kez ameliyat olan M.Ş., kazayı yapan iki araç sürücüsüne açtığı toplam 800 milyarlık tazminat davasını kazanarak Türkiye'de bir ilki gerçekleştirdi. M.Ş., "Kazaya karışan her iki aracın sürücüsü de bir kez bile hastanede ziyaretime gelip bana 'Geçmiş olsun' demedi. Ben de avukatımla görüşerek dava açılmasını istedim. Bir kere gelip nasıl diye bir baksalardı belki de onları dava etmezdim," diye konuştu. (*Vatan*, 28.08.2004)

Arif Bey, "'Karşımızdakilerin insan olduğunu unutmayalım!' hatırlatmasını mı yapmak istiyorsunuz?" diye sordu.

"Haklısınız, onu hatırlatmak istiyorum," diye yanıtladım.

"Doğan Bey, ben diğer ülkelerle karşılaştırmalı istatistikleri merak ediyorum."

"Kitapta o bilgiler de var," dedim ve Devlet İstatistik Enstitüsü'nün bastırdığı(*) kitabı masanın üzerine koydum. 'Avrupa Birliği Ülkeleri ile Türkiye'deki karayolu trafik kaza sayısı ve sonuçları' tablosunu gösterdim. Tablo 2000 yılının sonuçlarına göre bir karşılaştırma yapmaktaydı. Bu tabloya göre İngiltere'de her bin kazada ortalama 15 kişi ölürken, Türkiye'de aynı dönem içinde her bin kazada ortalama 73 kişi ölmüş.

Arif Bey hayretle gözlerini açarak, "Yani bizdeki ölümcül trafik kazası oranı onlarınkinin beş misli!" dedi.

"Aslında bu kitapta dikkati çekecek ve irdelenecek çok malzeme var, ama biz şimdilik bu kadarla yetinelim," dedim ve istatistik kitabını çantama koydum.

(*) T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, *Karayolu Trafik Kaza İstatistikleri, 2002*, Yayın Numarası: 2893, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 2004.

Güzel bir havaydı ve Üsküdar karşıdan pırıl pırıl görünüyordu. Deniz motorları, binen insan kalabalığı, havadaki martıların sesleri bana muhteşem geliyordu. Canım ayran istedi, garsonun dikkatini çekince masadaki ayran bardağını gösterdim, anladı ve Arif Bey'e baktı. Arif Bey parmaklarıyla iki işareti yaptı. Garson yine anladı ve ayranlarımızı getirmek üzere büfeye yöneldi.

12
Medya

Yine Beşiktaş'ta buluşmaya karar vermiştik; deniz motorları iskelesinden Ortaköy yönünde yürüdüğünde ilerde en solda Sahil Cafe var, oraya gittik. İkindi vakti olduğundan güneşin sıcağı artık etkisini göstermiyordu. Bir deniz otobüsü yolcusunu boşaltıyordu. Sahil alanında yürüyüş yolunda ufak bir delikten yukarıya su fışkırıyordu; annesinin elinden tutmuş bir küçük kız fışkıran suya hayretle bakıyordu. Önce ben de, 'bu nedir?' diye hayret ettim; daha sonra denizin dalgasının yolun altından yaptığı basınçla fışkırdığını anladım.

Sahil Cafe'ye girdikten sonra ikinci kata çıktık ve merdivenin sağındaki bir masaya oturduk.

Bir süre sonra güler yüzlü bir garson geldi; bana, hoş geldiniz hocam, dedi. Hoş bulduk, dedim ve kaşarlı bir tostla çay ısmarladım; fincanda mı bardakta mı, diye sordu. Bardakta istedim. Çayın rengini görmek istiyorduın. Arif Bey sadece ayran söyledi.

"Bugün medyayla ilgili konuşacağız," dedim ve bir anımı paylaştım; "Geçen kasım ayında Adana'da velilere konuşuyordum. Sekiz yüz kadar yetişkin kadın ve erkeğin bulunduğu bu gruba, 'Medyaya ne kadar güveniyorsunuz, merak ediyorum,' dedikten sonra, 'Medyanın hizmet bilinci içinde toplumun yararına çalıştığına inananlar, medyanın verdiği haberlere güvenenler el kaldırsın,' dedim. Tahmin et kaç kişi el kaldırdı?"

Arif Bey, "Hiç kimse!" diye cevap verdi.

"Üç kişi kaldırdı! Bazıları bu el kaldıranlara yüksek sesle, 'Sizler hangi ülkede yaşıyorsunuz, bizim bildiğimizden başka medya

biliyorsanız, bize de söyleyin!' gibi esprili laf atmalar oldu. Ve 'Medyanın hizmet bilinci içinde toplumun yararına çalışmadığına inananlar, verdiği haberlere güvenmeyenler el kaldırsın,' dediğimde ellerin hepsi birden havaya kalktı. Hatırlıyorum, yerel basından fotoğraf çekenler vardı, onlara 'Arkadaşlar amacım sizleri mahcup etmek değildi,' diyerek gönüllerini almaya çalıştım. Ama sonra bu o yöreye özgü bir kanı mı diye merak ettim ve Türkiye'nin değişik yerlerindeki konferanslarımda aynı soruları sordum ve çok benzer sonuçlarla karşılaştım. O nedenle geçenlerde şu haberi okuyunca hiç hayret etmedim," dedim ve Arif Bey'e, *Milliyet*, 18 Ocak 2005 tarihli bir gazete kesiği uzattım.

Haber özetle şunu söylüyordu: ANAR şirketi tarafından kurumların güvenilirlik derecesini belirlemek amacıyla İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, Gaziantep, Konya, Malatya, Şanhurfa ve Malatya'nın köylerinden 668 kişiyle bir anket gerçekleştirilmiş.

Ankete göre kurumların güvenilirlik sırası şöyle:

TSK:	% 84
Jandarma:	% 83
Cumhurbaşkanlığı	% 78
Cami:	% 76
Polis:	% 74
Başbakanlık:	% 73
Meclis:	% 72
Anayasa:	% 71
Yargı:	% 68
Siyasi partiler:	% 48
İş dünyası:	% 47
Sendikalar:	% 47
YÖK:	% 45
Medya:	% 45.

Arif Bey haberi gözden geçirdikten sonra, "Bu ankete katılanlar köylüler, sizin konuşmalarınıza katılanlar ise daha çok kentliler, değil mi?" diye sordu.

"Evet," dedim.

"Keşke araştırma kentlileri de kapsasaydı ve köylü kentli karşılaştırmasını yapabilseydik. Sizin gözlemleriniz kent gerçeğini yansıtıyorsa medyaya güvenilirliğinin köylerden daha da düşük olması beklenir," diye düşüncesini söyledi.

"Arif Bey, medya demokratik özgür bir toplumun vazgeçilmez ögelerinin en başında gelir. O nedenle, bu kurumu önemseyerek inceleme konumuz yapmak bana anlamlı geliyor."

"Dediklerinize kesinlikle katılıyorum; benim için de anlamlı."

"O nedenle, bugün önce medyanın temel ilke ve değerlerinden, dürüstlüğünden, güvenilir olmasından söz etmek istiyorum."

"Doğan Bey, eminim ev ödevinizi iyi yapmışsınızdır. Sizin işiniz benimkinden zor. Ben sadece sizinle buluştuğumda getirdikleriniz üzerinde sizinle sohbet ediyorum."

"Doğru, ben yıllardır biriktirdiğim malzemeleri gözden geçirerek sizinle buluşuyorum, ama o malzemelerin anlamını bulmasında sizin katkınız vazgeçilmez. Her neyse, bugün ilk olarak basının değerleri, ilkeleri ve güvenilirliği ile ilgili konuşacağız. Daha sonra, basın, görevinin sorumluluğunu yerine getiriyor mu sorusunu işleyeceğiz."

Arif Bey, "Yani sorumluluğunu nasıl mış gibi yerine getiriyor, onu göreceğiz, demek istiyorsunuz!" diye benim söylediklerime kendince açıklık getirdi.

"Her bir haberde farklı görünümler var, o nedenle genellemek çok zor," dedim ve devam ettim: "Daha sonra reyting ve çıkar konularına medyanın tavrını gözden geçireceğiz."

"Medya derken, gazeteyi de televizyonu da işin içine katıyorsunuz, değil mi?"

"Tabii, tabii katıyoruz."

Arif Bey'in önüne Okay Gönensin'in 'Etik Kurallar' başlıklı yazısını koydum. Bu yazıda basının önemi ortaya çıkınca, birçok güç odağının basın üzerinde baskı ve denetim kurmak istediğinin ortaya çıktığı belirtiliyor. Basın, ya dış odaklar tarafından yönlendirilecekti ya da kendi içinden. Kendi içinden denetimi sağlamak için basın etik kurallar oluşturdu. Okay Gönensin yazısına şöyle devam ediyordu:

Bütün dünyada örnek olması için, 1954 yılında FIJ (Dünya Gazeteciler Federasyonu) tarafından bir "etik kurallar" metni hazırlandı. FIJ; gazeteci örgütlerinin, birlik ve sendikalarının oluşturduğu bir çalışanlar birliği olarak, temel ilkelerin çalışanlar tarafından belirlenmesi ve iç denetimin böylece sağlanması için çalıştı.

"Basın Ahlâk Yasası"

Batı ülkelerinde, çeşitli gazeteci örgütleri ve daha sonra oluşan "basın konseyleri" de ulusal metinler belirlediler; temel kurallara, kendi ülkelerine göre ayrıntılar eklediler.

Türkiye'de 1960'da bir "Basın Ahlâk Yasası" ortaya çıkarıldı ve gazeteler uzun yıllar boyunca görünür bir köşelerine "Bu gazete Basın Ahlâk Yasası'na uymayı taahhüt eder" diye yazdılar. 1980'lerin sonunda Türk Basın Konseyi kurulurken de bir "Meslek İlkeleri" bildirisi yayınlandı. Geçen yıl da Doğan Medya Grubu, bağlı yayın organlarında izlenmesi gereken temel gazetecilik kurallarını sıralayan bir metin yayınladı.

FIJ tarafından 1954'te kabul edilen, 1986'da bir kez daha bütün dünyada temel metin olarak kabul edilmesi önerilen "anayasa", dokuz madde içinde "her şeyi" anlatır:

Dokuz Maddelik Anayasa

"1. Gerçeğe ve halkın gerçeği bilme hakkına saygı, gazetecinin öncelikli görevidir.

2. Gazeteci, bu görevine uygun olarak, araştırma özgürlüğü ve haberi olduğu gibi dürüstçe yayınlama, tarafsız yorum ve adil eleştiri haklarını her zaman savunacaktır.

3. Gazeteci, sadece kaynağını bildiği haberleri aktaracak, önemli bilgileri gizlemeyecek, belgeleri tahrif etmeyecektir.

4. Gazeteci, haber, fotoğraf ve belge elde etmek için adil olmayan yollara başvurmayacaktır.

5. Gazeteci, doğru olmadığı için zarar veren her yayınlanmış haberi düzeltmek için çalışacaktır.

6. Gazeteci, haberlerinin kaynaklarına ilişkin bilgileri meslek sırrı olarak saklayacaktır.

7. Gazeteci, her türlü ayrımcılık tehlikesine karşı dikkatli olacak;

özellikle ırk, cins, cinsel hayat, dil, din, siyasi görüş ve milli ya da toplumsal ayrımcılığın yayılmasından sakınacaktır.

8. Gazeteci şu eylemleri ağır meslek suçu sayar: Fikir hırsızlığı, kötü niyetli çarpıtma, iftira, kötüleme, kanıtsız suçlama, gerçek bir haberin yayımını engelleme.

9. Bu adı hak eden her gazeteci, yukardaki ilkeleri en sıkı biçimde izlemekle görevlidir. Ülkelerdeki yasalar değişik olabilir, ama gazeteci için kabul edilebilir olan, hükümetlerin müdahalesi değil kendi meslektaşlarının yargısıdır." (*Sabah*, 25.06.2001)

Okumasını bitirdikten sonra Arif Bey'e sordum, "Ne diyorsun?"

"Bravo! diyorum," dedi ve devam etti. "Bu ilkeleri Doğan Medya Grubu'nun benimsemesi ve tüm dünyaya ilan etmesi hem o grup için hem de Türkiye için bir artı. Tabii bu niyetin ifadesi kendi başına yeterli değil; kabul edilen etik ilkelerin mış gibi olmaması için bilgili ve becerikli biçimde uygulanması gerekir."

"Haklısın," dedim ve önüne Hasan Pulur'un bir yazısını koydum. Haber, 'Asparagas Haberin Şahı' başlığını taşıyordu.

Arif Bey, " 'Asparagas haber' ne demek?" diye sordu.

"Ben de merak ettim ve büyük hacimli iki sözlüğe ve *Ana Yazım Kılavuzu*'na baktım; bu kelimeyi bulamadım. Daha sonra Türk Dil Kurumu'nun hazırlayıp yönettiği www.tdk.gov.tr internet sitesine girdim ve orada anlamını buldum; asparagas haber, 'şişirme haber' anlamına geliyormuş."

Arif Bey yazının tümünü okudu.

Asparagas haberin şahı!
Basın, sermaye ilişkileri..
Basın, siyasetçi ilişkileri..
Basın, mafya ilişkileri..
Basın, borsa ilişkileri..

Bunlar hep sorgulanıyor, tartışılıyor, bildiriler yayımlanıyor, bildirgeler çıkarılıyor, lakin "basın"ın **"hammaddesi"** hiç gündeme getirilmiyor.

"Basın, haber ilişkileri!"

Haber, insanın kanını donduran, dehşet içinde bırakan bir haberdi..

Polatlı'da bir tren raydan çıkıyor, devrilen vagonun altında kalan uzman çavuş M.K.A. canını kurtarmak için, ayaklarına yedi el ateş ediyor.. Vagon, adamın ayaklarının üzerine devrilmiş, sıkışmış çıkamıyor, tek çare ayaklarını kesmesi, testere olmadığına göre ateş ederek ayaklarını koparacak ve kurtulacak..

Ve kurtuluyor.

Ama artık ayakları yoktur!

Bundan daha acı veren, okurken bile insanın saçlarını diken gibi diken bir haber olur mu?

Lakin, ertesi gün, haberin palavra olduğu ortaya çıkıyor.

Hastanede yatan uzman çavuş "Ben ayaklarıma ateş edecek kadar deli miyim!" diyor.

Meğer kazayı haber vermek için havaya ateş etmiş, ayakları filan da kopmamış, bir bacağı kırılmış, üç hafta sonra da yürüyecekmiş..

Kusura bakmasmlar ama "Be insafsızlar, bu ne biçim haberdir?" diyeceğiz.

Sormak soruşturmak yok mu?

Hastaneye gidip doktorla konuşmak yok mu?

"Köylüler öyle dedi!"

Sağlam kaynağa bakın!

Şöyle bir 92 yıl öncesine, 1910 yılına gidelim.

İstanbul'da çıkan **"Tanin"** ve **"Sabah"** gazeteleri rakiptirler, **"Taninciler"** rakiplerinin kendilerinden aynen, satır satır haber çaldığını ileri sürmekte, tabii **"Sabah"** da bunu reddetmektedir.

Bunun üzerine **"Taninciler"**, **"Sabahçılar"**ı tuzağa düşürmek için plan hazırlar. Önce "Gazeteye uydurma, yalan yanlış, haber koyalım, "Sabahçılar" bunları çalınca yüzlerine vuralım" teklifi gelir. **Ahmet Ali Gazel**'in yazdığına göre "Tanin'in yazarları, sonradan düzeltme imkânı olsa bile, bir günlük yanlış haber vermeyi" kabul etmezler; ne yazarlar varmış ne yazarlar!!!

Bunun üzerine o gün iki ayrı **"Tanin"** bastırılır birinde uyduruk haberler, diğerinde ise doğru haberler.

Uyduruk haberler olan gazetelerden birkaçı dağıtıcı çocuğa verilerek **"Sabah"** matbaasının önüne gönderilir, "Sabahçılar" hemen koşup bir gazete alırlar ve tuzağa düşerler. **"Tanin"**den çaldıkları uyduruk haberleri gazeteye koyunca, ertesi gün özür dilemek zorunda kalırlar. Ama **"Tanin"** ısrarlıdır, mahkemeye vereceğini, tazminat isteyeceğini açıklar, sonunda **"Sabah"**, Donanma Cemiyeti'ne yardım eder, olay kapanır.

90 yıl önce ustalarımızın dürüst habercilik uğruna yaptıklarına bakın, bir de şimdi yapılanlara..

Herhalde çok **"palavra"** haber vardır ama, vagon altında kıvranırken ateş ederek kendi ayağını kesen **"asparagas"** haber hepsine fark atar. (*Milliyet*, 14.01.2002)

"Enfes bir yazı," dedi Arif Bey ve devam etti, "basın kendi içinden gerçekten kendini denetliyor; denetleyen de yılların gazetecilerinin değerleri ve ilkeleri. Umarım Türkiye bu kıdemli gazetecilerinin değerlerini biliyordur."

"Ben o kıdemli gazetecilerin değerinin gittikçe farkına varıyorum," dedim ve Hasan Pulur'un ikinci yazısını verdim:

ASPARAGAS HABERİN MÜELLİFİ DİYOR Kİ!

"Vagon altında kalan uzman çavuş, canını kurtarmak için ayaklarına kendi tabancasıyla ateş edip, kesti" haberinin **"müellifi"**, Polatlılı gazeteci **M.Ö.** açıklama gönderdi.

Hatırlayacaksınız, biz bu haber için "Asparagas haberin şahı" demiştik.

Aziz meslektaşımız bundan çok alınmış, gönderdiği açıklamanın ikinci paragrafı her şeyi özetliyor..

"Uzman çavuşun vagondan atladığı doğru!" diyor.

Yalan diyen kim?

"Vagonun altında kaldığı doğru!" diyor.

Buna da, yalan diyen var mı?

"Vagonun altında iken ateş ettiği de doğru!" diyor.

Peki, yanlış olan ne?

"Sadece haberi flaşa çıkartan ayağına ateş etti cümlesi bir yanılgıdır!"

Maşallah!

Kıyamet de bu "yanılgı"dan kopmuyor mu?

Adam vagonun altında, ayaklarını kurtarmak için ateş edip kesiyor ve kendisini kurtarıyor.

İşte **"yanılgı"** bu!!!

Hani, o kadar kusur, kadı kızında da bulunur derler ya!

Napolyon bir muharebeyi kaybeden kumandanını sorguya çekmiş:

"Niye kaybettin?"

"Efendim birçok sebep vardı, birincisi cephanemiz bitti!"

"Yeter, diğerlerine gerek yok!"

Bu da onun gibi, her şey doğru, bir bu yanlış!

Haa, bir de aziz meslektaşımız, bu bilgiyi köylülerden değil, yolculardan birinden almış, "hızlılık ve yılmazlık" gerektiren bu haberi Ankara'ya ulaştırmanın telaşı içindeyken, askeri bir kurum olan GATA'dan bilgi alamazmış, zaten isteseydi de alamazmış..

Resmi makamların, sudan ve anlaşılmaz nedenlerle, haberlerin doğrusunu gazetecilerden sakladıkları bir gerçek.. Lakin gazetecinin de, nasıl olsa bilgi vermezler, deyip aramaması, asla doğru değil. Gazeteci haberin doğrusunu öğrenmek için kırk kapının ipini çekecektir, bu onun görevi..

Her şeyi yaparsın, sonuç alamazsan, haberin altına bir not düşersin:

"Resmi makamlar haber hakkında konuşmuyorlar" diye..

M.Ö., açıklamasının son cümlesinde şöyle diyor:

"Hiçbir art niyetim olmamıştır. Bilinçli olarak yalan tek bir cümle yazmayı kafamdan geçirmedim."

Doğrudur, lakin **"ilginç haber"** modası var ya!

Elbette haberin **"ilginç"** unsuru da vardır, gazeteci bunu araştırıp ortaya çıkarmalıdır.

> Ama **"ilginç"** hiçbir zaman "doğru"ya tercih edilmemelidir. Her duyulan **"ilginç"** de her zaman "doğru" değildir. (*Milliyet*, 17.01.2002)

Arif Bey, "Umarım bu olayı takip eden üniversite öğretim üyeleri gazetecilik derslerinde bu örnekleri kullanırlar. Hasan Pulur bu yazısında çok önemli gazetecilik dersleri veriyor."

Biraz daha açıklığa kavuşturmak için sordum; "Sizin aldığınız gazetecilik dersi ne oldu Arif Bey?"

"Askeri kurum da olsa, gazeteci mutlaka bilgi alma kaynaklarına korkmadan başvurmalı; ilk öğrendiğim bu oldu. İkincisi de, haberin gerçekliğini doğrulamaya çok özen göstermeli. Haberin ilginçliği ile ilgilenmeli ama doğruluğu pahasına ilginçliği öne çıkarmamalı. Benim aldığım gazetecilik dersleri bu oldu."

"Evet," dedim, "ben de o dersleri aldım."

Çayım bitmişti, garsondan su rica ettim.

"Biliyor musun Arif Bey, kamuyu aydınlatmak yerine bazı kişisel hesaplarla gazetedeki veya televizyondaki pozisyonunu kullanan insanlar var. Bu konuda Hıncal Uluç, yakın dostlarından bazılarını açık açık eleştiriyor," dedim ve önüne *Sabah* gazetesinin 9 Şubat 2005 tarihli kesiğini koydum. 'Çirkin atv Anahaberi' başlıklı yazıda Hıncal Uluç kendisini çok rahatsız eden bir haber yayınından, 'Ucuz, çiğ, iğrenç, pis bir habercilik daha,' diye söz ediyor.

İkinci gazete kesiği daha önceki yıllardandı ve 'Canlı Rezaletin Perde Arkası' başlığını taşıyordu. Canlı yayında objektif olması gereken televizyoncu K. Ç. ile Eminönü eski Belediye Başkanı A. Ç.'nin tartışmasını tam bir rezalet olarak niteleyen yazıda konuşmadan şu örnekler alınmış:

> "Bahçeşehir'deki villa senin garsoniyerin", "Ben asistanımla gezmiyorum K.", "8 bin Mark yemek paranı bir kalemde sildim ben", "Sana yazıklar olsun, bir de dostum olacaksın", "Sen benim evimde bedava oturdun be utanmaz", "Kendine gel, sana bir şey geçecek sonunda", "Ooo, yok öyle. Ne geçecek söyle kardeşim, beni tehdit etme..." (*Sabah*, 19.01.2000)

Yazıda, "Allah hiçbir televizyoncunun başına böyle bir şey vermesin," deniyor.

Arif Bey'in önüne diğer gazete kesiğini koyarken kısa bir açıklama yaptım: "Hıncal Uluç, 'Avrupa'ya Önce Medyamız Girmeli, Medyamız!..' başlıklı bir yazısının başlarında trafikte gördüğü bazı akıl almaz durumları anlatıyor. Trafik durumunu daha önce konuştuğumuz için o kısımları atlayabilirsin. Ama altını çizdiğim kısım medya ile ilgili."

İşaretlediğim kısım şöyle yazıyordu:

> Peki ben niye yazıyorum yıllardır?.. Bu ülkede gazete yöneten genel yayın müdürleri, sorunun farkına varırlar, trafik cezalarını Batı'daki düzeye getirecek yasalar, yakalanma oranını yükseltecek kurumlar gerçekleşinceye kadar, birinci sayfalarından, manşetlerinden kampanyayı sürdürürler diye..
>
> Uygar ülkelerde medya bunu yapıyor.. Bizim medya, suya sabuna dokunmaz.. Hele savaş.. Hele kampanya.. Hadi canım sen de.. *Vatan*, Ercan'ın(*) savaşını sürdüremedi.. Avrupa Birliği'ne önce medya girmeli.. Bir Avrupa gazetelerine, gerçek gazetelerine bakın.. Sokak süprüntülerine değil.. Bir de bizimkilere.. Aradaki fark, onların niye Avrupa, bizim niye "Şarklı" olduğumuzu ortaya koyar da artar bile.. (*Sabah*, 01.12.2004)

Arif Bey'e, "Aslında bu yazıyla medyanın sorumluluğu ve görev bilincine geçebiliriz," dedim.

"İlkeler ve temel değerler yoksunu bir medyanın sorumluluk bilinciyle donatılmış olmasını herhalde bekleyemeyiz, çok örnek aramaya gerek yok. Getirdiğim birkaç örnekten birini Zülfü Livaneli yazmış. 'İç ve Dış Dinamikler Bizi Yeniden Yapılandırıyor!' başlıklı yazısında, Türkiye'de yer alan değişimlerin hızından ve kapsamının genişliğinden söz ediyor ve bir anısını paylaşarak konuya giriyor.

(*) Ercan Arıklı, *Vatan* gazetesi Yayın Kurulu Üyesi ve Vatan Dergi Grubu Yönetim Kurulu Başkanı, 3 Haziran 2003 günü caddede karşıdan karşıya geçerken halk otobüsünün çarpmasıyla öldü.

Önce küçük bir anı: 1999 yılında Harvard Üniversitesi'ndeki konferansımdan sonra, Profesör Peter Eigen beni sınıfına davet etmişti.

Aynı zamanda Uluslararası Saydamlık Örgütü'nün başkanı olan Eigen, yolsuzluk dersi veriyordu.

Bu ilginç ders boyunca gözledim ki, Harvard'daki yolsuzluk dersinin amacı; yolsuzluğun tek tek ülkelere ve kişilere bağlı gelişmeler biçiminde değil, dünya çapında bir sistem olarak ele alınması ve paradigmalarının ortaya çıkarılmasıydı. Dünyanın birçok ülkesinde olup bitenler, Türkiye'ye şaşılacak kadar benziyor ve işler neredeyse aynı biçimde yürütülüyordu. Amerikan üniversiteleri ise bu sistemin röntgenini çekiyordu.

Burada Arif Bey'in dikkatini dersin konusuna çektim; yolsuzluğu inceleyen bir ders. "Çok isterdim ki, bu tür ders Türkiye'nin bütün üniversitelerinde mezun olunca kamu yönetimi yapması olasılığı yüksek olan siyasal bilgiler, hukuk, yönetim bilimleri gibi fakültelerde bulunsun," dedim.

Güldü, "Bu ders benim bildiğim üniversitelerde okutulsaydı, Türkiye'nin sorunlarının konuşulduğu bir ders olma yerine ideolojik kavgaların yapıldığı, ideologların yetiştirildiği bir ders olurdu," dedi.

"Sen de abartıyorsun," dedim. "Çok dinamik ve üretken üniversite öğretim üyelerimiz var; hem öğretim hem de araştırma kaliteleri bakımından Batı'daki üniversite öğretim üyelerinden hiç farklı değil. Böyle bir ders ilk başlarda belki verimsiz başlardı, ama zaman içinde rayına otururdu."

"Elemanlarımız var, diyorsunuz. O zaman benim sorum şu: Neden Zülfü Livaneli Türkiye'de üniversitelerdeki derslere davet edilmiyor da, Amerika'da, Harvard gibi bir üniversiteye konuşmak için davet ediliyor. Niçin? Siz bir keresinde bana söylemiştiniz, başarılı işadamlarını ABD üniversitelerinde sınıflarda konuşma yapmak, ders vermek için davet ediyorlarmış. Türkiye'de de başarılı ve deneyimli işadamları var, ama devlet üniversiteleri bu insanların bilgi ve deneyiminden yararlanmayı aklının ucundan geçirmiyor. O nedenle sizin, bizim üniversitelerimizde yetenekli elemanlarımız var, demeniz bana bir anlam ifade etmiyor."

Arif Bey kızmıştı. Temel değerlerin göz ardı edilmesinden kaynaklanan bir öfkeydi ve bu tür öfke hoşuma gidiyordu. Üniversite, gerçeklerin araştırıldığı, gerçekten başka hiçbir şeyin kutsal olmadığı bir mabetti. Gerçeğe saygı çok temel bir değer olmalıydı. Gerçek yerine ideolojilere saygı onu kızdırmıştı.

Sesimi çıkarmadım, okumaya devam etti:

> Türkiye'nin de içinde bulunduğu birçok ülke, yıllardan beri yolsuzluk batağında çırpınıyor ve sık sık içine sürüklendiği krizleri, dışarıdan sağladığı 5-10 milyar dolar borçla atlatmaya çalışıyor.
>
> Ama Batı yönetimleri biliyor ki, bu yardımlar da yolsuzluk bataklığında yitip gitmekte.
>
> Dolayısıyla Amerikalı ve Avrupalı vergi mükellefinin parası, Endonezya, Filipinler, Türkiye, Meksika gibi ülkelerdeki hırsız siyasetçilerin cebine girmekte.
>
> Ve yine biliyorlar ki; siyasilerin yolsuzluklarını teşhir etmekle görevli medya, çeşitli çıkar ilişkileri yüzünden bu asli görevini yerine getirmiyor; dolayısıyla kapalı devre bir yolsuzluk düzeni ortaya çıkıyor.
>
> Sistem kilitleniyor.

Arif Bey, "Dikkat edin ülkelere: Endonezya, Filipinler, Meksika ve Türkiye. Bizim sürekli sormamız gereken soru, bu ülkelerin hangi özelliklerinin böyle bir sistemi doğurduğu olmalı!" dedi ve devam etti: "Siyasiler yolsuzluk yapmakta uzman kesilmişler; utanmadan yolsuzluk yapmaya devam ediyorlar; medya, 'çaldığından bana da verirsen sesimi çıkarmam,' diyor ve yolsuzluk düzeninin bir parçası haline geliyor," dedikten sonra, yine devam etti okumaya.

> İşin geldiği bu noktada, başta Washington olmak üzere Batı yönetimleri kilidi açmak için harekete geçiyorlar.
>
> Artık hiçbir yönetim, Türkiye gibi ülkelerdeki "kara delik"lere milyarlarca dolar akıtmak istemiyor.
>
> Bu yüzden sistemin arınmasını, saydamlaşmasını ve medya ile siyasetin yeniden yapılanmasını şart koşuyorlar. Belirttiğim gibi bu durum sadece Türkiye'ye özgü değil. Birçok ülkede birden düğmeye basılıyor. (*Sabah*, 06.04.2001)

Arif Bey, yine o hoşuma giden öfkeli tavrıyla, "Bu tür medya, Batı para vermeyince onları da tehdit eder ve 'para vermezseniz sizin hakkınızda komplo teorileri oluşturur, halkı sizin aleyhinize düşmanca duygularla doldururuz,' diyebilir," dedi.

"Arif'ciğim, sanırım şu konuda seninle hemfikiriz: bir toplumun demokratik bir yaşama kavuşmasında ve demokratik yaşamı sürdürmesinde bağımsız medya çok önemli; doğru mu?"

"Sizinle mış gibi konularda sohbetler ilerledikçe, özgür ve ahlaklı basının ne kadar vazgeçilmez olduğunu çok daha iyi anlıyorum. Bana bu bilinci kazandırdığından, sırf bu nedenle bile, şu sohbetler için size minnettarım," dedi.

"Ben de!" dedim. Gerçekten Arif Bey'le, sohbet süreci içinde daha sonraki çalışmaların temelini attığımın farkına varıyordum.

Suyumdan bir yudum aldıktan sonra, "Yine Zülfü Livaneli'den bir yazı," dedim. Yazı genel olarak aydınların sorumluluklarından ve yapması gerekenleri yapmadıklarından, yani mış gibi aydının bu ülkeye tarih boyunca verdiği zarardan söz ediyordu. Daha sonra medyanın sorumluluğuyla devam ediyordu:

> En az yukarıda saydıklarım kadar önemli bir başka faktör daha var: Medya!
>
> Kimse kusura bakmasın, yazdıklarım kişisel değildir, ben de gazetede yazıyorum ve tanıdığım bütün namuslu medya mensuplarını tenzih ederim ama bazı medya organları Türkiye'ye hiçbir düşman ordusunun veremeyeceği zararı verdiler.
>
> Medyanın son on beş yılda yaptığı tahribat yenilir yutulur gibi değil.
>
> Sanki özel olarak görevlendirilmiş gibi her gün bıkmadan usanmadan bu ülkede kötünün iyiyi kovmasına, zevksizliğin egemen olmasına uğraştılar.
>
> Her gün sekiz saat televizyon izleyen çocuk ve yetişkinlerin beyinlerini paluzeye çevirdiler ve sonunda milyonlarca kültür lümpeni yarattılar.
>
> Sonra dönüp sömürgeci aydın gibi "Bu insanlar niye doğru dürüst oy verme becerisine sahip değil? Niye bu kadar pis ve ilkel?" diye şikâyet ettiler.

Keşke iletişim fakültelerindeki öğrenciler bir araştırma yapsa da son on yılda kimin ne yazdığı, kimin nasıl yayın yaptığı ortaya çıksa.

Halkın bu duruma düşürülmesinde bir numaralı sorumluluk taşıyan medya, şikâyet edince ortaya traji-komik bir durum çıkıyor doğrusu.

Şimdi, yolumuza çıkan mayınları medya döşedi dersem abartmış olmam herhalde. (*Sabah*, 16.08.2001)

"Bizzat medya içinde olanların medyayla ilgili önemli gözlemleri," dedim

Arif Bey, "Gözlemden öte ithamları demek bence daha doğru," dedi ve "Kusura bakmayın ama, 'lümpen' kelimesinin sözlükteki tam karşılığı nedir acaba?" diye sordu.

"Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre, 'lümpen' kelimesi Almanca kökenli bir sıfat ve iki anlamda kullanılıyor: 1- Marksçılık akımına göre toplumsal sınıf bilinci olmayan, 2- İçinde bulunduğu toplumun kültürüne yabancı düşen, sözde bilgili tutum ve davranışlarıyla itici olan. Başka bir sözlük 'yoksul,' 'seviyesiz,' 'sefil' kelimelerini de eklemiş."

"Teşekkür ederim," dedi ve devam etti, "Doğan Bey, gördüğüm kadarıyla hangi alanı ele alırsak –eğitim, yasal düzen, polis, trafik, medya ve benzeri– ortada bir 'suç' var ve herkes o suçu birine atıyor ve sen 'suçlusun!' diyor. Ama siz, suçlu aramak yerine, 'ortada anlaşılması gereken bir durum var, kimse suçlu değil ya da her bir insan diğer herkes kadar suçlu' görüşü içindesiniz. Onun için kimseye öfkeli değilsiniz, daha doğrusu öfkelenseniz bile öfkelenmemeniz gerektiği bilincine geri dönüp bu öfkeden vazgeçiyorsunuz. Sizin temel görüşünüz ne? Olan biten ne? Anlamış olduğumuz zaman neyi anlamış olacağız?"

"Arif'ciğim özür dilerim, bunun yanıtını veremeyeceğim. Vermeye kalkarsam kendimi ikinci çalışmamızın içinde bulurum. Bir kere daha seni hayal kırıklığına uğratacağım ve beklemeni söyleyeceğim," dedim ve önüne Hıncal Uluç'un bir yazısını koydum. Suyumdan bir yudum aldıktan sonra açıkladım:

"Bu yazısında Hıncal Uluç sorumluluk bilinci içinde görevini yapan bir gazetenin başarısından söz ediyor."

Arif Bey ilgiyle yazıyı okumaya başladı:

İŞTE GAZETECİLİK BU!..

"Herkes bilsin ki, bugünden itibaren üç cephede birden savaşa giriyoruz. Giderek artış gösteren kapkaç, hırsızlık ve uyuşturucu terörüne karşı halkın daha etkin şekilde korunması.. Bu suçları işleyenlerin daha ağır cezalara çarptırılması..

Yasada bulunmayan kapkaç suçunun yasa içine alınıp, tanımının yapılması için her kesimle mücadeleye başlıyoruz.

Savaşımızı, kazanana kadar sürdüreceğiz.."

Gazete, 20 Haziran 2003'te, yani tam bir yıl önce bu manşetle çıktı. Sözünü de tuttu. Bu bir yıl içinde kapkaç, gazetede tam 47 defa manşet oldu. Büyük fotoğraflar ve başlıklarla, tam sayfalar yapıldı. Sayısız köşe yazısı manşetleri destekledi.. Ankara'ya çarpıcı, vurucu çağrılar yapıldı..

Bunlar buzdağının üstü idi.. Altta daha önemli işler yapıldı. Gazetenin ağır topları Ceza Yasası'nı değiştirmekle meşgul Adalet Alt Komisyonu'nun toplantılarına kadar girdi. Üyelerle bire bir konuşmalar yaptılar.. Kapkaçla ilgili gazetelerini ve halkın tepkilerini dosyalar halinde sundular. Adalet Bakanı Cemil Çiçek'e ulaştılar, konuştular ve ondan söz alıp, kamuoyuna duyurdular.

Adalet Komisyonu Başkanı Köksal Toptan'a ulaştılar. Ondan da söz alıp kamuoyuna duyurdular.

Ve günlerdir manşetlerde okuyorsunuz..

Zafere ulaştılar.

Kapkaçın "Suç olarak" tanımı yapıldı. Cezası 7 yıl olarak belirlendi. Kapkaç sırasında zorlama olması halinde üst sınır 15 yıla kadar uzatıldı.

Artık kapıp kaçmak ve yakalanınca, karakoldan serbest bırakılmak yok..

Bu zaferi kazanan, basının gücünü kanıtlayan gazetenin adını merak ediyorsunuzdur..

Yeni Asır..

Belki hayatınızda görmediniz bile.. Çünkü *Yeni Asır* bir bölge gazetesi.. İzmir ve Ege'de bir numara.. Bütün gazeteleri geçiyor..

Ama ülkenin geri tarafına, mesela Ankara ve İstanbul'a sembolik geliyor.

Ama bir bölge gazetesi olarak bile ulusal bir zafere imza atabiliyor..

Neden?.. Çünkü, gazetecilik yapıyor.. "Dostlar alışverişte görsün" diye bir defa yazıp "Benden bu kadar" diye geri çekilmiyor.. Savaşını sonuç alana kadar sürdürüyor. Bir sorunu ortaya atmak ve çözüme ulaşana kadar gazetenin tüm imkân ve silahlarını seferber etmek.. Altını bir daha çiziyorum.. Gazetecilik, Dördüncü Güç olarak sorumluluğunu bilmek ve kullanmak bu işte!.

Bölge gazetesi *Yeni Asır* bunları başarıyorsa, ulusal gazeteler neler yapabilir düşünün?.. Ve bir daha düşünün.. Bir ulusal gazetenin "Dava" haline getirip ele aldığı bir sorun ve ulaştığı çözüm aklınıza geliyor mu?..

İstanbul'un tüm gazetelerinin *Yeni Asır*'dan alacakları dersler var.. (*Sabah*, 09.07.2004)

Arif Bey, "Sizin Hıncal Uluç'un yazılarını sevdiğinizi biliyordum, bu sohbetler sırasında ben de sevmeye başladım," dedi ve devam etti; "Her şey açık seçik, ortada. Bir yerel gazete mış gibi olmayıp gerçek bir gazete olduğu zaman somut sonuçlar elde ediyor."

Arif Bey bir süre sustuktan sonra, gözümün içine bakarak tane tane şu soruyu sordu: "Türkiye mış gibi kurumlarından kurtulsa, bütün sorunlarını çözebilir, diyebilir miyiz?"

"Arif'ciğim sorduğun soru yanlış bir varsayım üzerine kurulu," dedim ve devam ettim; "Senin temel varsayımın şu: 'Türkiye'nin sorunlarının temelinde kurumlarının mış gibi olması ve mış gibi çalışması yatıyor.' Doğru mu?"

"Evet, doğru; sizin de öyle düşündüğünüzü sanıyordum; aksi halde neden bu konularda sohbet edelim? Neden bir gazete mış gibi olmayıp gerçek gazetecilik yaptığı zaman alkışlayalım?"

"Gerçek gazetecilik yapanlardan koca Türkiye'den sadece bir tane örnek. Ve o gerçek gazete örneğini alıp daha yakından incelediğin zaman altından ne çıkar biliyor musun?"

"Hayır, bilmiyorum; ne çıkar?"

"Mış gibi yaşamayan, o gazetenin kilit mevkilerinde bulunan, sorumluluk bilinci içinde bir ya da iki insan çıkar! Ve bu insanlar hangi kuruma giderlerse o kurumu mış gibilikten kurtarırlar."

"O zaman size göre Türkiye'nin sorunu mış gibi kurumlar, değil, mış gibi yaşayan insanlar."

"Evet, kesinlikle öyle! Ama şimdi buna girmek istemiyorum; daha gözden geçireceğimiz alanlar var. Mış gibi kurumlar insanımızın mış gibi yaşammın kamusal alana yansımasından başka bir şey değil; bugün konuştuğumuz mış gibi medya konusunu bitirdikten sonra artık kamusal alanda konuşmayacağız.

"Peki, hangi alanda konuşacağız?"

"Bugünden sonra, mış gibi ilişkiler alanına gireceğiz ve ilişkiler konusunda birkaç buluşmamız olacak."

"İlişkiler derken neyi kastediyorsunuz Doğan Bey?"

"Karı-koca ilişkileri, ana-baba ve çocuk ilişkileri gibi. Mış gibi ilişkiler konusunu inceledikten sonra da insanımızın bir birey olarak yaşadığı mış gibi yaşamına bakacağız; çünkü, Türk insanı kendi yaşamının mış gibi olduğunu anlamadan gerçek ve özgün yaşamını bulamaz ve mış gibilikten kurtulamaz."

Arif Bey, "O zaman şöyle bir sonuca varıyorum," dedi, "mış gibi yaşam yerine, gerçek ve özgün yaşam kurmadıkça, mış gibi kurumlardan kurtulmamız olanaksız oluyor!"

Benden bir yanıt beklercesine heyecanla yüzüme baktı.

"Aynen öyle," dedim ve devam ettim. "Tabii önce bizim mış gibi yaşamın ne olduğunu bilmemiz gerekiyor. İşte bu sohbet dizisinde en son yapacağımız o olacak.

"Daha sonra mış gibi yaşamlar niçin ve nasıl oluşuyor, onu irdelememiz gerekiyor.

"Bundan sonra da mış gibi olmayan gerçek özgün yaşamlar nasıl oluşur onu inceleyeceğiz."

Bir süre sustuktan sonra devam ettim.

"Benim de seninle yapmak istediğim zaten bu!"

Arif Bey bir süre dediklerim üzerinde düşündü; daha sonra, "Anlıyorum," dedi.

"Şimdi medyadan konuşmaya devam edelim," dedim ve

Arif Bey'e Muazzez İlmiye Çığ'ın kitabını(*) verdim; kitabı tanıdı. İşaretlenmiş kısmı okudu:

> ... O kadar kızıyorum ki bu gazetecilere, şimdi her dedikoduyu yazıyorlar. O zaman Şevket Rado, *Hayat* dergisini çıkartıyordu. Şevket Bey bizde çok ilginç konular var, isterseniz bunlardan bazılarını sizin dergiye yazalım, dedim. Aman Muazzez Hanım kim okuyacak onları, dedi. Okuyan bulunur, dedim. Ona bakarsan benim karımın da yazacak ne çok konusu var, dedi. Karısı Roma Hukuku okutuyordu o zaman. Bizim halkın seviyesine inmemiz lazım dedi. Bana göre gazetelerin halkı biraz yükseltmesi gerekir, dedim. Bize tiraj lazım Muazzez Hanım, tiraj!, dedi.
>
> — Daha o zamandan başlamıştı yani?
>
> — Evet. O kadar gücüme gitti ki. Şevket Rado'ya çok saygım vardı. Bu söylediğini hiç unutmuyorum. Bazı şeyleri unutuyorum da, bazı şeyleri hiç unutmuyorum. Bize tiraj lazım, dedi. Yahu şöyle iki satır bir şey yazsak.. Bakın şimdi Bilim ve Ütopya'daki yazılarım müthiş ilgi uyandırdı. O zaman tarih dergisinde yazdıklarımız da kaç kişiden ilgi görmüştü.. Medyaya en çok bu bakımdan kızıyorum. Televizyonlar halkın seviyesine inmekten söz ediyorlar. Gazetelere bakıyorum halkı üzmek, sıkmak, bedbinleştirmek için gayret gösteriyorlar. Halbuki biraz moral vermek, heveslendirmek ve aydınlatmak lazım halkımızı.

"1950'li yıllardaki bir anıdan söz ediyoruz ve o zamanın tiraj terimi bugünün reyting terimini ifade ediyor."

Arif Bey, "Aslında bu reyting veya tiraj konusu benim kafamda yeterince açıklığa kavuşmuş değil. Devlet yönetiminde bir televizyon ve radyo devrini yaşadım ve hep protokol haberleri dinlemekten bıkmıştım; ayrıca halkın sevdiği, ama sansürden geçememiş türkü ve şarkıcıların olduğunu hatırlıyorum. Halka rağmen halk için yaklaşımını otoriter bir düşüncenin ürünü olarak görüyorum. Ama reyting için her türlü değeri ayaklar altına almayı uzun vadede toplumun olduğu kadar medyanın kendisi için de zararlı görüyorum."

(*) Serhat Öztürk, *Çivi Çiviyi Söker: Muazzez İlmiye Çığ Kitabı*, s. 88-9, İstanbul, 2002, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2002.

"Sana katılıyorum Arif Bey; halkı kısa sürede bilim adamı yapamazsın, ama bilimi halkın anlayacağı bir dille yazabilirsin. Ben kendim şahsen buna çok dikkat ediyorum. Bütün konuşmalarım ve yazılarımda kullandığım kavramların bilimsel temel üstüne oturmasına özen gösteriyorum, ama halkın anlayabileceği bir dilde yazmaya da özen gösteriyorum."

"Sizin amacınız halkın yaşamına bir artı değer katabilmek; sadece para kazanmak değil. Sanırım Muazzez İlmiye Çığ'ın da şikâyet ettiği bu; halkın yaşamına artı değer katmaya çalışan bir medya olmadığından yakınıyor."

Arif Bey'e önemli bir farkındalık yarattığını söyledim.

"Öyle mi?" diye hayretle bana baktı ve sordu: "Hangi farkındalığı yarattım?"

"İki tür reyting kaygısı olduğu farkındalığını. Birinci tür reyting kaygısının niyeti çok satarak çok para kazanmaktır, paranın ötesinde başka niyet taşımaz. İkinci tür reyting kaygısı çok satarak çok insanın yaşammda artı değer yaratmaktır; paranın ötesinde ondan daha değerli bir hizmet niyeti vardır. Hizmet ne kadar gelişirse o kadar çok para kazanırsın, ama asıl olan önce artı değeri, hizmeti yaratmaktır."

"Bu farkındalığı ben mi yarattım?"

"Senin konuşmaların bana bu konuda bir açıklık getirdi; teşekkür ederim," dedim.

Arif Bey gülerek, "Ben farkında olmadan neler söylemişim!" dedi.

İkimiz de güldük. Arif Bey'in önüne başka bir yazı koydum. İlker Sarıer'in yazısının bir kısmı şöyle bir alt başlık taşıyordu:

HAVUÇ'U EVLENDİRİN BARİ

Sevimli dizi kahramanı Havuç'un "yaş günü" haberlerini okumuşsunuzdur. Furkan Kızılay, nam-ı diğer Havuç, 13'üne basmış.. Tantanalı bir davetle yaş gününü kutlamış. Haberin fotoğrafında Havuç'un yanında okul arkadaşlarından bir kız çocuğu oturuyor.

Gazetenin habere bulduğu "espri" şöyle; Hâlâ cep telefonu yok ama "çıktığı" biri var.

Meğerse Havuç, yanında görünen kız arkadaşı ile "flört" ediyormuş.. Vay canına! Basının beynini "aşk-aldatma-flört" saplantılarından bir türlü kurtaramadığını gösteren ne güzel bir örnek..

Tamer Karadağlı'yı sarstılar olmadı. Sonra Pınar Altuğ'u aldılar ele, hem boşandırdılar hem de diziden kovdurdular. Şimdi de belli ki Havuç'u gözlerine kestirdiler.

Çok yakından tanıdığım için bu yoruma karşı çıkıyorum. Akıllı ve yetenekli bir çocuk Furkan. Raket, daha boyundan büyükken bile tenis oynuyordu. Babası Emin, iki oğlunun üzerine titreyen özenli bir spor öğretmenidir. Şundan kesinlikle emin olabilirsiniz

Havuç, kendisi hakkında yazılanlara henüz çıkmamış bıyıklarının altından gülüyordur, inanın.. (*Sabah*, 11.12.2003)

"Ne diyorsun?" diye sordum.

Arif Bey, "Yazara katılıyorum," dedi, "basının beynini, 'aşk-aldatma-flört' saplantıları sarmaşık gibi sarmış."

Arif Bey'in önüne başka bir yazı koydum. Can Dündar'ın yazısının başlığı 'İdo, Yağmur ve Doğukan' idi. İdo, İbrahim Tatlıses'in oğlunun; Yağmur, Türkan Şoray'ın kızının ve Doğukan da Barış Manço'nun oğlunun adı. Can Dündar bu yazısında medyanın bu üç çocuğu nasıl yakın takibe aldığı ve her hareketlerini haber yaparak yargıladıklarından örnekler veriyor ve yazıyı şöyle bitiriyordu:

Diyeceksiniz ki, "Starların hayatlarına dikkat etme sorumluluğu, gazetecilerin de haber yapma zorunluluğu var."

Evet, ama bundan çocuklara ne?..

Onlar daha ergen bile olmamışken, bu kadar ağır bir travmayı yaşamak zorundalar mı?

Haber uğruna, onların hayatlarını delik deşik etme hakkımız var mı? (*Sabah*, 07.02.2000)

Arif Bey yazıyı bitirdikten sonra, "Doğan Bey, biz mış gibi medyadan söz ediyoruz, ama yine medyadakilerin yazıları ve düşünceleri sayesinde. Bir Zülfü Livaneli, Can Dündar, Hasan Pulur, Hıncal Uluç olmasa, medya hakkında şimdiye kadar söyledikleri-

mizi söyleyemezdik. Şimdi bunun fakına vardım ve bu düşünce içimi ısıttı."

"Haklısın Arif Bey," dedim ve kendi gözlemimi paylaştım: "Bu yazıyı basının dışından biri yazsa idi, 'Haber uğruna, onların hayatlarını delik deşik etme hakkınız var mı?' diye sorardı. Ama bir basın mensubu olarak Can Dündar, 'hakkımız var mı?' diye soruyor. O nedenle bana daha güçlü ve daha yararlı görünüyor."

Başka bir gazete haberini verirken, "*Hürriyet* önemli bir reyting yüzsüzlüğü yakalamış," dedim. Haber o kadar inanılmaz ve o kadar medya değerlerinden yoksun bir olayı anlatıyordu ki, "Lütfen tümünü oku," diye ısrar ettim.

KAMERA KURBANLARI HAKKINI ARIYOR

Geçtiğimiz hafta Show TV'de, evinde kızlarına fuhuş yaptırdığı yolunda dakikalarca haber konusu yapılan F.D. ve yeğeni A.F., Şişli Cumhuriyet Savcılığı'na suç duyurusunda bulundu. Kendilerini köprüden atmaya ve Show TV binası önünde yakmaya kalkan kamera mağdurları, seslerini kimseye duyuramadıklarını, hayatlarının tehlikede olduğunu söylüyor.

İddia; evlerinde fuhuş yaptıkları yolunda. 45 yaşındaki F.D.'nin kızlarını sattığı, yeğeni 28 yaşındaki A.F.'nın da bizzat fuhuş yaptığını söylüyor, kim oldukları belli olmayan birileri.. Ama ne polis geliyor kapılarına, ne savcılık soruşturma için çağırıyor. Ne bir kanıt konuyor ortaya, ne adil bir yargılama oluyor. Bir gece, toplumu ahlaksızlığa karşı koruma misyonunu kendi kendine edinmiş Alo Reha Muhtar Hattı "yakalıyor" onları. Kameralarını akşamın bir saatinde kapılarına dayayarak..

Kapıya dayanan kameralar acımasız; ne haklarını okuyor, ne "Böyle bir şey var mı?" diye soruyor. Direkt "Yapıyorsunuz değil mi!" cümleleriyle kararlarını veriyor ve televizyonda dakikalarca görüntülerini yayımlayarak kesiyorlar cezalarını.

Kocası evden attı

Şimdi F.D. 25 yıllık kocasının bıçaklarla, sopalarla kendisini evden attığını, kardeşlerinin "Seni öldüreceğiz" tehditleri savurduğunu söylüyor. A.F., Çocuk Esirgeme Kurumu'nun çocuğunu elinden alacağını anlatıyor. Hala, yeğen bir dükkâna eşyalarını

yığdıklarını ve bir inşaata sığındıklarını ifade ediyorlar. Kendilerini köprüden atmak istemek; İnsan Hakları Derneği'nde açıklama yapmak; Show TV önünde kendilerini yakmaya kalkmakla aradıkları haklarını, şimdi de savcılığa suç duyurusunda bulunarak bulmaya çalışıyorlar.

Peki "Gülten Evren ve cevval gizli servis ekibi" onları nasıl buldu ve suçlu olduklarına hangi araştırmacı gazetecilik ilkelerini izleyerek karar verdi ve cezalarını bir gecede kesiverdi? Onlar bunun cevabını bilmiyorlar. "Belki eski eşim bunu yaptırdı, belki başka bir düşmanımız" diyor A.F... "Ama biz suçsuzuz, suçluysak da niye cezamızı mahkemeler değil de bir televizyon kanalı veriyor?" diye soruyor.

Kapıda kamera var!

Anlattıklarına göre her şey bir akşam kapının çalınmasıyla başlıyor. İşte onların ağzından, bir büyük gazetecilik olayının öyküsü:

Yeğen A.F. kapıyı açtığında, karşısında iki kişi görüyor, birinin omzunda çanta var. Satıcı sandığı insanlar, direkt "konuya" giriyorlar: "Hanımefendi, biz bir saat önce telefon açtık, müşteriyiz!" F., "Terbiyesizlik yapmayın, ne telefonu, ne müşterisi" deyip kapıyı yüzlerine kapatıyor.

Ama araştırmacı gazetecilik bu, "büyük haber"in peşi bırakılır mı! Beş dakika sonra sigara almak için bakkala giden A.F.'nın arkasından bakkala giriyorlar ve içerdekilerin önünde, "Hanımefendi bu telefon numarası size ait değil mi? Siz o evde karı kız satmıyor musunuz? Hatta siz de fuhuş yapmıyor musunuz?"

F. utandığını, kafasını eğerek eve kaçtığını anlatıyor. Sokakta arkasından bağırıyorlar: "Orası fuhuş yatağı değil mi?"

F.D., doğum yapan kızına gitmek için bir taksi çağırmış bu arada. Tam arabaya biniyor ve biraz ilerliyor ki, önü Gülten Evren ve kameraları tarafından kesiliyor. Kamera ışıkları yanıyor, ağzına bir mikrofon dayanıyor ve karar açıklanıyor: "F. hanım siz fuhuş yapıyormuşsunuz, eve çıkıp bakacağız!"

Sürüklenerek Eve Sokuldum

Gerisini F.D. anlatıyor: "Sürükleyerek getirdiler eve beni, kapıyı açamıyorum, sinirlerim boşaldı, Gülten Hanım, kapıyı kıralım o zaman dedi, zorladı. Girdiler, beni bir koltuğa oturttu, ağzıma

da verdi bir mikrofon. 'Sen öz be öz kızlarını satıyormuşsun' dedi. Sen nasıl laf konuşuyorsun, dedim. 'Tespit edeceğim bunu' diye bağırdı. Bir numara söyledi, 'Evet bu benim telefonum ama ben onu sattım' dedim. Telefonu fişe taktı o anda çaldı, hiç kimsin demedi, 'Müşteri misiniz, hemen gelin, bekliyoruz' diye konuştu. Yarım saatten fazla beklediler, kimse gelmedi. Kızımı arıyorum dedim, madem onları suçluyorsunuz, çağırayım. Çağırma çağırma dedi, ben yine de aradım, onlar gelene kadar kaçar gibi gittiler."

Bu arada kurulan mahkemede iki tanık da var. "İki inşaat işçisini diktiler önüme, hiç tanımıyorum. Onlar suçlayıp duruyor, bir milyarımızı çaldılar, diyor. Madem böyle bir şey varmış, niye polise gitmemişler, savcılığa başvurmamışlar? Biz senin kızlarınla odaya girmedik mi, deyince elime bir şey geçirip üzerlerine saldırdım, sonra baygınlık geçirdim, bunları televizyonda göstermediler ama.." diyor F.D. Eve girmelerine nasıl izin verdiğini de şöyle anlatıyor: "45 yaşındayım, daha hayatımda gazeteci görmedim, boş bulundum, anlayamadım. Sonra kendime gelip, hakkımı arayacağım deyince Gülten Evren 'Hak değirmende olur, git orada ara şıllık' dedi bana."

Öldürülmezlerse..

Ve birkaç gün sonra kendilerini televizyonda gördüler. Görüntüde sadece sıradan bir ev ve F.D. ile yeğeni vardı ama haber "Kızlarına fuhuş yaptırıyor, bu ev fuhuş yuvası" diyordu. O gece çocuklarını alıp köprüye çıktılar, iki gün sonra İHD'de basın açıklaması yaptılar, sonra Show TV önüne gidip 'yetkililerle' konuşmak istediler. Bir hafta önce tüm Türkiye'ye üzerlerinden dakikalarca yayın yapanların, onlara ayıracak zamanı yoktu; herhalde yeni büyük haberlerin peşindeydiler, ama polisi çağırma zamanı buldular. Hala yeğen yine karakolluk olmakla kaldı.

Şimdi savcılığa verdikleri dilekçenin sonucunu bekliyorlar. Sokağa çıkamadıklarını, herkesin kendilerini tanıdığını söylüyorlar. Bu arada kocaları ya da akrabaları tarafından öldürülmezlerse, haklarını sonuna kadar arayacaklarını ifade ediyorlar.

Keşke gizli kamera yapsalardı!

F.D., "İnsanın belki geçmişliği vardır; insanoğlu başından her şey geçmiş olabilir, ama benim geçmişliğim kimseyi ilgilendirmez"

diyor. "Şayet bir suçum varsa, bir polisle gelecek ya da bir gizli kamera koyacak, suçum ortaya çıkacak. Keşke öyle yapsalardı, adamları getirirlerdi, kameranın önünde olayın doğru olmadığı ortaya çıkardı! Suçum varsa, bizim Gayrettepe'miz var, Türkiye'nin cumhuriyeti, savcılığı var, onlar gelir evime bakar, cezam varsa içeri atar, bu gazeteci işi değil. Resmen hanemize tecavüz ettiler." (*Hürriyet* "İstanbul", 11.08.2000)

Arif Bey yazıyı bitirdikten sonra, "Bu korkunç bir şey; tüm toplumun gözü önünde linç etme gibi bir şey. Mafya gibi. Ben korktum!" dedi.

"Ve hepsi reyting için!"

"Allah'tan kendilerini dinleyen bir *Hürriyet* muhabiri bulmuşlar."

"Doğru. Şimdi bende oluşan kanaat şu: medyanın en iyi denetimini yine medya yapabilir. Bu yazı beni bu düşünceye götürdü."

Bir süre sessiz kaldıktan sonra, "Ortaköy'e yürümeye var mısın?" dedim.

"İyi olur!" dedi. Hesabı ödedikten sonra yavaş yavaş yürümeye başladık.

KISIM III
İlişkilerin 'Mış Gibi'si

13
Karı-Koca

Arif Bey'le Bebek'te buluştuk ve Rumelihisarı'na kadar yürüdük. Oradaki yol üstündeki bir kafede bir ağacın gölgesindeki masaya oturduk ve iki çay ısmarladık. Hafta içi bir öğleden sonra olduğundan boğaz trafiği pek kalabalık değildi ve masamız yoldan uzak olduğundan rahatlıkla konuşabiliyorduk.

"Bugün karı koca ilişkilerinden konuşmak istiyorum," dedim.

Arif Bey gülümseyerek, "O konuda söyleyecek pek bir şeyim yok, ama konuya ilgim çok," dedi.

"Sanırım aklı başında herkesin bu alana ilgi duyması gerekir; evlilik herkesin yaşamında olan veya olacak olan bir ilişki. Ne var ki, şimdiye kadar evlilik ilişkisini konuşma konusu yapmak bile ayıp sayılırdı."

"Benim içinde bulunduğum çevrede hâlâ pek konuşulmaz."

"Okulda ders olarak da verilmez."

"Ana babalık okulu diye kurslar açıldığını duydum, ama evlilik okulu adında kurs olduğunu pek duymadım."

"Bu tür kurslar varsa da pek yaygın değil. O nedenle, çocuk büyürken kendi anasından babasından ne gördüyse kendi evliliğine onu yansıtır."

"Herhalde evlendiği eşi de aynı şeyi yapar."

"Tabii Arif'ciğim. Eşinin getirdiği model kendisininkine benziyorsa, ana babalarından gördükleri ve bildikleri bir ilişki türünü kendi evliliklerinde de sürdürürler."

"Peki, bu iyi mi?"

"İyi de olabilir, kötü de. Her ikisi de beklediklerini buldukla-

rından pek sürtüşme çıkmaz; bu iyi yönü. Araştırmalar, birçok mutsuz evlilikte hiç tartışma olmadığını gösteriyor. Ama sürtüşme olmaması onların mutlu olduğu anlamına gelmez. Kendi öğrendikleri şablonların dışına çıkamayan iki insanın ruhsuz bir evliliği sürdürme tehlikesi mevcut, bu da kötü yönü."

"Peki, her ikisinin ana babasının evliliği farklı modelse, yani, örneğin biri geleneksel diğeri modern bir karı koca ilişkisi içinde büyümüşse?..."

"Evlenmeden önce bunun farkına vararak konuşmuş ve bu konuda bir bilinç geliştirmişlerse, bu farkına varış kendi evliliklerinde kendi modellerini yaratma olanağı sağlar. Ama eğer bu kişiler, bu yönden farklı olduklarının bilincinde olmadan evlenirlerse o zaman bu evlilikte çok sürtüşme ve kavga olur, birbirlerini çok yıpratırlar."

"Eşlerin birbirlerinin eksiklerini tamamlaması gerekir, diyorlar; sizce bu doğru bir yaklaşım mı?"

"Güzel bir soru. Çok yaygın bir deyiş var, 'bir elmanın iki yarısı gibi' diye. Bu sözün arakasındaki anlayışı şöyle özetleyebiliriz; 'birliktelik, eşlerin kendilerinde eksik olan yönü diğerinde bulması ve ona muhtaç olması durumunda daha sağlam olur!' Kabaca böyle ifade edilebilir."

"Yani, birlikteliğin sağlıklı olması için bireylerin sağlıksız veya eksik yönlerinin o ilişki içinde tamamlanması gerekir! Doğru mu anlıyorum?"

"Doğru anlıyorsun; temel düşünce bu!" dedim ve Arif Bey'in önüne ufak bir kitap(*) koydum. Doç. Dr. İnci Doğaner'in yazdığı kitaptan şu satırları okumasını istedim:

> Bir elmanın iki yarısı... Aslında, birliktelik, eksiklik ve muhtaçlık durumunda kurulduğunda ortaya çıkan şey bütünlük değil, sorunlardır. Yarım kişiliklerle olan birliktelikler, toplama değil çarpım işlemi gibidir. Yarım çarpı yarım, bir değil, çeyrektir. Sağlıklı birliktelik, olgun ve bireyselleşmiş farklı kişiler arasında eşit

(*) İnci Doğaner, *Köstek mi Destek mi? Yakın İlişkiler, İç ve Dış Dünyalar*, s. 30, Atadost Yayıncılık, İzmir, 2001.

haklarla yapılan uzlaşmalara dayalı bir bütünleşmedir. Kişiler bireyleşmişse bir artı bir, iki ve bir artı bir, üç edebilir.

Muhtaçlıktan doğan sevgi sağlıklı değildir. Kendisi için seven kişi yarımdır ve karşıdakine, bir biçimde, eninde sonunda zarar verir.

"Nasıl oluyor bu eksiklik ve muhtaçlık evlenmeleri, bir örnek verebilir misiniz?"

"Olur, vereyim; ama Arif Bey önce Doçent Dr. Doğaner'in bireyleşmek üzerinde ısrarla durduğuna dikkat etmeni istiyorum. Öyle anlaşılıyor ki bireyleşmesini tamamlayamamış insan eksik insandır ve kendisindeki eksikliği gidermek için sevmektedir."

"Haklısınız bireyleşmek üzerinde ısrarla duruyor. Doğan Bey, daha önceki bir konuşmamızda bireyleşmenin bizim ülkemizde ne kadar zor olduğunu, gelişerek bireyselleşmek isteyen insanın önüne birçok engeller çıktığını söylemiştiniz. Bireyleşme olanağı bulamamış kişiler ister istemez eksik insanlar olarak yollarına devam etmek durumunda olacaklar ve bu doğal olarak evliliklerine de yansıyacak. Doğru mu düşünüyorum?"

"Doğru düşünüyorsun Arif Bey. Eksik insanlar için evliliğin, kendi amaçları ve çıkarları için kullanılmasının ötesinde başka bir anlamı yok. Bazı durumlarda çok belirgin olarak, eşlerinden birinin diğerini kullanması gözlenebilir, bazı durumlarda ise ilk başlarda pek belirgin olarak gözükmez, esas amaç daha sonra kendisini gösterir."

"Örnek verirseniz daha iyi anlayacağım."

"Tamam, vereyim," dedim ve Arif Bey'in önüne, 'Oturma İzni Alıp Sarah'a Bye Dedi' başlıklı bir gazete haberi koydum.

2 yıl önce Kuşadası'nda çalışırken Hüseyin ile tanışan ve görür görmez âşık olan Sarah, İngiltere'ye dönünce de Türk barmeni aklından çıkaramadı. 3 ay kadar görüşen ikili, soluğu nikâh masasında alarak evlendiler. (...) Vize problemi nedeniyle İngiltere'ye gidemeyen kocasını görmek için defalarca Türkiye'ye gelen Sarah tüm masrafları cebinden karşıladı.

Daha sonra İngiltere'ye gelen Hüseyin'e iş bulan genç kız tam 14

aylık uğraşının sonunda kocasına çalışma izni bile çıkardı. Üstelik Sarah bu iş için aile dostları milletvekilinden bile yazılı referans aldı. Ancak çalışma izni kâğıdını aldıktan 2 gün sonra Hüseyin'in avukatlarından gelen bir mektup tüm hayatını kararttı. Avukatları aracılığı ile boşanma davası açan Hüseyin mektupta "Artık sana ihtiyacım kalmadı. Hayatımda başka birisi var" diyordu. (*Sabah*, 15.11.2001)

Arif Bey okuduktan sonra, "Kadını İngiltere'ye gitmek ve orada çalışma belgesi almak için kullanmış," dedi.

"Kadın da Hüseyin'i eksik bir yönünü tamamlamak için kullanmış olabilir. Ayrıntılarına girip yakından bir inceleme yapınca ikisinin birbirinden pek farklı olmadığını görebiliriz."

Bu sözüm Arif Bey'in ilgisini çekti. Söylediğimin anlamını tam kavrayabilmek için bir süre sustu ve sonra, "Ne demek istediğinizi galiba anlıyorum; çok ilginç!" dedi.

"Avrupa'ya sadece damat göndermiyoruz, gelin de gönderiyoruz. Böyle gelinlere 'ithal gelin' deniyor," dedim ve önüne Duygu Asena'nın bir yazısını koydum. Fransa'da oturduğu şehrin adını dahi bilmeyen ve oturduğu ülkenin dilini öğrenmemekle iftihar eden ve en düşük işlerde çalışmaktan başka hiçbir şeyle ilgilenmeyen göçmen Türkler, memleketlerinden oraya gelin getirtmektedir. Yazının bir paragrafı şöyle:

Direnerek, en küçük bir gelişmeyi bile inkâr ederek yaşayanlar için hayat çok zor... Ama değişmeye hiç niyetleri yok. O yüzden **"ithal gelinler"**e bir çift sözüm var... Yabancı diyardaki yabancıları istemeyen, ancak orada doğmuş Türk kızlarına bile kötü gözle bakan genç Türk erkekleri ve ebeveynleri gidip Türkiye'den kız alıyorlar... Bu kızlar da koşa koşa gelip korkunç bir mutsuzluğun ortasında kendilerini buluyor. Yaşadığı yerden bin beter bir dedikodu ortamı, korkunç kısıtlamalar, komşun ne der mantığı, inanılmaz bir sevgisizlik içinde, üstelik o dili de konuşamadan yaşamaya koşuyorlar. O gelinleri aşk meşk, sevgi olmadan paket edip getiren delikanlılar istedikleri hayatı da özgürce yaşayıp, kızları evlere hapsediyor hâlâ... Kızlar biraz düşünmeli... (*Milliyet*, 23.04.2000)

Arif Bey yazıyı okuduktan sonra, "Acaba kızlar Avrupa'ya kendileri istediği için mi gidiyorlar, yoksa anaları babaları tarafından mı gönderiliyorlar?" diye bir soru sordu.

Soru düşündürücüydü ve üzerinde düşününce ister kızın kendisi gitmiş olsun, isterse ana babası tarafından gönderilmiş olsun, evliliğin temelindeki niyet bakımından bir fark olmadığı görülüyordu.

Bu düşüncemi Arif Bey'le şöyle paylaştım: "Evliliğin temel niyeti iki kişinin kendi özgür iradeleriyle bir araya gelmesidir. Niçin bir araya geliyorlar? Mutlu bir ömür geçirmek için. Neden başka bir kişiyle değil de özellikle o kişiyle birlikte olmak istiyorlar? Çünkü o kişiyi seviyorlar; iyi ve kötü günlerinde onunla birlikte olmak istiyorlar."

Arif Bey, "Anlıyorum," dedi. "Bir arkadaşım evliliğin temelinde 'gönül birliği'nin yattığını söylemişti. Bu temel niyetin dışında kalan karı koca ilişkileri 'mış gibi' oluyor. Kız ister Avrupa'ya kapağı atayım düşüncesi ile evlilik yapmış olsun, ya da babası başlık parası için kızı vermiş olsun, sonuç mış gibi bir evlilik oluyor."

"Kendi amacı için diğer insanı kullanmak bazen evliliğin ilk başlarında pek belirgin olmuyor, daha sonra gerçek niyet ortaya çıkıyor. Güzin Abla'ya yazılan şu mektubu oku, ne demek istediğimi daha iyi anlarsın," dedim ve gazete kesiğini Arif Bey'e verdim.

> Sevgili Ablacığım, 55 yaşında bir beyim. İlk eşimden ayrıldıktan sonra, kendimden oldukça genç bir hanımla tanışıp, evlendim. Yaşımı göstermediğimi, beni çok beğendiğini, çok yakışıklı bulduğunu söylüyordu. Birkaç yıl sonra "Madem genç kadın aldın, sonuçlarına katlanacaksın" tarzında edepsizce sözler etmeye başladı. Her fırsatta kendisinden büyük olduğumu yüzüme vuran, beni aşağılayan konuşmalar yaparak hakaret eder oldu. Maddi varlığım yerindedir. Ancak eşim işi abarttı. İnanılmaz şekilde para sarf ediyor. Bunu söyleyecek oldum, müthiş öfkelendi. Edepsiz bir tavırla söylemediğini bırakmadı. "Seninle boşuna mı evlendim, kendinden bu kadar küçük bir kadınla evlendiğine göre, elbette ki ona para akıtacaksın, seni boş yere mi çekiyorum sanıyorsun" demez mi? Çok pişmanım. Beni hasis, yaşlı ve aptal bulduğunu sık

sık tekrarlıyor. Bazı geceler eve geç ve içkili geliyor. Her istediğini yapsam da yaranamıyorum. Ama bir türlü ne yapacağıma karar veremiyorum. Onun yaşında kızlarım var, onlardan da utanıyorum. Çünkü beni bu evliliği yapmamam için uyarmışlardı, dinlemedim. (*Hürriyet*, 29.09.2000)

Yazıyı okuduktan sonra Arif Bey, "Sanırım güzel genç kadın ve varlıklı yaşlı erkek evlilikleri sık sık oluyor," dedi ve bir süre düşündükten sonra şöyle devam etti: "Bu genç kadın ilk başlarda yaşlı erkeği gerçekten yakışıklı buluyor ve beğeniyor olabilir. Zaman içinde ondan hoşlanmama ve mutsuz olma durumu olabilir. Şimdiki söylediklerine ve yaptığına bakarak bile bile hınzırlığına evlendiğini söylemek doğru mu?"

Arif Bey'e hak veriyordum, böyle bir yorum olasıydı; ama bu, şu andaki evliliğin mış gibi olması gerçeğini değiştirmiyordu. Evlilik mış gibi olmasaydı, bu genç bayan, "Seninle boşuna mı evlendim, kendinden bu kadar küçük bir kadınla evlendiğine göre elbette ki ona para akıtacaksın, seni boş yere mi çekiyorum sanıyorsun" demez, iki onurlu insan olarak sorunları konuşup birlikte bir çözüm bulmaya yönelirdi.

Düşündüklerimi Arif Bey'le paylaştığımda, beni haklı bulduğunu ve düşüncelerime katıldığını söyledi.

Gazetelerde sık sık gördüğüm bir haber türü olduğundan; Arif Bey'in o konuda ne düşündüğünü öğrenmek için sordum: "Gazetelerde sık sık, 'falan güzel mankenin gönlünü filan iş adamına kaptırdığı' haberlerini okurum. Bu güzel kızlar neden hep iş adamlarına gönüllerini kaptırırlar? Bir keresinde bile güzel mankenin üniversite öğrencisi bir fakir delikanlıya gönlünü kaptırdığını hiç okumadım. Bu tür haberler senin de dikkatini çekti mi?"

"Evet, çekti."

"Peki, nasıl yorumluyorsun?"

"Kız ilişki içinde olduğu adamın kişiliği ile değil, o adamın parasının kendi hayatına getirebileceği olanaklarla ilgileniyor, diye düşünüyorum."

"Yani mış gibi bir gönül ilişkisi!"

"Siz mış gibi bir gönül ilişkisi görebilirsiniz, ama onlarınki bence gerçek bir iş ilişkisi."

"İş ilişkisi mi?"

"Evet, iş ilişkisi!"

"Nasıl iş ilişkisi oluyor?"

"Doğan Bey, eminim bunu siz de rahatlıkla görüyorsunuzdur. Kız diyor ki, benim güzelliğim var, bu ilişkiye ben güzelliğimi koyuyorum. Bunun piyasa değeri 'X'tir. Bu miktar, $ veya YTL türünden ifade edilmiş olabilir.

"Bu tür 'duygusal' ilişkilerde kız ucuza gitmemeye çalışır; yani trilyonerle ilişki kurabilecekken milyarderle yetinmek istemez. Oğlan da parasının karşılığını almaya dikkat eder."

"Yani o da kızın şöhretine ve güzelliğine bir marka değeri biçer ve parasıyla alabileceği en pahalı markayı almaya çalışır."

"Evet, ben de öyle görüyorum."

"Ve bizim medyamız, bu ilişkiden söz etmekten ve bu ilişkiyi sürekli takip etmekten çok zevk alır."

"Çünkü halk bu ilişkilere ilgi duyar ve takip etmek ister!"

"Doğru! Mış gibi yaşamı olan insanların okurluğundan, bu okurlara istediklerini vermek için var olan bir medyadan, bu medyaya malzeme üretmek üzere süreçlenen 'duygusal' ilişkilerden söz ediyoruz. Hepsi bir bütünün parçası."

Bir okurumun bana kendi el yazısıyla yazdığı mektubu Arif Bey'e verdim. Mektupta okurumun adının geçtiği yerleri çizdiğim için mektubu yazanın adını Arif Bey görmedi. Mektup şöyle diyordu:

> Sayın Doğan Bey ,
>
> Kendimden söz etmek istiyorum. 1963 doğumluyum. M. kentin'nde büyüdüm. Annem ev hanımı, babam ise öğretmen. Üç kız kardeşiz. Ben ortancayım. Ablam üniversite öğretim üyesi, kız kardeşim ve ben öğretmeniz. Baba mesleğini seçtik.
>
> (...)
>
> Doğan Bey, ben üniversite son sınıfta evlendim. Evlilik çok önemli ve ciddi bir kurum. Ben maalesef fazla irdelemedim ve babam uygun gördüğü için evlendim. İsteme usulü oldu. Yani açıkçası sevmeden öylesine diyebilirim.

Eşim kimya mühendisi, emekli oldu. On yaş var aramızda. Nişan olduktan sonra ben uyumlu olmadığımızı gördüm ve ayrıldım. Babam ve onun ailesi çok kızdı, üzüldüler. Babam bana mektup yazdı ve onu haklı buldum o zamanlar, böylelikle nişanlımla barıştık. Herkes nefes aldı, mutlu oldular, ben hariç.

Sevgi emek verilirse oluşur, diye düşündüm. Aile olmak güzel bir duygu. İki oğlum var. Büyük oğlum üniversite 1'de, küçük oğlum ise henüz 7. sınıfta.

Evliliğimizin ilk yılında eşim anne ve babasının yanında kucağımda çocuk varken bana defalarca vurdu. Ailesi hiç ses çıkarmadı. Ben çekingen ve sessiz, kimseye bağırıp çağırmayan ürkek bir çocuktum. Büyüyünce üzerimden attım sayılır, ama yine de sakin ve kavga etmeyi sevmeyen hoşgörülü bir insanım. Dayak olayından sonra ertesi gün, okula gittim ve tüm duygularımı içime gömerek maskeyle yaşamaya devam ettim.

Dayak olayı üç kez oldu. Şöyle düşündüm: ya ayrılacaktım veya dayak yemeden evliliğime devam edecektim. Yani sesimi fazla çıkarmadan, tartışmadan onu kızdırmadan, her şeye boyun eğerek, dayaksız bir evlilik yaşayacaktım.

İkinci yolu seçtim; evliliğim devam ediyor; 20 yıl oldu. Evde çocukların dersleriyle ilgileniyor, temizliğe, yemeğe yardım ediyor. Fakat sizin deyiminizle cana, öze hitap etmiyor.

Bol sigara içer, evi dumana boğar, ya hep uyur veya tv seyreder, maçlar vs. (ganyan alışkanlığı var) bültenleriyle atları işaretleyip durur. Diğer zamanlarda kahve, ganyan bayi gibi boş yerlerden çıkmaz. Ömrünün yarısı buralarda geçiyor. Konuştuğumuz, birlikte yemeğe çıktığımız, sinema, alışverişe gittiğimiz olmuyor. Herkes ayrı yerlerde geziyor.

(...)

Eşim yalan söyleyen, para için her türlü hileye başvuran, cüzdanımdan para çalan, evdeki altınlarımı habersiz alan, elektrik faturalarının tarihlerini değiştirip hileye başvuran birisi. İnsanoğlu her türlü ortama alışan bir varlık. Ben bunlarla yaşamasını öğrendim.

Peki, mutlu muyum? Hayır. Aile, çocuklar dağılmasın diyerek gidiyor. İçimde yaşam sevinci hep var, sönmedi. Beni etraftan güler yüzlü bilirler. Mutlu veya mutsuz olmak dış etkenlere bağlı değil diye öğrendim. Ben içimde mutlu olmayı öğrendim. Yaşamın güzel yönlerini görebiliyorum.

Mektubu bitirdikten sonra Arif Bey bir süre konuşmadı. Daha sonra, "Bu, birçok yönden üzerinde konuşulacak konularla dolu bir mektup," dedi ve yine sessizleşti.

Daha sonra ben konuştum: "Karı koca ilişkisinin mış gibi olduğunu çok iyi anlatıyor değil mi?"

"Evet, çok iyi anlatıyor. Ama biliyor musunuz Doğan Bey, ben kocasına kızamadım. Onun da yalnızlığını görebiliyorum. O yalnızlığını sürekli sigara içerek ve ganyan oynayarak gidermeye çalışıyor. Öğretmen Hanım'ın yalnızlığından kaynaklanan boşluğunu çocukları ve öğrencileri dolduruyor; kocası kendi yalnızlığını doldurma bakımından o kadar şanslı değil. Yalnızlıklarını nasıl doldururlarsa dolsunlar, her ikisi de yalnız ve yalnızlıklarını aynı evde yaşıyorlar."

Arif Bey haklıydı.

"Haklısın," dedim ve konuşmaya devam ettim; "Yalnız insanların oluşturdukları 'maske evlilikler' çok yaygın. Kimi yalnızlığının farkında değil, kimi farkında ve yalnızlığının suçunu karşıdakine yüklüyor, kimi evliliğin doğası gereği yalnızlığın kaçınılmaz olduğunu düşünüyor ve evlilik kurumunu suçluyor."

Bir süre ikimiz de sessiz kaldık; daha sonra Arif Bey'in önüne bir gazete kesiği koydum. 'Tekirdağ'dan Endişeli' rumuzuyla Güzin Abla'ya mektup yazan biri şöyle diyor:

> Sevgili Güzin Abla, orta yaşlı, yıllardır çocuklarına ve evine bakmak için çalışıp didinmiş, eşine destek olmak için sağlığını ve tüm gençlik yıllarını harcamış pek çok kadından biriyim.
>
> Ne yazık ki, işte o pek çok kadın gibi bu çabalarımın değeri de bilinmedi. Şimdi sorunum, yakında emekliliğimin gelmesi.
>
> Neden diyeceksiniz, bu da sorun yapılır mı?
>
> Ama bizde sorun olacak. Çünkü benim asıl sorunum eşimle aramızdaki büyük anlaşmazlık.
>
> Eşim benden 10 yaş büyük ve yeni emekli oldu. Şimdi evde oturuyor. Onunla bir arada yaşamak benim için çok zor. Şimdilik idare ediyorum. Sabah 08.00'de çıkıp akşam 19.00'da döndüğüm halde, birkaç saat içinde bile, hırgür oluyor evimizde.
>
> Şimdi de ben bir yıla kalmadan emekli olacağım. Bu yüzden,

beni aldı bir huzursuzluk. Ben bu adamla 24 saat baş başa ne yaparım? Yoksa boşanacak mıyız, lütfen bir akıl verin. (*Hürriyet*, 27.04.2000)

Arif Bey, "Kadın ne kadar güzel ifade etmiş içinde bulunduğu durumu!" dedi ve şöyle devam etti; "Yıllar yılı işe gitmeyi adamdan kurtuluş olarak görmüş biri, akşamları hapishaneye döner gibi eve gelmiş. Ve şimdi emeklilik onun için sürekli işkence ortamında kalma tehlikesi yaratıyor. Dört gözle beklenecek emeklilik dönemi, kadının gözünde bir kâbusun başlangıcı oluyor."

Arif Bey bir süre sustuktan sonra gülümseyerek, "Şimdi anlıyorsunuz niçin evlenmek istemediğimi," dedi.

"Şaka olarak söylediğini biliyorum, ama birlikte yaşanan bu tür yalnızlığın ne kadar yaygın bir gerçek olduğunu bilmen önemli," dedim ve şöyle devam ettim; "Bu tür yalnızlıklar çoğu kez dışarıdan hiç belli olmaz. Kadın kendini çocuklarına vermiştir ve yaşamdan doyumunu çocuklarından almaktadır; erkek, bir kadınla yakın sıcak ilişkinin özlemini duymakta fakat bunu ifade etmesi bile olanak dışı kalmaktadır."

Bu noktada, çocukluk arkadaşı birkaç kadının bir araya gelerek yaptıkları konuşmaları yansıtan, yanımda getirdiğim bir kitabın altını çizdiğim sayfaları aklıma geldi; Oya Baydar'ın kitabından(*) altı çizili satırların bulunduğu sayfayı Arif Bey'in önüne koydum; sessizce okudu:

"Geçmişin özeti, benim için hayal kırıklığı," dedi biri. "Okulu bıraktığıma, üniversiteye falan gidip bir meslek sahibi olamadığıma hayıflandım hep. Üç kere evlendim. Kabahat adamlarda mıydı, bende miydi, bilemiyorum; ama bir şeyler hep eksik kaldı. Sanki bir ödül vaat edilmiş de sonra verilmemiş gibi bir boşluk. Aslında ne istemiştim hayattan, onu da pek bilmiyorum."

"Ben ise meslek açısından olabilecek en yüksek noktaya kadar çıktım. Profesör oldum. İçinizde derslerle, ilim bilimle en az ilgilenen bendim çocukken. Bilirsiniz, çocukluğumda hep şarkıcı olmayı hayal ederdim."

(*) Oya Baydar, *Hiçbiryer'e Dönüş*, roman, s. 73, Can Yayınları, İstanbul, 1998.

"Sesin gerçekten de çok güzeldi."

"Evet, güzeldi. Artık hiç şarkı söylemiyorum; hatta evde dolanırken mırıldanmıyorum bile. Evlilik hayatım orta halli. Yani hiçbir özelliği yok. Geçinip gidiyoruz. Bir açıdan bakarsan, hayatta umduğumdan fazlasını buldum; bir başka açıdan bakarsan, sıkıntıdan patlıyorum."

Arif Bey okuduktan sonra, "Anlamsız ve boş görünen yaşamlar üstüne söyleşiler," dedi ve bir gözlem yaptı: "İnsanların yaşamları bomboş ve anlamsız olsa da, bomboş ve anlamsız yaşamlar üstüne bomboş ve anlamsız sohbetler oluşturabiliyorlar. Sohbet içinde olma gereksinimi insanlarda bu denli güçlü. Yazar içi boş bu sohbetleri olduğu gibi tüm boşluğu ile yansıtabilecek güçte olunca, bomboş ve anlamsız sohbetlerin temelindeki anlamlılığı bulup çıkarmak okura kalıyor. Ve farkına varınca yaşamdaki yalnızlığın ne kadar yaygın ve gerçek olduğunu görüyorsun! Ve o an yazarın gücünü keşfediyorsun!"

"Bomboş yaşam olasılığı korkutuyor mu?"

"Tabii korkutuyor. Sizi korkutmuyor mu?"

"Hem de nasıl! Mış gibi yaşamlar üstüne seninle bir söyleşi oluşturmak isteyişimin temelinde bu korku yatıyor."

"Nasıl anlayamadım!"

"Farkına varmadan ben de herkes gibi bomboş ve anlamsız yaşamlar ağına yakalanabilirim; bu korku bende oldukça kuvvetli."

"Ben de korkuyorum, onu anlıyorum, ama bu korku neden benimle oluşturduğunuz sohbetin temelini oluştursun, onu anlayamadım."

"Seninle mış gibi yaşamlar üstüne yaptığım bu sohbet, benim bilincimi duyarlı hale getiriyor."

"Bilinciniz duyarlı olunca, boş ve anlamsız yaşam ağına düşmeyeceğinizi varsayıyorsunuz, öyle mi?"

"Evet, öyle umuyorum. Seninle yaptığımız sohbetlerin sonucunda bilincim öyle duyarlı hale gelecek ki, mış gibi yaşamın anlamsızlığını ve boşluğunu hemen görebileceğim ve o tür yaşam benim için bir seçenek olmaktan çıkacak."

"Umarım benim bilincim de duyarlı hale gelir ve ben de mış gibi yaşamın ağına düşmem."

"Umarım," dedim ve Oya Baydar'ın kitabının getirdiklerini tartışmadan daha önce bıraktığımız yere geri döndüm; "Yalnızlıkların çoğu kez dışarıdan belli olmadığını söylemiştim. Kadının kendini çocuklarına verdiğini ve yaşamdan doyumunu çocuklarından aldığını ifade etmiştim. Erkek de karısından bulamadığı sıcak bir ilişkinin özlemini duymakta fakat bunu ifade etmesi bile olanak dışı kalmaktadır, demiştim. Erkeğin bir koca ve bir baba olarak yerine getirmesi gereken sosyal beklentiler vardır ve erkek bir süre bu rolü iyi oynar. Ama bir an gelir ki, artık yaşamını maskelerin arkasında yaşayamaz ve herkesin hayret edeceği, hiç beklenmedik tuhaf şeyler yapar."

Bunları söyledikten sonra Arif Bey'in önüne, 12 Şubat 2001 tarihli *Sabah* gazetesinin bir haberini koydum. 'Savcının Boşanma Oyunu' başlıklı haberde Balıkesir'in bir ilçesinde savcılık yapan H. B.'nin, eşi S. B.'yi oyuna getirip boş evraklara imza attırarak boşadığını yazıyordu. Çift, dokuz yıllık evliydi ve iki çocukları vardı. Haberde kadın ve çocukların resmi vardı. Çocukların masumiyeti ve kadının şaşkınlığı ve hüznü yüzlerinden okunuyordu. Haberde, genç kadının Adalet Bakanlığı ve Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulu'na başvurduğu, bakanlığa bağlı müfettişler tarafından inceleme yapılmasını ve boşanma davasının iptalini talep ettiği anlatılıyordu. Mali durumu iyi olmayan kadının, İstanbul Barosu'na başvurarak barodan avukat istediği de belirtiliyordu.

Çocukların resmi beni çok etkilemişti. "Savcıya kızmamaya çalışıyorum, ama bu çocukları böylesine ortada bırakmasını kabul edemiyorum; bu çocuklara acı çektirmeden evlilik sorununu çözmenin bir başka yolu olmalıydı," dedim.

Arif Bey, çocukların resmine uzun uzun baktıktan sonra, "Doğan Bey, mış gibi yaşamların bu ülkede en ağır bedelini sanırım mutsuz ailelerde büyüyen çocuklar ödüyor," dedi.

"Evet Arif Bey; aynı kanaatteyim. Önümüzdeki buluşmamızda çocukların mış gibi ana babalarla ilişkisini konuşmamızı istiyorum. Bana en acı veren şey, hiç günahı olmayan çocukların mış gibi karı koca ilişkileri olan ailelerde çok derin yaralar alarak yetişmesi."

"*İçimizdeki Çocuk* kitabınızdan anladığım şu; çocukluktan getirilen yaralar, ilerde çocukların kendi evliliklerinde yeniden yaşanıyor ve bu yaralar onların oluşturduğu aileler aracılığıyla sonraki nesillere aktarılıyor. O nedenle insan kime kızacağını bilemiyor!"

"Keşke kızabilsem! Keşke haberde sözü edilen savcıya kızabilsem. Ama dediğin nedenden dolayı kızamıyorum. Onun çocukluğu incelense Allah bilir karşımıza o küçücükken ona yapılan ne haksızlıklar ve kötülükler çıkacaktır; nasıl utanca boğulmuştur o içindeki küçük çocuk! Bu olasılıkları düşünüce kızamıyorum!"

"Anlıyorum. Savcıyı kim, nasıl evlendirdi, onu da merak ediyorum. Ailenin ısrarıyla istemediği biriyle evlendirilerek dokuz yıl mı dayanabildi? Acaba daha önce, karısıyla boşanma konusunu konuşmaya çalıştığı halde istekleri duymazlıktan mı gelindi? Bilmiyoruz! Kızmak ve suçlamak ne kadar kolay ve ne kadar rahatlatıcı. Ama insan olgunlaştıkça böyle kolay yollardan kızarak rahatlayamıyor artık!"

"Arif Bey, insanların evlilikteki yalnızlığı ve mutsuzluğu bazen boş kâğıt imzalatıp eşini hileyle boşayarak kendini ortaya vuruyor, bazen de ekonomik sıkıntılar baş gösterince kavga, dövüş ve patlamalarla. Örneğin şu gazete haberinde başlık, 'Aile Bütçesindeki Açık Kan Akıttı,' şeklinde verilmiş. Haberde, Sultançiftliği'ndeki evinde eşi A. Ç. ile tartışan H. Ç.'nin, kavga sırasında eşini 10 yerinden bıçaklayarak öldürdüğü yazıyordu. Böyle bir haberi okuyunca sanıyorsun ki, bu karı kocanın parasal sorunları olmasaydı bu tür patlamalar da olmazdı.

"Arif Bey, aklıma, işini kaybetmiş ve bir süre işsiz kalmış bir şoförle konuşmam geldi, onu anlatmak istiyorum. Bir gün bindiğim bir takside laf lafı açtı ve şoför bana şunları anlattı:

> Onlar olmasa intihar ederdim; oğlum dokuz yaşında, "Baba sen hiç üzülme; sen iş buluncaya kadar ben aileye bakarım," dedi ve atılmış demir hurdaları topladı ve onları satarak beş hafta evi geçindirdi.
>
> Karımın hakkını ödeyemem, param olmadığı için iş ararken otobüse binemeyip on beş kilometre yürüdükten sonra eve döndü-

ğümde, "Senin canın sağ olsun, Allah başımızdan seni eksik etmesin; evlere temizliğe giderim, yine bu yuvayı bozmayız," dedi.

Ben onların hakkını ödeyemem. Dört yaşındaki kızım, her akşam yorgun eve vardığımda, "Babacığım, bir öpeyim de yüzün gülsün," derdi. (*Hürriyet*, 1 Aralık 1999)

"Bunları anlatırken şoförün gözlerinin yaşlandığını hatırlıyorum."

Arif Bey anlattığımı büyük bir dikkatle dinledi; "Herhalde şu oluyor: aile sağlıklıysa zor günler aileyi daha da yakınlaştırıyor ve kaynaştırıyor; sağlıksızsa zor günler aile sorunlarını su yüzüne çıkarıyor ve gizlenemeyen sorunlar aileyi parçalıyor."

Hemfikir olduğumu söyledim. Olayın bir de sağlık yönü vardı, onu da Arif Bey'le paylaşmak istedim: "Sorunlar konuşuluyor mu, yoksa içe mi atılıyor; bu, önemli sağlık sonuçları doğuruyor. Bu konuda yapılmış bir araştırmanın bulgularını içeren bir gazete haberi var, gözden geçirmeni istiyorum," dedim ve haberi Arif Bey'in önüne koydum. 'Eşiyle Konuşmayan Kadın Erken Ölüyor' başlıklı haber şöyleydi:

ABD'de Boston Üniversitesi'nde yapılan yeni bir araştırma, kocasıyla iletişim kurmayıp sorunlarını içine atan kadınların ölüm riskinin 4 kat arttığını ortaya koydu. Kardiyoloji Uzmanı Dr. Metin Okucu, 'Eşleriyle sorunlarını tartışmayan kadınların ölüm riski artıyor. Bu kadınlara kendi kendilerini susturanlar deniyor' dedi.

Kalp Hastalıkları, Ölümler ve Evlilik adını taşıyan araştırmaya evli ya da birlikte yaşayan 18-78 yaş arasındaki 2 bin erkek ve kadın katıldı. Araştırmanın 2 yeni bulgusu ise araştırmacıları şaşırttı. Alman Hastanesi ve Nişantaşı Kliniği Medikal Direktörü ve Kardiyoloji Uzmanı Dr. Metin Okucu, araştırmanın sonuçları hakkında bilgi vererek şunları söyledi: 'Eğer kadın, evine iş sorunlarını taşıyor ve anlatıyorsa erkeğin kalp hastalığına yakalanma riski 2 kat artıyor. Buna karşılık kadın sorunları kocasıyla tartışmıyor ve içine atıyorsa herhangi bir nedenle ölüm ihtimali 4 kat artıyor.'

Kadınların ömürlerini uzatmak amacıyla sorunlarını eşleriyle tartışmalarını öneren Dr. Okucu, 'Daha önce yapılan araştırmalarda, eşini kaybeden kişilerin erken öldükleri saptanmıştı. Ancak ilk defa iletişimsizlik nedeniyle ölüm riskinin arttığı ortaya konuldu'

diye konuştu. Dr. Okucu, kadınların sigarayı bırakıp, düzenli spor yaparak ve zayıf kalarak kalp hastalığı risklerini yüzde 50 azaltabileceklerini söyledi. (*Hürriyet*, 17.04.2005)

"Doğan Bey! İletişimsizlik, konuşamamak ne kadar önemliymiş. Bunun bu kadar önemli sağlık sonuçları doğuracağını hiç düşünmemiştim."

"Mış gibi yaşam ve bu yaşamlar üstüne kurulu evlilikler sigara ve alkol düşkünlüğünün temelinde yatar. Uyuşturucular, mış gibi yaşayan insanların anlam ve coşku arayışlarının aracıdır. Kumar, her türlü ideolojik bağnazlık, mış gibi yaşamın hapishanesinden kurtulmaya çalışan, anlamlı, coşkulu ve güçlü bir yaşam arayan insanların sığınağıdır. Arayışın sonucunda kurulan yaşam kaçılan tuzağa düşüş, korkulan yere gidiş oluyor. Pek bir şey değişemiyor. Ve toplum olarak bunun bedelini çok ağır ödüyoruz, ama şu anda farkında değiliz," dedim ve Arif Bey'e *Milliyet*, 13 Ağustos 2005 tarihli bir gazete haberi gösterdim.

"Haber, 'Eğitim Harcamaları İçki-Sigaradan Az,' başlığını taşıyordu ve şöyle devam ediyordu: Devlet İstatistik Enstitüsü'ne göre Türk halkı 2004'te harcamalarının yüzde 4.3'ünü alkollü içki ve sigara için yaparken eğitim harcamalarmm toplamdaki payı yüzde 2.1 oldu. İçki ve sigara harcamaları 2003'e göre arttı.

"Arif Bey, değişik yerlerde insanlar bana kitapların ne kadar pahalı olduğunu ve bu nedenle kitap okuyamadıklarını söylüyorlar. Onların çoğu sigara içiyor ve ayda en az 50 YTL sigara masrafları oluğunu itiraf ediyor. Toplum genel olarak kitap yerine sigara ve içkiye para harcamayı yeğliyor; istatistik bu eğilimi açıkça yansıtıyor."

Arif Bey, "Evet, toplumun yaptığı seçim ortada, rakamlarla kendini gösteriyor," dedi.

"Anlamsız ve boş yaşamlara içki ve sigara ile anlam verme çabası içinde yaşayan bir toplumun içindeyiz," dedim ve bir süre sustuktan sonra, "Sen ve ben sohbetimize devam edelim Arif'ciğim, hiç olmazsa kendimize yararımız olur," diyerek sözümü bitirdim.

14
Ana-Baba

Arif Bey'le Sahaflar Çarşısı'nda buluştuk ve daha önce gittiğimiz Beyazıt Camii'nin yanındaki kafeye gittik. Gölgede bir masaya oturduk ve iki ayran söyledik.

Arif Bey geçen buluşmamızda söylediğimi hatırladı ve "Bugün mış gibi ana babalık hakkında konuşacağız, değil mi?" diye söze başladı.

"Evet," dedim ve önüne bir gazete haberi koydum:

78 YAŞINDA BABA OLDU

Van'ın Gevaş ilçesinde yaşayan 78 yaşındaki E.C. inanılır gibi değil ama tam 11 çocuk ve 50 torun sahibi! En son çocuğunu, 4 ay önce kucağına alan E. Dede pes etmiş, "Artık çocuk yapmayacağım" diyor!

66 yaşındayken eşini kaybeden E.C. 10 yıl önce ikinci kez evlenmiş. E.C., 42 yıl birlikte yaşadığı eşinden 3 erkek ve 5 kız çocuğu sahibi. Kendisinden 51 yaş küçük olan İ. Hanım'la tesadüfen tanıştığını söyleyen E. Dede, "Aslında bana bakabilecek, arkadaş olabilecek 40-50 yaşlarında bir dul arıyordum. Ama kaderim beni şimdiki eşimle tanıştırdı" diyor.

Yeni eşine işsiz, 8 çocuk ve 40 torun sahibi olduğunu söyleyen E. Dede'yi 18'lik İ. Hanım da beğenir ve evlenirler. "Artık bu yaştan sonra bir çocuğumuz olur mu" derken 4'üncü çocukları da dünyaya gelir. "Sağlığım yerinde ve kendimi çok dinç hissediyorum" diyen E.C., önceki eşinden olan çocuklarının kendisine destek olmamasına üzülmüyor. "Nasıl olsa Gevaş Kaymakamlığı gereken yardımları bize yapıyor" diye konuşuyor! (*Sabah*, 06.02.2002)

Haberi okuduktan sonra Arif Bey, "Bu haberin özelliği ne? Yaşlı, eşi ölünce genç kadınla evlenen ve tekrar çocuk sahibi olan çok erkek var ülkemizde. E. Dede'nin özelliği ne?" diye sordu.

"Biliyorsun, mış gibinin tanımında dört temel ögeye bakıyorduk; bir..."

Sözümü bitirmeden Arif Bey mış gibinin dört temel ögesini sıraladı: "Niyet, bilgi, beceri, eylem ve uygulamayı sürdürme sorumluluğu. İyi de, bunun E. Dede ile ilgisi ne?"

"Evlilik, ev geçindirme ve babalık yapmayla ilgili bu ögelerden hiçbiri yok. Haberin bu özelliği dikkatimi çekti."

"O zaman, burada mış gibi kategorisinin dışında bir durum var!"

"Evet. Mış gibi bile diyemeyeceğin garip bir durum var. Yani E. C. bahçesine ağaç dikseydi ve sen de bana, 'ağaç dikmenin E. C.'nin babalık yapmasıyla ilişkisi ne?' diye sorsaydın, söyleyecek söz bulamazdım. Çünkü hiçbir ilgisi yok. Ortama getirdiği bilincin babalık yapma sorumluluğuyla bir ilgisi yok."

"O zaman E. C.'nin durumu kendi içinde özel bir mış gibi oluşturuyor."

"E. C.'nin babalık ile ilgili herhangi bir sorumluluğu ya da sorumsuzluğu yok; bunu hiç düşünmemiş bile. Kaymakam yiyecek parası veriyor, genç kadınla evli; sonuç olarak çocuk da doğuyor. Hepsi bu kadar."

"Yani niyetin, bilincin olması gereken yerde bir boşluktan söz ediyorsunuz!"

"Evet Arif Bey; bilincin bir boşluğundan söz ediyorum. Bu boşluğu şu haberde daha açık seçik görebiliyoruz," dedim ve bir başka gazete haberini verdim.

Balıkesir'de börek dükkânı işleten M.A.'ya ait tek katlı evin salonunda 02.45 sıralarında henüz belirlenemeyen bir nedenle başlayan yangın kısa sürede büyüdü. Aile fertleri yangını fark edip, kapısı salona açılan odalarından dışarıya çıkmak istediklerinde alevlerle karşılaşınca pencerelere yöneldiler. Aile, demir parmaklıkların bulunduğu pencerelerden çıkamayınca büyük panik yaşadı. M.A.,

eşi F. ve 20 yaşındaki yeğeni Y.A., salondaki alevlerin arasından geçerek, kendilerini sokağa atmayı başardı. Ancak 4 yaşındaki E. odada unutuldu.

İtfaiyenin Haberi Yoktu

Yüzünde küçük yanıklar olan E.nin yorganın altına saklandığı ya da uyanmadığı için dumandan boğularak öldüğü belirtildi. Yaralı kurtulan M.A. (28), F.A. (29) ve Y.A.'nın (20) hemen hastaneye kaldırıldığı, bu yüzden itfaiyeye evde küçük bir çocuk olduğuna dair bilgi vermedikleri öğrenildi. (*Milliyet*, 22.04.2005)

Haberi okuduktan sonra Arif Bey, "Kendi telaşlarından dört yaşındaki kızlarını unutmuşlar."

"Hem de üçü birden!"

"Bu haberi okuyanlara şu soru sorulsaydı, 'bu üç kişiden, yani baba, anne ve genç akrabadan, en çok hangisinin çocuğun içerde tehlikede olduğunu hatırlamasını beklerdiniz?' Sizce çoğunluk ne derdi?"

"Bence çoğunluk 'anne' derdi."

"Evet, bence de çoğunluk annenin çocuğu hatırlamasını ve yangından kurtarılması için çırpınmasını beklerdi."

Arif Bey'in gözlerinin içine bakarak, "Bilinçteki boşluktan ne kastettiğimi şimdi daha iyi anlıyorsunuz, değil mi?" dedim.

Bir şey söylemedi, sessizce başını salladı. O da benim gibi çocuk konusunda duyarlıydı ve çocuklarla ilgili bilinçteki bu tür boşluklar içimizi yaralıyordu.

Altında oturduğumuz çınar ağacından sararmış bir yaprak masamıza düştü. İkimiz de önce yaprağa, sonra birbirimize baktık. Arif Bey'in ne düşündüğünü sormadım, ama ben çınar ağacının selam gönderdiğini, hatta kendince bize yoldaşlık yaptığını düşündüm; o da çocuklarla ilgili içimizdeki hüznün farkındaydı.

Masamıza düşen yaprağın yanına Mehmet Yılmaz'ın 'Yüz Binlerce Kız Çocuğu Yardımımızı Bekliyor' başlıklı yazısını koydum.

İstanbul'dan Samsun'a uçan uçakta yol boyunca elimde *Milliyet*, öylece kalakaldım.. Gazetenin orta sayfasında, kırmızı bir örtüyle başını sarmış küçük kız çocuğu da yeşil gözleriyle yol boyunca bana baktı.. *Milliyet* muhabiri Bünyamin Aygün'ün çektiği fotoğraf, National Geographic'in ünlü "Afganlı Kız" fotoğrafını hatırlatacak kadar etkiliydi.. Eminim ki sizler de o bir çift gözdeki derin masumiyeti, çaresizliği, kaderine razı olmuş boyun eğişi görmüş olmalısınız..

'H.L.' Sadece Biri

Fotoğraf, Van'ın bir köyünde çekilmiş. H.L., 11 yaşında ve Türkiye'de okula gidemeyen yüz binlerce kız çocuğundan sadece biri.. Türkçe bilmediğini söylüyor muhabir arkadaşlar haberlerinde.. Sadece iki sene okula gitme fırsatı bulabilmiş çünkü.. Türkçe birkaç kelime öğrendiyse de aradan geçen üç yıl içinde tamamen unutmuş belli ki.. Babası onu iki yıl okula gönderdikten sonra geri alışını "Artık yetemedim" diyerek açıklıyor. Şimdi küçük erkek kardeşine bakıyor evde.. Çok değil, iki üç yıl içinde evlenecek, kendi çocuğunu kucağına alacak.. Onun çocuğunun da kız olursa annesiyle aynı kaderi paylaşacağını şimdiden söyleyebiliriz.

Cahil annelerin yetiştirdiği cahil çocuklar..

(*Milliyet*, 21.04.2005)

Arif Bey yazıyı okuduktan sonra, "İnanıyor musunuz?" diye bana bir soru yöneltti. Soruyu anlamamıştım.

Açıklayarak soruyu yineledi: "Babanın, 'artık yetemedim' mazeretine inanıyor musunuz?"

"İnanmıyorum!" dedim ve ilave ettim, "Araştırılsa adamın sigaraya para vermeye devam ettiği ortaya çıkabilir. Hatırlıyorsun, geçen konuşmamızda, bizim toplumumuz sigara ve içkiye eğitime harcadığının iki misli para harcıyor."

"Ben de inanmıyorum!" dedi ve eliyle masanın üzerindeki çınar yaprağını hafifçe okşadı.

"E. Dede'nin bilincinde babalıkla ilgili boşluk vardı; küçük E. yangında unutulacak kadar yoktu, şimdi de bu yazıda H. L. eğitim için yok. Baba kendi sigarası için para bulur, ama H. L.'nin eğitimi

için 'yetemez.' Baba olmakla ilgili 'niyet'te aksamaları görebiliyorsun, değil mi?"

Arif Bey, "Görüyorum," dedi.

"Ana babalık konusunda 'niyet' aksamaları değişik derecelerde oluyor. Bunun birine tesadüfen ben tanık oldum. Geçen Şubat ayında bir dershanenin davetlisi olarak Bursa'ya gittim. Konuşmam iki aşamalıydı; önce öğrencilere, daha sonra onların ana babalarına konuştum. Öğrenci konuşmasından sonra ara verdiğimizde bir öğrenci, 'Doğan Bey babamın sizin konuşmanıza gelmesini istiyorum; sizin söylediklerinizi onun duyması benim için çok önemli. Ben kaç defa söyledim, dinlemedi bile. Siz babamla konuşur musunuz?' dedi. Olur, dedim ve hemen babasını arayarak, 'Doğan Cüceloğlu seninle konuşacak baba, bir dakika,' dedi ve telefonu bana verdi. Beyefendiyle selamlaştım, bugün konuşma yaptığımı ve kendisinin gelmesini çok istediğimi ve gelirse mutlaka kendisinin elini sıkmak istediğimi söyledim. 'Oğlum Y. sizi kullanıyor, bugün ben görevliyim, gelemeyeceğimi biliyor, kendinizi kullandırtmayın!' dedi. Teşekkür ettim ve telefonu kapattım. Y., 'Babam yalan söylüyor, görevi falan yok. Benden uzak kalmak için elinden geleni yapıyor,' dedi ve gözlerinden ve yüzünden okunan hayal kırıklığıyla oradan uzaklaştı."

Arif Bey, "Delikanlının hayal kırıklığını anlayabiliyorum," dedi.

"Evet Arif Bey. Daha sonra Y.'nin ablası bana bir elektronik mektup gönderdi. Mektup kısaca şöyle diyordu; 'Kardeşim size ne kadarını aktardı bilmiyorum, ama babam o gün işi olmadığı ve kardeşim çok istediği halde gelmedi o seminere. Bize çok ters gelen pek çok davranışı var zaten kendisinin. Bunlara örnek olarak sevgisini hiçbir şekilde göstermemesini verebilirim. Seminerinizde anlattığınız baba oğul gibi olamadılar, hiç basket oynayamadılar; paylaşımları olmadı. Benimle de olmadı zaten, ama ben onun sevgi eksikliğini içimde hep hissederek ve içim kanayarak bununla mücadele edebilmeyi öğrendim.' Mektubun sonunda, baba sevgisinin eksikliğini nasıl giderebiliriz? diye soruyordu."

"Gerçekten ilginç bir durum; baba bedenen var, ama ruhen yok. Neden böyle oluyor?"

"Nedenleri her bir 'mış gibi baba' için farklı olabilir. Onun için şimdi o nedenlerin tartışmasına girmeyelim. Ama şöyle özetleyebiliriz: Ana baba durumundaki kişilerin bilinci ana babalığın ne olduğunu kavrayacak, onun sorumluluğunu bilecek kadar gelişmemiştir. Ben bu kişilere 'yetişkin çocuk' adını veriyorum."

"Yetişkin çocuk?"

"Evet, yetişkin çocuk; yani bedenen yetişkin, ama bilinci henüz çocuk, duygusal yönden gelişip olgunlaşmamış insan."

"Niçin duygusal yönden gelişip olgunlaşamıyorlar?"

"Onu bundan sonraki kitapta birlikte irdeleyeceğiz. Şimdilik şunu ısrarla vurgulamak istiyorum; yetişkin çocuk durumunda olan anne ve babalar başka seçenekleri olmadığı için böyleler; bile bile çocuklarına kötülük yapmak için yetişkin çocuk rolü oynamıyorlar."

"Anne gibi görünüyor ama anne değil, baba gibi görünüyor, ama baba değil. Mış gibi anne ve mış gibi baba yetişkin çocuklardan oluşuyor."

"Evet. Yetişkin çocuk zihnen ve duygusal olarak henüz yetişkin değil, o nedenle olgun bir yetişkinin özelliklerine sahip değil. Anne veya baba olarak çocuk yetiştirmenin sorumluluk bilincine henüz ulaşamamış."

Bir önceki buluşmamızda alıntı yaptığım Oya Baydar'ın kitabını(*) Arif Bey'in önüne koydum. İşaretli kısmı okumaya başladı:

> "Çocuk hayatımızın odağı değil, amacı değil, ekiydi. Tarihe, geleceğe, bütün insanlara, bütün çocuklara adanmış yaşamımızdan aslan payı istemeye hakkı yoktu. Peki, neden doğurdum onu? Neden bir çocuğum, hem de bir oğlum olmasını istedim?" (s. 55.)

Arif Bey kitabın işaretlenmiş diğer sayfasına giderken, "Farkında mısın, bilinç kendini nelerden sorumlu hissediyor ve nelerden hissetmiyor?" diye bir soru sordum.

(*) Oya Baydar, *Hiçbiryere Dönüş*, Can Yayınları, İstanbul, 1998.

Arif Bey okuduğu kısma geri döndü, yeniden gözden geçirdi ve; "Tarihe kendisini adamış, kendini tarihe karşı sorumlu hissediyor, gelecekten sorumlu hissediyor, bütün insanların, bütün çocukların yaşamından kendini sorumlu hissediyor, ama annesi olduğu küçük oğlanın sağlıklı bir birey olarak yetişmesinin önemini kavrayamıyor! Herhalde yetişkin çocuk bilincinin doğal sonucu oluyor böyle çarpık bir öncelikler dizesi."

"Değişik ideolojilere kendini adamış birçok ana baba bu durumu yaşamıştır. Ben kendim çocuklarımı Amerika'da babasız bırakıp Türkiye'ye dönerken aynı bilinç içindeydim."

"Yani siz de bir yetişkin çocukluk dönemi yaşadınız!"

"Evet, yaşadım ve o nedenle Oya Baydar'ın sözünü ettiği duyguyu çok iyi anlıyorum."

Kitabın işaretlenmiş diğer sayfasını önüne koydum:

> Oğlum orada kaldı. Zaten evden ayrılmış, bizi bırakıp gitmişti. Uyuşturucu bağımlısıydı. Bunu sana söylemek bile ağır geliyor. Sanki kötü bir melodram anlatır gibi.. Bu yüzden kendimi hiç affetmiyorum. Suçlu bizdik, onu çok yalnız bıraktık. Hayatımızdan, ona hak ettiği payı ayırmadık. Üstelik de bunu devrimcilik belledik. Bütün bunların ayrımına vardığımızda, artık çok geç kalmıştık. Demin, sen kızından söz ederken ben de Eylül'ü düşünüyordum. Oğlumun adı Eylül'dü. İçimde bir bıçak yarası gibi duruyor. (...) (s. 144.)

Arif Bey okuduktan sonra bir süre sessiz kaldı, düşündüğü belli oluyordu. Daha sonra, "İnanılması zor, ama gerçek; kendine muhtaç küçük oğlunu ihmal ederek gelecekteki neslin çocuklarını kurtarmaya çalışan bir anne. İdeoloji insanlara neler yaptırıyor!" dedi.

"Arif Bey, içinde yetiştiğimiz kültür de aslında bir ideoloji. Kitaptaki karakterin ideolojisi, senin çocuğun önemli değil, sen zamanını kendi çocuğuna değil sınıfsız bir toplum yaratma mücadelesine ver, diyordu. O da öyle yaptı. Bizim belirli yörelerdeki kültürümüz de, kız çocuğu önemli değil, sen erkek çocuğu yetiştir, diyor," dedim ve önüne *Hürriyet*, 24 Mart 2001 tarihli bir gazete haberi bıraktım.

Haberin başlığı, '6'ncı da Kız Olunca Hastaneye Bıraktılar' şeklindeydi ve Süleymaniye Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi'nde bir kız çocuğu dünyaya getiren Y. Ö. adında bir kadının, doğumun ertesi günü bebeğini almadan ve personelden habersiz hastaneyi terk ettiğini yazıyordu. Bunun üzerine durum polise bildiriliyor. Hastane kayıtlarındaki ev adresine giden polis, baba A. Ö.'yü bulup hastaneye getiriyor. Baba, "Beş kız da evde var," diyerek kızı almak istemiyor.

Aklıma kendi öz ağabeyimin davranışı geldi. İlk çocuğu kız doğunca karısına küsüyor ve üç gün karısıyla konuşmuyor. Sonradan kendisi de böyle bir davranışı nasıl yapabildiğine hayret ediyor, ama ilk çocuğunu doğuran kadın kocasının o davranışını hiç unutamıyor ve ömür boyu süren bir 'kırgınlık' bir yerlerde kalıyor.

"Arif Bey, çocuğunu yok sayarak ana babalık sorumluluğunu hiç fark etmeyenlerin yanı sıra bir de çocuğunu kendi çıkarları için bir araç olarak görenler var."

Arif Bey'e verdiğim *Milliyet*'in 21 Nisan 2005 tarihli haberi, 'Çocuklarına Döverek Hırsızlık Yaptıran İki Baba Gözaltına Alındı' başlığını taşıyordu ve Denizli'de, çocuklarını döverek hırsızlık yaptırdıkları öne sürülen iki babanın gözaltına alındığını bildiriyordu.

Başka bir haber yine *Sabah* gazetesinden ve 3 Aralık 2000 tarihli. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı öğretim üyelerinin Karaköy Genelevi'nde çalışan hayat kadınlarıyla birebir yaptığı çalışmada ortaya çıkan acı bir tabloyu dile getiriyor. Araştırma bulgularına göre genelev kadınlarının yüzde 90'ı çocukken sürekli dövülüyor ve cinsel tacize uğruyor.

Arif Bey okumayı bitirdikten sonra ona şu soruyu sordum: "Bu haberlerde yer alan ve çocuklarını hırsız ya da fahişe yapan ana babalara çok kızıyoruz, değil mi?"

"Evet, ben çok kızıyorum," dedi.

"Peki, kızını eczacı, öğretmen, doktor, oğlunu mühendis yapmak isteyenlere de kızıyor musun?" diye sordum.

Arif Bey benim sorum üzerine biraz duraladı ve gülümseyerek, "Ne demek istediğinizi anlıyorum!" dedi.

"Hırsızlık ve fahişelik toplumun kabul etmediği uğraşılar oldu-

ğu için çocuklarını bu işlere yönlendirenlere çok tepkiliyiz. Ama çocuğun bireysel gelişimi içinde kendi mesleğini kendisinin seçmesine olanak tanımayan ana babalara pek kızmıyoruz. Yakından izleyecek olursan bu ana babaların çoğunun çocuklarını kendi bencil istekleri için yönlendirdiğini ve kullandığını görürsün. Çocuğun kendi potansiyeli içinde sağlıklı gelişimini engelleyen her ana ve baba bence mış gibi bir ana babalık yapmaktadır."

Arif Bey, "Anlıyorum," dedi. "Ana babalık niyeti çocuğun olabileceğinin en iyisi olması için olanaklar hazırlamak olmalı; bunun dışındaki bütün niyetler mış gibi ana babalığa götürüyor."

"Teşekkür ederim Arif Bey, çok güzel özetlediniz. Şimdiye kadar niyetle ilgili konuştuk. Bir de ana babalık yapmaya çalışan ama bilgi ve becerisi hiç olmayan ya da yanlış olan insanlar var, biraz da onlara bakalım," dedim ve *Hürriyet*'in 4 Şubat 2000 tarihli bir haberini verdim. Haberin başlığı, 'Altına Yapan Kızını Sobaya Oturttu,' idi ve Maraşlı inşaat işçisinin, altını ıslattı diye 2 yaşındaki kızını yanan sobanın üzerine oturtarak cezalandırdığını bildiriyordu.

Başka bir gazete haberi, 'Oğlunu Öldürdü' başlığını taşıyordu ve şöyle devam ediyordu:

> Ayakları felç olduğu için güçlükle yürüyebilen ve dilencilik yapan 2 çocuk babası M.E.G. (23), imam nikâhıyla birlikte yaşadığı M.K.'nın (22) komşuya ziyarete gitmesinden dolayı 3 aylık oğluna bakmak zorunda kaldı. Adana'da meydana gelen olayda teyp dinleyen baba, uyuyan oğlunun ağlaması üzerine susturmaya çalıştı. Ancak başarılı olamayan M.E.G., 3 aylık oğlunun susmaması üzerine çılgına döndü.
>
> Önce mendille ağzını kapatan cani baba, minik bebeğin ağlamaya devam etmesi üzerine bu kez öz oğlunu elleriyle boğarak öldürdü. Cani baba sorgulandığı emniyette "Teyp dinliyordum. Birden ağlamaya başladı. Susturmak istedim ama susmadı. O an kendimi kaybettim. Allah böyle istedi ve boğarak öldürdüm" dedi. (*Sabah*, 27.03.2000)

Haberi okuyan Arif Bey, "Tam yetişkin çocuk davranışı," dedi ve kendi çevresinde sık sık çocuğun ağlamasına sinirlenen insanlar

gördüğünü söyledi ve şöyle devam etti: "Çocukluk nedir, konusunda bilinci gelişmemiş ana babaların çocuklarına yaptığı zararı başka kimse yapamaz!"

Arif Bey'in dediğini haklı çıkartacak bir haber vardı, önüne koydum.

> Bağcılar'da Y.A. adlı şahıs, geceleri idrarını tutamayan 11 yaşındaki oğlu E.A.'ya çok acımasızca, tüyler ürpertici bir ceza verdi. Y.A, oğlunun erkeklik organına ip bağladı; küçük çocuk dayanılmaz acılar içine kıvranarak tam bir hafta böyle gezdi.
>
> Günlerce idrarını yapamayan E.A.'nın erkeklik organı, ipin bağlı olduğu bölümden yırtılma yaptı. Küçük E.A. bu eziyete bir hafta tahammül etti; acısını içine atıp kimseye söylemedi. Ama öyle bir noktaya geldi ki, sonunda çektiği cehennem azabına dayanamadı; durumu annesine anlattı. Çılgına dönen annesi ve yakınları E.A.'yı derhal Vakıf Gureba Hastanesi'ne götürdüler.
>
> E.A. ameliyat edildi; kangren olan erkeklik organının yarısı alındı. İkinci bir operasyonla penisin kesilen kısmına kasıktan alınan deri parçası eklendi. (*Sabah*, 21.01.2000)

Haberi okuyup bitirdikten sonra Arif Bey'e şunu söyledim; "Öyle anne ve babalar var ki, çocuk doğuştan büyük adam gibi hareket etsin beklentisi içindeler; örneğin hiç ağlamasın, altını ıslatmasın, denileni hemen anlasın ve yapsın isterler. Hatırlıyorum yengemlerden biri anlatmıştı, İzmir'de bir Avrupalı kadın, çocuğunu çocuk parkına getirmiş ve çocuk kum havuzunda ayakkabılarını çıkarmış oynarken etrafa konan güvercinlerin peşinden koşmak için arada bir kum havuzundan çıkıp çimenlerin üstünde koşuyormuş. Oradaki bir Türk kadını, 'Çocuğunuz çimenlere basıyor,' deyince, Avrupalı kadın, 'O çocuk, tabii koşacak ve çimenlere basacak,' diye cevap vermiş. Bizim 'çocukluk nedir?' sorusu üzerinde bilimsel bir eğitimden geçmemiz gerekir."

Arif Bey, benimle aynı düşüncede olduğunu belirtmek için kafasını salladı ve sonra şöyle dedi: "Çocukluk nedir konusunu hem bütün ana babaların hem de öğretmenlerin bilmesi gerekir. Çocuğun adı var, onlar için özel bayramımız bile var, ama çocu-

ğun kendisi yok, çocuğun çocukça ruhunu yaşatacak aile ve okul ortamı yok."

"Ve" dedim, üstüne basa basa devam ettim, *"İnsanın anavatanı çocukluğudur;*(*) *çocukluğunu yaşayamamış bir kişinin sağlıklı, anlamlı ve coşkulu bir yaşamı olamaz."*

"Doğan Bey, bu cümleniz sorunların çözümü için Türkiye'de ne yapılması gerektiğini çok açık bir biçimde söylüyor. Bu toplum çocuklarının çocukluğunu yaşayabilmesine ailede, eğitim ortamlarında, toplumda olanaklar sağlayabiliyor mu? Bilincimiz bu yönde tam bir boşluk içinde; önce çocukluk nedir onun bilincine varmamız gerekiyor."

Arif Bey'i seviyordum ve çok saygı duyuyordum. Sağlam bir kafası vardı; mantığı düzenli çalışıyor, soru sormaktan ve sorduğu soruyu takip etmekten çekinmiyordu. Onunla sohbet etmekten zevk alıyordum.

"Çocuğun, çocukluğun ne olduğunu bilmemek birbirinden çok farklı görünen ama sonuç olarak çocuğun sağlıklı gelişimini aynı derecede olumsuz etkileyen davranışlara götürür. Bu yanlış davranışlardan biri çocuğun olgun bir yetişkin gibi davranmasını beklemek ve öyle davranmayınca şiddetle cezalandırmak şeklinde kendini gösteriyor.

"Bir diğer yanlış davranış da yetişkinin yaptığı her davranışı çocuğun yapabileceğini varsayarak ona eşit muamelesi yapmaktır," dedim ve önüne iki gazete haberi koydum. Birinci haber 'Böyle Baba Olur mu?' başlığını taşıyor ve şöyle devam ediyordu:

> Aydın'da babasının içki içirdiği 3 yaşındaki çocuk alkol komasına girip az daha ölüyordu. Sultanhisar ilçesinde oturan Ş.A.'nın içki içirdiği S.A. (3) önceki gün alkol komasına girdi. Hemen Nazilli Devlet Hastanesi'ne kaldırılan küçük S. tedaviden sonra dün taburcu oldu ve yakınlarına teslim edildi. (...) Cumhuriyet Savcılığı tarafından ifadesi alınan Ş.A. tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı. (*Sabah*, 05.07.2002)

(*) Cemil Sönmez'in bir sözü, Doğan Cüceloğlu'nun *İletişim Donanımları* kitabından; Remzi Kitabevi, s. 28, İstanbul.

İkinci haber ciddi bir uyarı mahiyetindeydi. Bir hastanenin bağımlılık merkezinde danışmanlık yapan Jale Kerimol'un çalışmalarını ve gözlemlerini yansıtıyordu. Bu haberde danışman Kerimol kendi yaşamının içinden gelen derslerle şimdiki durumu şöyle değerlendiriyor:

> Alkole hafta sonları aile toplantılarında yarım kadeh şarapla başladığını söyleyen Kerimol, alkol ve uyuşturucu bağımlılık yaşının 12'ye düştüğü Türkiye'de, anne ve babaları çocuklarına içki içirmemeleri konusunda uyarıyor. Türkiye'de özellikle babaların oğullarına 'Benim oğlum erkektir, rakı içer' ya da kızlarına 'Dışarıda içeceğine gel kızım beraber içelim' biçimindeki yaklaşımların zehir tattırmaktan başka bir şey olmadığını söylüyor.
>
> Kerimol, alkoliği, 'Her akşam iki duble rakısını içip rahatlayan, iki duble rakısını içmediğinde ise rahatsızlık duyan' olarak tanımlıyor. Alkol ve uyuşturucu bağımlısı 16 yaşında bile hastası olduğunu belirten Kerimol, "Türkiye'de lise döneminde alkol, üniversite yıllarında ise ise uyuşturucu kullanımı ciddi boyutlarda. ABD'de gençlerdeki alkol bağımlılığı bizdeki kadar değil. 21 yaş sınırlaması denilen bir şey var. Bizde gençler ellerinde içkiyle cadde cadde gezebiliyorlar' diye konuştu. (*Sabah*, 16.05.2001)

Arif Bey, "Bu yazıda iki şey gerçekten dikkatimi çekti," dedi ve şöyle devam etti:

"Dikkatimi çeken ilk şey, babaların oğullarına, 'Benim oğlum erkektir, rakı içer' veya kızlarına, 'dışarıda içme, evde beraber içelim' demesi. Aile, alkolün çocuğun bünyesine ne yaptığının farkında değil ve bu tavır gerçekten çok yaygın.

"Dikkatimi çeken ikinci şey de, her akşam iki duble rakısını içmeyince kendisini rahat hissetmeyen insanların alkolik olarak tanımlanması. Bu tanıma göre Türkiye'de çok alkolik var."

"Hangi yönden baksan toplum dökülüyor izlenimi elde ediyor musun?"

"Ediyorum. Ama şunun farkındayım; biz toplumun aksayan, mış gibi yönlerini konuşmak için bir araya geliyoruz, o nedenle, toplumun aksayan yönlerini bildiren haberler üzerinde konuşuyo-

ruz. Böyle bir konuşmanın içinde 'toplum dökülüyor' izlenimi elde etmemiz doğal geliyor."

"Arif Bey, gözlemleyen bilince örnek oluşturacak bir farkında oluş sergilediniz. Bir yandan izleniminizin farkındasınız; yani, toplumun hangi yönüne el atsam mış gibi durumlar çıkıyor karşıma, sanki mış gibilik bulaşıcı bir hastalık gibi bütün toplumu sarmış izlenimi içindesiniz. Diğer yandan gözlemleyen bilinciniz, neden böyle bir izlenim elde ettiğinizin de farkında. O nedenle ilk izleniminizin içinde boğulup kalmıyorsunuz."

"Gözlemleyen bilinç düzeyinde bir farkındalık geliştirmesem herhalde karamsarlık içinde çökerdim."

"Bir de yurtdışımdan haber vereyim de mış gibiliğin yalnız bizde olmadığını bilerek için rahatlasın," dedim ve gazete kesiğini verdim:

> ABD'de bir çift kokain içerken, ağlayan 4 aylık bebeği, sütüne kokain karıştırarak susturmak isteyince, talihsiz yavruyu öldürdü. İnanılmaz olay Philadelphia Kenti'nde yaşandı. 43 yaşındaki D.F. ile 39 yaşındaki eski hemşire A.B., kokain çekmeye hazırlanırken, bebek ağlamaya başladı. Bunun üzerine D.F., sakinleşmesi için biberondaki sütün içine kokain karıştırıp, bebeğe içirdi. Çift sabah kalktığında bebeğin nefes almadığını fark etti. Üçüncü derece cinayetten suçlu bulunan F.'nin, 20 ile 40 yıl arasında hapse mahkûm edileceği belirtildi. (*Hürriyet*, 11.05.2001)

Arif Bey haberi okuduktan sonra şöyle dedi: "Bu haberde bizimkinden tek farklı olan şey, biberona kokain koyarak çocuğun ölümüne neden olan adamın ağır bir hapis cezası ile cezalandırılacağı idi. Bizde üç yaşındaki çocuğu alkol komasma sokan baba tutuklanmadı bile. Çocuğun değeri hakkında iki toplum herhalde farklı görüşler sergiliyor," dedim ve başlığı 'ABD'de Olsa Tutuklanmışlardı' olan bir haberi verdim.

ABD'DE OLSAYDI TUTUKLANMIŞLARDI

> Edirne'de, anne babasının otomobilde bıraktığı 2 aylık bebek havasızlıktan ölmek üzereyken kurtarıldı. Polis, cahil çifte nasihat etmekle yetindi.

Kent merkezindeki minibüs durağı yakınlarında özel otomobil içersinde önceki gün ağlayan bir bebek gören vatandaşlar polisten yardım istedi. Aşırı sıcak ile havasızlıktan boğulmak üzere olan bebeğin çığlıklarına dayanamayan vatandaşlar onu arabadan çıkarmak istediler. Kapılar kilitli olduğu için bunu başaramadılar. Olay yerine gelen polis, arabanın kapısını zorla açarak, bebeği kurtardı. Polis, aracın plakasını anons ederek, alışverişe giden anne babaya ulaşmaya çalıştı.

Anne Baygınlık Geçirdi

Aileye ulaşılamazken bitkin haldeki bebek, Edirne Devlet Hastanesi Acil Servisi'ne kaldırılarak müşahede altına alındı. Bir süre sonra, adının Y. olduğu öğrenilen bebeğin annesi S. ve babası A.A., alışverişten döndü. Araçlarında bebeklerini bulamayan karı koca vatandaşların tepkisiyle karşılaştı. Bebeklerinin hastaneye kaldırıldığını öğrenen baba, bayılan eşini de yanına alarak hastaneye gitti. Yavrularına kavuşan anne baba "Pişman ve üzgünüz" derken, polis "Bu tür ihmaller ölümle sonuçlanıyor. Bu size bir ders olsun" diyerek uyardı.

New York'ta Anneye 2 Gece Hapis

ABD'nin New York Kenti'nde 1997 yılında, Edirne'dekine benzer bir olay meydana geldi. Danimarkalı aktris A.S. (30), 14 aylık bebeğini, eşiyle yemek yediği lokantanın önünde, arabasında bıraktı. Müşterilerin endişelenip haber verdiği polis, S. ve eşini tutuklayıp, çocuğu dört gün alıkoydu. Polis, Danimarkalı anneyi bu yüzden iki gece cezaevinde tuttu.

Hukukçulara Göre Bizde Ceza Yok

Hukukçular, otomobilde kapılar kilitlenerek tek başına bırakılan 2 aylık Y.'e bir şey olmadığı için, anne baba hakkında cezai işlem yapılamayacağı görüşünde birleşti. Edirne Barosu avukatlarından Göksen Olgaç, çocuğun başına bir şey gelmiş olması halinde anne ve babanın 'tedbirsizlik ve dikkatsizlik' nedeni ile sorumlu tutulabileceğini söyledi. Bu durumda da savcının dava açması

durumunda meydana gelen sonuca göre, anne babanın Türk Ceza Yasası'nın 455'inci ve 456'ncı maddeleri uyarınca 3 yıla kadar hapis cezasıyla yargılanabileceklerini bildirdi. (*Hürriyet*, 20.09.200)

Arif Bey haberi okuduktan sonra, "Bizim hukuk düzenimiz herhalde, 'ana baba, çocuğu öldürmez veya sakat bırakmazsa, biz karışmayız' anlayışı içinde çalışıyor," dedi.

Arif Bey'e, Amerika'da ben doktora öğrencisi iken üniversite bilgisayar merkezine malzeme bırakmak için gittiğimi, kısa bir süre için, 7-8 dakika kadar on aylık kızım Ayşen'i arabada kendi başına bıraktığımı, döndüğümde kızımın ağlamaktan kan ter içinde kaldığını, daha sonra bazı evli arkadaşların bu durumun çocuklar için çok tehlikeli olduğunu bana anlattıklarını söyledim.

Arif Bey anlattıklarımı dinleyince, "Yani siz de mış gibi bir babaydınız," dedi.

"Evet, öyleydim," dedim ve devam ettim; "Evlendiğim zaman ortama getirdiğim bilinç ne doğru dürüst koca olmaya ne de gerçekten baba olmaya yeterliydi. Ve işin acı tarafı, bunun böyle olduğunun farkında bile değildim."

"Peki, sonra nasıl öğrendiniz?"

"Ona girmeyelim, şimdi sana hayat hikâyemi anlatmak istemiyorum. Ama şunu söylemek istiyorum; bizim, toplum olarak ana baba olmayı yeniden öğrenmemiz gerekiyor. Kendi doğal ortamımızdan getirdiğimiz bilinç yeterli değil. Bunu kendi yaşamımdan biliyorum. İçimde bir bıçak yarası gibi duran deneyimlerin acıları var..."

Bir süre canım konuşmak istemedi. Etrafa bakarken dikkatimi çekti: Arka masalardan birinde iki kadın, kendi aralarında tatlı bir sohbete dalmışlardı, sanırım tanıdıkları biri hakkında dedikodu yapıyorlardı. Yanlarındaki çocuk sıkılmış annesine bir şey söylemeye çalışıyordu, anne arkadaşıyla sohbete kendini o kadar kaptırmıştı ki çocuğu duymuyordu bile; sanki çocuk orada yoktu.

Arif Bey çocukla annenin durumuna dikkat ettiğimi fark etti ve "Çocuk burada bedenen var, ama annenin bilincinde yok," dedi.

"Arif'ciğim biliyor musun, burada çocuğuna bu muameleyi

yapan kadın, çocuk okula başlayınca her gün çocuğunun tepesine geçer, 'ödevini yap, dersini çalış' der. Çocuğun sağlıklı, mutlu gelişmesi değildir istedikleri, el âlemin gözünde başarısız bir çocuğun annesi veya babası olmak istemezler."

"Öğretmeni aferin desin, karnesi pekiyi dolu olsun, el âlem maşallah, çok çalışkan desin, ana babanın önem verdiği o; çocuğun sağlıksız ve mutsuz büyümesi o kadar önemli değil. Bu tür anne ve babalar bana çok tanıdık gelir."

Tam yeri gelmişti, Arif Bey'in önüne bir gazete haberi koydum.

> Karnesindeki zayıflara ailesinin kızacağını düşünerek intihar etti. Merter Kemal Has İlköğretim Okulu 6. sınıf öğrencisi S.K... Henüz 12 yaşındayken, kemerini banyodaki su borusuna bağlayıp astı kendini Küçük S. Gerçek acı; gerçek korkunçtu. S.K., zayıf aldığı için babası tarafından kovulup 2 gün sokaklarda yatan bir çocuktu.
>
> Arkadaşları birbirlerinin sözünü keserek söylüyorlardı S'nin yaşadıklarını.. Bir gün parasını kaybedince korkudan annesine söyleyemediğini, onun için para topladıklarını.. Bir başka gün, anahtarını kaybettiği için dayak yediğini.. Bazı günler de servis parası ödenmediği için okula tramvayla gidip geldiğini..
>
> Annesi C., bu dönem de zayıf getireceğini söyleyince onu görmek bile istememiş, dedesinin yanına gönderivermişti. Yine arkadaşlarıydı Küçük S'nin intihar etmeye karar verdiği anın şahitleri. "Arkadaşlar gazetede, karnedeki zayıfları yüzünden intihar eden bir çocuk görürseniz o benim işte" diyordu, Küçük S... Ve dün ona "elveda" deme günüydü. Adli Tıp Morgu'ndan alınan cenazesi Ortaköy Hacı Mahmut Camii'ne getirildi. Son yolculuğuna uğurlanırken, 6 ay önce ayrılan annesi ile babası gözyaşlarını döküyordu.
>
> Başında nöbet tuttu küçük gölgeler, rengârenk çiçekler bıraktılar. (*Sabah*, 30.01.2002)

Arif Bey, hüzünlü bir yüz ifadesiyle, "Doğan Bey, sizinle her türlü bahse girerim ki, çocuklarının karnesinde kırık istemeyen bu anne ve babaların büyük bir çoğunluğu ellerine bir kez dahi kitap alıp okumamışlardır. Hatta okul aile birliğinin düzenlediği veli toplantılarına da katılmamışlardır."

"Yani karnedeki nota önem verme, çocuğun geleceğine önem vermenin, onun yaşamda başarılı olmasını istemenin bir göstergesi değil. Tamamıyla kendi bencil egolarının tatmininden başka bir şey değil."

"Evet, ben de öyle düşünüyorum."

"Türkiye'de kimler intihar ediyor, incelenmeye değer. *Milliyet* gazetesi yazarı Mehmet Y. Yılmaz'ın bir yazısında bu konuda bilgi veriliyor," dedim ve yazıyı verdim. Arif Bey işaretlemiş olduğum kısmı okudu:

> Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi öğretim üyesi Dr. Rasim Somer Diler hepimizi uykusuz bırakması gereken korkunç bir gerçeğe dikkat çekiyor: Türkiye'de intihar girişiminde bulunanların yüzde 35'ini 14 - 15 yaş arası çocuklar oluşturuyor. Hastanelerin psikiyatri servisine intihar düşüncesi ya da girişimi nedeniyle başvuranlar arasındaki çocukların yaşı 4'e kadar iniyor. İntihar girişiminde bulunan gençlerin sayısı her yıl düzenli olarak artıyor. (*Milliyet*, 17.01.2002)

Arif Bey, "İntihar eden gençlerin sayısı düzenli olarak artıyorsa, bu rakamlar bize bir şeyler söylemeye çalışıyor," dedi.

"Bencil egolar tatmin olsun diye ne bunalımlar yaşanıyor, ne acılar çekiliyor, ama bu toplumun bu tür rakamlar üzerinde düşünecek zamanı yok," dedim ve ilave ettim, "Bazı çocuklar anne ve babalarının taleplerini sahtekârlık yaparak karşılıyorlar."

Önüne bir gazete haberi koydum:

2 MİLYONA TÜM DERSLER PEKİYİ!

> Önce kendi karnelerinde bulunan zayıfları düzelten daha sonra da sahte karne düzenleyerek bu karneleri 2 milyon lira karşılığında karneleri zayıf öğrencilere satan 8 lise öğrencisi yakalandı.
>
> Kavacık Lisesi'nde okuyan 8 kafadar karneleri zayıf gelince çareyi sahtekârlıkta buldu. Yaşları 13-15 arasında değişen M.Ü., E.B., S.B., U.A., H.E., Z.Ç., H.Y. ve O.Ö. bilgisayarla hazırladıkları sahte karneleri, öğrencilere 2 milyondan sattılar.

"Küçük sahtekârların foyası bir velinin durumu fark ederek polisi aramasıyla ortaya çıktı. Öğrencilerin adreslerini belirleyen polis, 8 öğrenciyi evlerinden tek tek topladı. Kavacık Karakolu'nda gözlem altına alınan "küçük sahtekârlar", Ankara Adliyesi'ne çıkartılarak ifadeleri alındı. (*Sabah*, 30.01.2000)

Arif Bey, haberi okuduktan sonra şöyle dedi: "Çocukların bazıları intihar etme yerine daha pratik bir çözüm bulmuşlar. Anne babaları iyi karne istiyor, onlar da iki milyonu verip, al sana iyi karne, diyorlar."

"Çok önemli bir noktayı belirtiyorsun; çocuğunun gerçekten gelişmesiyle ilgili ana baba çocuğunun aldığı nottan daha çok onun bir konuyu öğrenmesi, kavraması ve yaşamında uygulamasıyla ilgilenir. Çocuğunun elinde iyi notlarla dolu bir karne olduğunu gören ana baba, çocuğunun hiçbir şey bilmediği halde iyi not aldığını gördüğünde memnun olmamalı, telaşa kapılmalı."

"Karnenin sahte olmasından mı söz ediyorsunuz?"

"Hayır, karne sahte olmasa dahi, bilmediği, gelişmediği halde okul çocuğa yüksek not veriyorsa, ana baba bunun farkına varmalı ve ciddi olarak telaşlanmalı!"

"Doğan Bey tabii bu mış gibi değil, gerçekten ana babalar için söz konusu. Bu çalışma bittikten sonra daha önce sözünü ettiğiniz öbür çalışmaya hemen başlamak istiyorum; bu anneler ve babalar niçin böyle ve ondan sonra da peki bu durumun düzeltilmesi için ne yapılabilir? Her iki tartışmayı da dört gözle bekliyorum."

"Tamam Arif Bey, o çalışmalar da anlamlı ve verimli olacak; ben de sabırsızlıkla bekliyorum!"

Arka masadaki çocuk, annesinin umurunda olmadığının farkında mutsuz, yüzü asık, sessiz sessiz oturuyordu.

"Arif Bey, çocuk yetiştirmede benim dikkatimi çeken en büyük eksiklik çocuğun ruhen ve fikren gelişmesinin, yaşamının anlamlı ve coşkulu olmasının hesaba alınmayışı. El âlem ne der o kadar önemli hale gelmiş ki, çocuğun ne düşündüğü ve hissettiği tamamıyla gözden kaçırılıyor. Hıncal Uluç'un şu yazısı ne demek istediğimi çok iyi anlatıyor," dedim ve yazıyı Arif Bey'e verdim.

YA ANNEM, BABAM GÖRÜRSE..

Yeğen Ömer'in nişanına gitmek üzere hazırlanıyoruz.. En küçük kardeş Kemal'in evinde.. Kemal'in kızı Zeynep, ailenin dünya güzeli.. Harika bir genç kız.. Ve de özgür.. Ne kadar özgür.. Zeynep giyinip geliyor.. Kemal kafa sallıyor.. "Olmaz.." Zeynep ağlamaklı.. Yeniden giyiniyor.. "Olmaz.." Niye olmaz.. Göbeği görünüyor da ondan.. Etek düşük.. Gömlek kısa çünkü.. Müdahale edeceğim.. "Yahu bilader, moda böyle, bütün genç kızlar böyle giyiniyor. Kırma kızın hevesini.." Ama aile bütünlüğüne müdahale edebilir miyim?. Aile reisinin otoritesini kırıp İstanbul'a döneceğim. Onlar kalacaklar.. Falan filan.. Sonuçta susmak daha doğru olur kararına varıyorum.. Bu arada Kemal kararının gerekçesini açıklıyor.. "Benim yanımda böyle giyinmesin, kendi başına iken ne yaparsa yapsın.." Özgür Zeynep yapıyor zaten. Bu yaz bir ay bende kaldı.. Bildiği gibi giyindi.. Şimdi, Serpil'in giyimine de babam çok müdahale ederdi.. Sonunda bir gece oturdum babamın karşısına herkes yattıktan sonra.. "Kızına güvenmiyorsan, ona verdiğin terbiyeden şüphen var demektir baba" diyerek.. "Benim kızıma güvenim tam" diye açmazdan sıyrıldı.. "Konu komşu ne der?.. Benim endişem bu.." "Konu komşu ne der diye öz kızını bunalıma sokma hakkın var mı baba.. Kolej'de okuyor. Bütün arkadaşları son moda giyiniyor.. Serpil de özeniyor, istiyor tabii.." Babalar, yani en demokrat babalar böyle oluyor demek.. Göz görmeyince gönül katlanır, hani.. "Benim önümde giyinmesin de.." "Konu komşuyu konuşturmasın da.." Vallahi mesele karışık..

Büyükelçi Çernişev'den demeç alırken önünde çömelen televizyon muhabiri kızın g-string külotu görünmüş, *Hürriyet*'in harika foto muhabiri de bu müthiş haber fırsatını kaçırmamış, deklanşöre basmıştı. *Hürriyet* resmi yayınladı ve kıyamet koptu. İşin gazetecilik yanını dün yazdık.. Resmi yayınlanan muhabir kız "Şimdi anne ve babama ne derim" demiş.. Yani sorun her yerde aynı.. Ben istediğim gibi giyineyim, ama annem, babam görmesin.. Yani o pozu Çernişev'in, onlarca kameranın önünde vermekten çekinmiyor. Korkusu anne babası.. Genç kızların en sevdikleri, en hoşlandıkları kıyafetlerini anne ve babalarının yanında giyme hakları yok mu?. Onları böyle görmek şansı sadece üçüncü şahıslara, mesela sevgililere mi ait olmalı.. Şimdi Kemal der ki "Sen kız babası değilsin, bil-

mezsin, anlamazsın.." Bekara karı boşaması kolay.. Ama ben kendi kızım olsa da böyle davranırdım gibi geliyor.. O kızı ben eğitmişsem eğer, zerre korkmadan, alınmadan.. Hele ele "El ne der" lafını aklıma dahi getirmeden.. Önemli olan ben ve kızım.. Önemli olan kızımın mutluluğu.. Tekrar ediyorum. Benim eğittiğim, terbiyesini benim verdiğim ve sapına kadar güvendiğim kızımın.. Elin canı cehenneme.. (*Sabah*, 17.12.2003)

Arif Bey, "Hıncal Uluç'u okuyunca içim açılıyor; çölde vaha bulmuş gibi oluyorum. Evet, ana baba ne zaman, 'önemli olan çocuğumun sağlıklı, anlamlı, coşkulu bir yaşamı olması,' der, o zaman mış gibilikten kurtulur. Öyle değil mi?"

"Katılıyorum. Dikkat edersen çocuğuna güvenmeyi çok temel kabul etmiş. Onun eğitilebileceğine güveneceksin, gelişebileceğine güveneceksin, iyi bir insan olacağına güveneceksin, sana yalan söylemeyeceğine ve sevgisine güveneceksin."

"Evet, güven güveni doğurur. Sen çocuğuna güvenirsen o da güvenilir bir insan haline gelir!"

"Biliyor musun Arif Bey, mış gibi ana babalık konusunda çocuklar ne düşünüyor konusunu çok merak ettim, onun için biraz araştırma yaptım, ama pek malzeme bulamadım. *Hürriyet* gazetesinin 'Çocuk Kurultay'nda Valiye Tepki' başlıklı haberinde bazı çocukların paylaşımları var, onları okumanı istiyorum," dedim ve haberi Arif Bey'in önüne koydum.

İstanbul Çocukları Vakfı tarafından önceki gün başlayan ve dün sona eren I. İstanbul Çocuk Kurultayı'ndan çocukların kimi mutsuz, kimi mutlu ayrıldı. 392 delegenin 2 milyon çocuk adına katıldığı kurultayda 7 yaşındaki Galatasaray İlköğretim Okulu öğrencisi Cansu Varol, "Kurultay boyunca ne söz hakkı aldım, ne herhangi bir komisyona seçildim. Bana fikrim sorulmayacaksa, söz hakkı verilmeyecekse ben niye geldim" diye tepki gösterdi. Kurultayın ilk gününe katılamayan sokak çocukları ise dün "Bizi bu hale düşüren nedenleri biraz sorgulayın" dediler.

Lütfi Kırdar Kongre ve Sergi Sarayı'nda dün kapanışı kurultaya katılan sokak çocukları, salondaki diğer arkadaşlarının da alkışları arasında yaptıkları konuşmada yaşadıklarını dile getirdiler. UMUT

Çocukları Derneği'nin Bakırköy Yurdu'nda kalan Ali Yeşilbaş, "Babamdan dayak yiyerek, Ordu'dan İstanbul'a kaçtım. Altı yıldır sokakta yaşıyorum. Yeter artık. Aileler içki içip, kumar oynayıp, çocuklarını dövmesin, çalıştırmasınlar. Tiner, bally, içkiyi biliyorum. Hayatın ne olduğunu biliyorum. Sokak çocuğu olduğum için hep dışlandım" dedi.

Yine 10 yıldır sokakta yaşayan Ali Rıza Akarsu ise, "Karakolda polis, arkadaşlarıma işkence yapmasın. Anne babalar da işkence yapmasın. Babamın yüzünden sokağa düştüm. Başıma gelmedik kalmadı. Polis geldi, aç kaldım, hırsızlık yaptım. Cinsel tacize uğradım. Bizi dışlıyorsunuz. Niye bu hale geldik. Rica ediyorum. Biraz düşünün" derken, salondaki arkadaşları ayakta alkışladı. Çocuklar, "İşkenceyi yeneceğiz" sloganları attı.

Kurultay Genel Kurul çalışmalarının yapıldığı ve komisyon raporlarının oylandığı sırada konuşma yapan sokak çocuklarının yanısıra Sultanbeyli'de oturan Mehmet Altun da söz alarak, şunları söyledi:

"Sorunların içinden geliyorum ve konuşmak istiyorum. Ben saat 18.00'lerde okuldan sonra işyerine gidiyorum. Çalışmak zorundayım, çünkü 7 kardeşime bakmalıyım. Benim yerimde olsaydınız hırsızlık mı, dilencilik mi yapardınız?"

İstanbul Valiliği'nin düzenlediği kurultayın kapanış konuşmasına Vali Erol Çakır'ın katılması beklenirken, gelmemesi de çocukların tepkisine neden oldu. Nihat Gökhan adlı bir çocuk, "Protokol nerede? Başımızda duranlar bizim için birşeyler yapsın. Niye kimse gelmedi?" diye tepki gösterdi. (*Hürriyet* "İstanbul", 29.06.2000)

"Biliyor musunuz Doğan Bey, 'çocuklar ne düşünüyor?' konusunu şu ana kadar hiç düşünmemiştim. Halbuki çok önemli. O kadar önemli ki, aslında bütün okulların her sınıfı çocukların ne düşündüğünü belirleyici çalışmalar yaparak ilgili mercilere ulaştırmalı. Ve bence bu bir üniversite enstitüsünün süregiden araştırmasının bir parçası olmalı ve bulgular dönemsel olarak yayınlanmalı."

"Bir toplum çocuklarına önem veriyorsa ve mış gibi değil gerçekten bir şeyler yapmak istiyorsa nice olanaklar yaratır. Arif Bey söylediğiniz bu fikir üzerinde önemle düşünmeye değer."

Canım ayran istedi; garsondan ben ayran Arif Bey su istedik. Arka masadaki kadınlar gitmek üzere kalktılar. Çocuk çok sıkılmıştı, asık yüzle onların yanında yürümeye başladı.

Çocuklarına bayram armağan eden bir toplumuz... Dünya tarihinde çocuklarına 'çocuk bayramı' armağan eden tek ulus.

Bayramımızın çocuklar için değil, büyüklerin söylev verdiği ve istedikleri şiirleri çocuklara okuttukları, mış gibi bir çocuk bayramı olduğunu konuşmaya gerek yoktu.

Acaba çocukların hakkını korumaya duyarlı bir yasal altyapı var mıydı?

Beni çok etkileyen, okuduğum zaman içimi burkan bir gazete haberini okuması için Arif Bey'in önüne koydum:

> Adana'da üvey babası olduğunu söyleyen bir kişi tarafından, 'kazayla düştü' denilerek hastaneye getirilen 1.5 yaşındaki çocuğun işkence gördüğü ortaya çıktı. Kimliği belirlenemeyen 25 yaşlarındaki bir kişi, önceki gece evde kazayla düştüğünü söylediği üvey oğlunu Adana Numune Hastanesi'ne getirdi. Adam ortadan kaybolurken beyin travması geçirdiği belirlenen ve soyadı "Güğüm" olarak verilen çocuk, yoğun bakıma kaldırıldı.
>
> **Henüz Hayati Tehlikeyi Atlatamadı**
>
> Doktorlar, çocuğun vücudunda iyileşmiş sıcak su yanığı, kollarında ve yüzünde sigara yanığı izleri tespit edince polise bilgi verdi. Kafatası kırık olan ve beyin kanaması geçiren çocuğun koma halinde getirildiğini anlatan doktorlar, bebeğin hayati tehlikeyi atlatamadığını açıkladı. Polis işkence yapılan bebeği getiren kişinin kimliğini belirlemek için soruşturma başlattı. (*Milliyet*, 02.01.2002)

Arif Bey, yazıyı okuduktan sonra gözyaşlarını tutmak için derin bir nefes aldı, masanın üzerindeki çınar yaprağına uzandı ve yaprağı yeniden avucunun içine aldı.

Ben konuştum; "Sana bir sorum var!"

Sor dercesine yüzüme baktı. Gözleri dolu doluydu.

"Aslında sorum iki kademeli: Bir, polisin bu adamı bulup adalete teslim ettiğini sanıyor musun?"

"Elli elli; yani yüzde elli takip etmiş olabilir, ama takip etmemiş, işin ucunu bırakmış da olabilir. Aslında bu çocuğun hakkını arayacak, onu koruyacak kimse yok; bu çocuğun Allah'ından başka kimsesi yok. Tamamıyla polisin vicdanına kalmış bir şey. Eğer sistem yalnız güçlülerin hakkını arayabildiği bir sistemse, bu çocuğun hakkını aramakla kimse uğraşmayacaktır. Bence polisin takip etmeme ihtimali daha yüksek."

Arif Bey zorlukla konuşuyordu; yüzündeki hüznü açık seçik görebiliyordum.

"Sorumun ikinci kısmı da şu; polis takip edip o adamı bulsa ve adalete teslim etse dahi, adaletin tecelli edeceğine inanıyor musun?"

Cevap veremedi, gözlerinden yaşlar sicim gibi boşanmaya başlamıştı. Hayır anlamında başını salladı ve masadaki kâğıt peçeteye uzandı. Peçete kirliydi. Cebimden mendilimi çıkarıp verdim.

Uzun süre hiç konuşmadık. Gazete haberi masanın üzerindeydi; haberde bebeğin resmini de vermişlerdi. Resme bakınca çok derinlerden gelen bir hüzün içimi bürüdü, kalktım. Sahafların girişindeki tuvalete doğru yürüdüm.

Hakları hiç korunmayan, Allah'ından başka kimsesi olmayan çocuklar için içim yanıyordu.

Koskoca adamdım ve o çocuklar için içim yansa da şu anda kendimi çok aciz hissettim.

15
İnsan İlişkileri

Arif Bey'le Eyüp'te Piyer Loti Kahvesi'nde buluşmayı kararlaştırmıştık; anılarımızın olduğu bu tarihi mekânda buluştuk ve üst sette gölgedeki bir masada oturarak iki çay ısmarladık. Öğleden sonra Haliç'in suyu parlıyordu ve birkaç yıl öncesine göre daha temiz görünüyordu.

"Haliç'in şu manzarasını hep özlerim," dedim.

Arif Bey, "Ben de," dedi.

"Arif Bey, bugün genel olarak insan ilişkilerinden söz etmek istiyorum; buna sosyal ilişkiler de diyebiliriz."

"İnsan ilişkisinin mış gibisinden söz edeceğiz?"

"Evet."

"İnsan ilişkisinin mış gibiliğini nasıl belirleyeceğiz Doğan Bey?"

"Yine, niyet, bilgi, beceri, eylem ve uygulamayı sürdürme sorumluluğuna göre belirleyeceğiz. Niyetle başlayalım mı?"

"Başlayalım."

"Niyet, hatırlayacağınız gibi ortama getirdiğimiz bilinçle, farkında oluşumuzla ilgiliydi."

"Evet, hatırlıyorum."

"Niyette, yani ortama getirdiğimiz farkında oluşta, şu üç ögeden biri aksarsa, insan ilişkisi mış gibi olur!"

"Üç farklı öge?"

"Evet; ortama getirilen bilinçte insan ilişkileriyle ilgili üç farklı öge, birbirinden farklı üç farkında oluş vardır. Bunların hepsinin olması gerekir. Biri bile aksarsa insan ilişkisi mış gibi olur!"

"Onlar neler?"

"Birincisi şu; her sosyal ortamda insan sürekli iletişim içindedir; sürekli iletişim içinde olduğumuzun farkında olmalıyız."

"Sürekli iletişim içinde miyiz?"

"Diğer insanların bulunduğu her ortamda onlarla sürekli iletişim içindeyiz!"

"Mesela, öbür masadaki şu türbanlı kızla ben şu anda iletişim içinde miyim?"

"Kesinlikle!"

"O kızla benim iletişim içinde olduğumu kanıtlayın!"

"Peki, kanıtlayayım. Lütfen, pantolonunu çıkar!"

"Efendim?"

"Pantolonunu çıkar!"

"Beni deli diye içeri tıkarlar!"

"Ama ondan önce güzel bir dayak yersin, herhalde!"

"O kız mı döver?"

"O 'aile kızı' adına birileri sana dayak atar!"

"Doğru! Tamam, ne demek istediğinizi anladım. Her sosyal ortamda o ortamda bulunan her insanı hesaba katmak durumundayım. Onlar da beni hesaba katmak durumda."

"Evet Arif Bey. Şu sosyal ortamda şu anda karmaşık bir iletişim ağı oluşmuş durumda; herkes herkese mesaj vermekte, ama verilen mesajlar beklenen ve alışılagelmiş mesajlar olduğu için onların farkında bile değiliz."

"Doğru; ne demek istediğinizi anladım."

"İşte bu bilinç, yani her sosyal ortamda iletişim içinde olduğumuzun farkında olmamız, insan ilişkilerinin mış gibi olup olmamasını belirleyen ilk temel öge."

"Bir mış gibi iletişim örneği verir misiniz?"

"Örneğin, asansöre biniyorsun, asansördeki diğer insanlara ne selam veriyorsun, ne de günaydın diyorsun, onlar yokmuş gibi davranıyorsun. Asansörde başka insanlar olduğu halde onlar yokmuş gibi davrandığın o anda, orada mış gibi insan ilişkileri oluşuyor. Tamam mı? Örnek açık mı?"

"Tamam, örnek açık, anladım. İnsanların olduğu ortamlarda

onlar orada yokmuş gibi davranırsak, mış gibi insan ilişkileri oluşuyor."

"Bir başka örnek şu olur: Şimdi sen burada kimse yokmuş gibi pantolonunu çıkarıyorsun ve onlar da seni görmüyorlarmış, ya da sen burada yokmuşsun gibi davranıyorlar. Bu da bir mış gibi insan ilişkisi örneği olur!"

"Evet, anlıyorum. Demek ki birinci öge bu; sürekli iletişim içinde olduğumuzun farkında olacağız. İkincisi ne?"

"İkinci farkında oluş şu: İletişim içindeyken yalnız karşımızdakine değil, çevremizdekilere de mesaj veriyoruz. Örneğin, sınıfta bir öğrenciyi azarlayan öğretmen yalnız azarladığı öğrenciye mesaj vermiyor, sınıftaki diğer öğrencilere de mesaj veriyor. O nedenle, öğretmen hangi öğrenci ile konuşursa konuşsun, sınıfta diğer öğrencilere de mesaj verdiğinin farkında olmalıdır."

"Bu, iyi bir öğretmenle, kötü bir öğretmen arasında ayırt edici bir özellik olabilir mi?"

"Bence, iyi bir öğretmenle kötü bir öğretmen arasındaki temel ayırt edici özelliklerden biridir bu!"

"Öğretmen diğer öğrencilere verdiği mesajların farkında değilse?"

"O zaman mış gibi bir sınıf ortamı oluşur, mış gibi bir öğretmen öğrenci ilişkisi söz konusudur."

"Yani öğretmen hem karşısına alıp konuştuğu öğrenciye verdiği mesajın bilincinde olacak, hem de o ortamda bulunan diğer öğrencilere verdiği mesajın aynı anda farkında olacak. Bunlardan birisi eksikse mış gibi öğretmen öğrenci ilişkileri oluşur."

"Evet, öyle."

"Üçüncü farkında oluş ne?"

"Üçüncü farkında oluşu da tanımlayacağım, ama bu farkında oluşu önümüzdeki buluşmamızda ele alacağız. Şimdi sadece tanımlamasını yapmak istiyorum."

"Tamam."

"Mış gibi insan ilişkilerini tanımlayan üçüncü farkından oluş şu: İletişim içinde birey karşıdakine ve çevredekilere mesaj verdiği kadar, o anda kendine de mesaj vermektedir. İletişim süreci için-

de kişinin kendine de mesaj veriyor olduğunun bilincinde olması üçüncü ögeyi oluşturur."

"Bunun irdelemesini önümüzdeki buluşmaya bırakacağım dediniz; neden?"

"Kanımca bir insanın yaşamındaki en önemli ilişki, bilincinin kendi özüyle kurduğu ilişkidir. Yaşamımızdaki bu en önemli ilişkiyi ayrıca ele almak istiyorum."

"Kendiyle ilişki içinde olduğunun farkında olan ve olmayan iki insan arasındaki temel fark ne?"

"Bu soru önemli bir soru; senden ricam bu soruyu önümüzdeki buluşmamızda bana hatırlatman."

"Tamam, hatırlatırım."

"Şimdiye kadar, mış gibi insan ilişkilerinin niyetle, ortama getirilen bilinçle ilişkisini gördük. Bilgi, beceri, uygulama-eylem ögelerinin irdelemesine geçmeden önce seninle bazı iletişim örneklerini gözden geçirmek istiyorum. Bu örnekleri incelerken yalnız niyeti değil, bilgi, beceri ve eylemi de gözden geçirmiş oluruz. Yalnız senden birkaç dakika rica edeceğim; tuvalete girmem gerek. Ben yokken sakın pantolonunu çıkarmaya çalışma!"

Arif Bey gülerek, "Söz, çıkarmayacağım!" dedi.

Piyer Loti Kahvesi'nin içi müze ve dükkân karışımı bir işlev kazanmış; turistik eşyaların yanı sıra Piyer Loti'nin kimliği hakkında bilgiler içeren kitaplar da bulunuyor. Binanın hemen yanındaki tuvalete gittim.

Masaya döndükten sonra Arif Bey'e kendi başımdan geçen bir olayı anlattım.

"2003 yılının Ekim ayında bir gün Akmerkez'den çıkarken hemen arkamdan gelmekte olan orta yaşlı, iyi giyimli bir bayana kapıyı tuttum; ne gözüyle, ne sözüyle bir şey söyledi. İki aşamalı çıkış kapısının ikincisine o önde olarak vardı ve ikinci kapıyı bana tutmadı; kapıyı suratıma bıraktı ve gitti."

Arif Bey, "Çok kaba bir davranış, herhalde çok sinirlenmişsinizdir," dedi.

"Evet, sinirlenmiştim. Kadını çok kaba biri olarak gördüm. O an, 'İşte insan kılıklı hayvanlardan biri!' diye düşündüğümü

hatırlıyorum. Fakat sinirlendiğim tek kişi o değildi; kendime de öfkeliydim."

"Kendinize niye öfkeliydiniz?"

"Ona niye kapı tutuyorsun? Sen kapıcı mısın? Kaç kez başına geldi, niye öğrenmiyorsun? Neden hâlâ kapıcılık yapmakta ısrar ediyorsun? Bu düşünceler içindeydim ve kendime de kızgındım."

"Sonra ne oldu?"

"Öfkemin farkında vardım ve bu farkına varış bende yeni düşüncelerin oluşmasına yol açtı."

"Hangi düşünceler oluştu?"

"Öfkemin farkına varınca, savaşçı tutumu içinde olmadığımın farkına vardım. Ben o anda sıradan bir insandım. İçimdeki öfke benim efendim olmuştu ve ben o öfkenin esiriydim."

"Peki, savaşçı tutumu içinde olsaydınız ne olurdu?"

"Savaşçı, her olayın arkasında öğrenilecek bir gerçeklik olduğunu bilir ve her olaya bir öğrencinin keşfedici gözüyle bakar. Bu göze 'gözlemleyen bilinç' diyoruz."

"Evet, gözlemleyen bilinç üzerine olan konuşmalarımızı(*) hatırlıyorum. Peki, 'sıradan bir insan olarak bu olaya bakıyorum'un farkına vardıktan sonra ne oldu?"

"Kızmak yerine anlamaya çalıştım. İlk anlamaya çalıştığım kendim oldu; neden arkadan gelen bir insana kapıyı tutuyorum ve kapıyı tutmakta neden ısrar ediyorum? Onu anlamaya çalıştım."

"Ne keşfettiniz?"

"Kendime saygımı devam ettirmek için bunu yaptığımın farkına vardım. Arkamdan bir insan geliyordu ve o yokmuş gibi davranır ve onun suratına kapıyı bırakırsam kendime olan saygımı kaybedeceğimi gördüm."

"Yani, kendinize saygınızı devam ettirmek için bunu yapmak zorunda olduğunuzu keşfettiniz."

"Evet; onu keşfettim."

"Peki, kendinize olan öfke, bu düşünceden sonra da devam etti mi?"

(*) Arif Bey, *Savaşçı* kitabındaki konuşmalarımıza atıfta bulunuyor.

"Hayır, kendime olan öfke kayboldu; onun yerine, kendime karşı daha sevecen bir takdir duygusu içimi kapladı. 'Aferin Doğan! Sen onların ne yaptığına göre değil, kendi insan olma kalitene göre davranıyorsun. Bunu unutma ve her zaman kapı tutmaya devam et!' dedim. Kızmanın yerini, iç huzuru ve sevecenlik aldı."

"Olağanüstü bir değişim! Peki, kadına olan öfkenizi ne yaptınız?"

"Savaşçı olaylara tepki vermez, olayların dinamiklerini yakalar ve anlar. Savaşçı tutumu içinde şöyle düşündüm: Yaşamda her şey olması gerektiği için ve olması gerektiği gibi olur. Bu kadının böyle davranmasını gerektiren neydi?"

"Peki, böyle düşününce nelerin farkına vardınız, neler keşfettiniz?"

"Birçok şeyin farkına vardım:

"Örneğin o, Türkiye'de doğdu ve büyüdü ve ben belki de ondan ABD kampus ortamında davrandıkları gibi davranmasını bekliyordum;

"İkinci olarak, Türkiye'de kadın olarak büyümek ne demek; bunun üzerinde hiç düşünmediğimin farkına vardım. Ve Arif Bey, bunun üzerinde biraz konuşmak istiyorum."

"Türkiye'de kadın olarak büyümek ne demek konusunda mı konuşmak istiyorsunuz?"

"Bu konu üzerine düşünmeye başlayınca nelerin farkına vardığımı anlatmak istiyorum. Amerika'da yaşarken İstanbul'a her gelişimde hep bir uyum sağlama sürecinden geçtim. Amerika'da benim bulunduğum üniversite ortamında öğrenciler, öğretim üyeleri, çalışanlar, yani herkes sürekli birbirlerine selam verir ve gülümserdi. Bu selamlaşma ve gülümsemeler 'sosyal klişe' davranışlardı ve kişinin 'bireysel' duygu ve düşüncelerini yansıtmazlardı."

"Ne demek, 'sosyal klişe' davranış ve kişinin 'bireysel' duygu ve düşüncelerini yansıtması?"

"Yani davranışta bulunan seçici değildir; herkese selam verir ve herkese gülümser. Bunu sosyal bir kalıp davranış olarak öğrenmiştir. O tür selam ve gülümsemeyle kişi şunu ifade etmektedir:

"Bir: Senin var olduğunu görüyorum, senin varlığının farkındayım;

"İki: Ben uygar bir insanım;

"Üç: Senin de uygar bir insan olduğunu umuyorum;

"Dört: Senin sınırlarına ve birey olarak burada huzurlu bir yaşam hakkına saygım var;

"Beş: Senin de benim sınırlarıma ve birey olarak huzurlu bir yaşam hakkıma saygın olduğunu varsayıyorum.

"Ben İstanbul'a geldiğimde Beyoğlu'nda Amerika'da kampustaki gibi 'sosyal bir yüz maskesi'yle gezdiğimde her defasında mutlaka biri gelip benden şu veya bu nedenle para istiyordu. İkinci, üçüncü kez yolda durdurulup para istendiğinde, çiçeğin arıyı çektiği gibi dilencileri kendime çektiğimin farkına vardım; çevremdeki diğer insanlara gitmiyor, bana geliyorlardı. Ve neden böyle olduğunu bir süre sonra anladım. Çevremdeki insanların maskesi gülümseyen ve selamlayan bir yüz değil, tam tersine, 'bana yaklaşma, benden bir şey isteme' maskesiydi. İstanbul'a geldikten üç dört gün sonra Amerikan maskesini çıkarıp Türk maskesini takınca artık dilenciler yolda beni rahatsız etmedi."

"Bu anlattığınızın Akmerkez'de kadına kapı tutmakla ne ilgisi var?"

"Henüz bitirmedim; anlattığımı bitirdikten sonra ilişkiyi kuracağım. Biraz daha düşününce şunu gördüm ki, bu sadece dilencilerle ilgili bir durum değil, insanlar yumuşak yüzü ve kibarlığı zayıflık olarak algılıyorlar ve hemen bundan yararlanmaya çalışıyorlar."

"Bir örnek verebilir misiniz?"

"Oturduğum apartmanın kapıcısına 'uygar insan' olarak onur eşitliği içinde konuştum; kendimi tanıttım, adı Hüsref ise, 'Hüsref Efendi' değil, 'Hüsref Bey' dedim. Sabah gördüğümde 'Günaydın!' dedim, akşam gördüğümde, 'İyi akşamlar Hüsref Bey' dedim."

"Peki, siz böyle davranınca ne oldu?"

"Davranış değişiklikleri olmaya başladı."

"Ne gibi davranış değişiklikleri?"

"Evvelden beni görünce oturduğu sandalyeden kalkar selam-

lardı; bir süre sonra oturduğu sandalyeden kalkmadığı gibi selam bile vermemeye başladı."

"Sizi umursamamaya başladı!"

"Ayrıca, sabahları benim daireye gazete de getirmemeye başladı. Kendisine sorduğumda, 'Unutmuşum,' dedi, başka da hiçbir açıklama yapmadı."

"Evet, belli oluyor, sizi adam yerine koymamaya başlamış."

"Diğer taraftan işin ilginç yanı şu ki, bir akşam gece on birden sonra kapımı çalarak, kızının nişanlısına iş bulmamı istedi. Bu ve bunun gibi birçok gözlemlerin sonunda ben şu kanaate vardım, bu toplumda genellikle insanlar diğer insanlara çıkarları kadar değer veriyorlar. Eğer senden bir çıkarı yoksa insan olarak senin herhangi bir değerin yok. Ve işte bu noktada Akmerkez'den çıkan kadının davranışını anlayabildim."

"Nasıl anladınız?"

"Daha önce söylediğim gibi, savaşçı, yaşamda her şeyin olması gerektiği gibi olduğuna inanır. Akmerkez'deki bu kadın böyle davranıyor, çünkü böyle davranması gerekiyor. Peki, ama bu kadının böyle davranmasını gerektiren neydi? Cevabı: Bu kadın Türkiye'de kadın olmanın ne demek olduğunu biliyordu!"

"Anlayamadım?"

"Küçüklükten itibaren bu kadın kendine gülümseyen, yardım etmeye çalışan, iyi davranan erkeklerin neden öyle davrandıklarını anlamıştı. Eğer bir erkek böyle yardım sever bir tavır içindeyse, sonunda mutlaka bu yardımseverliğinin bedelini senden istiyordu. Benim hesaba almadığım, ama bu kadın için gerçek olan bu idi."

"Yani sizin ona kapıyı açmanıza olumsuz bir anlam vermiş olabilir?"

"Evet, tabii, o nedenle emniyetli yolu seçti; ben ona hiç kapıyı açmamışım, orada yokmuşum gibi davrandı."

"Böylece Türk kültürüne uygun davranmış oldu!"

"Evet, bir kadın için 'münasip' bir davranışta bulunmuş oldu!"

"Peki, gülümsese ve size, 'teşekkür ederim' deseydi ne olurdu?

"Ben de ona sadece, 'İyi günler!' derdim ve herkes yoluna giderdi."

"Peki, sıradan bir Türk erkeği ne yapardı?"

"Bu toplumda yaşamıyormuş ve kadın erkek ilişkisi hakkında hiçbir şey bilmiyormuş gibi davranma şimdi," dedim ve Arif Bey'in önüne bir gazete haberi koydum. 'Turist Kıza Tecavüz Bahanesi: Gülümseyince Beğendi Zannettim' başlıklı haber özetle şöyleydi:

> İzmir'in Foça İlçesi'nde, deniz kenarında dolaşan Alman turist 22 yaşındaki J.M.H.'ye tecavüze yeltenen, karşı çıkması üzerine bıçakla boğazını keserek yumrukladığı öne sürülen balıkçı 32 yaşındaki H.C. polis tarafından saklandığı sazlık alanda yakalandı. Polis tarafından yaptırılan tatbikatta olayı anlatan H.C., Alman turistin kendisine gülümseyince beğendiğini zannettiğini söyleyerek, "Birlikte olmak istedim. Bağırınca bıçakla üzerine gittim. Kazayla yaralandı" dedi. Tedavi gördüğü hastane odasında, saldırgan H.C.'nin yakalandığını öğrenen Alman kız sevindi. (*Milliyet*, 02.11.2004)

Haberi okuyunca Arif Bey güldü ve, "Bu turist kız bir daha Türkiye'ye gelir mi bilmem; ama gelse dahi sanırım bir Türk erkeğine bir daha kolay kolay gülümsemez ve..."

Arif Bey'in sözünü kestim, "Türk erkeklerine karşı onlar yokmuş gibi davranmayı öğrenmeye başlar; aklı varsa öğrenir. Kimsenin bu kız neden Türk erkeklerine karşı böyle davranıyor diye suçlamaması gerekir. Pardon ben sizin sözünüzü kestim, 've...' diyordunuz."

"Evet, şey diyecektim. Ve Türkiye'ye gelecek tanıdığı kadınlara da herhalde başından geçenleri anlatır ve onların da gülümsememelerini salık verir, aksi halde tecavüze uğrayabileceklerini söyler."

"Türkiye'de yalnız kadınlar erkeklerle değil, genel olarak insanlar tanımadıkları insanlarla konuşma konusunda bayağı kuşkulu ve kaygılılar. Amerikada yaşayan bir Türk Hanım, Şikago'da geçirdiği bir yılbaşı gecesine ilişkin gözlemlerini ablasına yazdığı mektupta şöyle anlatıyor:

"Abla, Amerikalılarda evde ya da dışarıda bir toplantı olduğunda, herkes birbiriyle sohbet etmeye çalışır. Birbirlerine, diğeri hakkında sorular sorar, en azından karşısındaki ile ilgileniyormuş gibi görünür. Fakat yılbaşı gecesi başımıza çok ilginç bir şey geldi, unuttuğum anılarım tazelendi.

Yılbaşı gecesi eşimle beraber bir Türk arkadaşın evine gittik. Antre'de üstümüzü çıkarırken içeriden hiç ses gelmediğini fark ettik. Ben arkadaşıma erken gelip, gelmediğimizi sordum. Arkadaşım da "yo hayır, herkes geldi" diye cevapladı. İçeriye girince sessizliğin sebebini anladım; Televizyon açıktı. Kızlar ve erkekler, karışık genç grubun tamamı çıt çıkarmadan televizyona bakıyordu. Eşimle beraber onlara katıldık. Ancak, yemek masasına yakın ve onlardan biraz uzağa oturduk.

Bu böyle sürdü, çok sıkıldık ama hemen kalkmak ayıp olur diye kalkamadık. Biraz sonra erkek Amerikalı, kız Türk bir çift daha geldi. Onlar da bizim yakınımıza oturdular. Onlar gelince, bizim aramızda biraz sohbet başladı. Ama yine de daha fazla dayanamayıp biraz sonra kalktık. Biz kalkarken grubun tamamı hâlâ hiç konuşmadan televizyon seyrediyordu."

Arif Bey, "Ben misafir yokmuş gibi televizyon seyretme olayını gittiğim misafirliklerde sık sık yaşıyorum," dedi ve bana bir soru sordu; "Bu örnekte insanlar orada bulunan diğer insanlara, sanki onlar yokmuş, orada değilmiş gibi davranıyorlar, onun için bu mış gibi bir insan ilişkisi örneği oluyor değil mi?"

"Evet, insanlar gerçekte var, ama yokmuş gibi davranılıyor."

"Tabii, sadece karşıdaki yokmuş gibi bir durum olmuyor; kendisi de yokmuş gibi bir durum ortaya çıkıyor."

Arif Bey'in söylediği üzerinde bir süre düşündüm; doğruydu. Mış gibi insan ilişkilerinde karşıdakine, 'sen benim için yoksun,' mesajı kadar, 'ben de senin için yokum' mesajı da geçerliydi.

Bu kadın erkek ilişkisinde ilginç bir varoluş paradoksu yaratıyordu. Arif Bey'le aramızda şöyle bir konuşma yer aldı:

"Dediğin gerçekten önemli; şöyle bir durum ortaya çıkıyor. Biz ana baba olarak, toplum olarak kız çocuklarına diyoruz ki, erkeklerle ilişkinde sen yokmuş gibi davranacaksın. Varmış gibi davranırsan başın belaya girer ve ayrıca toplum tarafından kınanırsın."

"Bizim toplumda terbiyeli, namuslu kız, yokmuş gibi davranan kızdır. Böyle bir durum mu ortaya çıkıyor?"

"Evet Arif'ciğim, öyle bir durum ortaya çıkıyor. Ve böyle davranan kıza etraf, 'iyi aile kızı' diyor ve saygı duyuyor. Ama ya kız var olmak istiyorsa? İşte o zaman..."

"Yani kız bir başkası tarafından bir kadın, bir dişi, bir birey olarak algılanmak istiyorsa... Onu mu kastediyorsunuz?"

"Evet, onu kastediyorum. Diyelim ki kızın hoşuna giden bir oğlan var ve kız onunla konuşmak istiyor; masum bir flört ilişkisinden söz ediyorum."

"O zaman ben varım demeyi becerebilmesi gerekiyor. Bu nasıl olacak?"

"Evet, ben varım demeyi becerebilmesi gerek. Ama bu durumlarda toplum onun, 'ben yokum,' demesini bekliyor! İşte ben buna varoluş paradoksu diyorum."

"Yani, bizim kızlarımız bir yandan topluma ben yokum dermiş gibi görünürken, istedikleri insanlara ben varım diyecekler."

"Evet!" dedim ve Arif Bey'in önüne kendime çok yakın bulduğum bir kadın arkadaşımın bana yazdığı mektubu ve gönderdiği gazete yazısını koydum.

Sevgili Doğan,

Bu sabah Ece Temelkuran'ın ekteki yazısını okudum. Yazıda sözünü ettiği filmi galiba lisedeyken seyretmiştim. Sahiden o filmdeki kadının hayatı bana hapishane gibi görünmüştü. O sırada kendi hayatım da öyleydi zaten. Lisedeyken okuldan arkadaşlarımla pastanede buluşmak, sinemaya gitmek, deniz kenarında yürümek gibi son derece masum istekler için söylediğim yalanları ve söyleyemediğim zamanlardaki çaresizlik içindeki ağlamalarımı, kendi kendime yaşadığım isyanları, kız kardeşimin ben ağlarken odanın bir köşesinden kocaman gözlerle ve şaşkın beni izlemesini hatırladım.

Daha çok yalan söyleyebilseydim, daha fazla "yaşardım" herhalde. Yalan söylemeyi yeterince beceremediğim için daha az yaşadım galiba. Ama kardeşim, yıllarca en masum istekleri için yalanlar söyledikten sonra, artık yalan söyleme mecburiyetin-

den kaçmak için, en çok da galiba yalan söylemeden kendi olabilmek için yurtdışında yaşamayı seçti.

Sonra dün babamla, hatta kısmen erkek kardeşimle, havadan sudan yapılan konuşmalar dışında, artık hemen hemen hiçbir şey konuşamama durumumuzu düşündüm. Düşündüm, ben yalan söylememek için konuşmuyorum, babam da herhalde yalan söyletmemek için sormuyor.

Yukarıda yazdıklarımı belki de çok dinlemişsindir, hem benden hem başka Türk kadınlarından, ama yine de seninle paylaşmak istedim, ekte gönderdiğim yazı içimde bir yere çok sağlam dokundu çünkü.

Ece Temelkuran'ın ekteki yazısı şöyleydi:

GENÇ, EĞİTİMLİ KADINLARIN "AH BELİNDA!" KÂBUSU: YAŞAMAK İÇİN KAÇANLAR

Her eğitimli, genç kadının kalbinde bir 'Ah Belinda' kâbusu yaşar... Hırçınsak bu yüzden. Yalan söylemeyi iyi biliyorsak, budur sebebi...

Film, tiyatro oyuncusu Müjde Ar'ın bir prova sırasındaki görüntüleriyle başlar. Tiyatro yapan, arkadaşlarıyla içen, gülen, sevgilisiyle sevişen bir kadındır Müjde Ar. Sonra, mecbur kalır "Belinda" adlı bir şampuanın reklam filminde oynar. Senaryo gereği, orta sınıftan, iki çocuklu bir annedir. Ortalama hıyarlıkta bir kocası vardır. Fakat çekim sırasında bir acayiplik olur. Belinda şampuanıyla saçını yıkarken gözünü kapar, gözünü açtığında gerçekten de o hayatın içindedir artık. Çocukların tıka basa makarna ve korkutucu bir Allah bilgisiyle doldurulduğu, kaynanaların kifayetsiz muhterisler olarak oturma odası imparatoriçeliğine oynadığı, bankada çalışılıp akşama da kocanın nikâhla meşrulaşmış tecavüzlerine maruz kalınan, hep diz altı etek giyilen ve eğlenmek için kadınların durmadan hizmet ettiği pikniklere gidilen bir hayat. Olaylar gelişir.

Ebeveynin Yalan Dünyası

Her kafası çalışan, sağlıklı kız çocuğu en geç 13 yaşında nefes almak için yalan söylemek zorunda olduğunu anlar. "Arkadaşlarla

ders çalıştık" yalanıyla ilk aşk yaşanır, "Dershanedeydik" yalanıyla ilk öpüşme.

Kendindeki insan hamurunu yok etmeye ikna olmayan kız çocukları, yalan konusunda uzmanlaşmak zorundadır. Üniversiteye gelindiğinde, güç bela başka bir şehre kapak atıldığında karmaşık ve geliştirilmiş yalan kompozisyonu bozulmaz. Bu gizli ve ikiyüzlü bir anlaşmadır; aslında yalanlar böyle pürüzsüz bir kız çocuğu olduğuna inanmak isteyen büyükler tarafından söyletilir. Okullar bitip de "ekonomik özgürlük" kazanılınca en başından beri sürdürülen "yalan kimlik" bir anda bozulamayacak kadar "yapılandırılmıştır" artık. Gerçek, bundan böyle yalanla değil mesafelerle korunmaktadır orta sınıfın pisliğinden. Yalanların söylendiğini değil, söylettirildiğini anlayacak kadar kitap okunmuştur.

Hesabı hayattan sorulacak hiçbir şeyin hesabı sorulamaz. O yalanların kız çocuğunun ruhunda bıraktığı geçmez yaraların da üzeri, yeterince büyüdüğünde kendine ait bir hayatın olduğu (!) tesellisiyle örtülür.

Belinda Evine Geri Dönüş

Bir gün bu yalanların biteceği fikriyle geçer zaman. Bir daha o boğucu yalan evlerine geri dönmekten uzak durarak. Sonra işsiz kalınır mesela ya da bir adam sevilir veya terk edilir, beş parasız. Belinda evleri seni yeniden ikiyüzlü kucağına davet eder. Yeniden kapana kısılmaya, yeniden makarna ve korkunç bir Allah bilgisiyle doldurulmuş evlere. Her eğitimli, genç kadının kalbinde bir "Ah Belinda" kâbusu yaşar. Bütün hayat bu kâbusa kıstırılmamak için harcanır. Her gün o evlerin hayatı üzerini örtecek, nefes alamayacaksın korkusuyla daha çok çalışılır. Erkekler belki daha çok para kazanmak, daha başarılı olmak için çalışır. Ama kızlar, lisede derslerine de iş yerindeki ödevlerine de bunun için daha çok çalışır; ele geçirilmemek için! Hırçınsak bu yüzden. Yalan söylemeyi iyi biliyorsak, budur sebebi. Yaşamaya çalıştık. Biz aslında başlangıçta, canlı, kocaman gözlü, korkusuz kız çocuklarıydık. Bir daha o oturma odalarının kasavetinde öldürülmemek, sindirilmemek, ikiyüzlü kadınlara dönüşmemek için hep uzağa, daha uzağa gittik, düştük. Biz hep o evlerden uzak durmalıydık. Duracağız da. Çünkü, biz yaşamalıyız. Yalnızsa yalnız; o da olur. (*Milliyet*, 20.09.2004)

"Doğan Bey, bu çok güçlü bir yazı. Sizin dostunuzun mektubunda söz ettiği babası ve erkek kardeşiyle yaşadığı yalıtılmışlık ve yalnızlık ile, Ece Temelkuran'ın sözünü ettiği, 'Okullar bitip de 'ekonomik özgürlük' kazanılınca en başından beri sürdürülen 'yalan kimlik' bir anda bozulamayacak kadar 'yapılandırılmıştır' artık. Gerçek, bundan böyle yalanla değil mesafelerle korunmaktadır,' sözü ne kadar örtüşmekte."

Arif Bey bu yazıdan çok etkilenmişti. Piyer Loti Kahvesi'nde oturan kızlı erkekli masalara baktı ve "Acaba bu arkadaşlıkları kız ailelerinden kaçı biliyor?" diye sordu.

Daha sonra önemli bir şeyin farkına varmış gibi şöyle dedi: "Mış gibi ilişkiler insan yaşamına yalıtılmışlık ve yalnızlık getirir. Böyle bir düşünce bende çok belirgin olarak oluştu. Bunu söyleyebilir miyiz?"

"Neyi söyleyebilir miyiz?" diye sordum.

"Mış gibi ilişkilerin insanın yaşamına yalıtılmışlık ve yalnızlık getirdiğini söyleyebilir miyiz?"

"Evet, en acı olan da bu gerçek zaten. Yaşıyorsun, ama..."

Arif Bey, sözümü tamamladı, "Aslında yaşamıyorsun!"

Benim canım ayran istemişti, Arif Bey'e sordum, o da ayran istedi, garsona seslendik.

Ayranlar geldi. Arif Bey'le böyle tarihi bir yerde önemli bir konuyu irdelemenin zevkini yaşıyordum. Ayranımdan bir yudum aldıktan sonra Arif Bey'e düşündüğümü söyledim;

"Yalıtılmışlık ve yalnızlık bir birey olarak kendini değersiz görmeyi de birlikte getirir. O nedenle kişi, kendini kendi olduğu için değil, ait olduğu ilişkilerden ve sahip olduğu makamlardan dolayı önemli görür."

"Tam anlayamadım; biraz açar mısınız?"

"Ben kendim olarak değil, babamın oğlu olduğum için, dayımın yeğeni olduğum için, şu önemli şahsiyeti bildiğim için, şöyle bir mevkiim olduğu için önem kazanırım."

"Bu tür ilişkilerinden güç alan biri, kendi mış gibi varoluşunu mu telafi etmeye çalışıyor?"

"Telafi etmek yerine, 'ben kendim olarak varolamıyorum, bari

şu ilişkiler içinde, şu makamı işgal eden kişi olarak varoluşumu kazanayım,' bilinci vardır."

Bir dostumun çalıştığı ortamdaki özgür kişilikli bir kızı tanıtan mektubunu Arif Bey'e verdim. Mektup şöyleydi:

> Eda (gerçek ismi değil), yönetici asistanı olarak çalışıyor. Çocukluğunu Almanya'da geçirmiş ve mütercim tercümanlık bölümü mezunu. Türkçe, İngilizce ve Almancası anadili gibi. Sanırım biraz Fransızca da biliyor.
>
> Özgün bir kız. Asi görünümlü. Kolunda kocaman, gerçek bir dövmesi var. Son derece dağınık giyiniyor. (Esasında bizim Şirket'te düzgün giyinmeye önem veriliyor.) İletişim tarzı da farklı. Mesela geçenlerde bir gün işe gelmedi. "Hasta mıydın, şimdi iyi misin?" diye sordum. "Kafa hastalığım dışında, evet," diye cevap verdi.
>
> Şirketimizin faaliyet alanı dolayısıyla alışveriş merkezlerinde halihazırda kiracı olanlar ya da kiracı olmak isteyenler Eda'yı arıyorlar. Kiracı olanlar mevcut duruma ilişkin talepler için; yer değiştirme, mağaza küçültme ya da büyütme, kiracı olmak isteyenler de; boş mağaza olup olmadığını sormak için arıyorlar.
>
> Hemen karşımda oturduğundan ve ofisimiz açık ofis olduğundan, Eda'nın tüm konuşmalarını ister istemez duyuyorum. Her telefonu kapattıktan sonra söyleniyor. Geçen gün hatırladığım kadarıyla aktarıyorum, yaklaşık şu şekilde söyleniyordu. "Abi, inanılmaz bir şey yahu. Bir arayan da, 'ben bilmem kim, adım şu, soyadım bu. Şu konuda bilgi almak için aradım,' dese bileğimi kesecem. İnanılmaz bir şey ya, amma kompleksli, hasta tipler, hiçbiri kendi kendine bir şey olamıyor. Her arayan bilmem kimin tanıdığı, bilmem ne şirketinin yönetim kurulu üyesi, yok genel müdürü. Yani bunları talepte bulunurken söylemeseler ölecekler. Ne olacak sanıyorlar bilmem. Hayret bir şey," diyordu.
>
> Oturduğum yerden kendi kendime cevabı bildiğimi düşünüp gülümsedim, ama içimden geçeni onunla paylaşmadım.

Arif Bey gülerek, "Bu bayanı gerçekten tanımak isterdim," dedi.

Kendisine o konuda yardım edemeyeceğimi gülümseyerek söyledim ve şöyle devam ettim: "Daha önceki buluşmalarımızda

da konuşmuştuk; kişiler güçlü değillerse hesaba alınmayacaklarını bildikleri için, kendilerinin hesaba alınması için güç kazanacakları makam sahibi olma veya güçlü insanlarla ilişkiler içinde gösterme çabası içine giriyorlar. Çünkü bir birey olarak güçlü değilsin ve sen işin görülsün istiyorsun. Dikkat edersen Eda, Batılı biri; Almanya'da doğmuş büyümüş ve birkaç dili çok iyi biliyor. Onun beklentisi kişilerin kendilerini bir birey olarak tanıtmaları. Ama bu toplumda bir birey olarak güçsüzsün ve o nedenle işin görülmez."

"Yani topluma uyum sağlaması gereken kişi Eda; diğerleri bu topluma uyum sağlamış normal vatandaşlar."

"Aynen öyle. Sıradan bir vatandaş olduğun zaman, güçsüz olduğun için kimse seni adam yerine koymaz gerçeğini, yurtdışına gitmiş gelmiş bir yakınım, Türkiye'ye dönüş yolculuğu ve takip eden günlere ilişkin gözlemlerini bana yazdığı bir mektupta anlatıyor; okuman için bu mektubu getirdim," dedim ve arkadaşımın yazdığı mektubu Arif Bey'e verdim.

> Önce uçağın kapısında, körüğün içinde gazete dağıtan host, istediği gazetenin kalmadığını söyleyip başka bir gazete önerince, 35-40 yaşlarında gergin görünüşlü bir bayan, "Ne demek canım, bunu öngörüp önlemini almanız gerekirdi," diye düpedüz bağırdı. Çocukcağız alçak sesle, "Hanımefendi, ne yapalım hep sizin istediğiniz gazetelere talep oldu, onlardan kalmadı," filan gibi bir şeyler geveledi. Kadın yüksek sesle söylenmeye devam ederek uçağın kapısından içeri girdi.
>
> Uçağa bindiğimiz andan itibaren insanlar birbirlerinin yanlarından kıvrılarak öne geçme çabası içinde oturan yolculara ve geçmeye çalıştıkları kimselere çarpmak suretiyle koridorda yol aldılar.
>
> Atatürk havalimanına vardığımızda valizlerimi taşıma kolaylığı olsun diye üzere tekerlekli arabalardan almak üzere ilerledim, elimde cüzdanım vardı ve henüz benden başka kimse yoktu. Oradaki personel bir aracı sıradan çıkarıp bana doğru hafifçe iteledi, araba solumda dururken, "Ne kadar?" diye sordum ve cüzdanımdan parayı çıkarmak üzere fermuarını açtım, o sırada 55-60 yaşlarında düzgün giyimli, muhtemelen benimle aynı uçaktan inen bir hanım fütursuzca arabanın sol tarafına geçti, parası elinde hazırdı, adama

uzattı ve benim için sıradan çıkarılmış olan arabayı, ben hiç orada yokmuşum gibi önümden aldı ve gitti.

Eve geldim, yiyecek bir şey yok, kızımla birlikte bizim sokakta kamyonet kasasında sebze meyve satan manavdan alışverişe gittik. Manavdan önce domates istedim, diğer sebzeler ve meyvelerle devam edecektim. O sırada bir araba yanaştı, 60-65 yaşlarında bir eli sargılı bir bayan arabadan indi. Araba neredeyse yolun ortasında duruyordu, içinde oturanlar vardı ve arabayı bir başkası kullanıyordu. Arabadan inen bayan ben hiç orada değilmişim gibi manava, "Şu kadar şundan, şu kadar bundan," diye saymaya başladı. Manav çırağını kadına yönlendirdi. Kadın çırağın elinden birkaç parça eşya aldı. Tatmin olmadı, yine bana hizmet etmekte olan manavdan talepte bulununca manav beni kastederek, "Oğlum, ablaya sen ne istiyorsa ver," dedi, beni bıraktı, konuşmalarından birbirlerini önceden tanıdıkları anlaşılan bayana hizmet etmeye başladı. Kadın benden ne izin istedi, ne özür diledi, ne bir kere yüzüme baktı, ne de gülümsedi. O da aynen tamamıyla ben yokmuşum gibi davrandı.

Akşama doğru "hoş geldin" demek için teyzem aradı, "Nasıldı Amerika?" dedi. Havalimanındaki elimden arabanın kapılması olayını anlattım, "Orada insanlar diğerlerine duyarlı, hoyrat değil, bizde ise koca kadın bile diğerinin elinden araba kapmayı marifet sayıyor," dedim. Ne dedi biliyor musun, "Bir dahaki sefere sen de daha atak olur arabanı kaptırmazsın!..."

Mektubu okuduktan sonra Arif Bey şöyle konuştu:

"Bunlar bizim her gün içinde yaşadığımız, o nedenle artık kanıksadığımız, farkına varmamayı öğrendiğimiz davranışlar. Ama şimdiki konuşmalarımız çerçevesinde gözden geçirince, neden Avrupa Birliği'ne bizi istemediklerini açık seçik görebiliyorum. Birbirinin sınırlarına saygısı olmayan insanlardan oluşan bir toplum oluşturmuşuz."

"İlişki içinde olduğun her insanın kendi sınırları var; o sınırlar yokmuş gibi konuştuğun ve davrandığın zaman mış gibi insan ilişkileri oluşur. Bu sınırların olduğunun bilincinde olabilirsin ve bile bile o sınırları ihlal edebilirsin. O zaman eylemden kaynaklanan mış gibi bir durum oluşur. Ya da insanların bireysel sınırları oldu-

ğunun bilincinde olmayabilirsin, o zaman bilmemekten kaynaklanan mış gibi bir durum oluşur. Nedeni farklı olsa da, sonuç aynıdır; mış gibi insan ilişkilerinin olduğu bir toplum yaratmış oluruz."

"Birbirimize saygılı olalım sözünü ne kadar sık kullanırız; ama birbirine saygısız bir toplumuz."

"Bu konuda bir anım var Arif Bey, bu anımı sizinle paylaşmak istiyorum," dedim ve Atatürk havalimanında başımdan geçen bir olayı anlattım.

Geçen yılın Kasım ayında Atatürk Havalimanı'ndaydım. Yirmi iki, yirmi üç yaşlarında genç bir erkek, telefonda konuşurken bana, "Siz Doğan Cüceloğlu musunuz?" diye sordu. "Evet," dedim. Sonra telefondakine, "Doğan Cüceloğlu, hani bize kitaplarını okutmuşlardı, işte o adam," diye açıklama yaptı.

Tarzı beni rahatsız etti; o sırada oldukça ağır olan sırt çantamı yere koyma ve içinden bir şeyler almayla meşguldüm. Bu arada telefon konuşmasını bitiren genç bana, "Siz kitaplarınızda mutluluğun anahtarlarını veriyorsunuz, ama kendiniz pek mutlu görünmüyorsunuz," dedi.

İyice rahatsız olduğumu hissettim. Durdum, en uygun cevap ne olur, diye düşündüm ve "Görüşünüzün öyle olduğunu anlıyorum," dedim.

Daha sonra uçuş kapısına gitmek için elektronik kapıdan geçme sırasına girdim, önümdeki ile arama biraz mesafe koydum, onun kişisel mekânını ihlal etmek istemedim. Arkamda, sanırım oğluyla sırada bulunan elli beş yaşlarında gösteren kadın sıra ilerledikçe benim önde bıraktığım boşluğu doldurmaya başladı ve ben iki dakika içinde oğluyla kadın arasında kaldım. Tabii bu sefer kadınla arama mesafe koyuyorum. Oğlu sanırım beni tanıdı ve boşluğu doldurmadı. Kadın oğluna, "Gelsene, ne duruyon," dedi. Oğlan mahcup bir yüz ifadesiyle baktı ve bir şey demedi, yüzü hafif kızardı. Ben güldüm ve kadına, "Çünkü benim sıramı almak istemiyor," dedim. Kadın hayretle boşluğa baktı, "Sıra mı, ne sırası?" gibi bir şey mırıldandı; genç adam, "Önemli değil, mesele yok," gibi sözler söyleyip mahcup bir gülümsemeyle bana baktı.

Arif Bey anlattıklarımı dinledi ve "Gerek genç adam, gerek ka-

dın kaba davrandıklarının farkında bile değillerdi. O zaman ortama getirdikleri bilinçte bir eksiklik oluyor, değil mi?"

"Evet; gerçekte her insanın psikolojik bir sınırı var. Bu sınıra onun izni alınmadan girilemez. Girilirse o insanın onurú hiçe sayılmış olur, o insana saygısızlık yapılmış olur."

"Havalimanmdaki genç nasıl davransaydı saygılı davranmış olurdu?"

"Önce telefon konuşmasını bitirir, ondan sonra benimle konuşurdu. Ve..."

"Aslında o genç, telefonda konuştuğu diğer kişiye de saygısız davranmış oluyor, değil mi?"

"Kesinlikle öyle! Telefon konuşmasmı bitirdikten sonra benden konuşmak için izin istemesi gerekirdi, 'Size bir şey söyleyebilir miyim, ya da size bir soru sorabilir miyim?' gibi bir girişten sonra konuşması gerekirdi. Ama duruşundan, bakışından, konuşuşundan bunlardan hiçbirinden haberdar olmadığı anlaşılıyordu. Yetişkin, uygar, olgun bir insan gibi görünen ama aslında yetişkin çocuk olan milyonlardan biriydi."

"Doğan Bey bizim neden böyle olduğumuzu konuşacağız, o konuda burada yeniden bir şey söylemek istemiyorum; ama söylemek istediğim şu; Türk toplumunun uygar ve çağdaş bir toplum olması çok kapsamh, çok derin ve çok boyutlu bir süreç. Her bir yetişkin çocuğu, uygar, olgun ve gerçek bir yetişkin haline getirmek gibi devasa bir sorunla karşı karşıyayız."

"Arif Bey, doğru söylüyorsun. Ama unutma, çözümün ilk adımı sorunun doğru teşhisi ile başlar. Ve şu anda o süreci sen ve ben başlatmış durumdayız. Atatürk çok daha zor bir işi başardı; ben bu toplumun gerçek uygarhğı kendi içinde geliştireceğine inanıyorum."

"Sahi mi?"

"Gerçekten inanıyorum. Bak sana benim Lütfiye Abla'mla ilgili bir anımı anlatayım: Şeker Bayramının ilk gününü Lütfiye Abla'mla geçirmek için Ankara'ya gittim. Ablama temizliğe gelen kadın oradaydı; güler yüzlü ve kendini aileden gören biri. Fadime Hanım ben oradayken sürekli benimle konuştu, hayatını anlattı.

Ablam için sekiz yıldır çalışıyormuş ve ablamdan çok şeyler öğrendiğini, ama en çok da insanlığı öğrendiğini söyledi ve kendisini çok etkilemiş olan şu olayı anlattı: 'Ev temizliği yapıyordum; baktım Lütfiye Hanım ayakkabıları boyamaya başlamış; Abla bırak ben boyayayım, dedim. Sen işine bak, ben boyarım, dedi. Daha sonra bir baktım, kendinin ve kocasının ayakkabılarının yanı sıra benim ayakkabılarımı da boyamış. O zaman ne büyük bir insanın yanında bulunduğumu anladım ve gözlerim yaşla doldu. O gün bugündür, ben ona ayrı bir gözle bakarım."

Arif Bey bu öyküyü dinlerken gözleri dolmuştu.

"Doğan Bey, bir fırsatını bulup Lütfiye Abla'nızla tanışabilirsem, onun ellerini öpmek istiyorum. Gerçek insanlık bu işte!" dedi.

Arif Bey'e şöyle dedim: "Bu benim Anadolu insanımın özünde var. Lütfiye Abla'mın böyle davranmasını takdirle karşılayan ve onun insanlığını gören bir de Fadime Hanım var; onu unutma. İşte ben buna insan insana iletişim diyorum."

Arif Bey bir süre düşündü, sonra bir soru sordu: "Gerçek insan ilişkileri yaratmak için insan insana iletişim gerekir, değil mi?"

Ben sorusunu yanıtlamaya fırsat bulamadan o yine konuştu; "Lütfiye Abla'nızın bilincinde temizlikçi Fadime Hanım saygıdeğer bir insandı. Ve Lütfiye Abla'nız o insanın onurunu yok saymadı, onu onurlandırdı."

"Evet Arif Bey, onurlandırdı. Gerçekten merak ettiğim için ablama sordum; 'Ablacığım, Fadime Hanım'ın ayakkabılarını da boyadın. Neden?' Verdiği cevap gözlerimi yaşarttı. Dedi ki, 'Doğan'cığım, bizim ayakkabıları boyadıktan sonra baktım, onun ayakkabısı çamurlu kaldı, mahzun, bir kenara bırakılmış, bir tarafa atılmış gibi. O ayakkabının öyle mahzun kalmasına gönlüm razı olmadı."

Arif Bey'le göz göze geldik; ikimizin de içi sıcacık duygularla dolmuştu.

KISIM IV
Yaşamın 'Mış Gibi'si

16
Varoluş ve Yaşam

Arif Bey'le bu kez daha önce gittiğimiz Levent'teki mantıcıda buluştuk. Arif Bey yaprak sarması ısmarladı, ben o günün özel yemeği olan sulu köfte istedim. Güler yüzlü Aysen Hanım yine oradaydı; içerdeki ufak odada pencere kenarında oturduk.

"Bugün bu dizi buluşmalarımızın son günü ve insanın kendiyle ilişkisinden söz etmek istiyorum. Hatırlıyorsunuz..."

"Bugün bu dizinin sonu mu?"

"Evet."

"Bundan sonraki buluşmalarımızda artık mış gibi yaşamın 'niçin'ini konuşacağız, öyle mi?"

"Evet."

"İyi; şimdiden sabırsızlanıyorum. Affedersiniz sizin sözünüzü bölmüştüm; bugün konuşacağımız konuyu tanıtıyordunuz."

"Evet, bugün insanın kendiyle ilişkisinden söz etmek istiyorum. Mış gibi insan ilişkilerini konuşurken bilincin farkında olması gereken üç boyuttan söz etmiştim."

Arif Bey hatırladığını belirten bir yüz ifadesiyle konuştu, "Bunlardan biri, her sosyal ortamda sürekli iletişim içinde olduğumuzun farkında olmak."

"Doğru!"

"İkincisi, iletişim içindeyken yalnız karşımızdakine değil, çevremizdekilere de mesaj verdiğimizi bilmek."

"Bu da doğru!"

"Üçüncü farkında oluşu irdelemedik ama tanımladınız ve çok önemli olduğunu söylediniz."

"Bugün irdeleyeceğiz."

"İletişim içinde insan karşıdakine ve çevredekilere mesaj verdiği kadar, o anda kendine de mesaj veriyor; birey bunun farkında olmalı. Geçen konuşmamızda siz, bir insanın yaşamındaki en önemli ilişki, bilincinin kendi özüyle kurduğu ilişkidir, demiştiniz ve ben de size bir soru sormuştum."

"Hatırlıyorum Arif'ciğim, bana, kendiyle ilişki içinde olduğunun farkında olan ve olmayan iki insan arasındaki temel fark ne, diye sormuştunuz. Ben de, 'Bu önemli bir soru; önümüzdeki buluşmamızda bana hatırlat,' demiştim."

"Evet; şimdi ben aynı soruyu sorarak hatırlatıyorum."

"Teşekkür ederim. Bugünkü söyleşimizin tümü aslında bu sorunun yanıtını oluşturacak. Kişinin kendiyle ilişkisinde iki türlü mış gibi durum olabilir. Bunlardan biri, kişi kendi ile ilişkisinin olduğunun farkında değildir ve bu nedenle mış gibi bir yaşamı vardır."

"Yani, kişi kendisi farkında olsa da, olmasa da, kendiyle bir ilişkisi vardır."

"Evet, önemli bir noktaya dikkati çekiyorsunuz Arif Bey; kişi, kendisi farkında olmasa bile, kendi özüyle sürekli iletişim içindedir."

"Bu ilginç bir durum yaratıyor; farkında olmadan iletişim içinde olmak! Bunu nasıl açıklayacaksınız?"

"Aslında yalnız kişinin kendi özüyle ilişkisinde geçerli olan bir durum değil bu; kişiler arası iletişimde de aynı durum geçerli."

"Nasıl geçerli?"

"Piyer Loti Kahvesi'nde otururken siz türbanlı bayanla iletişim içinde olduğunuzun bilincinde değildiniz, ama gerçekte o an iletişim içinde olduğunuzun daha sonra farkına varmıştınız."

"Evet, siz farkına vardırmıştınız! Peki, ben farkında olsam da olmasam da kendimle iletişim içinde olduğumun da farkına varmama yardım eder misiniz?"

"Aslında *Savaşçı*(*) kitabını oluştururken yaptığımız sohbetlerde

(*) Doğan Cüceloğlu, *Savaşçı: Anlamlı ve Coşkulu Bir Yaşam İçin*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.

bunu farklı bir bağlamda konuşmuştuk. İnsanın içinde hissettiği sıkıntı, doyumsuzluk, yalnızlık duygusu, mutsuzluk, durgunluk bunların hepsi aslında bireyin yaşamında bazı şeylerin doğru gitmediğini, bazı konularda bilinçlenmesi, bazı şeylerin farkına varması gerektiği konularda onu uyarıyor."

"Demek ki, farkında oluşu 'bilinçli farkında oluş' ve 'bilinçsiz farkında oluş' diye ayırmamız gerekecek. Zaman zaman nelerin yanlış gittiğini bilinçli olarak bilmiyoruz, farkında değiliz, ancak hissettiğimiz mutsuzluk, fark etmemizi sağlıyor."

"Doğru söylüyorsunuz. O nedenle kişinin duygularının, bilinçli ya da bilinçsiz olsun farkına varabilmesi, onun kendini tanıyabilmesinde çok önemli ilk adımı oluşturuyor. İşte, şimdi daha önce konuştuğumuz iki türlü mış gibi konusuna gelirsek; kişi kendiyle ilişkisinin olduğunun farkında olmasa bile, daha sonra hissettiği şeyler dolayısıyla ancak yaptığı davranışların ve söylediği sözlerin kendi özüyle nasıl bir ilişki oluşturduğunun farkına varıyor. Bu tür mış gibilik, yani bilinçsiz farkmda oluştan kaynaklanan bir mış gibilik ve insanların birçoğu böyle yaşıyor. Bu insanların çoğu kendi özlerine yabancılaşmış, duygularmı tanımayacak hale gelmiş, sıkıntılı, gergin, mutsuz ve stresli. Her an patlamaya hazırlar ve içlerinde hissettikleri boşluğu, sigara, içki, uyuşturucu madde ve anlamsız macera ve seks deneyimleriyle doldurmaya çalışırlar."

"Fanatik taraftarlar ve ideolojilere bağnazca saplananları da bu listeye dahil edebilir miyiz?"

"Bravo, iyi bir gözlem yaptınız; edebiliriz!"

"Peki, ikinci tür mış gibilik nasıl oluyor?"

"İkinci tür mış gibilikte, birey kendi özüyle ilişki içinde olduğunun bilincinde, ama korktuğu ya da çıkarı için kendi özünü göz ardı ediyor ve sanki kendi özüyle ilişki içinde değilmiş gibi davranıyor."

"İnsan ilişkilerinde de böyle bir durum var, değil mi? Yani, karşımdaki adamla iletişim içinde olduğumu bilirim, ama iletişim içinde değilmişim gibi davranmaya devam ederim."

"Evet, verdiğiniz örnek aynen uyuyor. Burada bilinçten kay-

naklanan bir mış gibilik yerine, uygulama-eylemden gelen bir mış gibilik söz konusu..."

"Doğan Bey, bir örnek vererek konuşabilir miyiz, çok soyut kaldık."

"Peki," dedim ve Arif Bey'e Emre Kongar'ın *Yaşamın Anlamı* başlıklı kitabını(*) verdim. Kitabın bir bölümünde Emre Kongar üniversiteden niçin ayrıldığını gazeteci Yalçın Pekşen'e anlatıyordu. Önce YÖK'le ilgili görüşlerini ve kendine yapılan haksızlıkları dile getiriyor, fakat bütün bunlara rağmen üniversiteden ayrılmıyor, üniversitede kalmakta direniyor, tahammül ediyor. Fakat üniversite sakalını kesmesini isteyince... İşaretlediğim kısmını okumasını istedim; okudu:

SAKALA GELİNCE...

— Fakat galiba sakala gelince... Dayanamadınız...

— Evet, sakal çok önemli... Fevkalade önemli Yalçın Bey... Çünkü ben Türkiye Cumhuriyeti'nin ciddi bir devlet olduğuna inanıyorum. Benim devlet anlayışıma göre bir üniversite, profesörünün sakalına müdahale edemez. Ciddi bir devlet bununla uğraşmaz... Bu bir... İkincisi "devlet memuru sakal bırakamaz" denmesine rağmen imamın, müezzinin, hatta Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki resim profesörünün sakalına karışılmazken benim sakalımla hiç uğraşamaz. Ama en başta devletin sakalla uğraşması gayet gayri ciddidir. Sakal benim eşimin egemenlik alanıdır. Devletin egemenlik alanı değildir...

— Bunun için mi kesmediniz?

— Bunun için de değil. Ben yine kesebilirdim... Devlet bana sakalımı kestirebilirdi... Bir şartla. Bana savunma hakkı vererek... Savunma hakkı nedir? İdare mahkemeleridir. Bu yapılmadı. Bana savunma hakkı verilmedi. Resmen "sakalınızı kesin" diye yazı yazılmasını istedim. Bu yazıya karşı idare mahkemesinde kendimi savunacaktım. Hem ilgili kıyafet yönetmeliğinin Anayasa'ya aykırı olduğunu öne sürecektim. Hem de, bu iddiam kabul edilmediği takdirde, sakalımın kıyafet yönetmeliğine aykırı olmadığını söyle-

(*) Emre Kongar, *Yaşamın Anlamı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986.

yecektim. Çünkü yönetmelik "temizlik" ve "Atatürk İlkeleri" olarak iki ölçüt getiriyor. Benim sakalım iki ölçüte de karşı değil. Ancak, bütün bu savunmalarım mahkemece reddedilirse sakalımı kesecektim. Fakat bana savunma hakkı verilmedi. Benim durumumu mahkemede tescil ettirmeme izin verilmedi. Bu yapılsaydı, üniversitede kalmak için sakalımı değil, kolumu da kesebilirdim... Fakat ben bunları Rektöre açık açık anlatıp, bu "devlet tasarrufuna" karşı savunma hakkı isteyince bana şunu dedi: "Eğer direnirseniz 1402 ile görevden alınacaksınız." O zaman ben de "istifa ederim" dedim...

— 1402 ile alınırsanız ne oluyor?

— Bir daha devlet memuru olmak hakkınız elinizden alınıyor. Sonra çıktım eve gittim. "İstifa ederim" dedim, ama edemiyorum. Bölümdeki arkadaşlara telefon ettim. Hepsi bana geldiler. Kadınlı, erkekli on üç kişi idiler. Bana gelirken erkekler bıyıklarını kesmiş, kadınlar makyaj yapmamışlardı. Yani bana şu mesajı vermek istiyorlardı: "Bak biz yüzümüzdeki fazlalıkları attık. Bunlar önemli değil. Sen de sakalını kes ve kal."

— Gerçekten bana da öyle geliyor... Niye bu kadar direndiniz?

Bu noktada Arif Bey'e şöyle dedim; "Şimdiye kadar okudukların bağlamı oluşturmak içindi. Emre Kongar'ın özüyle iletişim içinde olması konusuna aslında şimdi giriyoruz."

Arif Bey, kaldığı yerden okumaya devam etti:

— Şunun için direndim: Arkadaşlarım bana böyle söyledikleri zaman ben de kararımı verdim. Dedim ki, "Sakalımı keseceğim ve istifa etmeyeceğim..." Fakat işte o zaman, sakalımı kestikten sonra öğrencilerimin karşısına çıkamayacağımı anladım. Çünkü ben sosyoloji profesörüyüm... Devleti, devlet karşısındaki insanın "haysiyetini," vatandaşın haklarını, sosyolojik kimliğini falan anlatıyorum derste. Devlet zoruyla, hiçbir savunma hakkı tanınmadan, yargı kararı falan olmaksızın sakalımı kestikten sonra öğrencimin karşısına çıkıp devletti, haktı, hukuktu, guguktu gibi şeyler söylersem komik duruma düşeceğimi anladım...

Arif Bey bu noktada durdu ve "Emre Kongar, öğrencinin gözünde saygınlığını yitirmek istemediğini söylüyor, ama bence bu doğru değil!" dedi.

"Ne demek istediğinden tam emin değilim, açar mısın?" dedim.

"Bence Emre Kongar, öğrencilerin gözünde değil, kendi gözünde saygınlığını yitirmek istemedi. Öğrencilerinin karşısına inançlarına, değerlerine, sosyoloji profesörü olarak bilgisine saygısı olmayan biri olarak çıkabilecek bir insan olmak istemedi."

"Evet, aynı şekilde düşünüyoruz; burada önemli olan Emre Kongar'ın kendiyle olan ilişkisi. Kongar kendiyle mış gibi bir ilişki kurmak istemedi."

"Ayrıca sakal Emre Bey için ne ifade ediyor acaba?"

"Okumaya devam et; onun da açıklaması var!" dedim, okudu:

— Emre Bey, kaç yıllıktı sakalınız ve neden bırakmıştınız?

— On iki yıllık bir sakaldı... Bırakmamın hiçbir nedeni yok... Askerden sonra bırakmıştım. Bilemiyorum... Belki askerde saç sakal bırakma özgürlüğünün kısıtlanmasına bir tepki mi, bilemiyorum...

Güldüm, Emre Kongar'ı çok iyi anlıyordum.

"Arif Bey, ben doktoramı yaptıktan sonra askere gittim, yani oldukça olgun bir yaştaydım; sanırım 32 yaşımda falan askere gittim ve o zamana kadar hiç bıyık bırakmamıştım. Terhisten sonra ilk yaptığım şey bıyık bırakmak oldu. Sanki özgür bir insan olduğumu bıyık bırakarak kendime kanıtlamak istemiştim."

"Evet, Emre Kongar sakalın kendisinin anlamından ziyade, sakalını kesmelerini istemelerinin temelindeki ilkesizliğe ve hukuksuzluğa bir tavır koyuyor. Daha önceki buluşmalarımızda ele aldığımız mış gibi bir adalet ortamında, kendi gözünde mış gibi bir insan olmamak için, bir savaş veriyor. Peki Doğan Bey, neden bazı insanlar bu savaşı veriyor, kendisi ile olan ilişkisini önemseyip kendine olan saygısını yitirmek istemiyor?"

"Arif Bey, 'ben varım!' diyebilmek cesaret ister. Çocuk, doğduğunda varoluşundan ve varolma hakkından hiç kuşkusu yoktur. Ama çocuğun içinde yetiştiği bazı aile ortamları çocuğun varolma hakkına saygısızdır ve onun kendi özü ile olan ilişkisini geliştirmesine olanak vermezler."

"Nasıl olanak vermezler; örneğin, ana baba ne yapar?"

"Çocuğun kendi düşünce ve duygularını ifade etmesine olanak vermezler; 'konuşma,' 'sen çocuksun, anlamazsın,' gibi birçok kısıtlamalarla çocuğun kendini ifade etmesine engel olunur. Bunları *İçimizdeki Çocuk* kitabında(*) irdeliyorum; ayrıca ana babaların kendileri de kişisel bütünlük yönünden iyi bir model oluşturmazlar. Böylece çocuk altı-yedi yaşlarına gelince varolma cesaretini kaybeder. O artık kendisi olmak değil, başkalarının beklediği şekilde olabilmek üzere yaşamına biçim verir."

"Emre Kongar çocukken varolabilmiş mi?"

"İnsana saygılı bir aile ortamında yetiştiğini sanıyorum; babasını, içindekini olduğu gibi dürüstçe söyleyen, kişisel bütünlüğü yüksek bir insan olduğunu söyleyebilirim."

"Babasını tanıdınız mı?"

Arif Bey'in önüne Emre Kongar'ın yazdığı bir başka kitabı(**) koydum.

Kitaptan öyle anlaşılıyor ki, Emre Kongar'ın içinde büyüdüğü ailede akşam yemeklerinde sohbet vardı. Bu sohbetler sırasında çocuklar yaşamı, yaşamın temelindeki değerleri, ailenin yaşama bakış biçimini öğrenirlerdi. Yine bir akşam sohbetinde baba öğretmenlikten müfettişliğe terfi etmek için girdiği smavdan nasıl çaktırıldığını anlatıyor.

İşaretlediğim kısmı Arif Bey okudu:

DUMANI GİDİŞ YÖNÜNDE TÜTEN VAPURUN ÖYKÜSÜ

Babamın girdiği müfettişlik sınavındaki sorular, şimdi artık çok moda olan test uygulamalarının ilk denemelerinden birine uygun olarak hazırlanmıştır.

Sorulardan biri, bir resimdeki yanlışa ilgilidir.

Resimde pek çok yanlış öge vardır.

Sınava girenlerden, bu yanlışları bulmaları istenir.

(*) Doğan Cüceloğlu, *İçimizdeki Çocuk*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993.

(**) Emre Kongar, *Babam, Oğlum, Torunum: 100 Yıllık Öykü*, s. 15-18, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003.

Resimde görünen nesnelerden biri, dumanı, gittiği yöne doğru tüten bir vapurdur.

Babam yanıtlarını verdikten sonra, sınav heyeti onu yeterli bulmaz, çünkü babam, dumanın vapurun gidiş yönünde olmasını, bir yanlışlık olarak belirtmemiştir.

Sınavı yapanlar, vapurun hızından dolayı, dumanın arkaya doğru çıkması gerektiğini, dolayısıyla, dumanın geminin gidiş yönüne doğru tütmesinin yanlış olduğunu söylerler.

Babam buna karşı çıkar ve, "Rüzgâr, vapurun gittiği yöne doğru, vapurun hızından daha süratle estiği zaman, duman ön tarafa doğru çıkar," der.

Sınavı yapanlar bunu kabul etmezler.

Bunun üzerine babam, "Ben Boğaz'da oturuyorum, her gün dumanı gidiş yönünde olan vapurları görüyorum, isterseniz bizim eve buyurun, size de göstereyim," diye görüşünde ısrar eder.

Sınavı yapanlar yine kabul etmezler. Babam ısrarını sürdürür, sınavı yapanlar da görüşlerinden vazgeçmezler; sonunda kavga çıkar ve babamın siciline, "Uyumsuz ve kavgacı, müfettiş olamaz!" diye not düşülür.

(...) Ben bu öyküyü babamdan akşam sofrasında dinlediğim güne kadar, Boğaz'da kendi gözümle, dumanı gittiği yöne doğru çıkan pek çok vapuru bizzat görmüştüm.

(...)

Tabii psikoloji hocası olmasına karşın, bu anlattığı öyküyle, bize dik kafalılığı öğrettiğinin de farkına varmıyordu.

Belki de tam tersine, ne yaptığının çok iyi farkındaydı da, bize, istersek "Doğrucu Davutluğu", dik kafalılığı; istersek yükselmek için kendi doğrularımızdan vazgeçmeyi seçebileceğimiz olaylarla "hayatın gerçeklerini" aktarıyordu.

Biz hangisini istersek seçelim, hangi yolun doğru olduğunu düşünürsek onu tutalım diye.

Ama tabii biz, babamıza güvendiğimiz, onu sevdiğimiz ve onu bir "rol modeli" olarak benimsediğimiz için, onun yaptığının doğru olduğunu düşünüyor ve bundan etkileniyorduk.

Okuduktan sonra, Arif Bey şöyle dedi: "Emre Kongar'ın babası 'Ben varım!' diyebilen cesur biriydi; oğlu da ben varım demeyi sürdürdü."

Arif Bey'e varolmayı ya da olmamayı kendi yaptığımız seçimlerle belirlediğimizi söyledim ve kendimizi yok saydığımız her bir etkileşimde özümüzün erozyona uğrayacağını belirttim.

Arif Bey beni dinledikten sonra şöyle konuştu: "Emre Kongar'ın babası, sınav heyetine, 'Evet, haklısınız, gözümden kaçmış! Duman tabii ki ters yöne gider!' deseydi, ne kazanmış olacaktı? Müfettiş olacaktı ve mesleki prestiji ve maaşı artacaktı, ama kendisi olarak kendi gözünde biraz erozyona uğrayacak ve bir parça yok olacaktı. Demeyince ne oldu? Kendine olan saygısını kaybetmedi."

Aklıma gelen bir fikri Arif Bey'le paylaşmak istedim; "Biliyor musun Arif Bey, içimde şöyle bir his var: Emre Kongar'ın babası müfettiş olmayı seçerek kendi özüne ters geleni yapsaydı, o ailede akşam yemeklerinde öyle hoş sohbetler olamazdı. O sohbetlerde ailedekiler bilgilerini değil, varoluşlarını paylaşıyorlardı. Paylaşacak bir varoluş kalmazdı ve o güzelim sohbetler biterdi."

"Sizin gibi düşünüyorum Doğan Bey. Halbuki sohbetler o aileyi o aile yapan en önemli süreçlerden biridir. Bugün televizyonun en büyük kötülüğü aile sohbetlerinin yerini almasıdır, diye düşünüyorum."

"Arif Bey, Erich Fromm benim çok etkilendiğim bir düşünür. Bir kitabında(*) özgürlük üstüne konuşurken şöyle der:

> Özgürlük "sahip olduğumuz" ya da "olmadığımız" sürekli bir özellik değildir. Aslında bir sözcüğün, soyut bir kavramın dışında "özgürlük" diye bir şey yoktur. Yalnızca bir tek gerçeklik vardır: Seçmeler yapma süreci içinde kendimizi özgürleştirme eylemi. Bu süreç içinde seçmeler yapabilme yetimizin derecesi her eylemimizle, yaşam deneyimimizle değişir. Yaşamımda kendime güvenimi, bütünlüğümü, gözü pekliğimi, inancımı pekiştiren her adım, aynı zamanda istenen seçenekleri seçme yetimi de artırır; sonunda benim için istenmeyen eylemi seçmek, isteneni seçmekten çok daha zor bir duruma gelir. Öte yandan her boyun eğme, her korkaklık hareketi beni zayıflatır, daha büyük boyun eğme eylemlerine yol açar, sonunda özgürlüğümü bütünüyle yitiririm.

(*) Erich Fromm, *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı*, s. 126, Panel Yayınları, İstanbul, 1979.

Arif Bey burada sözümü kesti ve "Çocuğun içinde yetiştiği aile ortamının neden önemli olduğu çok açık seçik burada ifade ediliyor," dedi ve sözünü şöyle bitirdi; "Aslında aile çocuğa varolmayı ya da olmamayı öğretiyor. Ancak özgür olan varolabilir!"

Onun gibi düşündüğümü ifade ederek başımı salladım ve okumaya devam ettim:

> (...) Seçme özgürlüğünün sayısız derecelenmeleri vardır. Yaşamın uygulanmasında seçme özgürlüğünün derecesi her an değişir. İyiyi seçme özgürlüğümün derecesi büyükse iyiyi seçmek büyük bir çaba gerektirmez. Küçükse çok büyük bir çabayı, başkalarının yardımını ve elverişli koşulları gerektirir.

Ben okumayı bitirdikten sonra Arif Bey, "Şimdi her şey kafamda çok açık seçik. Çocuk doğduğu zaman varolmak için tam donanımlı doğuyor; içinde yetiştiği ortam sağlıklı ise çocuk yaşam seçimlerini kendi özüyle ahenk içinde seçiyor ve böylece zamanla daha güçlü, daha güvenli, Erich Fromm'un ifadesiyle daha özgür oluyor. Ama sizin *Yetişkin Çocuklar* kitabında(*) ifade ettiğiniz türden sağlıksız bir aile ortamında büyüyorsa, zaman içinde çocuk kendisi olarak varolma gücünü kaybediyor ve böylece zamanla daha güçsüz, güvensiz oluyor ve özgürlüğünü kaybediyor."

"Bu anlamda varolma ya da olmama ailelerin kuşaktan kuşağa aktardığı bir gelenek haline geliyor. Emre Kongar'ın, *Kızlarıma Mektuplar* adlı kitabını(**) okursan orada şimdi kendisi baba olan Emre Kongar'ın kızlarına insan olarak özgürce varolmayı öğütlediğini görürsün. Ama maalesef bu ailelerin sayısı azınlıkta ve mış gibi yaşamların ülkemde yaygın olmasının temelinde de bu yatıyor. Aileler çoğunlukla çocuklarına varolmamayı, yani mış gibi yaşamayı öğretiyorlar."

"Varolmak ya da olmamak; bu, 0 ile 1 gibi kesin bir durum mu?"

"Hayır! Üstün Dökmen, *Varolmak, Gelişmek Uzlaşmak* adlı kita-

(*) Doğan Cüceloğlu, *Yetişkin Çocuklar*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1994.
(**) Emre Kongar, *Kızlarıma Mektuplar*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.

bında(*) bu konuya bir açıklık getiriyor," dedim ve o sayfayı açarak Arif Bey' verdim.

> (...) Bu dünyada olmak veya olmamak çok fark eder. Ancak, eğer varsak, ne ölçüde varolduğumuz da galiba çok önemli. (Bu kitapta) insanların farklı varoluş düzeylerine sahip olabileceklerini ileri sürdük. Bu iddiaya göre, 'varolmak', tek ve basit bir olay değil, kendi içinde düzeyleri bulunan bir şeydir. Bu durumda yaşamak eşittir varolmak diye düşünülmemelidir; yaşayan iki insan farklı varoluş düzeylerine sahip olabilir; ya da bir insan farklı zamanlarda farklı varoluş düzeylerine sahip olabilir.

Yazıyı okuduktan sonra Arif Bey, "Üstün Dökmen'in varolmanın dereceleri vardır yaklaşımı bana gerçekçi geliyor," dedi.

"Arif Bey, bana da hem farklı varoluş dereceleri hem de bir insanın farklı zamanlarda farklı varoluş düzeylerine sahip olabileceği düşüncesi gerçekçi geliyor," dedim ve Arif Bey'in önüne iki gazete haberi koydum.

İlk haber *Hürriyet*'ten ve 20 Temmuz 2001 tarihli. 'İmam, Namaz Kıldırmayı Taşerona Havale Etti' başlığını taşıyordu ve Samsun'un Bafra İlçesi'ne bağlı Yenialan Köyü'ne 16 ay önce imam olarak atanan M. K. T. hakkında, sık sık sağlık raporu alarak görevini yapmadığı ve Samsun'da emlakçılıkla uğraştığı iddiasıyla, soruşturma açıldığını bildiriyordu. Köy muhtarı atanan imamın 16 aylık görev süresi içinde sadece bir ay köyde imamlık yaptığını söyledi. M. K. T.'nin, yerine imamlık yaptırdığı kişiye her ay 70 milyon lira ödediği saptandı.

İkinci haber, 'Önce Hırsızlık Sonra Namaz' başlığını taşıyordu; ilginç haber şöyleydi:

> Adapazarı'nda, ilginç bir hırsızlık macerası, camide noktalandı. M.Ç.'nin aracındaki 800 milyon liralık giyim eşyasını, başka bir araçtan da bir cep telefonu çalan E.K. (16), A.T. (16) ve K.D. (20), çaldıkları eşyaları sakladıktan sonra Emniyet Müdürlüğü karşı-

(*) Üstün Dökmen, *Varolmak, Gelişmek, Uzlaşmak*, s. 46, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

sındaki Emniyet Camii'ne gidip sabah namazı kıldılar. Ancak üç kafadar, polisin şüphelenmesi üzerine suçlarını itiraf etti. (*Sabah*, 13.04.1999)

Arif Bey, "İmamdan ve namaz kılan gençlerden beklenmeyecek davranışlar," dedi hayret ifade eden bir yüzle. "Ama bu haberlerin Üstün Dökmen'in söylediklerini doğrulayan tarafları da var. Belki de hırsızlığı kötü bir şey olarak görmüyorlar; doğrusu imamla da konuşmak isterdim, kendisi Samsun'da emlakçılık yaparken imamlığı başkasına vekâleten yaptırmasını nasıl bir çerçevede algılıyor, bilmek isterdim."

"Söz imamdan açılmışken bir fıkra anlatmak istiyorum," dedim ve şu Bektaşi fıkrasını(*) anlattım:

"Köy imamı devamlı enfiye kullanırmış. Bir gün gene burnunu çekerek camiye girmiş ve cemaate: 'Ey cemaat, şarap içmek, sarhoş olmak, sair vasıtayla bedeni uyuşturmak günahtır!...' demiş. Durumu bilen Bektaşi dayanamamış, 'Aman imamım, burnun ağzını yalanlıyor,' demiş."

Fıkrayı dinleyen Arif Bey, "Emre Kongar'ın ailesindeki sohbetlerden söz ederken siz, 'O sohbetlerde ailedekiler bilgilerini değil, varoluşlarını paylaşıyorlardı,' dediniz. Özellikle çocuk yetiştirme ve eğitim ortamlarında varoluşun çok önemli olduğunu düşünüyorum. Din görevlisi veya dinini ciddiye alan ve ibadetini yapan insanlardan o dinin temsil ettiği değerlerle tutarlı olmalarını bekleriz. Öğretmen için de aynı şey söz konusu; bence öğretmen öğrencilerini bilgisiyle değil, varoluşuyla etkileyebilir! O inançtayım!"

"Ben de aynı kanaatteyim. Hasan Yılmaz'ın kitabında(**) kendi öğretmeniyle ilgili bir anısı var, çantamdaydı bulayım, lütfen oku, senin söylediğinin kanıtı olacak," dedim ve kısa bir arayıştan sonra kitabı buldum, işaretlediğim sayfasını açıp Arif Bey'in önüne koydum.

(*) Bektaş Ayyıldız, *Alevi ve Bektaşi Fıkraları*, s. 16, Ayyıldız Yayınları. Ankara.

(**) Hasan Yılmaz, *Öğretmenim, Lütfen Bu Kitabı Okur musun!...* s. 6-7, Çizgi Kitabevi, Konya, 2001.

İlkokul beşinci sınıftayım. Yeni bir öğretmenim oldu. Deneyimli bir öğretmen olduğunu ilk derslerde anladım. Yazılı, ödev, gezi ve gözlem günlerini, dersin nasıl işleneceğini, sınıfın temizlenmesini, nöbet işlerini, devam ve devamsızlık durumlarını, kol başkanlarını vb. baştan birlikte belirledik. Kurallar koyduk. Bu kurallardan biri de; derse geç kalan sınıfa girecek, özür dileyip yerine oturacak, ders bittikten sonra birkaç dakika içinde neden geç kaldığını açıklayacaktı. İki hafta içinde derse geç gelen kimse kalmadı. Karda-kışta, borada-fırtınada eğer okul tatil değilse zamanında derse girer çıkar olduk. Bir gün öğretmenimiz gelmedi. On dakika oldu hâlâ yoktu. Nöbetçi arkadaşı ve iki kişiyi başöğretmene gönderdik. Biraz sonra başöğretmen, öğretmenimiz ve arkadaşlarımız, sınıfın kapısını çalıp, içeri girdiler. Başöğretmen: "Öğretmeniniz bugün derse üç dakika geç kaldığı için bana geldi. Eşini doktora götürdüğünden zamanında gelememiş. Bana, 'Eğer siz ve öğrencilerim izin verirse derse girebilir miyim?' diye başvurdu. Ben kendisine izin veriyorum. Sizler izin veriyor musunuz?" dedi.

Tüm sınıf susmuştu. İlk kez böyle bir durumla karşılaşmıştık. Geçmiş öğretmenlerimi düşündüm. Çoğu zaman sınıfa gelmezler, gelseler bile tutarlı davranmazlardı. Şaşırmıştık. Hepimiz birden ayağa kalktık. "Kabul ediyoruz" diye yürekten bağırdık. Başöğretmenin, öğretmenimizin ve bizim gözlerimiz dolmuştu. O an 'Ben de Emrullah öğretmen gibi olacağım' dedim. Ayrıca ilk kez 'Ben de insanım, benim de bir değerim var, ben de söz sahibiyim bu okulda' demeye ve sorumluluklarımı duymaya başladım.

Arif Bey okuduğundan büyük haz aldığını ifade eden bir yüzle, "İşte mış gibi olmayan bir öğretmen," dedi, masadaki su bardaklarına su doldurdu ve, "Hocam, Emrullah öğretmenlerin şerefine," diyerek bardağını kaldırdı.

Daha sonra, "Farkındasınız değil mi Doğan Bey, varoluşuyla Emrullah öğretmen bir genç çocuğun meslek seçiminde önemli bir rol oynamış oluyor; ayrıca bu küçüğün kendisini güçlü ve saygıdeğer hissetmesine olanak sağlıyor. Öğretmen olmuş, eğitilmiş insanlarımızdan bu tür davranışı daha sık bekliyoruz, ama maalesef kişisel bütünlük içinde davrananların sayısı pek fazla değil."

"Emrullah öğretmenin evine gitsek, seninle bahse girerim, onun da evinde aile söyleşilerinin olduğunu görürüz," dedim.

Arif Bey, başını sallayarak hemfikir olduğunu belli etti ve "Kanımca, bizim toplumun en önemli sorunu, sözünü ettiğimiz türden söyleşilerin olduğu ailelerin sayısının çok olmaması," dedi.

"Bu söyleşilerin olduğu aileler önemli, ama eğitim ortamları ve çocuğun içinde yer aldığı diğer sosyal ortamlar da önemli. Aile deyince oldukça karmaşık bir sistem söz konusu; yani baba var, anne var, bazı durumlarda dede var, nine var, hala, teyze, amca, dayı var. Bütün bunlar birbiriyle uyum içinde mi yoksa ayrı telden mi çalıyorlar, çocuk kime kendini yakın hissediyor, ona göre etkileri farklı farklı olabilir. Şurada bir gazete haberi var, okuduktan sonra bana ne düşündüğünü söylemeni isterim," dedim ve 'Babası Bile Affetmedi' başlıklı gazete haberini verdim.

> Tekirdağ Şerefli'de babasına ait otomobiliyle alkollü yola çıkıp hız yaparken tatilde olan Yıldız Üniversitesi öğrencileri A.G.O. (21) ve E.E.'ye (20) çarparak ölümlerine neden olan sanık A.İ., son duruşmada babasının ifadeleriyle şoke oldu. Oğlunun isteği üzerine Çorlu Asliye Ceza Mahkemesi'nde tanıklık yapan baba M.İ., oğlunun lehine değil, aleyhine konuşarak, "Olay gecesi alkollüydü, aklı başında değildi, saatlerce durdurmak için peşinde koştum. Trafik devriyesine oğlumun dengesiz ve alkollü olarak araç kullandığını söyledim. Sonunda korktuğum başıma geldi" dedi. Babasının ifadeleri karşısında sanık A.İ. şaşkınlığını gizleyemezken ifadeye de itiraz etmedi. A.G.O.'nun anne ve babası duruşmayı üzüntü içinde izlerken avukatları, sanığın babasının itiraflarıyla 'Trafik canavarı' deyiminin böylece teyit edildiğini söyledi. Adli Tıp'ın 8'de 8 kusurlu bulduğu sanığın tahliye talebi reddedildi ve duruşma ertelendi. (*Hürriyet*, 06.12.2000)

Arif Bey haberi okuduktan sonra bir süre sessiz kaldı. Daha sonra, "Türkiye'de ender rastlanan insanlardan biri bu baba," dedi ve sözünü şöyle bitirdi; "Böyle bir babanın oğlunun daha sorumlu ve olgun olacağını beklersin, ama değil. Bu delikanlının yaşamında kendini en çok etkileyen kimlerdi acaba?"

"İlginç bir durum ve psikolojik olarak incelenmeye değer bir baba oğul ilişkisi var. Ama biraz önce senin de dediğin gibi, ailenin etkisinin okuldaki eğitim ortamıyla desteklenmesi çok önemli. Kişiliği kuvvetli bir anne babanın etkisini sıfırlayabilir ya da kişiliği kuvvetli bir baba annenin etkisini yok edebilir. Aynı şey amca, dayı, hala ve teyze için de söylenebilir. O nedenle okullarda oluşan eğitim ortamlarının çocuklar için önemi çok büyük. Okullarm kurumsal bütünlüğünün olmasını beklersin ve..."

"Kurumsal bütünlüğün ne demek olduğunu bir daha hatırlatır mısınız?"

"Yani yöneticisi, öğretmeni, temizlik elemanı hepsi aynı değerleri yansıtsın ve birbirleriyle tutarlı olsunlar. Kurumsal bütünlüğün yanı sıra çevrenin de temiz ve bakımlı olması gerekir. Ayrıca, öğretmenlerin her birinin insan yetiştirmek konusunda bilinçli olması gerekir."

"Doğan Bey, şunu söyleyebilir miyiz? Uygar bir toplum yaratmak istiyorsak, kendileriyle ilişkisi mış gibi olmayan, kendi özüyle ilişkisini koparmamış, kendi özüne saygılı insanlar yetiştirmek temel hedefimiz olmalı!"

"Kesinlikle öyle olmalı. Eğitim kurumlarında çalışan aydınlarımız çocuklarımızı varetmeli; yetiştirmek istediğimiz insanın varoluşunu gerçekleştirmeliler. Ancak varoluşu gerçekleşmiş aydın kişiler gelecek nesillere rehberlik yapabilirler. Eğer bu süreç sağlıklı şekilde işlemeye devam ederse bir süre sonra, toplumun çoğunluğu bu aydın kişilerden oluşur. O zaman, toplum 'uygar toplum' adını hak eder."

"Anladığım kadarıyla siz uygar bir toplum olmamızda aile ve eğitim kurumlarına çok ağırlık veriyorsunuz. Ve yine anladığım kadarıyla aileye ulaşmanın yolunun da eğitimden geçtiğini söylüyorsunuz ve aydın bir kadro yetiştirmenin yaşamsal bir değeri olduğunu vurguluyorsunuz."

"Doğru anlamışsınız. Yani bizim, toplum olarak dikkat edeceğimiz en önemli şey, mış gibi eğitim kurumları oluşturmamak ve mış gibi aydın yetiştirmemek olmalıdır. Eğer bunu beceremezsek mış gibi yaşamlar kısırdöngüsünden kurtulamayız."

"Arif Bey'e bir haber kesiği verdim. Haberin başlığı, 'Güzel Sanatlar'm Çirkin Yüzü' başlığını taşıyordu ve şöyle devam ediyordu:

> Fındıklı'daki Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nin işlevi, gençlere "sanat ve estetiğin yüceliği"ni öğretmek. Ne var ki, bu fakültede sanat da estetik de paspas gibi ayak altında çiğneniyor. Fakültenin pislik ve dağınıklık açısından "çöplük" tanımlamasının sınırlarını da zorlayan bahçesinde "estetik değerler" iğrenç görünüşlü çöp yığınlarının arasında yerlerde sürünüyor. Okulun adına yakışmayan bir perişanlık ve çelişki sergileniyor.
>
> Oraya buraya atılmış hurda mobilyalar, odunların ve çöp öbeklerinin yanına fırlatılmış heykel başları ve alçı kalıplar, teşhir camekânlarına sokuşturulmuş pislik içinde eski yatak ve paçavralar, görenlerin tüylerini ürpertiyor. Görevi sanat ve estetik öğretmek olan bir yüksekokulda, sanata ve estetiğe açıkça hakaret ediliyor. (*Sabah*, 12.04.2000)

Arif Bey yazıyı okuduktan sonra, "İşin acı yanı ne biliyor musunuz Doğan Bey?" dedi ve şöyle devam etti: "Bu Fakülte'nin bütçesini inceleseniz ve kadrosuna bir baksanız, kâğıt üstünde orada hiçbir şeyin eksik olmadığını görürsünüz, yani temizlik için bütçeye para koymuşlardır, temizlik elemanları vardır, bu elemanların çalışıp çalışmadığını denetleyecek yönetici kadrosu vardır, o yöneticileri denetleyecek üst yönetim vardır ve bütün bunlardan sorumlu durumunda bir Dekan ve Fakülte Yönetim Kurulu vardır. Ama hepsi mış gibi olunca, adı Güzel Sanatlar Fakültesi olan o mekâna pislik damgasını vuruyor."

"Bu görünen pislik dışarıda, baktığın zaman görebiliyorsun. Bir de görünmeyen iç pislik var," dedim ve bir öğretim üyesi arkadaşımın anlatımıyla üniversitede bir seçim öyküsünü Arif Bey'e aktardım: "2005 yılının baharında bir üniversitemizin eğitim fakültesinin dekanı seçilecek. Oy kullanabilecek 61 kişi var. Aynı fakülteden bir Bayan Profesör rektör yardımcısı ve onun desteklediği bir dekan adayı var. Bu Bayan Profesör teker teker tüm seçmenleri geziyor ve

kime oy kullanacağını soruyor. Söylemek istemeyene ısrar ediyor; kime oy vereceğini beyan et, niçin çekiniyorsun, diyor.

"Bu olayı bana anlatan Öğretim Üyesi arkadaşım, önce söylemek istemiyor, ama ısrar edilince çekinerek öbür adaya oy vermek istediğini söylüyor. Ve sonra büyük bir kaygı duyuyor. Hatta İl Eğitim Müdürü'ne bu durumu anlattığında, İl Eğitim Müdürü gülerek, sanırım sana burada bir iş vermemiz gerekecek, diye şaka yapıyor. Ama bu şakanın önemli bir gerçek payı olduğunu ikisi de biliyor.

"Bayan Profesör seçim öncesi yoklamasında kendi adayı için 40 ve öbür aday için 21 oy belirliyor ve seçimlere bu rakamlara dayanılarak Bayan Profesör'ün adayının kazanacağı inancıyla giriliyor.

"Seçim yapıldıktan sonra Bayan Profesör'ün adayı 27 oy alıyor ve diğer aday 34 oyla dekan seçiliyor. Sonuç büyük bir sürpriz oluyor.

"Seçimden sonra birbirinden habersiz otuz yedi kişi şahsen Bayan Profesör'e giderek kendisinin onun adayına oy attığını belirtiyor."

Anlattıklarımı dinledikten sonra Arif Bey, "İnanılmaz gibi geliyor, ama gerçek. Bayan Profesör'ün kişilere 'kime oy vereceksin?' diye sorması çok büyük bir saygısızlık, kapalı oy ile yapılan bir seçimin anlamı kalmıyor. İkincisi de insanlar seçimden sonra bile yalan söylemeye ve yalakalık yapmaya devam ediyorlar."

"Ve bunlar Türkiye'nin öğretmenlerini yetiştirmek üzere eğitim fakültesinde çalışan öğretim üyeleri! Aydınlarla ilgili bir gözlem de Refik Erduran'dan," dedim ve kitabı(*) verdim.

İşaretlenmiş sayfayı okudu:

> Şimdi burada bir parantez daha açıyorum. Ülkemizin sanat ve edebiyat çevrelerinde kıskançlık zehirinin yoğunluğunu gözünüzün önüne sermek için...
>
> Uzun yıllar sonra Kadri Kayabal'ın haber ajansının bürosundayım. Bir odada yedi-sekiz kişiyiz. Öteki beylerin hepsi yazı çizi çevrelerinin tanınmış, saygın, dengeli ve "normal" insanları.
>
> Yaşar Kemal'i çekiştiriyorlar.

(*) Refik Erduran, *İblisler, Azizler, Kadınlar*, s. 98-9, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Biri şöyle konuşuyor ortaya:

— Ünü *İnce Memed*'le başladı. O da ilk nasıl basıldı, biliyorsunuz.

Lafa karışıyorum:

— Nasıl basıldı?

— Siyonistler bastırdılar.

Kafalar çokbilmişçesine sallanıyor. Şaşkın baktığımı gören birisi ekliyor:

— Karısı Yahudi ya...

Soruyorum:

— Ben Siyonist miyim?

Şaşırmak sırası onlara geliyor.

— Yooo...

— Öyleyse yanılıyorsunuz. Çünkü *İnce Memed*'i ilk ben bastım.

Ve anlatıyorum kitabın nerede, nasıl yayımlandığını. Asıl o zaman şaşkınlık geçireceklerini, bir yazarımıza yaptıkları haksızlığın mahcubiyetini belli edecek bir şeyler söyleyeceklerini umuyorum.

Hiç öyle olmuyor. Bir açıklama yapılmamış gibi, başka konulara ve başka dedikodulara atlayıveriyorlar.

Parantezin sonu. ...

Arif Bey derin bir nefes aldı ve "Neden böyle oluyor? diye sormadan edemiyorum" dedi. "Topluma öncülük yapma durumunda olan insanlar bunlar. Refik Erduran'ın beklentisi çok doğal bir beklenti. Gerçeği öğrendikten sonra, bir yazarımıza yaptıkları haksızlığın mahcubiyetini bekler insan. Ama o mahcubiyeti göremiyorsunuz. Ya öyle bir mahcubiyet yok ya da mahcubiyet var, ama göstermiyorlar."

"Arif Bey, mahcubiyet olsa Refik Erduran anlardı. Öyle bir mahcubiyet yok. Öyle bir mahcubiyet yok, çünkü özlerinde bir boşluk var. İnsanın özünde öğrendiği, inandığı, varoluşuna özümsediği ve inanç haline getirdiği değerler vardır. Bu değerler onun varoluşunun bir parçası haline gelir. Bu değerler artık düşünsel değil, varoluşsal ögelerdir. Örneğin, 'gerçeğe saygı' ve 'adil olmak' birer değer olarak onların varoluşunun parçası olsaydı, hemen o anda mahcubiyet başlardı. Ama yok. O nedenle iç dünyalarında, özle-

rinde ilişki kuracakları değerler oluşmamış; olmayan şeyle ilişki kuramıyorlar."

Bir süre sustuktan sonra Hmcal Uluç'un bir yazısında inançların gücüyle ilgili söyledikleri ve verdiği örnek aklıma geldi. Bir süre aradıktan sonra o yazıyı buldum. Yazının şimdiki konuşmamızla ilişkin kısmı kişinin varoluşunda yer alan değerlerin türüydü, o kısmı işaretledim ve Arif Bey'e verdim:

> Rahmetli Turan Yavçan anlatmıştı.. Kore savaşlarının en sıcak döneminde ordaydı.. Ertesi sabah büyük bir çatışma bekleniyor Çinlilerle.. Askeri erken yatırmışlar gece.. Uyku tutmamış Yavçan Binbaşıyı.. Çadırların etrafında dolaşmaya çıkmış.. Hava buz gibi soğuk.. Sıfırın kim bilir ne kadar altında.. Nehir kenarına gelmiş... Buz tutmuş nehir.. Kenarda bir askeri.. Soyunuk.. Kasaturası ile buzu kırmış, matarasını nehirden doldurup yıkanmaya çalışıyor.. "Giyin. Çadırıma gel" demiş.. Gelmiş asker ve hikâyeyi öğrenmiş.. Askeri de uyku tutmamış.. Dolaşmaya çıktığında nehir kenarında bir Koreli kız görmüş.. Aylardır kadın yüzü gördükleri yok.. Şeytan dürtmüş.. Kızı oracıkta yatırmış.. İş bitince de korkmuş.. "Şimdi bu şikâyet eder, beni kurşuna dizerler" diye.. Boğup öldürmüş kızı.. Cesedini de çalının dibine sürüklemiş.. Buzu kırıp nehirde yıkanmaya çalışmasının sebebini anladınız tabii.. "Yarın kapışacağız Çinlilerle kumandanım. Cünüp gidersem şehit sayılmam.. Boy abdesti alıyordum.." İyi düşünün.. Bu gerçek öyküyü iyi düşünün.. Irza geçmek sorun değil, delikanlı için.. Öldürmek de sorun değil.. Ama öbür dünyaya kirli gitmek hem de nasıl sorun.. Şimdi dikkat edin.. Doğruyu yanlışı tartışmıyorum.. İnancın ne olduğunu anlatmaya çalışıyorum.. İnancın insana neler yaptırdığına örnek getiriyorum. (*Sabah*, 30.04.2004)

Arif Bey okuduktan sonra, "Müthiş bir örnek," dedi ve sustu.

Bu kez ben konuşmaya başladım: "Bu asker öyle bir ortamda büyüyor ki, bir kadına tecavüz etmek, bir masum kadını öldürmek onun iç dünyasında, özünde hiçbir şekilde yankılanmıyor. Ama cünüp gitme ve şehit sayılmama çok büyük yankılanıyor. Bu askerin iç dünyasında, özünde iki şeyin değer olarak yer alması gerekiyor: Bir, 'kadın bir insandır'; iki, 'insan yaşamı kutsaldır'. Bu

iki değer onun yaşamının bir parçası olmadığından bu asker kızı boğazlar ve hiçbir gönül azabı çekmez."

Arif Bey, "O zaman bu asker aslında kendi yaşamına yön veren inançlarıyla ahenk içinde. Yani, onun değerleri ve inançları yönünden bakılırsa mış gibi bir durum yok."

"Gerçekten öyle! Aynı şey Refik Erduran'ın sözünü ettiği yazı, çizgi çevrelerinin saygın kişileri için de geçerli, eğitim fakültesinin öğretim üyeleri için de!"

"Peki, biz neyin tartışmasını yapıyoruz?"

"Emre Kongar'ın üniversitede yaptığı mücadelenin bir başkası söz konusu burada. O neye itiraz ediyordu? Laik, demokratik bir hukuk devleti böyle yapamaz; benim sakalımla bu kadar keyfi olarak oynayamaz, diyordu. Eğer bir sultanlık, emirlik ya da cunta yönetimi içinde yönetildiğimizi kabul etseydi, söyleyeceği bir şey yoktu. Ama Atatürk'ün temellerini attığı ve biz aydınların korumak ve geliştirmek için mücadele ettiği uygar bir Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği söz konusu. İşte o zaman mış gibi bir durum var ve mücadele vermek gerekir.

"Gönül verilen bir Türkiye Cumhuriyeti ve onun temel değerler üzerine oturtulmuş bir anayasası varsa, o zaman bu Cumhuriyet'in Anayasası'nın ilkeleri, temel değerleri yokmuş gibi davrandığımızda mış gibi bir durum yaratmış oluyoruz. Aydın bir kişi, Ben Türkiye Cumhuriyeti üniversitelerinin öğretim üyesiyim dediği halde, belirli bir değerler sistemine kendini adamamışsa mış gibi aydın veya yazı ve çizgi çevrelerinin saygın bir kişisi 'gerçeğe saygı' ve 'adil olmak' beni ilgilendirmez dediği zaman mış gibi yazar-çizer olur. Burada da Türkiye Cumhuriyeti'nin Silahlı Kuvvetleri'nin bir erinin bir kadının ırzına geçmesi ve gözünü kırpmadan masum bir kadını öldürmesi onun mış gibi bir asker olduğunu gösteriyor."

"Yani Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmanın bir gerçekliği var; bu gerçeklikle tutarlı olmayan o aydın, yazar-çizer ve asker mış gibi oluyor ve netice olarak Türkiye Cumhuriyeti mış gibi oluyor. Bunu mu demek istiyorsunuz?"

"Evet, çok güzel özetledin! Bizim ana babalarımızın bir karar vermesi gerekiyor; çocukları nasıl bir Türkiye Cumhuriyeti'nde

yaşayacaklar? Öğretmenlerimizin bir karar vermesi gerekiyor; öğrencileri nasıl bir Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayacaklar? Buna karar vermeleri ve bu kararla tutarlı davranmaları gerekiyor. Eğer uygar ve çağdaş bir toplum yaratmak istiyorsak, uygar ve çağdaş bir toplumun laik temel değerlerini keşfetmemiz ve bu değerleri özümüzün bir parçası haline, yani inanç sistemi haline getirmemiz gerekir. Önce kendi varoluşumuzu bu temel değerler üzerine inşa etmeliyiz."

"Ana babalara, öğretmenlere ve aydınlara çağrıda bulunuyorsunuz. Öyle anlıyorum."

"Gandi, 'Dünyada görmek istediğiniz değişiklik ne ise o olun,' der. Ve bu çelimsiz, küçük boylu adam, özündeki temel değerlerin gücüyle, devrinin büyük bir imparatorluğunu yendi ve ülkesine bağımsızlık getirdi."

"Özündeki temel değerlerden birine örnek verebilir misiniz?"

"Yukarıdaki sözü onun temel değerlerinden birinin kişisel bütünlük, gerçeğe saygı olduğunu ifade ediyor. Gandi'yle ilgili şöyle bir öykü anlatılır. Dinlemek ister misin?"

"Evet, çok isterim."

"Gandi haftada bir, öğleden sonra halkın dileklerini dinler ve onların sordukları soruları yanıtlarmış. Bir kadın dört saatlik bir köyden on yaşlarındaki oğluyla gelmiş, saatlerce sırasını beklemiş ve nihayet Gandi'nin huzuruna kabul edilmiş. Gandi ne istediğini sormuş kadına. Kadın kendisi için bir şey istemediğini, oğlunun evdeki bütün şekerleri yiyip bitirdiğini, sözünü dinlemediğini söylemiş ve 'Oğluma nasihat et, ona şeker yememesini söyle! Benim sözümü dinlemiyor, seni çok seviyor, sayıyor, senin sözünü dinler,' demiş.

"Gandi çocuğa yumuşak bir sesle annesinin söylediklerinin doğruluğunu sormuş. Çocuk mahcup bir şekilde gülümseyerek önüne bakmış.

"Gandi kadına dönmüş ve 'Çocuğunla birlikte kırk gün sonra gelin!' demiş. Kadın dört saatlik yoldan geldiğini ve saatlerce sıra beklediğini söylemiş. 'İki dakika konuşamaz mısın?' diye işi o gün bitirmek istediğini belirtmiş.

"Gandi kırk gün sonra gelmelerinde ısrar edince çaresiz oradan ayrılmış ve köyüne geri dönmüş.

"Kırk gün sonra dört saatlik yolu yeniden yürüyerek sıraya girmiş ve sırası gelince dileğini tam söyleyecekken, Gandi, 'Hatırlıyorum, çok şeker yiyen oğlunla geldin,' demiş ve oğlanı yanına oturtmuş ve gözlerinin içine bakarak, 'Çok şeker senin sağlığın için iyi değil; istersen bırakabilirsin, biliyorum. Şöyle bir düşün ve bana burada söz ver; şekeri bırakmaya karar verirsen iyi bir karar vermiş olacaksın,' demiş.

"Oğlan Gandi'nin gözlerindeki sevgi ve ilgiden çok etkilenmiş ve onun gözünün içine bakarak 'artık şeker yemeyeceğine' söz vermiş.

"Gandi kadına dönmüş ve 'Şimdi gidebilirsin, oğlun artık şeker yemeyecek,' demiş.

"Kadın oğlunu da almış ve gitmiş.

"Üç gün sonra aynı kadın, bu defa tek başına, yine Gandi'nin karşısına çıkmış.

"Gandi kadını hemen tanımış ve 'Ne oldu, oğlun şeker mi yiyor?' diye sormuş.

"Kadın öfkeli bir şekilde, 'Hayır, artık oğlum şeker yemiyor' demiş. 'Ama sana öfkeliyim, neden beni kırk gün beklettin ve o uzun yolu iki defa yürüttün. Çocukla konuşman iki dakikadan fazla zaman almadı. İlk geldiğimizde söyleyeceğini söyleseydin, olmaz mıydı?'

"Gandi gülümsemiş, 'İlk geldiğinde söyleseydim, sözlerimin hiç etkisi olmazdı; çünkü o zaman ben de şeker yiyordum. Kırk gün şekeri bıraktım; şekeri bıraktığımdan emin oldum, ondan sonra oğlunla konuştum. O benim gözlerimden söylediğime kendimin inandığını gördü. Ve sözlerim onu o zaman etkiledi,' demiş.

"Kadın hiçbir şey söylemeden Hint geleneklerine göre saygıyla Gandi'nin önünde eğilip ayaklarına dokunmuş ve oradan ayrılmış."

Uzun süre sustuk, konuşmadık.

Bir süre sonra hesabı rica ettim; paranın üstünü beklerken, "Arif'ciğim," dedim, "şimdiye kadar konuşmalarımız hep 'Ne?'

üzerine oldu; Türkiye'ye, Türk insanının yaşamına baktığımız zaman 'ne' görüyoruz, eğitimden adalete, trafikten ana babalığa değişik konuları gözlemledik ve irdeledik. Kimi zaman duygulandık, gözlerimiz doldu, hatta ağladık; kimi zaman da eğlendik ve böylece 'ne' üzerindeki çalışmamızın sonuna geldik.

"Bundan sonraki buluşmalarımızda mış gibi yaşamların 'Niçin'ini ele alacağız. Bu ikinci dizi buluşmalarımıza oğlum Timur da katılmak istiyor; ne dersin?"

"Öyle mi! Çok sevinirim. Ama o, New York'ta yaşamıyor muydu?"

"Evet, New York'ta yaşıyor, ama sohbetimize katılmak için gelmek istiyor, oldukça da heyecanlı."

"Ben de heyecanlandım Doğan Bey. 'Mış gibi yaşamlar niçin oluşuyor' tartışmasına bir an önce başlamak istiyorum."

"Tamam Arif Bey, Timur'la konuşup ne zaman buluşacağımızı sana bildireceğim."

Hesabın üstünü aldıktan sonra lokantadan ayrıldık...

Davet

Kitabı bitirdiniz; şu anda birçok düşünce ve duyguyla dolu olabilirsiniz.

Ayrıca, kitabı okurken sizin kendi başınızdan geçen veya size anlatılan benzer olayları hatırlamış olabilirsiniz.

Sizi, 'mış gibi yaşamlar'la ilgili bana yazmaya davet ediyorum.

- Okuduğunuz bu kitapla ilgili düşüncelerinizi,
- Kendi gözlemlerinizi,
- Duyduğunuz, size anlatılan, ilginç gelen haberleri,
- Başınızdan geçen kişisel deneyimlerinizi, tanık olduğunuz olayları,
- Bütün bunlar üstüne düşündüklerinizi,
- Sorunun nereden kaynaklandığıyla ilgili fikirlerinizi,
- Çözümün ne olduğuyla ilgili görüş ve düşüncelerinizi **www.dogancuceloglu.net** internet sitesi üzerinden benimle paylaşabilirsiniz.

Bütün bu çabaların amacı ne?

Yanıtı biliyorsunuz!

Öyle bir ülke yaratalım ki, çocuklarımız 'mış gibi' yaşamak zorunda kalmasınlar.

DOĞAN CÜCELOĞLU

'Mış Gibi' Yaşamlar

Ne demek *'mış gibi' yaşam?*

Düşüncelerinin arkasındaki niyetin farkında olmayan, sözü, gözü, davranışı birbirine uymayan insanların yaşamı demek.

"Böyle insanlar var mı?" diye sorarsanız, çevrenize bir bakın! Aklı, düşüncesi çocuğuna yardım etmekle dolu olduğu halde asık yüzlü, kırıcı, ilgisiz anne veya babaları; öğretmen olduğunu söyleyen ama hiç kitap okumayan insanları göreceksiniz.

Üstelik mış gibi yaşam, insanların bu anlayışla oluşturduğu ya da işlettiği kurumlar yoluyla giderek tüm topluma yayılıyor: Vatandaşa yardım etmek için oluşan bürokrasi, köstek olmak konusunda uzmanlaşıyor; güven duymamız için oluşturulan kurumlar güvensizliğin kaynağı haline geliyor; adaleti sağlamak için yapılan yasalar adaletsizliğin düzenini sürdürüyor.

Kimimizin körleşip fark etmediği, kimimizin kanıksayıp artık yadırgamadığı mış gibi bir yaşam yaşıyoruz. Sanki kaderimiz olmuş, kuşaktan kuşağa sürüp gidiyor: Yaşıyormuş gibi görünüp de aslında yaşamamak... Ve yaşamadığının farkında bile olmamak...

Ancak, farkında olan, gözlemleyen ve irdeleyen iki kişi var! Doğan Bey ve Arif Bey sizi sohbete davet ediyorlar.

ISBN 978-975-14-1070-2

9 789751 410702

884292
ALF

₺20,00